အသျှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်နယ်)

ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ

အမှတ်(၂)

&ciom;lu;pmay

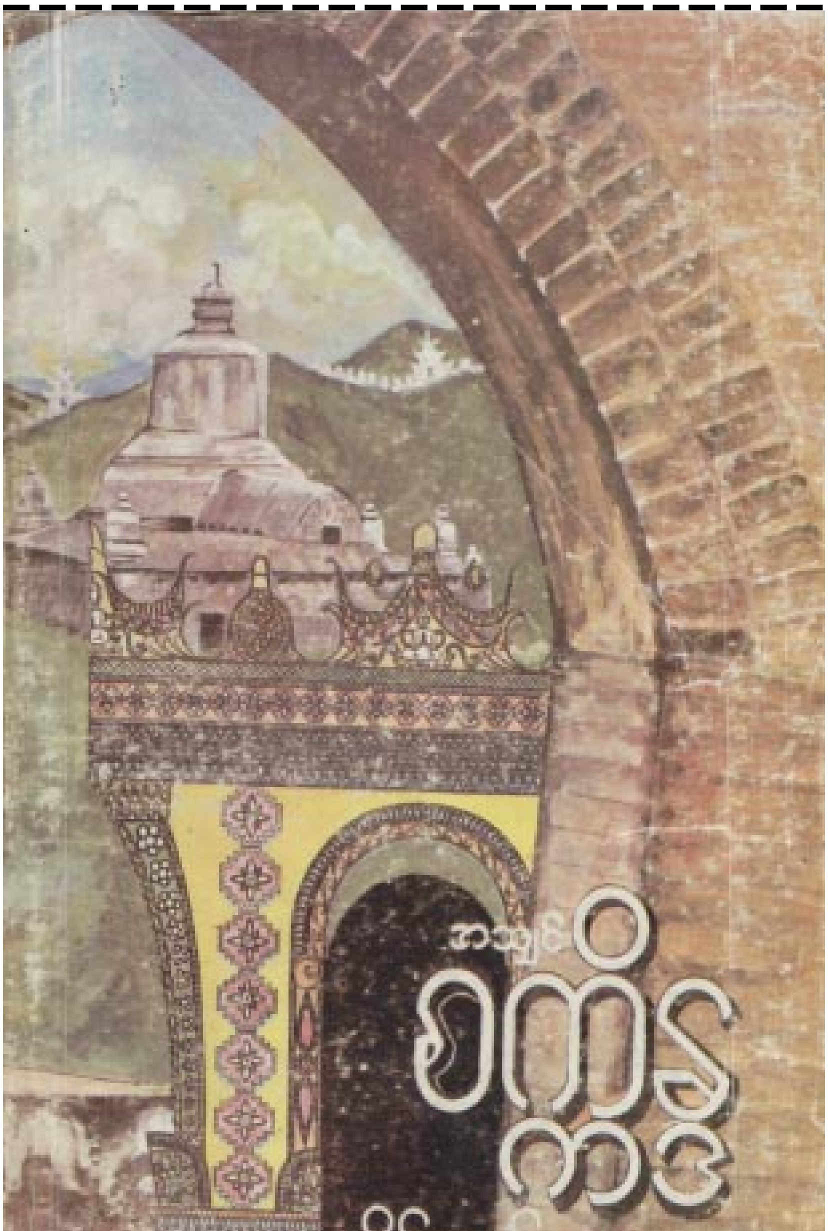

&ciom;bu;pmay

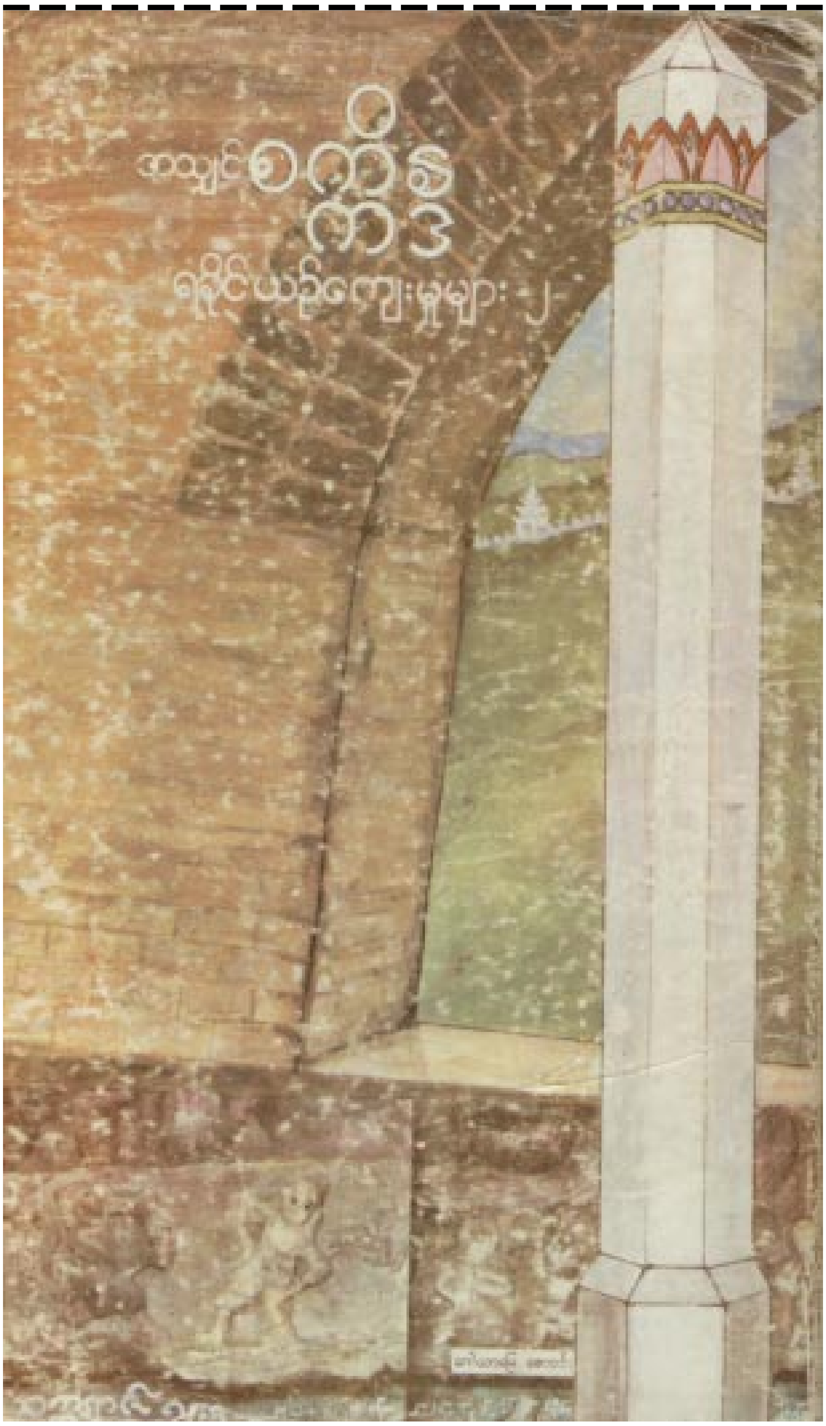

&ciom;lu;pmay

အသျှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်နယ်)

ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ

အမှတ်(၂)

စာမူခွင့်ပြုချက်အမှတ် ၂၁၅/၉၃(၆)
မျက်နှာဖုံးခွင့်ပြုချက်အမှတ် ၂၅၄/၉၃(၇)

ပုံနှိပ်ခြင်း ပထမအကြိမ်
အုပ်ရေ ၅၀၀
ထုတ်ဝေနှစ် ၁၉၉၃၊ နိုဝင်ဘာ
ရောင်းဈေး ၅၀ကျပ်

မျက်နှာဖုံးပန်းချီ ဂေါယာမြေစောဝင်း

ပုံနှိပ်သူ ဦးဝင်းမြိုင်
သိဒ္ဓိမြိုင်ပုံနှိပ်တိုက်(၀၂၄၈၆)
၁၁၃၊ ၃၄လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့။

ထုတ်ဝေသူ ဦးလှကျော်စိန်
လှကျော်စိန်စာပေ (၀၉၀၉)
၉၉၈(က)၊ စည်ပင်လမ်း၊ ၂၅ရပ်ကွက်
ဒဂုံတောင်ပိုင်း၊ ရန်ကုန်မြို့။

ဖြန့်ချိရေး သီဟရာဇာစာပေ
၇၃(ပထမထပ်)၊ ၂၆လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့။

ဒို့တာဝန်အရေးသုံးပါး

ပြည်ထောင်စုမပြိုကွဲရေး	ဒို့အရေး
တိုင်းရင်းသားစည်းလုံးညီညွတ်မှုမပြိုကွဲရေး	ဒို့အရေး
အချုပ်အခြာအာဏာတည်တံ့ခိုင်မြဲရေး	ဒို့အရေး

နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပေါ်ပေါက်ရေးသည်
ပြည်ထောင်စုသားအားလုံး၏ ပဓာနကျသောတာဝန်ဖြစ်သည်။

အရှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)

'အသျှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်နယ်)'သည် ရခိုင်လူမျိုးရဟန်းတော်တစ်ပါး ဖြစ်သည်။ ၁၂၉၈တွင် ခမည်းတော် ဦးအောင်ထွန်းရှိ၊ မယ်တော် ဒေါ်ချင်းမေတို့မှ မွေးဖွားသန့်စင်ခဲ့သည်။ ငယ်မည်မှာ ညိုဇံမောင်ဖြစ်ပြီး သာသနာ့ဘောင်သို့ ငယ်စဉ်ကတည်းက ဝင်ရောက်ကာ အစိုးရဓမ္မာစရိယတန်း အောင်မြင်ခဲ့သည်။

သာသနာပြုရင်း ၁၉၅၅ခုနှစ်မှစ၍ အမျိုးဘာသာ၊ သာသနာအတွက် အကျိုးပြုစာပေယဉ်ကျေးမှုများကို ရှာဖွေလေ့လာသုတေသနပြုလုပ်လာခဲ့သည်မှာ ယနေ့ထိအောင်ဖြစ်သည်။ စာပေသက်တမ်းအားဖြင့် ၃၈နှစ်၊ သက်တော်အားဖြင့် ၅၆နှစ် ရှိပြီဖြစ်သည်။

ဆရာတော် ထင်ရှားသောကလောင်အမည်ခွဲများမှာ နတ်မြစ်ညိုဇံမောင်ကျော်ရှိ၊ နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ နတ်မြစ်မာဃစသည်တို့ ဖြစ်သည်။ တခြားကလောင်အမည်ခွဲများလည်း များစွာရှိသေးသည်။

ယခုအခါ မောင်တောမြို့ မြို့ဦးကျောင်း၌ သီတင်းသုံးကျောင်းထိုင်ရင်း ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုစာပေများကို ဆက်လက်ရှာဖွေလေ့လာ သုတေသနပြုလျက်ရှိသည်။

မျက်နှာဖုံးအဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုချက်

မည်သည့်နိုင်ငံ၊ မည်သည့်ဒေသတွင်မဆို တောတောင်ရေမြေ အနှံ့တွင် ရှိကြသည့် ရှေးဟောင်းအမွေအနှစ်များဖြစ်သော ရုပ်လုံး၊ ရုပ်တု၊ ရုပ်ကြွင်း၊ ကျောက်စာ၊ ပေစာ၊ မြို့ရိုး၊ တံတိုင်း၊ အဆောက်အအုံ၊ လူ့အသုံးအဆောင် စသည့် ရှေးဟောင်း အမွေအနှစ်ပစ္စည်းများသည် ထိုနိုင်ငံ၊ ထိုလူမျိုးတို့၏ စစ်မှန်သော ယဉ်ကျေးမှု အမွေအနှစ်များကိုသာ ထာဝစဉ်ထိန်းသိမ်းလျက် ရှိသည်ဆိုသည်ကို မည်သူမျှ မငြင်း ကွယ်နိုင်ပေ။ ထိုသဘောကိုရည်၍ ဤပန်းချီကားကို ပေါင်းစပ်ဖန်တီး ရေးဆွဲအပ်ပေသည်။

ဂေါယာမြေစောင်း

မာတိကာ

		စာမျက်နှာ
	ထုတ်ဝေသူအမှာ	၁၀
၁။	ရခိုင်တေးစုံညီ ဖူးပွင့်ဝိဝိ	၁၄
၂။	ရခိုင်တို့၏ တူရိယာစည်တီးခတ်ခြင်း	၂၂
၃။	ရခိုင်အမျိုးသားတို့၏ တယောတူရိယာ	၂၈
၄။	ရခိုင်ပြည်နယ်မှ တေးဂီတလေ့လာရေးလိုပြီ	၃၃
၅။	ရခိုင်သတ်ပုံ အရေးအသား	၄၀
၆။	ရခိုင်သာခြင်း စပ်ဟန်များ	၄၆
၇။	ရခိုင်နှင့် တိုက်သာခြင်း	၅၉
၈။	ရခိုင်ဝေါဟာရ အမှုအခြင်းများ	၆၄
၉။	သမက်တက်ပွဲနှင့် လက်ထပ်မင်္ဂလာဓလေ့တံထွာ	၇၂
၁၀။	ရခိုင်ဆီမီးထောင်ကြာသွတ်အိုးပွဲ	၈၆
၁၁။	ရခိုင်မင်းများလက်ထက် တရားစီရင်ရေး	၉၅
၁၂။	အံ့ဖွယ်များစွာ ဒွါရာဝတီသံတွဲမြို့	၁၀၃
၁၃။	ရခိုင်ဇာတိဝံသ မော်ကွန်းစာ	၁၀၉
၁၄။	ကျိန်းကျွန်းတိုင်း၏ မင်းပြားမြို့	၁၂၈
၁၅။	မောင်တောမြို့၌ ကိန်းဝပ်တော်မူသော တပင်တိုင်နန်းဦးဘုရားကြီး	၁၄၉
၁၆။	ကျောက်ဖြူမြို့ ကံ့ကော်တောဘုရား	၁၅၉
၁၇။	တောင်ကုတ်မြို့နယ် လမူးချောင်းနှင့် တည်ကြောင်းဓါတ်တော်	၁၆၅
၁၈။	ဗုဒ္ဓဝင်တောထွက်အန်ခြင်း	၁၇၀
၁၉။	ရခိုင်မဟာမြတ်မုနိရှင်ပင်	၁၇၈

ထုတ်ဝေသူ၏အမှာစာ

အသျှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်နယ်)သည် ရခိုင်လူမျိုးဖြစ်သည်။ ရခိုင်ပြည်နယ် နတ်မြစ်ကမ်းမြှောင်၌ ၁၉၃၆ ခုနှစ်က မွေးဖွားခဲ့သည်။ နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ နတ်မြစ်ညိုဖံမောင်ကျော်ရှိ၊ နတ်မြစ်မာဃအမည်ခံ၍ ၁၉၅၅ခုနှစ်မှ အစပြုလျက် စာပေလေ့လာလိုက်စားခဲ့သည်။ ယခုအသက် ၅၆ နှစ်၊ စာပေသက်တမ်း ၃၈နှစ်အတွင်း အမျိုးသားအဖွဲ့အစည်း၊ အစိုးရဌာနများ၊ ပုဂ္ဂလိကများကို စာပေထုတ်ဝေမှုများ ကူညီလာခဲ့သည်။

ရခိုင်ပုံဝတ္ထုများ၊ ရခိုင်တေးသံများကို ထုတ်ဝေခဲ့ပြီးဖြစ်၏။ အမျိုးသားစာပေဆုလည်း ခံစားသွားခဲ့ပြီးဖြစ်၏။ စာပေဝန်ထမ်းများ၊ တက္ကသိုလ်ဆရာများလည်း ဖြစ်ခဲ့ပေပြီးဖြစ်ရာ ကူညီရကျိုးရှိဖူးလေပြီ။ ပြည်နယ်သမိုင်းမှတ်တမ်း၊ ရခိုင်ဝေါဟာရ အဘိဓာန်အထိ တက်လှမ်းခဲ့ပြီး ဖြစ်၏။ အဖွဲ့အစည်းများ၌လည်း နာယကအဖြစ် ပါဝင်လုပ်ကိုင်ပေးခဲ့ဖူးပေပြီ။

ထိုအရှင်၏ စာပေများကို မြည်းစမ်းခဲ့ကြဖူးပြီးရာကား အထူးပြောစရာလိုမည်မထင်ပေ။ ရခိုင်အလင်းသတင်းစာတွင် ၁၉၅၇ ခုနှစ်ကပင် ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှု ငစည်(ငစွေ) အကသဘင်ဆောင်းပါးကို စတင်ဖော်ပြခဲ့ဖူး၏။ ထိုအခါကစ၍ ၁၉၅၉–၆၀ နှစ်လည်း ရခိုင်တန်းဆောင်မဂ္ဂဇင်း၊ ပြည်သူ့ဂျာနယ်(၁၉၅၈)၊ ရခိုင်ဇာနည်ဂျာနယ်(၁၉၆၁)၊ ရခိုင်ပြည်နယ်စာစောင်၊ ရခိုင်မဂ္ဂဇင်းတို့၌ စဉ်ဆက်မပြတ်ရေးလာခဲ့၏။

&ciom;Bu;pmay

ရေးသားခဲ့ဖူးသော မဂ္ဂဇင်း၊ ဂျာနယ်၊ စာစောင်များ ဆိုလျှင်–

၁။ ရခိုင်ညွန့်ဖူး ဆောင်းပါးပေါင်းချုပ် (၁၉၆၈)
၂။ ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း (၁၉၇၃ ခုနှစ်မှစ၍)
၃။ ရခိုင်ပြည်နယ်စာစောင် (၁၉၇၇ ခုနှစ်မှ စ၍)
၄။ ရက္ခပူရ ဗုဒ္ဓသာသနာ့ရောင်ခြည် (၁၉၇၇)
၅။ ရက္ခပူရ ဗုဒ္ဓသာသနာ့ရောင်ခြည် (၁၉၇၈)
၆။ ဒွါရာဝတီမဂ္ဂဇင်း (၁၉၇၉)
၇။ မေဃဝတီမဂ္ဂဇင်း (၁၉၇၉)
၈။ စစ်တွေဒေသကောလိပ်မဂ္ဂဇင်း (၁၉၈၀–၈၁)
၉။ စစ်တွေဒေသကောလိပ်မဂ္ဂဇင်း (၁၉၈၁–၈၂)
၁၀။ စစ်တွေဒီဂရီကောလိပ်မဂ္ဂဇင်း (၁၉၈၅–၈၆)
၁၁။ ဦးရာဇ်မြေမဂ္ဂဇင်း (၁၉၈၄)
၁၂။ စစ်တွေရှေ့နေမဂ္ဂဇင်း (၁၉၈၅)
၁၃။ ရခိုင်သဟာယစာစောင် (၁၉၈၆)
၁၄။ ရမ္မာဝတီမဂ္ဂဇင်း (၁၉၈၇)
၁၅။ မြဝတီမဂ္ဂဇင်း (၁၉၆၈ခု၊ အောက်တိုဘာလ)
၁၆။ ငွေတာရီမဂ္ဂဇင်း (၁၉၆၈ခု၊ အောက်တိုဘာလ)

သီခြား လုံးချင်းစာအုပ်များမှာ ဆိုလျှင်–

၁။ ရခိုင်သဘာဝ တေးကဗျာများ (၁၉၆၁)
၂။ ရခိုင်လက်ရွေးစင်ပုံပြင်များ (၁၉၆၆)
၃။ ရခိုင်ပုံပြင်ဆန်းများ (၁၉၆၇)
၄။ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ (၁) (၁၉၆၉)
၅။ ငစင်ရိုင်းချောင်းကျွန်းသမိုင်းနှင့် ထေရာမော်ကွန်း (၁၉၇၅)
၆။ ရခိုင်ပြည်ခွင်ပုံပြင်များ (၁၉၉၀)
၇။ ပြည်တွင်မကိုဋ် ဓာတ်ဦးရာဇ်သမိုင်း (၁၉၉၃)

ထိုအရှင်၏ဆောင်းပါးများကို စုစည်း၍ **"ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ"** (ဆောင်းပါးပေါင်းချုပ်) အမည်ဖြင့် ၁၉၆၉ ခုနှစ်က တိုင်းလင်းစာပေတိုက်မှ

စတင်ထုတ်ဝေခဲ့ပေ၏။ ဆက်လက်၍ထုတ်ဝေရန် အစီအစဉ်ပြုထားခဲ့သော်လည်း အကြောင်းကြောင်းကြောင့် ကြန့်ကြာခဲ့ရချေ၏။ ယခု အမှတ်(၂) အဖြစ် ထုတ်ဝေလာရခြင်းဖြစ်၏။

ပထမအုပ်တွင် ပန်းဖွက်။ သာခြင်း၊ ဇမ်း၊ ပန်းတျားစည်၊ ကထိန်ပွဲ၊ ခလေ့ထုံးစံ၊ စာဆိုမောင်နံ့၊ မြို့မြောက်ဦး၊ ရခိုင်မျိုးဆက်၊ ရခိုင်ရာဇဝင်အကျဉ်း၊ ဝါးကျောင်းရာဇဝင်လင်္ကာရတို့ကို ဖော်ပြခဲ့ပေ၏။

ယခုစာအုပ်တွင် တစ်မျိုးတစ်ဖုံထူးခြားစွာ ပါဝင်ပေ၏။ ရခိုင်ဒေသအနှံ့မှ သာသနာ့ရေးရာများ၊ စာပေ၊ ဂီတ၊ ဝေါဟာရ၊ ပုံဝတ္ထု၊ ရခိုင်ဒေသဌာနများ၊ ခလေ့စဉ်လာများ၊ မော်ကွန်းစာများတို့ကို အားပါးတရတင်ပြထားရာ တဝတင်ြီး ဖတ်ရမည်၊ မှတ်ရမည်၊ ဆက်လက် လေ့လာရမည်၊ စာပေအမွေပေးကြရမည်ဖြစ်၍ တန်ဖိုးအနဂ္ဃထိုက်လှပေမည်။

အမှတ်(၃)တွင်ဆိုလျှင် ရခိုင်စာပေရေစီးကြောင်း၊ ရခိုင်အက္ခရာ ဆင်းသက်ရာ အက္ခရာဇယား၊ ရခိုင်ကျောက်စာများ၊ ရခိုင်စာပေ အညွှန့်အဖူးများကို တစ်စုတစ်ပေါင်းတည်း စာပလ္လင်တွင် တင်ပြမည်ဖြစ်ရာ မျှော်လင့်စောင့်စားကြစေလို၏။

ဆရာတော်သည် ၁၉၆၃ ခုနှစ်ကပင် ရခိုင်ပြည်နယ်သို့ရောက်၍ လေ့လာမှုပြု ရှိနေပေ၏။ ယခုဆိုလျှင် မောင်တောမြို့၌ ကျောင်းထိုင် နေရှိ၏။ ၁၉၈၀ခုနှစ်မှစ၍ ဝါးကျောင်းယာယီဆောက်လုပ် နေလာခဲ့ရာ အခြေကျဖြစ်နေပြီ။ မြို့ဦးကျောင်းဟူ၍ အမည်ပေးရှိ၏။ အမှတ်(၃) ရပ်ကွက် (ဝိမလရပ်ကွက်)တွင် ပါဝင်ပေ၏။ ဆရာတော်၏ အနှစ်နှစ်အလလ စုစည်းရှာဖွေလေ့လာပြီးသမျှတို့ဆိုလျှင် ယဉ်ကျေးမှု မြတ်နိုးသူ တိုင်းအဖို့ အဆင်သင့်နှစ်ချင်ဖွယ် ခံစားကြရုံသာတည်း။

ဤစာအုပ်ကို စီစဉ်ပေးသော ဦးပညာစာရ (ရမ္မာဝတီ)အား လည်းကောင်း၊ ပန်းချီဒီဇိုင်ရေးဆွဲပေးသူ ဂေါယာမြေ စောဝင်းအား လည်းကောင်း ကျေးဇူးတင်ကြောင်း မှတ်တမ်းပြုအပ်ပါသတည်း။

ခရစ် ၁၉၉၃ခုနှစ်

ထုတ်ဝေသူတပည့်
ရခိုင်လှမြင့်နှင့်ညီများ

ဆောင်းပါးမူရင်း အညွှန်း

၁။ ရခိုင်တေးစုံညီ ဖူးပွင့်ဝီဝီ (နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ ရခိုင်ဇာနည်ဂျာနယ်၊ ၁၉၆၁–ဧပြီ)၊ ၂။ ရခိုင်တို့၏ တူရိယာစည်တီးခတ်ခြင်း နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ ရခိုင်ဇာနည်ဂျာနယ်၊ (၁၉၆၁–မတ်)၊ ၃။ ရခိုင်အမျိုးသားတို့၏ တရောတူရိယာ (နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ ရခိုင်တန်ဆောင်မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၆၀–၆၁)၊ ၄။ ရခိုင်ပြည်မှ ဂီတလေ့လာရေးလိုပြီ နတ်မြစ်စန်းအောင် (ရခိုင်တန်ဆောင် မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၅၉–၆၀)၊ ၅။ ရခိုင်သတ်ပုံ အရေးအသား (အသျှင်စက္ကိန္ဒ ရခိုင်ပြည်နယ် ရခိုင်သဟာယ စာစောင်၊ ၁၉၈၆)၊ ၇။ ရခိုင်နှင့် တိုက်သာခြင်း (နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ ရခိုင်ပြည်နယ်စာစောင်၊ ၁၉၈၀)၊ ၈။ ရခိုင်ဝေါဟာရ အမှုအခြင်းများ (နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ ရခိုင်ပြည်နယ်စာစောင်၊ ၁၉၇၈)၊ ၉။ သမက်တက်ပွဲနှင့် လက်ထပ်မင်္ဂလာဓလေ့တံထွာ (နတ်မြစ် ညိုဖံမောင်ကျော် ရှိ၊ ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း ၁၉၈၆)၊ ၁၀။ ရခိုင်ဆီမီးထောင်ကြာသွတ်အိုးပွဲ နတ်မြစ်စန်း အောင် (ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၇၆)၊ ၁၁။ ရခိုင်မင်းများလက်ထက် တရားစီရင်ရေး (အသျှင်စက္ကိန္ဒ ရခိုင်ပြည်နယ်) စစ်တွေရှေ့နေမဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၈၄)၊ ၁၂။ အံ့ဖွယ် များစွာ ဒွါရာဝတီသံတွဲမြို့ (မှတ်စုမှ)၊ ၁၃။ ရခိုင်ဇာတိဝံသာမော်ကွန်းစာ (အသျှင်စက္ကိန္ဒရခိုင်ပြည်နယ်)၊ (ရခိုင်တန်ဆောင်မဂ္ဂဖင်း၊ ရခိုင်ညွှန့်ဖူး၊ ၁၉၇၃–၇၄)၊ ၁၄။ ကျိန်းကျွန်းတိုင်း၏ မင်းပြားမြို့ (ဦးစက္ကိန္ဒ၊ ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၃၃၅ခု ဟရခိုင်') ၁၅။ မောင်တောမြို့၌ ကိန်းဝပ်တော်မူသော တပင်တိုင်နန်းဦးဘုရား (အသျှင်စက္ကိန္ဒ ရခိုင်ပြည်နယ်)၊ (ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၈၄)၊ ၁၆။ ကျောက်ဖြူမြို့ ကံ့ကော်တောဘုရားမှတ်စုမှ)၊ ၁၇။ တောင်ကုတ်မြို့နယ် လမူးချောင်းနှင့်တည်ကြောင်းဓာတ်တော် (မှတ်စုမှ)၊ ၁၈။ ဗုဒ္ဓဝင်တောထွက် အန်ခြင်းများ၊ (အသျှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်နယ်)(ရခိုင်ပြည်နယ်စာစောင်–၁၉၇၈) ၁၉။ရခိုင်မဟာမုနိရှင်ပင် (နတ်မြစ်စန်းအောင်၊ ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၃၃၅ခု)။

ရခိုင်တေးစုံညီ – ဖူးပွင့်ဝီဝီ

မနုဿဗေဒပညာရှင်များတို့၏ သိပ္ပံပညာအရ သုတေသန မှတ်တမ်းများတွင် အပေါင်းအဖော်တို့နှင့် စည်းလုံးစွာ နေထိုင်ကျင့်ကြံ လာခဲ့မှုကြောင့် လူမှုပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခြင်းသည် အခြေခိုင်လာသည်ဟု ဆိုလေသည်။ ထိုမှ တစ်ဆင့် လူတစ်စု၊ လူတစ်စုမှ လူမျိုးတစ်စု၊ လူမျိုးတစ်စုမှ အမျိုးသားတစ်ရပ် ဟူ၍ ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ ဤသည် သိပ္ပံရှင်တို့၏ လူမျိုးစုတစ်စုမှ အမျိုးသားတစ်ရပ် ဖြစ်ပေါ်လာသည့် ယူဆချက်ကို ကမ္ဘာ့လူမျိုးတိုင်း အသီးသီးက ထောက်ခံလျက်ရှိပေပြီး ဖြစ်သည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်သည်လည်း ရခိုင်လူမျိုးများ လူမှုစုပေါင်း ဆောင်ရွက်ရေးမှ အခြေခိုင်လာပြီး ရခိုင်လူမျိုးအုပ်စုသည် ကိုယ့်မင်းကိုယ့်ချင်းအဖြစ် ကိုယ့်ထီးကိုယ့်နန်းဖြင့် ဘုရင်အဆက်ဆက် အုပ်ချုပ်လာခဲ့လေသည်။ ဤသို့ တိုင်းပြည်တစ်ပြည်၏ လူမျိုးစုတစ်ရပ်သည် နှစ်ပေါင်းများစွာကပင် နေထိုင်လာခဲ့ကြသဖြင့်လည်း 'ရခိုင်ပြည် (နယ်) ရခိုင်လူမျိုးအုပ်စု' သည် အသိုက်အဝန်းကြီးစွာဖြင့် မပြိုမပျက်၊ လူမျိုးမတိမ်ကောဘဲ တည်ရှိနေနိုင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။

ရှေးရခိုင်ပြည်(နယ်)တွင် ဓညဝတီ၊ ဝေသာလီ၊ စမ္ဘက်(ခေါ်) ပဉ္စာ၊ ပုရိန်၊ ခြိတ်၊ လောင်းကြက်၊ မြောက်ဦးအစရှိသည့် ခေတ်များ ထွန်းကားခဲ့စဉ်က ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများကလည်း ထွန်းကားခဲ့ကြပေသည်။ ထိုသို့ ထွန်းကားခဲ့သည့် ယဉ်ကျေးမှုများတွင် သဘင်၊ တေးဂီတ၊ အက တို့သည်လည်း ပါဝင်ခဲ့ကြပေသည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ယဉ်ကျေးမှု ဂီတများကို ပညာရှိများ၏ လေ့လာရရှိသလောက်ဆိုလျှင် ရိုးရာသီချင်း အမျိုးအစား (Classical Song) နှင့် ကျေးလက် အရပ်သားဓလေ့ သဘာဝတေးသီချင်း (folk song) ဟူ၍ အမျိုးအစားအားဖြင့် အကြမ်းဖျင်း နှစ်ကဏ္ဍ ခွဲခြားလျက်ရှိသည်။ ရှေးရိုးရာသီချင်း အမျိုးအစားများမှာဆိုလျှင် ဧချင်း၊ သာချင်း၊ သာစွလေ၊ ဘွဲ့၊ ရှန်းလိုက် (သျှိုးလိုက်) ရတုအမျိုးမျိုး၊ လင်္ကာအမျိုးမျိုး၊ ဟန်စွလေ၊ လေ့တော်သံ စသည်တို့ ဖြစ်ကြသည်။ အရပ်သား ကျေးလက်သဘာဝ သီချင်းများမှာဆိုလျှင် သံချပ်ကြီး၊ ဒုံးချင်း၊ သီချင်းတိုကလေးများ စသည်အားဖြင့် ခွဲခြားရှိသည်။ သို့သော် အခြားအခြားသော ရိုးရာသီချင်းများနှင့် သာချင်းဆန်းကလေးများလည်း အမြောက်အမြားပင် ရှိလေသည်။

ဤသို့ လူမျိုးတစ်မျိုး၏ ဘာသာဘာဝ၊ ယဉ်ကျေးမှုအလိုက် တိုးတက်သစ်ထွန်းလာခဲ့ရသည်များမှာ ယဉ်ကျေးမှုအနုပညာရပ်များ၏ ကျယ်ပြန့်သောအကြောင်းအချက်များသည် အကျုံးဝင်နေ၏။ ယဉ်ကျေးမှုနယ်မြေ ကျယ်ပြန့်လာသည်နှင့်အမျှ တိုင်းပြည်နှင့်လူမျိုးတို့၏ ဘာသာအနုပညာရပ်များသည်လည်း တိုးတက်လာခဲ့ရမြဲပင် ဖြစ်သည်။ 'ရေမြင့် ကြာတင့်' ဆိုသကဲ့သို့ လူမျိုးတို့၏ ယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်လာပုံမှာ တီထွင်ဆန်းသစ်မှု၊ သဘာဝ ဆက်သွယ်ကူးလူးဖလှယ် ဆင့်ပွားမှု၊ အတုယူ ဆက်ခံမှုတို့သည် အကြောင်းမကင်းခဲ့ချေ။ အကြောင်းအချက် အကျိုးဥပကာရသည် ဖြစ်လာရပေ၏။

ဤသို့ တီထွင်ဆန်းသစ် အတုယူ ဖြည့်စွက်ပွားမှုတို့ကြောင့် ခေတ်အဆက်ဆက် ဂီတနယ်ပယ်နှင့်။ ထိုနှင့်တစ်ဆက်တည်း သဘင်ပညာ ရိုးရာအက အသစ်အဆန်းထွေလာ၊ ဆတက်ထမ်းပိုး တိုးတက်လာခဲ့ရသည်မှာ ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ရာဇဝင်နောက်ကြောင်းခံ 'ကြံ့ခိုင်မှု' ကြောင့်လည်း ဖြစ်ခဲ့ရ၏။

ဤတေးဂီတများတွင် ယခုရေးသားတင်ပြလိုသော အရပ်သား သဘာဝတေးသီချင်း သို့မဟုတ် ကျေးလက်သီချင်းများသည် ယခုတိုင် ယောကျ်ား–မိန်းမကလေးသူငယ်မကြွင်း သီဆိုနေကျတိုင်း ရှိသေးသည်။ ရခိုင်တို့၏ မရိုးနိုင်သော တေးကဗျာများ ဖြစ်ခဲ့ကြ၏။

ဤသဘာဝတေးကဗျာများသည် ကျေးလက်တောရွာများမှစ၍ အခြေခံကာ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ရခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ မှန်၏။ ထိုကျေးလက် တောရွာနေ ရခိုင်အမျိုးသားများသည် မိမိတို့၏ဒေသ အခြေအနေ၊ သဘာဝထုံးစံတံထွာ၊

စားဝတ်နေမှု၊ လုပ်ကိုင်ဆက်သွယ် ပေါင်းသင်းမှု၊ ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုတို့ကို အခြေပြု၍ သီဆိုခဲ့ကြခြင်းအကြောင်း ထူးခြားစွာ ပွင့်လန်းခဲ့ရခြင်း ဖြစ်သည်မှာ ထင်ရှားလေသည်။

ထိုနှင့် တစ်ဆက်တည်းပင် ဤသဘာဝတေးကဗျာများမှ အခြေခံ၍ ပင်မရိုးရာဂီတ၏ အဆောက်အအုံကို ဦးဆောင်ပေးနိုင်သည်ဆိုက မှားမည် မဟုတ်ပေ။ ခေတ်အဆက်ဆက် ရခိုင်အမျိုးသား အနုပညာရှင်များ ဖြစ်ကြကုန်သော ပညာရှိများ၊ စာဆိုများတို့သည် ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ဒေသဓလေ့၊ အရပ်သားဓလေ့၊ နယ်ပယ်ဓလေ့၊ လူနေမှုဓလေ့၊ ဝတ်စားဆင်ယင်မှု စသည့် ဓလေ့များ၏ အုတ်မြစ်အပေါ် 'မှု' အခြေခံပြီး သဘာဝရောင်စုံ ခြယ်ကွန့်လျက် ထုံမွှမ်းပေးကာ အမျိုးသားဟန်ဖြင့် သရုပ်ဆောင်ထားသည်မှ တေးဂီတ အနုအထွတ်၊ အညွန့်အလူ ပွင့်ဖူးကြိုင်သင်း ပေါ်ပေါက်ခဲ့ရခြင်းလည်း ထင်ရှားပြီဖြစ်သည်။

ဤဆောင်းပါး၌ ရခိုင်တေးဂီတဇာစ်မြစ်ရင်းကို ဆန်းစစ်လေ့လာ တင်ပြနေရန် မဖြစ်နိုင်ပေ။

မြန်မာစာပေနယ်ထဲ၌ ဝင်ဆံ့လျက် ထင်ပေါ်ခဲ့ကြသည့် ဥဂ္ဂါပျံ၊ နန်းတွင်းမိညို စသည့် ရခိုင်စာဆိုတော်များမှာ ယဉ်ကျေးမှုနယ်ကို ချဲ့ထွင်ပေးခြင်း၊ ကျယ်ပြန့်စေခြင်း၊ ယဉ်ကျေးမှုဆက်သွယ်ခြင်း၊ ကူးလူးစေခြင်း၊ ချစ်ကြည်ရေးခိုင်မြဲစေခြင်းစသည့် အကျိုးဥပကာရများသည် ယနေ့စာပေ ပညာရှိတိုင်းတွေးထင်နိုင်ကြမည်ပင် ဖြစ်သည်။

အနောက်တိုင်းပညာရပ်များ အနေဖြင့်လည်းကောင်း၊ ထို၏ယဉ်ကျေးမှု ဆက်ဆံကူးလူးမှု၊ နွယ်ယှက်ပေါက်ဖွားလာမှုများမှာလည်း ဝေသာလီခေတ်၏ စာပေအရောင်ကပင် ထွန်းပြောင်ထင်နိုင်ပြီး ဖြစ်သည်။ ဥပမာပြရလျှင် သိဂ်ံစန္ဒရားအိမ်ရှေ့မင်းသားထံ ဆက်သွင်းသော မြောက်သားတော် သုဝဏ္ဏဒေဝီခေါ်စောပြည့်ညို၏ သျှိုးလိုက်ရတု၊ ထို့ပြင် တစ်ပါးလေ့တော်သံ ဟန်စွလေ၊ စန္ဒရားဘွဲ့ စသည်တို့မှာ အိန္ဒိယဂီတ၏ အတုယူ တီထွင်ဆက်နွယ်လာခြင်းပင်ဖြစ်ကြောင်း သုတေသန မှတ်တမ်းတင်ကြပေပြီး ဖြစ်သည်။

တေးသီချင်းဂီတ ဆိုသည်မှာ လူ့သမိုင်းနှင့်အတူ ပေါ်ပေါက်လာသည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။ လူမှုရေး ပညာရှင်များက စာရေးစာဖတ် မတတ်မီကပင် (ဝါ) မပေါ်ပေါက်မီကပင် ထိုတေးသီချင်းဂီတမှာရှိနှင့်ပြီး ဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြ

သည်။ ထို့ကြောင့် လူ့လောက၌ လူဟူ၍ဖြစ်ပေါ်လာကတည်းကပင် ဂီတလည်း တစ်ပြိုင်နက်လိုလို ဖြစ်ပေါ်လာသည်ဟု ပညာရှိများ ယူဆခဲ့ကြသည်မှာ သင့်လျော်ပေသည်။

ပညာရှိများ သီကုံးရေးစပ်ခဲ့သမျှသော အဖွဲ့အနွဲ့များကို 'ကဗျာ' ဟု ခေါ်ကြ၏။ သို့သော် ကဗျာမှာ များစွာကျယ်ဝန်းသောကြောင့် ကဝိ၏အရာ၊ ကဝိ၏ဥစ္စာ ဖြစ်ကြောင်းဖြင့် ပါဠိ သက္ကတကျမ်းတို့၌ ဖွင့်ဆိုသည်။ ထို့ကြောင့်လည်း ဤကျေးလက်သီချင်းများမှာဆိုလျှင် တေးကဗျာများ အပါအဝင်ဖြစ်ခဲ့ရာကား ခေတ်ဦးလူ့သမိုင်းနှင့်အတူ ပေါ်ပေါက်လာရခြင်း ဖြစ်ခဲ့သည်မှာ ယုံမှားစရာ မရှိချေ။

ဝေဒခေတ်၊ ဗုဒ္ဓခေတ် စသည်တို့ အချိန်က ကဗျာကို နှုတ်တက်သင်ကြား တတ်မြောက်ခဲ့ကြရသည်။ နှုတ်တက်ရွတ်ဆို မှတ်သားထားခဲ့ကြရသည်။ ထိုမှတစ်ဆင့်တစ်ဆင့် စည်းကမ်းများလည်း သတ်မှတ်ထားခဲ့ကြောင်းကို ကဗျာကျမ်း၊ ဗျာချာကျမ်း၊ ဆန်းကျမ်း၊ အလင်္ကာကျမ်းကပင် ထင်ရှားစေသည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်တွင်လည်း ရခိုင်လူမျိုးများ၏ (Music) အမျိုးသားဟန်၊ ပင်ကိုယ်ဉာဏ်အရ သီဆိုမှု၊ ဖွဲ့နွဲ့မှုများ၊ စည်းကမ်းသတ်မှတ်မှုများ ရှိခဲ့ကြောင်းကို ခေတ်အလျောက် ရာဇဝင်သမိုင်းကပင် အခြေခံလျက် ရှိခဲ့ကြပေသည်။ ထင်ရှားသော ရခိုင်ပညာရှိစာဆိုများ ရှိခဲ့ကြောင်းအပြင် ရခိုင်ပညာရှိသုခမိန်စစ်စစ်တို့ ပြုစုခဲ့ကြသော ကဗျာကျမ်းလည်း အမြောက်အမြား ရှိခဲ့ပေသည်။

ယခုအခါ ထိုပညာရှိများ ရေးဖွဲ့ခဲ့ကြသော 'သုတဗောဓ ဆန်းကျမ်းကြီး' နှင့် ကဗျာကဝိဂန္ဓာကျမ်းကြီး' နှစ်စောင်ကိုပင် ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့ကြရသည်ဟု သိရပေသည်။ ထို့ကြောင့် ရခိုင်ပြည်၌ ကဗျာအမျိုးမျိုး ထွန်းကားခဲ့ရာ၌ စည်းကမ်းမဲ့ ထွန်းကားခဲ့ခြင်းကား မဟုတ်သည်မှာ ခန့်မှန်းနိုင်လောက်ပါပြီဖြစ်သည်။

ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ကဗျာစပ်ဆိုနည်းများကို ရှေးစန္ဒာသူရိယမင်း စန္ဒရားမင်းများ လက်ထက်ကပင် စပ်နည်းအမျိုးမျိုးဖြင့် ဖွဲ့နွဲ့ထားခဲ့ကြသည်။ ရိုးရာကဗျာစပ်နည်းများအပြင် အနောက်နိုင်ငံသားများ ဖြစ်ကြသော ပေါ်တူဂီတို့ ထံမှပင် ကဗျာစပ်ဆိုနည်း စပ်ဆိုပုံတို့ကိုလည်း အတုယူ၍ ခလေ့သဘာဝအရပ်သား သီချင်းကလေးများအဖြစ် စပ်ဆိုခဲ့ကြလေသည်။

ရခိုင်ပြည် (နယ်)၌ မြောက်ဦးခေတ်သည် ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှု နယ်ပယ် အကျယ်ပြန့်ဆုံးနှင့် ရခိုင်သဘာဝ တေးသီချင်းတို့ များစွာသစ်ထွန်း တိုးတက်ဆုံး ဖြစ်ခဲ့၏။ မြောက်ဦးခေတ်ပေါ် ရွတ်ဆိုခဲ့ကြသော နိမိတ်၊ တြင်း၊ တဘောင်များသည်ပင် ဂီတနွယ်သော အဖွဲ့အနွဲ့များဆန်သည်ကို တွေ့ရ၏။ (မြန်မာ့လက်အောက်ခံနှင့် အင်္ဂလိပ်လက်အောက်ခံ ကိုလိုနီဘဝတွင် သီဆိုကြသော တေးတဘောင်သီချင်းကလေးများမှာ တော်လှန်ရေး တေးကဗျာများ အများအပြား ပါဝင်ကြ၏။)

တစ်ဘက်မှာလည်း ရခိုင်တို့သည် အနောက်စစ်တကောင်းဒေသများတိုင် အုပ်ချုပ်နေထိုင်လျက် ကျက်စားခဲ့ကြဖူးသူများဖြစ်၍ ကုလားယဉ်ကျေးမှုကိုလည်း များစွာ အတုယူနိုင်ခဲ့ပေသည်။ ကုလားများ၏ လက်တွေ့စပ်ဆိုခဲ့ကြသော ကဗျာများကိုလည်း ရခိုင်တို့သည် နည်းယူစပ်ဆိုနိုင်ခဲ့လေသည်။

ယခုတိုင် အနောက် စစ်တကောင်းဒေသ၌ ရှိနေကြသေးသော ရခိုင်လူမျိုးတို့သည် ရခိုင်တေးကဗျာများကို ရိုးရာမပျက် သီဆိုလျက်ပင် ရှိကြသေးသည်။ ထိုဒေသ၏ ကလေးတေးကဗျာများမှာ အမျိုးအစားအလိုက် လည်းကောင်း၊ ဒေသဌာနအလိုက် လည်းကောင်း ယိုင်းသာချင်း၊ တေးချင်း၊ကပ္ပျာ၊ အရွဲ့၊ ခဗျာ' စသည်ဖြင့် အခေါ် ကွဲပြားကြ၏။ သို့သော်လည်း အားလုံးမှာ သဘာဝတေးကဗျာများသာ ဖြစ်ကြ၏။

ထိုတွင် 'ခဗျာ' ဟုခေါ်သော တေးကဗျာ သီဆိုမှုကို ပင်းဝါချောင်းဖျားဒေသ တောင်ပေါ်နေ ရခိုင်များနှင့် မရုက်ချောင်း၊ ရီကြိုင်ချောင်း၊ မရွှိတ်ချောင်း စသည့် ဗိုလ်မင်းပိုင်ဒေသရှိ ရခိုင်တောင်ပေါ်သားများက သီဆိုကြသည်။ ထိုခဗျာကို အစမ်းသဘော သီဆိုပြရလျှင်–

]awmiu vvm? ajrmuvvmau? &irm{;pr; (csr;)? cspawou? ep0vr;a&

([; [;)}

ဟူ၍ တောသံ (ဝါ) ညာသံဖြင့် သော တဆင်ကြရပေမည် ဖြစ်သည်။

'အရွဲ့' မှာ ရခိုင်ဝေါဟာရဖြစ်၍ တေးသီချင်းကိုပင် ခေါ်ဆိုသည်။ 'ယိုင်း သာချင်း'မှာ ဒန်းလွှဲ၊ ပုခက်လွှဲခြင်းတို့၌ သီဆိုသောကြောင့် ကလေးချော့သီချင်းမျိုးလည်း ဖြစ်သည်။ 'ယိုင်း' ဆိုသည်မှာ ပုခက်ကို လည်းကောင်း၊ ဒန်းကိုလည်းကောင်း ခေါ်သည်။ များသောအားဖြင့် သစ်သားပျဉ် ကော့ကော့ပျပ်ပျပ်ကို ကြိုးနွယ်သိုင်းပြီး အများစီးလွှဲရသည်ကို 'ယိုင်း' ဟူ၍ ခေါ်သည်။

အနောက်စစ်တကောင်းဒေသတို့၌ ရခိုင်မိခင်တို့သည် ဤသို့ 'ယိုင်း' စီးလျက် ကလေးကိုယ်စီချီကာ လည်းကောင်း၊ ကလေးအချင်းချင်းလည်း ကောင်း ယိုင်းသာချင်းတကြော်ကြော်ဖြင့် လွဲရင်း သီဆိုလေ့ရှိပေသေးသည်။ ဤသို့ အဆက်ဆက် အဆင့်ဆင့် နှုတ်တက်သီဆိုလာကြသော ရခိုင်တေးကဗျာ များသည် ယနေ့တိုင် ယောကျ်ား၊ မိန်းမတိုင်း ဆက်ခံတုန်းပင် ရှိနေသေး၍ မတိမ်ကောမပပျောက်နိုင်သေးသည်မှာ ထင်ရှားနိုင်သည်။

ထို့ကြောင့် လူမျိုးတိုင်းတွင် တစ်ခေတ်မှတစ်ခေတ် လက်ဆင့်ကမ်း၍ ကူးပြောင်းသီဆိုလာခဲ့ကြသော ကျေးလက်တေးသံများ ရှိလာခဲ့သည်။ လယ် ယာကိုင်းကျွန်းစိုက်ပျိုးလုပ်ကိုင်ရင်း ကဗျာသံနှောကာ တေးဖွဲ့သီဆိုလေ့ ရှိလာ ကြသည်။ ထိုသို့ သီဆိုပုံကို ရခိုင်စာဆိုတို့က 'ဥက္ကာဘွဲ့' ၌ အောက်ပါ အတိုင်း ဖွဲ့နွဲ့ထားခဲ့ကြသည်။

> 'ယာသည် သားကား၊ ယာသြား တသွယ်၊ ယာတောင် ထက်မှာ၊ ပျော်ပါးသည်ကား၊ ယာခင်းထက်မှာ၊ အခြံတိန်း တင်၊ 'ခင်' ကိုလည်းငင်၊ ကျူးရို့ပင်ဟု၊ ကောက်မှည့်ရဲရဲ၊ ကျီးသဲသဲနှင့်၊ ကျီးနီဝါဝါ၊ သံကျာကျာနှင့် ...။ 'ခြီခေါင်း' မြိုင်မြိုင်၊ ယာတောင် ထက်မှာ၊ ကပ္ပာပြိုင်ရို့– ကြက်မောက် ပန်းနှင့်၊ ဒန်းပန်းအပြို့(ပြည့်)၊ နားဝယ်တွဲလို့၊ တွဲလင်း မာယာ၊ 'ကပ္ပာ' သံဆင့်၊ တယင့်ယင့်ကို၊ ဆိုရို့ပင်ဇာ၊ ယာသီလာမှာ၊ ပျော်ပါသည်ကို၊ မြင်လတ်မေလေး'
>
> အရာတင့်တယ်၊ လယ်သည်သာသည်၊ လယ်သား တသွယ်၊ လယ်ဇင်းခါမှာ၊ မြင်လတ်တေလေ၊ ရမနီထမ်း ပိုး၊ သျှောင်နီကြိုးနှင့်၊ နွားနှစ်ကောင်ကို၊ ရှဉ်းချင်း တပ်ရို့၊ အဆောအလျင်၊ လယ်သည်သားမှာ၊ နွားကိုနှင်ရို့၊ ရတု ကြဲကြဲ၊ လယ်သည်များမှာ၊ လယ်ကိုထွန်ရို့၊ မြင်လတ်တေ လေ။

(ဥက္ကာဘွဲ့ မူရင်းအတိုင်း ဖော်ပြအပ်ပါသည်။)

ရခိုင်သဘာဝ တေးကဗျာများမှာ သီဆိုမှုသက်သက်ဖြင့်ချည်း မဟုတ်ဘဲ ဂီတသံနှောကာ ခြီခေါင်း၊ နဲ၊ ပြီ (ပုလီ)၊ ခရာကောက်၊ ခရာမြွာ၊ ခရာ

ရှည်၊ ညှင်း၊ ခရုသွင်း၊ ဖက်လိပ်စသည့် တပိုးမျိုးတူရိယာဖြင့် သံစုံတပ်ပေးနိုင်ကြခြင်းကြောင့်လည်း ပို၍သာယာငြိမ့်ညောင်း စေခဲ့လေသည်။

ဤသို့ တီးမှုတ်မှု တူရိယာသံစုံတို့သည် သီဆိုသံအလိုက် ဖြစ်လာခဲ့ရာ သီဆိုမှုနှင့် တွဲစပ်လိုက်သဖြင့် ပို၍မြိုင်ဆိုင်လှပေသည်။ တပိုးမျိုး အမှုတ်တူရိယာဖြင့် လည်းကောင်း၊ စည်၊ ခွက်ခွင်း၊ စောင်း၊ ပတ္တလား၊ ဒုပ္ပာ၊ တယော စသည့် အတီးတူရိယာဖြင့် လည်းကောင်း၊ သံနေသံဆင့်ညီစွာလည်းလိုက် ပေးနိုင်လေသည်။ ထို့ကြောင့် သီဆိုမှုနှင့်လျော်ညီစွာ ဖြစ်ပေါ်လာ၍ ဂီတနှင့်တူရိယာသည် အစဉ်တွဲလျက် မခွဲမခွာ ရှိလာခဲ့ကြကြောင်း သိနိုင်ပေသည်။

ရခိုင်ပြည်သာယာခဲ့စဉ်က တစ်ခေတ်က ရခိုင်အမျိုးသားများသည် ဤတေးကဗျာသံဆင့် တယင့်ယင့်သီဆိုလျက် တပိုးသံကလေးဖြင့် ဘဝ၏ သာယာမှုကို ဖြစ်စေခဲ့ကြလေသည်။ ဤသို့ တေးအနုဂီတ၊ တူရိယာများသည် လူမျိုးတစ်မျိုးအား ယဉ်ကျေးမှု၏ အမွေအနှစ်သာမက ချိန်ဆနိုင်သော စံချိန်တစ်ရပ်ပင်ဖြစ်ကြောင်း ကောင်းကောင်းသဘောပိုက်သင့်လှပေသည်။

ကျေးလက်တေးသံ ဆိုသည့်အတိုင်း ထီးသံ၊နန်းသံ မနှောဘဲ အများကျေးတောသားလူထုနှင့် တေးသွားမျိုး ဖြစ်ကြ၏။ ဤကျေးလက် သီချင်းမျိုးမှာ သားရှင်အမေတို့က ကလေးချော့ရင်း၊ ကျောင်းသားတွေ နှုတ်တက်ရွတ်ဆိုရင်း၊ ကျွဲ၊နွား ကျောင်းရင်း၊ သမ္ဗာန်ခတ်ရင်း၊ လယ်စိုက်ရင်း ဆိုသလို၊ ချစ်သူကို မျှော်လေဟန်၊ ပျော်မြူးလေဟန် အရိုးခံသဘောနှင့် တပျော်တပါး သီဆိုကြခြင်းဖြစ်၍ ရွှင်မြူးကြည်နူးဖွယ်လည်း ကောင်းလှ၏။

ကျေးလက်သီချင်းများကို ကြားရရုံနှင့် လူနေမှုစနစ်၊ ဓလေ့ထုံးစံ၊ စိတ်နေသဘောထား၊ ယဉ်ကျေးမှု အခြေအနေများကို ရိပ်စားမိနိုင်ပါသည်။ စိတ်ကူး ဆန်းကြယ်ပုံကိုလည်း ဖော်ပြရာဖြစ်သည်။

ယခုလွတ်မြောက်ကြပြီးသောခေတ်တွင် အတိုင်းတိုင်း အပြည်ပြည်၌ တောင်ပေါ် မြေပြန့်ရှိလူနည်းစုများနှင့် စာရေးဆရာများ၊ ကဗျာဆရာများ ဆက်ဆံမှု ကျယ်ပြန့်လာကာ ကျေးလက်တေးသံများ ပိုခေတ်စားလာကြသည်ဟု သိနိုင်သည်။

နိုင်ငံရပ်ခြား တိုင်းပြည်များ၌ သူတို့၏ ကြွယ်ဝသောလယ်ကွင်းပြင်များ၊ သစ်တောကြီးများပေါ်ဝယ် ကျေးလက်သီချင်းတွေ ပန်းဝတ်မှုန်ကြဲသလို ကြူကြူလှိုင်၍ သင်းနေတော့ပြီ ဖြစ်သည်။

&cion;lu;pmay

မှတ်ချက်။ ။ **'ခင်'** ခင်ပလွေခေါ် မှုတ်အပ်သော ရခိုင်တပိုးတူရိယာ တစ်မျိုး။

'ခြီခေါင်း' ပါးစပ်ဖြင့် မှုတ်ရသော ရခိုင်တူရိယာ တပိုး တစ်မျိုး။

'ကပ္ပျာ' ရခိုင် တောင်ပေါ်သားများ အသံဖြင့်လည်း 'ကဗျာ' ကို 'ကပ္ပျာ' ဟူ၍ပင် အသံထွက်သည်။

ထိုထိုတိုင်းပြည်များ၌ ကျေးလက်သီချင်းများကို လူတိုင်း သီဆိုတတ်ရုံ မကသေး။ ဇာတ်ခုံပေါ်ဝယ် အကပညာန်မှုများဖြင့်ပင် သရုပ်ဖော်နိုင်မှု ရှိလာခဲ့ကြရာ ယဉ်ကျေးမှုယာဉ်ကြီးကို တောပန်း အရိုင်းများအနေဖြင့် အဆင်းရောအနံ့ပါ ကျေးလက်သီချင်းများက တိုင်းပြည်သာယာဝေဆာအောင် ဖန်တီးလျက်ရှိပေပြီး ဖြစ်တော့သည်။

ပြည်ထောင်စုကြီးဖြစ်သော အဓိကဥယျာဉ်ထဲဝယ် ပြည်ထောင်စုသားများဖြစ်ကြသော လူမျိုးစုများ၏ ကျေးလက်သီချင်းတွေ ဝတ်မှုန်သ၍ သာယာဝေဆာဖူးပွင့်နိုင်ကြပါစေဟု ပဏ္ဏာပြုပါ၏။

နတ်မြစ်စန်းအောင်

ရခိုင်တို့၏ တူရိယာစည်တီးခတ်ခြင်း

အတီးအမှုတ်စသော တူရိယာသည် စည်မျိုး၊ တပိုးမျိုး၊ စောင်းမျိုး ဟူ၍ အသီးသီးရှိကြ၏။ ပါဠိစာပေတွင် စည်ဝါးမျိုးကိုပင် 'တူရိယာငါးမျိုး' ဟူ၍ ခေါ်ဆိုထားသည်။ ထို့ကြောင့် ရှေးရခိုင်စာဆိုများက 'ပဉ္စင်တူရိယာ၊ တီးမှုတ်ကာဖြင့်' ဟု ဖွဲ့ဆိုခဲ့ကြလေသည်။ ထို့အတူ တူရိယာငါးပါးဆိုသည်မှာလည်း စည်မျိုးငါးပါးပင် ဖြစ်၏။

အတီးအမှုတ် တူရိယာတို့တွင် စည်တူရိယာမှာ တီးခတ်အပ်သော တူရိယာမျိုးပင် ဖြစ်၏။ ဤစည်အမျိုးအစားများစွာကို ပါဠိစာပေနှင့် သက္ကတတို့တွင် များစွာပါရှိပေ၏။ စည်မှာ အမျိုးအမည် ထူးပြားလှ၏။ ဤစည် တီးခတ်ခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် အဘယ်အခါကပင် စတင်လာခဲ့ကြောင်းကို အတိအကျဖော်ပြရန် မဖြစ်နိုင်ပေ။

အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရခိုင်သည် မြန်မာထက် စောစွာကပင် အိန္ဒိယမှ တစ်ဆင့် အနုပညာသုခုမဂီတတို့သည် ရခိုင်ပြည်နယ်သို့ နွယ်ယှက်ဆက်ပွားခဲ့ရသည်ဟု ဆိုနိုင်ပေသည်။ ဂီတများသည်လည်း ထိုမှဆက်နွယ်ခြင်းကို ပညာရှင်တို့ လေ့လာသိရှိနိုင်ခဲ့၏။

ရခိုင်ပြည်နယ်၌ စည်တီးခြင်း စတင်လာသည်မှာ အိန္ဒိယမှပင် ဆက်နွယ်ခဲ့သည်ဟု ဆိုစေကာမူ အခြေခံမှု၊ အတုယူမှု စသည့် နည်းလမ်းအမျိုးမျိုးလည်း ရှိနိုင်မည် ဖြစ်၏။ တိုင်းပြည်နှင့်လူမျိုး တိုးတက်လာနိုင်သလောက် ယဉ်ကျေးမှုအနုပညာ တေးဂီတများမှာလည်း တိုးတက်နိုင်သဖြင့် ရခိုင်ပြည်နယ်၏ လူနေမှု စတင်လာပုံကို ခန့်မှန်းဖော်ထုတ်နိုင်ကြပါလျှင် ပို၍ သေချာရေရာပေမည်။

&ciom;Bu;pmay

မြန်မာပြည်တွင်လည်း လူမျိုးစုအလိုက် စည်စသည့် တူရိယာများ အသီးသီး မိမိတို့လူမျိုး၏ အခြေခံမှုနှင့် ဆက်နွယ်ဆင့်ပွားမှုကြောင့် တိုးတက်ခဲ့ကြပေ၏။ အသွင်အပြင်မူဟန် အသုံးအစွဲမှာလည်း မိမိတို့ လူမျိုးအလိုက် ဖန်တီး တီထွင်ခဲ့ကြပေ၏။

ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် အောက်ပါစည်အမျိုးအစားများကို အဆက်ဆက် သုံးစွဲနိုင်ခဲ့ကြောင်း တွေ့ရ၏။

၁။ မြွောက်စည် (ပဟိုရ်စည်)
၂။ သံလွင်စည်
၃။ မုရိုးစည် (စည်ဗျော)
၄။ စည်ပုတ်
၅။ စည်ကြီး (ရှန်းစည်)
၆။ ဒုံမင်း
၇။ စည်ပန်းတောင်း (စည်ပဒေါင်း)
၈။ စည်ဝန်း
၉။ ပတ်သာ (ပတ်မ)
၁၀။ တစ်ဘက်စည်
၁၁။ ပန်တျာ (ပန်းကျား)
၁၂။ ခတ်စည်
၁၃။ စည်လေး (စည်သေး)
၁၄။ စည်အိုင့် (အိုးစည်)

စသည်ကို သုံးစွဲခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ရာဇဝင် သာဓကများကို ဖော်ပြ လိုပါ၏။

'နတ်မြစ်စန်းအောင်' က 'ရခိုင်လူမျိုးတို့၌ ကိုယ်ပိုင်ဂီတသုခုမ အနုပညာ ရပ်များစွာ ရှိသည့်အနက် ရှေးမင်းများလက်ထက်နှင့် ယနေ့တိုင် ခေတ်စားနေ သည့် 'စည်' အမျိုးမျိုးအကြောင်း' ကို တင်ပြထား၏။ ပျောက်ကွယ်နေသော တူရိယာများကို သုတေသနလုပ်၍ ရှာဖွေထိန်းသိမ်းထားရန်မှာ ရခိုင်အမျိုးသား တိုင်း၏ တာဝန်ဖြစ်ပေသည်။

ရခိုင်ရာဇဝင်၌ ဒသဘာဝတီကတို့ ရေကစားရာသို့ မျောပါလာသော ကက္ကဋ္ဌပုစ္စန်လက်မကို ပဟိုရ်ရစည် ကြက်လုပ်၍ မြှောက်စည်ပြုထားခဲ့သည်ဟု အဆိုရှိသည်။ စန္ဒသူရိယမင်း မဟာမုနိရှင်ပင်ကို သွန်းလုပ်စဉ်က ပဥ္စင်တူရိယာ တီးမှုတ်ခြင်း ရှိခဲ့သည်။ စန္ဒရားမင်းများလက်ထက် စည်တော်ရွှန်းခဲ့သော တောင်မှာ ယခုတိုင် ကျောက်လှေကားမြို့၌ရှိ၍ စည်ကြီးတောင်ဟု ခေါ်တွင်ကြ၏။ မြောက်ဦးမြို့ နန်းတော်ဦးတောင်မှာလည်း စည်တော်ရွှန်းခဲ့သဖြင့် ရွှန်းတောင်ဟု ခေါ်တွင်လျက် ရှိသေး၏။ ဥဂ္ဂါပျံစာဆိုတို့၏ ရာသီဖွဲ့များ၌လည်း 'ပိန်ပေါင်ခရာ၊ စည်ဒုပ္ပာနှင့်' ဟု လည်းကောင်း၊ 'စည်ပုတ်သံဝါ၊ တောမှုတ်ကာသည်' ဟု လည်းကောင်း စပ်ဆိုခဲ့၏။ သတိုးသုဓမ္မမင်းသည် ပိတောက်ပင်ကို ထွင်း၍ ဗဟိုရ်စည် ကြက်ခဲ့၏။ ဤသို့ စည်တီးခတ်ခြင်းများ ထင်ရှားနိုင်သည့်အပြင် ပန်းပုလက်ရာရုပ်တုလည်း အထင်အရှားတွေ့နိုင်၏။ သျှစ်သောင်း သိမ်တော်ကြီး နံရံတွင် စည်တီးခတ်နေသော တူရိယာသမားပုံကို တွေ့ရ၏။ ထို့ကြောင့် စည်ကြက်လုပ် တီးခတ်ခဲ့ကြပုံ၊ တူရိယာအဖြစ်လည်းကောင်း၊ ပွဲလမ်းသဘင်ကန္နားတွင်းလည်းကောင်း အသုံးပြုခဲ့ကြပုံများမှာ ထင်လင်းစွာ သက်သေခံလျက် ရှိနေသည်။

ဤစည်များ အားလုံးကို ယခုအခါ မတွေ့ သိရှိရသော်လည်း သုံးစွဲနေသမှုကို အောက်၌ဖော်ပြပါအံ့။

၁။ ပန်တျာ (ပန်းတျား)

၂။ မုရိုးစည် (စည်ဗျော)

၃။ ခတ်စည်

၄။ ကျင်စည်

၅။ စိုင်တမျိုး

၆။ ဗုံရှည်စည်

ဤစည်တို့ကို ရှာဖွေ တွေ့ရှိနိုင်သည်။ တခြားသော တူရိယာ အစိတ်အပိုင်းနှင့် နှဲ၊ ပလွေ စသည့် မှုတ်အပ်သော တူရိယာများကား စစ်တကောင်းနယ်ရှိရခိုင်တို့ ယခုတိုင် သုံးစွဲလျက် ရှိသေး၏။

၁။ ပန်းတျားစည်

ဤစည်၏ စတင်လာပုံကို ရခိုင်ဇာတိဝံသ မော်ကွန်းစာတမ်း၌ တွေ့ရ၏။ ရခိုင်မင်းများသည် တိုင်းသူပြည်သားတို့ကို အနှောင့်အယှက်ပေးသော ရက္ခဘီလူး၊ နတ်မိစ္ဆာကြမ်းတို့အား မိုးဦး၊မိုးနှောင်း လစဉ်မပြတ် ပန်းတျားစည်ဖြင့် တီးခတ်ကာ နတ်ပွဲပသပူဇော်ရာ၌ သုံးစွဲခဲ့သည့် 'ပန်းတျားသည်' ပညာရှင် တစ်ဦးကိုလည်း လက်ဝဲသင်း ရှစ်ဦးတွင် တစ်ဦးအပါအဝင် ရာထူးခန့်ထားခဲ့ရသည်။ (စည်သဘင်အမတ်ကြီးတို့လည်း ထိုကဲ့သို့ ပွဲသဘင်နှင့်ဆိုင်ရာ၊ ယဉ်ကျေးမှု သုခုမတေးဂီတနှင့် ဆိုင်ရာခန့်အပ်ထားသော သဘင်ဝန်ကြီး ပင်လောဟု အောက်မေ့အပ်သည်။) ထိုအခါမှစ၍ နတ်နှင့်ပတ်သက်သမျှ ပန်းတျားတီးခတ်မှု ရှိလာခဲ့ရ၏။

ပန်းတျားမှာ အရင်းမှာကြီးပြီးလျှင် အဖျားမှာ သေးသွယ်သည်။ သားရေကျက်ပြီ ကြိုးနှင့်လွယ်ကာ တီးခတ်ရသည်။ မြောက်ဦးမြို့နယ်တို့တွင် ယခုတိုင်တွေ့နိုင်၏။ ၎င်းနှင့်သီဆိုရသော သီချင်းလည်း သီးခြားပင် ရှိ၏။ ဤစည်ကို ရခိုင်ပြည်(နယ်)၌ ဦးစွာသုံးစွဲခဲ့ပြီး ဘယ်ခေတ်တွင်မှ မတိမ်ကောခဲ့သည့် စည် ဖြစ်ခဲ့သည်။ 'ပတ်တီးသည်' ဟုလည်း အချို့ဒေသ၌ သုံးနှုန်း၏။

၂။ မုရိုးစည်

(ရခိုင်က စည်ဗျော ခေါ်၏) ဝါကျွတ်ပွဲ၊ တန်ဆောင်မုန်းပွဲ၊အတာသင်္ကြန်ပွဲ၊ ဘုရားပွဲ၊ ကျောင်းတက်အလှူပွဲ၊ ရှင်ပြုပွဲစသည့် မင်္ဂလာပွဲတို့၌ တီးခတ်လေသည်။ မင်းပြားမြို့နယ်တို့၌ ယခုတိုင် ထိုစည်ကို တွေ့ရှိနိုင်သည်။ မင်းပြားမြို့ ကျိန်းတောင်ဘုရားပွဲကျင်းပတိုင်း ဤစည်ဖြင့်ပင်တီးခတ်ပူဇော်လျက်ရှိသေးသည်။

၃။ စတ်စည်

'သမက်တက်ပွဲ' ခေါ် မင်္ဂလာဆောင်ပွဲတို့၌ တီးခတ်ကြသည် ရခိုင်ပြည်တွင် စစ်ပြီးခေတ် သမက်တက်ပွဲ၌ စည်တီးခတ်မှု ပျောက်ကွယ်ခဲ့ပြီးသော်လည်း စစ်တကောင်းနယ် မရှက်ချောင်းတို့၌ ယခုထိရှိသည်။ ရခိုင်နန်းကျကြီး မင်းလက်ထက် စည်သဘင်သမီး ပန်းနီလာကို ပေးစားထိမ်းမြားစဉ် စည်တီး ခတ်မှုကြောင့် ဘုရင်သည် အမျက်ရှ၍ ပိတ်ပင်ခဲ့ဖူး၏။ ဘုရင်မှာ

ပန်းနီလာကို ချစ်ရေးဆိုခဲ့သော်လည်း စည်သဘင်၏ 'သေပြီ' ဟူသည့်လိမ်လှည့်စကားကို ယုံကြည်ခဲ့ကာနေခဲ့၏။ ကာလကြာသော် တစ်ဖန် တခြားသူနှင့် ထိမ်းမြားပွဲလုပ်၍ စည်တီးခတ်သံကို ဘုရင်ကြားသဖြင့် သေပြီဟုဆိုခဲ့သော လိမ်လည်မှုကို ပြုသည့်အတွက် ငါ့အား မပန်ကြားဘဲ တိုင်းပြည်၌ တူရိယာတီးမှုတ်ခွင့် မပြုရဟု အမိန့်ထားခဲ့ဖူးသည့်တစ်ရပ် ရှိသည်။

၄။ ကျင်စည်

ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ထင်ရှားသော ကစားခုန်စား တစ်ခုဖြစ်သည့် ကျင်ကိုင်ပွဲတို့၌ တီးခတ်ရ၏။ ဤစည်ကို တီးခတ်လိုက်လျှင် ကျင်သန်များသည်စိတ်ရဲရင့်လာပြီး ကြောက်စိတ်ပျောက်သွားလေ့ရှိသည်။ ဤစည်ကို ပခုံးတွင် စလွယ်သိုင်းလွယ်လျက် အထက်သို့ မျက်နှာဝကို စောင်းငဲ့ကာထားပြီး၊ လွှားရင်းခုန်ရင်း စိတ်အားတက်ကြွလာစေရန် တီးခတ်ရ၏။ ယခုတိုင် ကျင်ပွဲတို့၌ တီးခတ်လျက် ရှိသေးကြောင်း တွေ့ရ၏။

၅။ စိုင်တစ်မျိုး

'စိုင်' ခေါ် စည်တစ်မျိုးမှာ ကျောက်ဖြူ ရမ်းဗြဲကျေးလက်နယ်များတွင် သုံးစွဲလျက်ရှိသေးကြောင်း သိရှိရ၏။ ထိုစည်ကို တပျော်တပါး စည်ကားသိုက်မြိုက်စွာဖြင့် ပြိုင်ပွဲများဖြင့်ပင် ကျင်းပလေ့ရှိသည် ဟူ၏။ ထိုကို ကြည့်ခြင်း ဖြင့် 'စိုင်းစည်' 'ဟု ခေါ်ဟန်တူ၏။ အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော် ပြေးလွှားလျက် မြင်းစိုင်းသကဲ့သို့ ယှဉ်ပြိုင်ရသည်ဆို၏။ ထို့ပြင် လူပျိုကာလသားများအဖို့ နွေဦးရာသီတို့တွင် တီးခတ်ကခုန်ရခြင်းဖြင့် ပျော်စရာ အကောင်းဆုံးပင်ဖြစ်သည့်အတွက် ထိန်းသိမ်းထားအပ်၏။

၆။ စုံရှည်စည်

မာန်အောင်ကျွန်း၌ တီးခတ်လျက် ရှိကြသေး၏။ ထိုစည်မှာ ပါးလွှာစွာ အခေါင်းထွင်းပြီး သားရေကျက်ထားသဖြင့် ပေါ့ပါးလှသည်။ အသံမှာလည်း ထိန့်ထိန့်ကြိုးမျှ မြည်ဟည်းလှဘိသည်။ ၎င်းဒေသတွင် ထိုစည်ကို 'ဗုံ' ဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ အတာသင်္ကြန်ပွဲ၊ ဘုရားပွဲ စသည်တို့၌ တီးခတ်လေ့ရှိသည်။

မြန်မာတို့သည် ရခိုင်တို့ထံမှ တူရိယာအချို့ကို အတုယူ တီထွင်သုံးစွဲခဲ့ကြမည်ကို ခန့်မှန်းရ၏။ အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော် ရခိုင်သည် မြန်မာထက် အိန္ဒိယပြည်နှင့် ဆက်သွယ်မှု နီးစပ်လာနိုင်သဖြင့် ရခိုင်သို့ တူရိယာများ စောစွာ ဆက်သွယ်နိုင်ခဲ့မည်ကို သိသာလှ၏။ ထို့ကြောင့်ပင် အလောင်းစည်သူမင်း တိုင်းခန်းလှည့်လည်စဉ် ရခိုင်တို့ဒေသသို့ ရောက်ခဲ့၍ တူရိယာပုံစံများကို တွေ့မြင်ခဲ့သဖြင့် ပုံစံယူကာ ဇမ္ဗူ့သပြေသီးကြွေပြန်စသည့် တူရိယာများကို တီထွင်တော့ကြောင်း ခန့်မှန်းသိသာနိုင်၏။ ထို့အတူ ရခိုင်တို့ထံမှ ဆက်သွယ် ခဲ့ကြသော လူမျိုးစုများ၏ တူရိယာများလည်း ရှိကြသေးမည်ဟု သိရသည်။

မောတို့ဌာနီဟုတွင်သော ရှမ်းပြည်တောင်ပိုင်း အင်းလေးတွင်နေကြသော ထားဝယ်မျိုးနွယ်စုဝင် အင်းသားတို့ သုံးစွဲလျက်ရှိသည့် လံစည်မှာ ရခိုင်မာန်အောင် ဗုံရှည်စည်နှင့် သဘောတူဖြစ်၏။ အလုံးအလျား အသွင်အပြင်လုံးဝတူညီလှ၏။ ထိုလံစည်အက တေးသီချင်းမှာ လည်ချောင်းနှာသံဖြင့် သီဆိုကြသဖြင့် ရခိုင်သိုင်းဟန် သာချင်းတစ်မျိုးကဲ့သို့ဟု ခန့်မှန်းလေ့လာရသည်။

အင်းသားမှာ ထားဝယ်မှ သံလွင်မြစ်ကြောင်းဖြင့် ညောင်ရွှေ အင်းလေးတွင်လာ၍ အခြေစိုက်သူများဖြစ်သဖြင့် ထားဝယ်မျိုးနွယ်စုများပင် ဖြစ်ကြ၏။ ရှမ်းပြည်ရှိ ယော၊ ဆော လူမျိုးများသည်လည်း ထားဝယ်လူမျိုးစု အပါအဝင်ပင်ဖြစ်၏။ ထားဝယ်မှာ ရခိုင်လူမျိုးဆက်နွယ်များသာ ဖြစ်ကြ၏။ ဒသရာဇာမင်းလက်ထက် မာန်အောင်ကျွန်းမှ တနင်္သာရီကမ်းတစ်လျှောက် သွားရောက်နေထိုင်သည်မှ အခြေစိုက်ခဲ့သူများ ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ရခိုင်စည် တူရိယာသည် ၎င်းတို့ထံ လက်ငုတ်လက်စ ရှိနေခြင်း ဖြစ်၏။ ထားဝယ်ဒိန်း သာချင်းမှာလည်း ရခိုင်ဒုံးချင်းနှင့် ဆင်တူလှ၏။ ဘိုးတော်မင်းလက်ထက် ရှမ်းပြည်နယ်သို့ ရခိုင်များမှာလည်း ရောက်ရှိသွားခဲ့ကြ၏။

ထို့ကြောင့် ရခိုင်စည်တူရိယာသည် ရခိုင်တွင်မက အရပ်ရပ် ဆက်သွယ်နှံ့စပ်မှု ရှိခဲ့သော်လည်း ယနေ့ ရခိုင်တွင် ရှားပါးတိမ်ကောနေသည်ကို တွေ့ရသဖြင့် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက် ဖော်ထုတ်ကြသင့်၏။ ယနေ့ ကမ္ဘာတွင်မိမိတို့အနုပညာဖြင့် ဂုဏ်ဝင့်ဝါနေကြ၏။ ရခိုင်ပြည်နယ်သည်လည်း မိမိတို့အနုပညာဂုဏ်ဖြင့် ဝင့်ဝါနိုင်ကြပါစေသတည်း။

နတ်မြစ်စန်းအောင်

ရခိုင်အမျိုးသားတို့၏ တယောတူရိယာ

'မယားကျေးမှု၊ သားကျေးမှုကော၊ တစ်ခုပညာ၊ ကိုယ်စိပါကော၊ ဓမ္မတာသတော၊ လောကတံထွာ၊ ကျွန်ုပ်မှာကား၊ ဥစ္စာရှာငြား၊ သူများဟန်လေ၊ အားအန်ထုတ်ကော၊ ကျေးရုပ်ငှက်နှင့်၊ အသက်မွေးရန် ဉာဏ်ဖြင့်ကြံကော၊ အသံနှင့်ရင်း၊ အများတကာ၊ နားသောတာမှာ၊ နာပျော်ညှင်းအောင်၊ သာခြင်းကိုသင်၊ ဆရာရှင်မှာ၊ စုံလင်ပြည့်ဝ၊ သင်ပြလေပြန်၊ စမကျန် ကို၊ အတန်ရက၊ ခနကြေးငွေ၊ ရချင်ပေ၍၊ ပြည်ကို လှည့်ပတ်၊ညှိုး မသုံကော၊ ဂုဏ်သတင်းနှင့်၊ သာခြင်းတတ်ဟု'

(တန်းခိုးဆရာထွန်း 'တိုက်သာခြင်း' မှ)

လူမျိုးတိုင်း သီဆိုမှုရှိကြသည့်နည်းတူ တီးမှုတ်မှု ဂီတတူရိယာသည် လူမျိုးတိုင်း၏ ဘဝသာယာမှုကို ဖြစ်စေနိုင်လေသည်။ ကြည်နူး ရွှင်မြူး စရာလည်း ဖြစ်ပေသည်။ ထိုဂီတတူရိယာသည် လူမျိုးတစ်မျိုး၊ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံတွင် မရှိမဖြစ်သောအရာ ဖြစ်၏။ ထိန်းသိမ်းထားအပ်သော အမွေအနှစ်လည်းဖြစ်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် လောက၌ နည်းနာအတတ်မျိုး

&ciom;lu;pmay

သည် အဆက်ဆက် အမွေအနှစ်ဖြစ်သဖြင့် ယဉ်ကျေးမှု၏ အစိတ်အပိုင်းလည်း ဖြစ်၏။ လူမျိုးတစ်မျိုး၏ ဘဝအသက်သွေးကြောသဖွယ်လည်း အရေးကြီးလှသည်။ ထို့ကြောင့် ရောမပြည့်ရှင် နီဂရိုးတွေ့ရသည်ကား တစ်ယောက်ချင်း သီဆိုကာ ထိုးရ၍ ထိုင်လျက်ပင် တရောကို မြေကြီး၌ တည့်တည့်မတ်မတ် တည်ထောက်၍ ပခုံးတွင်မှီကာလည်းကောင်း ထိုးကြလေသည်။

ဤရခိုင်တရောကို သီဆိုထိုးတတ်သူ မြောက်ဦးမြို့၌ ရှိနေသေး၏။ ၎င်းတို့သည် များသောအားဖြင့် ပိုးဝါဖွဲ့၊ စန္ဒရားဖွဲ့၊ ပထမရာဖွဲ့၊ သာချင်း၊ ယိုင်းချင်း၊ ကလေးချော့၊ ပုခက်လွှဲများကိုသာ ထိုးနေကြသော်လည်း ဤတရောနှင့် အသံချင်းလိုက်၍ ကိုက်ညီသော ရှိုးလိုက်၊ သာစွလေဇချင်း၊ ကြိုးဖွဲ့၊ ဇမ်း၊ သာချင်း၊ ဆန်းရတု စသည်များကိုလည်း ဉာဏ်ကွန့်မြူးသလို ထိုးနိုင်ပေရာသည်။ အထူးမှာ ရခိုင်တရောသည် ကျသံ၊ ငြိမ့်သံ၊ အေးသံ၊ အော်သံ၊ လှိုင်းသံ၊ ထပ်တွန့်သံများဖြင့် ပြည့်နှက်နေရာအသံကို လိုသလို လည်းကောင်း၊ သီချင်းအသံကိုလိုက်၍ လည်းကောင်း တီးထိုးနိုင်ပါသည်။

တရောထိုးပုံ၌ကား သီချင်းမဆိုမီ တရောသံကို ခပ်များများတောပေးလျက် အသံညှင်းညှင်းထားကာ ပထမသီချင်းဆိုလိုက်သောအသံ အဆုံးအထိ သီချင်းပေါ်အောင် အသံဖြင့် ပေါ်လွင်အောင် ဖော်၍ထိုးလေသည်။ တစ်ဖန် ဒုတိယအသံ ဆက်လေ၍ သီချင်းကိုဆိုလေရာ ထိုးလာရင်း ပထမသီချင်းအသံကပင် ပြန်ဟပ်ဆက်စပ်၍ ထိုးရလေသည်။ ဤသို့ သီချင်းအသံဆက်မှာလည်း သီချင်းအသံအစမှပင် ဆက်ယူလျက်အသံကို ပြန်ဂဟေစပ်ထိုးသဖြင့် နားထောင်ရသူတိုင်း အသံမှာ ပြောင်းလွဲပြတ်သားမှုမရှိဘဲ အေးငြိမ့်လှသည့်အပြင် စိတ်နှလုံးလည်း အာရုံမပြတ် အရသာခံစားခွင့်ကို ပေးလေသည်။

အထူးခြားဆုံး ရခိုင်သီချင်းအဆုံးတွင် 'ရေ–တေ–လေ' ဟူသော အသံဆုံးများကို အသံရှည်သီဆိုကြရသည်။ အလိုက် တရောသံကိုလည်း အစွမ်းကုန် တခြိမ့်ခြိမ့်မြှင့်လျက် ညှင်းညှင်းနွဲ့ကာ နောက်ဆုံးတွင် အေးနိုင်သမျှအေးအေး ချလျက် အသံကိုဆွဲ၍ ထိုးပေးရလေသည်။ အခြားအိန္ဒိယတီးကွက်သံကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ဟာမိုနီယံသံကဲ့သို့လည်းကောင်း လက်သံအမျိုးမျိုး တီးထိုးနိုင်သည်ကို နားဆင်ခဲ့ရသည်။ ခေတ်ဆန်းထွင်လျက် တီးကွက်များ ထုံမွှန်းနိုင်ရန်မှာလည်း ဉာဏ်မီသလောက် ကွန့်မြူးပေရာသည်ကို တွေ့မိ၏။

သို့သော် တရော၏ ကောင်းခြင်းမှာ ပုဂ္ဂိုလ်အားဖြင့် လည်းကောင်း၊ အစီအမံအားဖြင့် လည်းကောင်း၊ အပြုအမူသိပ်သည်းခြင်းဖြင့် လည်းကောင်း၊ ဖြစ်ပေရာ ဤသည်တို့ကို လိမ္မာတတ်ကျွမ်းသူများမှာမူ အဘယ်မှာ ပြောစရာ ရှိမည်နည်း။ ဤနေရာ၌ သုတေသီတို့သိနှင့်ထားစရာ တရောပြုလုပ်ပုံ အခြင်းအရာ၊ တရော၏ အစိတ်အပိုင်းများကို မှတ်မိတွေ့သိ ကြားဖူးရှိသလောက် တင်ပြလိုပါသည်။

ဤတရော၌ ဖလားခေါ် တရောခွက်၊ လက်ရုံး၊ ဘွဲ့ကြိုး၊ လိပ်ခေါ် ခုတုံး၊ ကြိုးဘွဲ့ရာဒလက်၊ အသံပေါက်ခေါ် နတ်သမီးပေါက်၊ တရောအိုး၊ ညောင်ရွက်စသည့် အစိတ်အပိုင်းများ ရှိကြသည်။ ပထမတရောခွက်ကို အထူအပါး ဖလားသဏ္ဌာန် ညှိထွင်းပြီးလျှင် သားရေကျက်ရသည်။ ၎င်းနောက် လက်ရုံးသစ်ချောင်းကို ထိုးထည့်ပြီး ဒလက်ပေါက်ဖောက်လျက် ဒလက်တပ်ခြင်း၊ ကြိုးဘွဲ့ခြင်း၊ ကြိုး၏အခံ–ခုတုံး 'လိပ်'တပ်ခြင်း စသည်ဖြင့် အစီအစဉ်ကျ ပြုလေသည်။

တရောခွက်ကို ပိန္နဲအနှစ်သားဖြင့် အသုံးပြုသည်။ သို့ရာတွင် ကြေးဖလားခွက်ဟူ၍လည်း ခေါ်ဟန်ရှိသည်။ ချရားရွာမှ တရောဆရာကြီးသည် ၎င်း၏တရောကို ကြေးဖလားခွက် တပ်ဆင်လျက် ထိုးသွားကြောင်း မီလိုက်သည့် ဘိုးဘွားများကပြောပြ၍ သိခဲ့ရသည်။ သစ်သားခွက်ထက်ပင် အသံပိုကောင်းသည်ဟုလည်း ၎င်းတို့က နားခံခဲ့ဖူးကြောင်းနှင့် ပြောပြသည်။ အချို့က အပျင်းထူ၊ အသာတကူပင် အုန်းမှုတ်ခွက်ကို အသုံးပြုကြသဖြင့် ကလေးကစားသလို ရယ်စရာကြီး ဖြစ်နေသည်။ မျက်ကန်းတရောထက်ပင် အဆင့်အတန်းညံ့သေးသည်ကား အဘယ်မှာ ချီးမွမ်းစရာရှိပါတော့မည်နည်း။ ထို့ကြောင့် –

'အုန်းသီးခွံ၊ ကြောင်ရီကြက်၊ တရောသံနှင့်နက်' ဟု ရခိုင်တွင် စကားဆိုရိုး ရှိလာခဲ့ကြပေသည်။

လက်ရုံးကို ရှားသားဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ကျွန်းသား၊ ပျဉ်းကတိုးသားတို့ဖြင့် ဖြစ်စေ ပြုနိုင်သည်။ တရောခွက်အပေါ်တွင် ကျက်ရာ၌ကား သမင်ရေ၊ ဆိတ်ရေ၊ ဂျီရေတို့ကို အသုံးပြုသည်။ ဘွဲ့ကြိုးကိုမူ ချည်အကောင်းစားကို သုံးလွန်းတင်ကျစ်၍ လက်ရုံးအရင်းဖျားစွန်းကို ညောင်ရွက်ဟုခေါ်၍ ထိုမှအောက်နီးနီးတွင် လက်ရုံးကိုဘွဲ့ကြိုးအလိုက် ဖောက်သည်။ ထိုအပေါက်ကို ဒလက်တပ်

ရ၍ ဒလက်ပေါက်ဟု ခေါ်သည်။ ဒလက်မှာ လက်ရုံးတစ်ဘက်တစ်ချက်ရင်းဖျားပြန်တပ်ရသည်။ ဘွဲ့ကြိုးစွန်းကို ဒလက်ဖျားစွန်းတွင် ရစ်ချည်၍ ဘွဲ့ကြိုးကို အသံညှိပေးရန် ဖြစ်သည်။ ဘွဲ့ကြိုး၏လက်ရုံးနှင့် ထိတွေ့မနေရန် ခုတုံးခေါ် လိပ်ကို ခုပေးသဖြင့် ကွာ၍ရှိနေသည်။ ဒလက်ဖျားတွင် ချည်ထားသော ဘွဲ့ကြိုးများ တစ်ပူးတည်းရှိစေရန် လက်ရုံးကိုသိုင်း၍ ချည်ကြိုးဖြင့် ထိန်းပေးထားရသည်။

ယခု ထိုးနေကြသော ရခိုင်တရောများတွင် ကြိုးနှစ်ပင်တပ်ကာ မူသေနည်း မှန်နေသည်။ ထိုသို့ နှစ်ပင်ဖြင့် အသုံးပြုခြင်း၊ ထို့ထက်ပို၍ မသုံးကြခြင်းများ၏ အကြောင်းကို ထိုဆရာကြီး တရောပညာရှင်များအား မေးကြည့်မိပါသည်။ ၎င်းတို့က ကြိုးနှစ်ပင်မှာ အသံကို လိုသလိုရရှိနိုင်သည့်အပြင် အသံလည်း ချိုအေးသာယာလှကြောင်း၊ ချည်ကြိုးထက် သံကြိုးမှာ အသံခြာ၍ မသာယာကြောင်းဖြင့် ပြောပြသည်။ ၎င်းဆရာကြီးများကား တရောကို အမျိုးမျိုး လက်တွေ့စမ်းသပ်ကြပြီးသူများ ဖြစ်သဖြင့် နည်းဟောင်းထက်နည်းသစ်အစီအမံကို မပြုနိုင်ဘဲ မူမှန်ပင်ထိုးနေ၍ ကောင်းကြောင်း လက်တွေ့သိကြပေပြီ။

အသံဖော်ရန် လက်နှိပ်ဖိရာကို လက်ရုံးတွင်မကွာမဝေး အညီအမျှသတ်မှတ်လျက် အမှတ်အသား အရေးအကြောင်း၊ အစက် စသည် ထားပေးရလေသည်။ တရောအိုးတွင် သားရေကို ထိပ်ပြင်၏ သုံးပုံနှစ်ပုံအနီးတွင် 'နတ်သမီးပေါက်' ခေါ်သော အပေါက်ကလေး မကြီးမငယ် ဖောက်ပေးကြရပေသည်။ တရောအိုး၏ လုံပိတ်ဖင်ဘက် (ဝါ) တရောခွက်ဖလားကိုလည်း နတ်သမီးပေါက်ထက်ခပ်ကြီးကြီး အလယ်တည့်တည့်ကျ ဖောက်ပေးရလေသည်။ ဤသို့ ထက်အောက်ပေးမျှ အသံဆူညံစွာ မြည်ဟည်းလာနိုင်ပေရာသည်။ တရောထိုးတံခေါ် တရောလက်ကိုင်ကိုင်းတွင် တောင်လျှော်ခေါ်သော လျှော်တစ်မျိုးကို ကြိုးအဖြစ်တပ်ဆင်ရ၍ တရော၏ ဘွဲ့ကြိုးနှင့် ထိုးကြိုးနှစ်ရပ်လုံးကိုပင် ချောမွေ့ညက်ညောစေရန် မထိုးမီ ပျားဖယောင်းဖြူကောင်းကောင်းဖြင့် ပွတ်တိုက်ပေးရလေသည်။ ဤသို့ တရောလုပ်ပုံအစီအမံ အမည်အခေါ်များကို ကျွန်ုပ်သိသမျှ လိုရင်းအချက်ကို ဖော်ပြသိစေလိုက်သည်။

ဤသို့ လူမျိုးတစ်မျိုး၏ ယဉ်ကျေးမှု အနုပညာ ဂီတတူရိယာများသည် အမွေအနှစ်တမျှ ယဉ်ကျေးမှုရရှိလာခဲ့သည်ကို တင်ပြခြင်းဖြင့် ခန့်မှန်းနိုင်

လောက်သည်။ ယဥ်ကျေးမှုစံချိန်ခေါ် အနုပညာတွင် ချိန်ထိုး၍ လူမျိုးတစ်မျိုး အလေးအပေါ့ကို ချိန်ဆနိုင်သဖြင့် သာလျှင် သာသလို အလေး တက်လာမည် ကား မုချဖြစ်ပေသည်ဟု အောက်မေ့အပ်ပေသတည်း။

ဂီတတူရိယာသံသည် လူ့လောကဘဝအလျောက်တွင် သဘာဝရသာကို ဖြစ်စေပါလော့။ ဤတူရိယာသံဖြင့် လောကလူသားတို့အား သာယာပျော်ရွှင်မှု၊ ကျေနပ်နှစ်သိမ့်မှုကို ပေးပါလော့။ ချမ်းသာ ဆင်းရဲမရွေး လူသားတိုင်း၏ နှလုံးကို ပြုံးစေနိုင်မည့် ဖြေဖျော်ရှင်သခင်အဖြစ် သင့်အား လူတိုင်းက လိုလား ကြပါ၏။ သင်၏သာယာမှု ထံတျာသံကလေးဖြင့် ကျွန်ုပ်တို့၏စိတ်ကို နှစ်သိမ့်နိုင်ပါစေသတည်း။

နတ်မြစ်စန်းအောင်

ရခိုင်ပြည်နယ်မှ တေးဂီတလေ့လာရေး လိုဗြီ

ရခိုင်တို့၏ရိုးရာနှင့် တေးနှစ်ဖြာ

ရခိုင်ပြည်(နယ်)တွင် ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုတေးသီချင်းများကို ပညာရှိများ လေ့လာရရှိသလောက်ဆိုလျှင် ရိုးရာသီချင်းအမျိုးအစား၊ အရပ်သားခလေ့သဘာဝ တေးသီချင်း အမျိုးအစားအားဖြင့် အကြမ်းဖျင်း နှစ်ကဏ္ဍ ခွဲခြားလျက်ရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။ အနုပညာလေ့လာလိုက်စားသူတိုင်းအဖို့ ဤသို့လျှင် အကြမ်းဖျင်း နှစ်ပိုင်းဖြင့်သာ လေ့လာနိုင်ကြမည်ဖြစ်သည်ကို သိနိုင်သည်။ ရှေးရိုးရာသီချင်းများမှာဆိုလျှင် ဧချင်း၊ သာချင်း၊ သာစွလေ၊ ဘွဲ့၊ ရွှန်လိုက် (သျှိုးလိုက်) ရတု၊ ဘုရားတိုင်ရတုရိုးရိုး၊ ဟန်စွလေ လေ့တော်သံတို့ ဖြစ်ကြသည်။ သဘာဝအရပ်သားသီချင်းများမှာဆိုလျှင် သံချပ်ကြီး၊ ဒုံးချင်း၊ သီချင်းတိုကလေးများ အားဖြင့် ခွဲခြားနိုင်သည်။ သို့သော် အခြားအခြားသော ရိုးရာသီချင်းများနှင့် အရပ်သားသဘာဝသီချင်းများ၊ ဘွဲ့ အမြောက်အမြားပင် ရှိသည်မှာ ထင်ရှားနေပါသည်။ ယနေ့ရခိုင်ပညာရှိများနှင့် ရခိုင်သုတေသီများ၊ စိတ်ပါဝင်စားကြသည့် ဝါသနာပုဂ္ဂိုလ်များ တစ်နေ့တစ်ခြား လေ့လာစုံစမ်းလျက်ရှိကြရာ ရခိုင်တေးကဗျာ၊ ခလေ့သီချင်းများကို စာတင်နိုင်လောက်အောင် ရရှိနိုင်လာမည်မှာ မကြာတော့ပြီဟု အောက်မေ့ရသည်။

&ciom;Bu;pmay

ယဉ်ကျေးမှု ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု

ဤသို့ လူမျိုးတစ်မျိုး၏ ဘာသာဘာဝ ယဉ်ကျေးမှုအလိုက် တိုးတက်သစ်ထွန်းလာခဲ့ရသည်များမှာ ယဉ်ကျေးမှုအနုပညာရပ်များ၏ ကျယ်ပြန့်သောအကြောင်းအချက်သည် အကျုံးဝင်နေ၏။ ယဉ်ကျေးမှုနယ်မြေ ကျယ်ပြန့်လာသည်နှင့်အမျှ တိုင်းပြည်နှင့်လူမျိုးတို့၏ ဘာသာအနုပညာရပ်များသည်လည်း တိုးတက်လာခဲ့ရမြဲပင် ဖြစ်သည်။ ဤသို့ ရခိုင်ရာဇဝင် ခေတ်နှောင်းဖွယ် အရပ်ရပ်မှ ကြည့်ကြည့်၊ ဒေသနယ်ပယ် ပထဝီအရ ခန့်မှန်းကြည့်ကြည့် ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ တိုးတက်ခဲ့သည့် အစိတ်အပိုင်းများသည် ယခုထိ ပြန်ဟပ်စပ်လျက်ထင်မိနိုင်ပါ၏။ အနောက်တိုင်း ပညာရပ်များကို လေ့လာလိုက်စားကြသူအနေအားဖြင့်ဆိုလျှင် ရခိုင်ပြည်(နယ်)၏ ယဉ်ကျေးမှု နွယ်ယှက်ဖြစ်ပွားထွန်းကားလာမှု၌ သမိုင်း၏ဖြစ်ရပ်အပေါ်ကို အတော်အသင့် သိရှိနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ရာဇဝင်နောက်ကြောင်းကို အငိုပြန်ကောက်စေခြင်းဖြင့် တယူသန်လို၍ မဟုတ်ပေ။

အနောက်တိုင်းယဉ်ကျေးမှု ဆက်စံခဲ့ရခြင်း

အဘယ်ကြောင့်ဆိုလျှင် ရခိုင်ပြည်(နယ်)သည် ပထဝီသဘာဝအရ ရိုးမတောင်ကြီးဖြင့် ကာဆီးလျက် အရှေ့မြန်မာ နယ်ဘက်နှင့် နီးစပ်မှုအတော်အလှမ်းဝေးလှပြီး အနောက်ပိုင်း၊ မြောက်ပိုင်းနှင့် တောင်ပိုင်းတို့၏ သဘာဝဆက်သွယ်မှုမှာ ပိုမိုနီးကပ်လျက် ရင်းနှီးဆက်ဆံခဲ့ရသည်က များလ ၂သည်။ ဘာသာယဉ်ကျေးမှုအနေအားဖြင့် သုံးသပ်ခဲ့လျှင် ဗုဒ္ဓ၏ယဉ်ကျေးမှုသည် နွယ်ယှက်လာခဲ့ရသည် ဖြစ်သော်လည်း ပင်မဗုဒ္ဓဘာသာအနေဖြင့်မူအနောက်ဘက် အိန္ဒိယမှ ဆင်းသက်လာရသော ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ထို၏ယဉ်ကျေးမှုလက်ရာများကသာ အရိုးအရင်းခံလျက် ရှိသည်ကို တွေ့နိုင်ပေသည်။ ဗုဒ္ဓအဆောက် အအုံနှင့် ဗုဒ္ဓ၏လက်ရာအစိတ်အပိုင်း ကိုးကွယ်မှုများသည် ထိုမှဆက်နွယ် လာသည်ကို တစ်စိတ်တစ်ဒေသအားဖြင့် ခန့်မှန်းနိုင်ကြမည်မှာ သေချာ၏။

ကူးလူးဆက်ဆံမှုနှင့် စီးပွားကုန်သွယ်မှုမှာဆိုလျှင် သီရိလင်္ကာနှင့် ရခိုင်ပြည်နယ်တို့သည် ခေတ်အဆက်ဆက် အတုံ့အလှည့် ရှိခဲ့ကြ၏။ အချင်းချင်းနှစ်ပြည်ထောင်သာသနာပြုခဲ့ကြသည်များမှာလည်း ရာဇဝင်တွင် ထင်ရှားနေ

၏။ ကျောက်ဆစ်ပညာရပ်များအပြင် ဗုဒ္ဓ၏ရုပ်လုံး ရုပ်ထုများမှာလည်း သီရိလက္ခာ၏ ကျောက်ဆစ်ပန်းပုလက်ရာနှင့် တစ်စိတ်တစ်ဒေသသည် ယှဉ်စပ်လျက် အတုယူဖလှယ်မှုများ ရှိခဲ့ကြမည်ကို ပြနေဘိသည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်၌ ကျောက်အုတ်အလုပ်ကို နိုင်နင်းစွာလုပ်နိုင်ခဲ့သည်။ ဘုရား၊ ပုထိုး၊ စေတီ၊ ကျောင်း၊ကန်များ တည်ဆောက်ခြင်း အတတ် ဗိသုကာပညာ ရပ်များ၌ဆိုလျှင် ကျောက်အုတ်တို့ဖြင့် တည်ဆောက်သောအလုပ်သည် အရေးပါဆုံး ဖြစ်ခဲ့သည်။ ယခုတိုင် ရခိုင်ပြည်နယ်၌ တွေ့ရှိကြရသော ရှေးဟောင်း အဆောက်အအုံတို့မှာ ဆိုလျှင် ကျောက်အုတ်တို့နှင့် တည်ဆောက်သော လက်ရာများသာဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားနေသည်။ ထိုကျောက်အုတ်လုပ်သော ပန်းဆစ်ပန်းပုအတတ်၊ ဗိသုကာ အတတ်တို့သည် အိန္ဒိယပြည်မှ ဝင်ရောက် လာကြသော ဟိန္ဒူလူမျိုးများ၊ ဗြဟ္မဏလူမျိုးများကို ဆရာတင်မြှောက်ကြခြင်းသာ ဖြစ်ပေသည်ဟု ရခိုင်ရာဇဝင်ဆရာဦးအောင်သာဦးက လက်မှုပညာ အနုပညာရေးရာနှင့် ပတ်သက်၍ ရေးသားထားခဲ့ပေသည်။

စန္ဒရားခေတ် အိန္ဒိယမှ အတုယူခြင်း

ဝေသာလီခေတ် စန္ဒရားမင်းလက်ထက် အမတ်ကြီး ဓမ္မဇေယျ စပ်ဆိုခဲ့သော ရေလား–လေ့တော်သံဟန်စွလေ (ဗျည်း ၃၃–လုံးဖွဲ့)များသည် လည်းကောင်း၊ သိဂ်စန္ဒရားမင်း၏ မျောက်သားတော် သုဝဏ္ဏဒေဝီ ခေါ် စောပြည့်ညို၏ 'သိန်ကန်မိန်တွင်' ချီသျှုံလိုက်ရတု၊ (ရကန်ကြီးလည်း အချို့ခေါ်၏) သုံးပိုဒ်သည် ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် ရှေးကျသော သီချင်းများ ဖြစ်ကြ၏။ ၎င်းပြင် စန္ဒရားမင်းဘွဲ့ခေါ် 'လူ့ပြည်ကျော်သောင်းမင်းကောင်းရာဇာ ဝေသာလီမှာစိုးသောခါ' အစချီသည့် ဘွဲ့တော်ကြီးများသည်လည်းကောင်း ဦးစွာ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သော ရခိုင်ပြည်နယ် အမျိုးရိုးရာသီချင်းများ ဖြစ်ခဲ့ကြသည်။

ဤရတုများသည် သက္ကရာဇ် ၈ ရာစုမှ ၁၀ ရာစုခေတ်အတွင်း ဖြစ်သည်။ ဤရတု၏စပ်နည်းကို အိန္ဒိယမှ နည်းယူမှီငြမ်းပြုခြင်းကို ရှိကြောင်းဖြင့် ကျောက်စာဝန် ဦးစံရွှေဘုက သုတေသနပြုခဲ့လေသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အိန္ဒိယပြည်တွင် 'ဘဂဘက်ဂီတ' အစရှိသော ထင်ပေါ်ကျော်စောသော ကဗျာများစပ်နည်း အတူဖြစ်သောကြောင့် ထိုကဗျာများကို မှီငြမ်းပြုရမည်မှာ မလွဲပေ။ ထိုမဟာကဗျာစပ်နည်းတို့မှ အသံလဲနည်းယူ

ခဲ့ခြင်းလည်း ဖြစ်ပေမည်။ ၎င်းပြင် ခေတ်အဆက်ဆက် ယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်လာခဲ့ပုံကိုလည်း လေ့လာသင့်ပေသည်။

မြောက်ဦးခေတ် ယဉ်ကျေးမှုတိုးတက်ရခြင်း

မြောက်ဦးခေတ် မင်းဖလောင်းလက်ထက် ကောင်းစားစဉ် ယဉ်ကျေးမှုသည် ပိုမိုတိုးတက်လာခဲ့သည်ကို တွေ့သိနိုင်၏။ ရုပ်သေးအကများကိုလည်း မင်းဖလောင်းလက်ထပ်တွင် စတင်ကပြလာခဲ့ကြောင်းဖြင့် သမိုင်းတွင် တွေ့ရသည်။ ဤရုပ်သေးအကသည်လည်း ရခိုင်အကပညာတွင် ဆင့်ပွားလာရသော အနုပညာ၏ အစွယ်အပွားပင်ဖြစ်ပေသည်။ ရုပ်သေးနှင့်ပတ်သက်၍ သီဆိုသော တသီးတခြား သီချင်းများကိုမူ မတွေ့သိမရရှိသေးပါ။ သုတေသီများ လေ့လာဖွယ် တစ်ရပ်ပင်တည်း။ ဦးရစ်တောင်ဘုရားတွင် အထောက်အထားလက်ရာများ ရှိ၊ မရှိကိုကား လေ့လာအပ်က သိသာနိုင်ပါ၏။ မင်းပါကြီးလက်ထက် ကောင်းစားစဉ် ယဉ်ကျေးမှုသည် ပိုမိုတိုးတက်လာခဲ့သည်ကို တွေ့သိနိုင်၏။ ရှစ်သောင်း ခေါ် ရန်အောင်ဇေယျ သိမ်တော်ကြီး၏ အဆောက်အအုံ၌ကား ရုပ်သေးအက အခုန်၊ တူရိယာဂီတနှင့်ဆိုင်ရာ ရုပ်လုံး၊ ရုပ်ကြွ၊ ရုပ်ထုများကိုကား များစွာတွေ့နိုင်သည်။ လေ့လာက ပိုမိုသိသာနိုင်၏။ ဘစောဖြူမင်း (ကောဇာ ၈၂၀–၈၄၃)လက်ထက် တီထွင်ဆန်းသစ်ပေးခဲ့သော ရခိုင်စာဆိုတော် အဒူမင်းညို၏ ဧချင်းများမှာ ရခိုင်ရိုးရာကို တစ်မျိုးတစ်ဖုံ ပိုမိုဖြည့်တင်းစေလေသည်။ ရိုးရာ၏ တီထွင်သစ်ထွန်းမှုကြောင့် လည်းကောင်း၊ ကူးလူးဆက်ဆံမှု၊ အတုယူမှုတို့ကြောင့် လည်းကောင်း၊ အကြောင်းအဆက်အမျိုးသည် မကင်းနိုင်ခဲ့မည်မှာ သိသာနိုင်ပြီဖြစ်သည်။

အသစ်အဆန်း တီထွင်တိုးတက်မှုများ

၎င်းပြင် မြောက်ဦးခေတ်တွင် တီထွင်ဆန်းသစ်မှုကြောင့် ကျယ်ပြန့်ခဲ့ပုံများမှာလည်း ယဉ်ကျေးမှုအတွက် ဖြည့်တင်းမှုပင် ဖြစ်လေသည်။ သဘင်အစို့၊ အကအစို့၊ မြွောက်စည်အစို့ စသည်ဖြင့် တသီးတခြား မြွောက်စားခဲ့သည်များကလည်း ရှိခဲ့၏။ 'တုံး' အကကဲ့သို့ စုပေါင်းဝိုင်းဝန်းကာ ကပြရသော ခတ်စည်အကသည်များကို 'ဒုံး' လူမျိုးဟု ယခုတိုင် ခေါ်တွင်လျက်ရှိသေး၏။ ထိုဒုံးများမှာ ရခိုင်များခေတ်တွင် သဘင်သည် စည်ခတ်သမားမျိုး ဖြစ်ကြ

သည်။ ယနေ့ထိ ကနေကြသော ရခိုင်တုံးချင်းမှာလည်း ထိုဒုံးသမားခတ်စည်တော်သဘင်သည်တို့၏ ဒုံးအကမှပင် ဆင်းသက်လာရမည် ဖြစ်သည်ကို ယူဆနိုင်ပေသည်။ ဤတုံးအကသည် လည်းကောင်း၊ ကုလားများ၏ ခတ်စည်ဒုံးအကသည် လည်းကောင်း များသောအားဖြင့် မသာချ–အသုဘကိစ္စတို့၌ ကပြခြင်းက များသည်။ မင်းရာဇာကြီးလက်ထက် ဟံသာဝတီပဲခူးမှ သိမ်းယူဆောင်ကြဉ်းခဲ့သော ယိုးဒယားသုံးပန်းများကို သဘင်အစို့၊ အကအစို့တို့၌ ဖြည့်လျက် ယိုးဒယား ကချေသည်တို့၏ အကကိုပင် သင်ယူစေခဲ့သဖြင့် ရခိုင်သဘင်နယ်ပယ်ကို ကျယ်ပြန့်နိုင်ခဲ့သည်။ မြောက်ဦးမြို့ အလင်္ကာပညာရှိဆရာစိုးဝယ်တို့လည်း ငယ်လင်္ကာကို စီမံပေးလေရာ ခေတ်ဟောင်း၊ခေတ်သစ်နှစ်ရပ်တွင် မဆိတ်သုဉ်းခဲ့ဘဲ ရိုးရာအကမပျက်ပင် တည်တံ့နိုင်ခဲ့သည်။ ဤသို့လျှင် တီထွင်ဆန်းသစ်မှု၊ အတုယူဖြည့်စွက်ပွားစည်းမှုတို့ကြောင့် မြောက်ဦးခေတ်၏ ဂီတနယ်ပယ်နှင့် ထိုနှင့်တစ်ဆက်တည်း သဘင်ပညာရိုးရာအကအသစ်ဆန်းထွေလာ ဆထက်ထမ်းပိုး တိုးတက်ခဲ့သည်မှာ ရာဇဝင်တွင် ထင်ရှားလှ၏။ မြောက်ဦးခေတ်သည် ယဉ်ကျေးမှုအရပ်ရပ် တိုးတက်ခဲ့သည်တွင် အဓိကအကြောင်းရင်းကား တီထွင်ဆန်းသစ်မှု၊ နိုင်ငံခြားမှ ယဉ်ကျေးမှု ဖလှယ်ဆင့်ပွားလာမှု၊ အတုယူဆက်ဆံမှုတို့ကြောင့် အမှန်ဖြစ်သည်။

စံနမူနာ အတုယူမှုများ ရှိကြပါ

ဤသို့ ရခိုင်ပင်မရိုးရာနှင့် သဘာဝတေးကဗျာတို့၏ တီထွင်မှု၊ ဆန်းသစ်မှု၊ ဆန်းသစ်ပြုပြင်မှုကိုလည်း ဖော်ပြပါနည်းတူ စံနမူနာယူ၍ လေ့လာနိုင်ကြလျှင် ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများသည် တိမ်ကောနိုင်ရန် ဝေးစွ၊ တိုးတက်လာစရာသာ ရှိမည်ဖြစ်၏။ ယနေ့ တရုတ်ပြည်သူ့တမ္မတနိုင်ငံတွင် ဟန်မင်းဆက်၊ ရှန်မင်းဆက် လက်ထက်က ယဉ်ကျေးမှုလက်ရာများကို အခြေယူ၍ မူမပျက်ဘဲ ပြန်လည်တီထွင်ဖော်ထုတ်လိုက်ခြင်းဖြင့် အောင်မြင်သည်ကို တွေ့သိနိုင်သည်။ ထိုသို့ တီထွင်မှုသည် ရိုးရာအခြေခံကို မူတည်ပြီး ပြုပြင်တီထွင်ပေးလိုက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ အမျိုးသားယဉ်ကျေးမှုလည်း မပျက်၊ တီထွင်မှုလည်းဖြစ်ပြီး မြန်မြန်ကြီး အောင်မြင်ခဲ့သည်။ အမျိုးသားယဉ်ကျေးမှုအတွက် ဂုဏ်ယူလောက်သည့် ပြုပြင်မှုနှင့် တီထွင်ပေးမှုများဖြစ်၍ စံနမူနာအတုယူသင့်အပ်သည်။

မြောက်ဦးခေတ် ကောင်းစားစဉ်တုန်းက တီထွင်ဆန်းသစ်မှုများ ရှိခဲ့လေသည်။ တီထွင်ဆန်းသစ်မှုရှိခဲ့ခြင်းကြောင့်လည်း ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများသည် တိုးတက်နိုင်ခဲ့လေရာ ၎င်းကို စံနမူနာယူရန် ကျွန်ုပ်တို့သည် ယဉ်ကျေးမှုများကို အဟောင်းအမြင်း အသစ်အန်း ရရာရှာဖွေပြီး ရွေးချယ်စီစစ်ကြရန်နှင့် မှတ်တမ်းတင်နိုင်ရန် များစွာအရေးကြီးလေသည်။ မြောက်ဦးခေတ် ကောင်းစားစဉ် ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် ပေါ်တူဂီလူမျိုးတို့ ကူးလူးဆက်ဆံခဲ့ကြစဉ်က ဆိုလျှင်လည်း ဤသဘာဝတေးကဗျာများသည် အတော်အသင့် တိုးတက်ခဲ့လိုက်ပေ၏။

ပေါ်တူဂီတို့၏ ကဗျာစပ်နည်းမျိုးကို ရခိုင်လူမျိုးတို့ အတုအပယူ၍ အရပ်သား သဘာဝတေးသီချင်းများ အလွတ်စပ်လျက် သီဆိုမှုများကို ရယူနိုင်ခဲ့ကြ၏။ ဤသို့ ရခိုင်တေးကဗျာများအပြင် အနောက်နိုင်ငံ တေးကဗျာအချို့ ရောစပ်ပြီး တစ်နည်းတစ်ဖုံ ကျယ်ပွားလာခဲ့မှုကြောင့် တီထွင်ဆန်းသစ်မှုသည် ယနေ့တိုင် ရခိုင်လူမျိုးတို့ လူယဉ်ကျေးမှုအတွက် ပင်မဖြစ်လျက် ကျန်ရစ်ခဲ့ရ၏။ ကျယ်ပြန့်လာခဲ့ရ၏။ ယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်ဆန်းသစ်မှု ရရှိခဲ့၏။ တီထွင်ပြုပြင်မှုဖြင့် ယဉ်ကျေးမှုနယ်ပယ်သည် ကျယ်ပြန့်ခဲ့ခြင်းကို ဤသို့စံနမူနာ ရှိခဲ့ကြောင်း မမေ့သင့်ပေ။ ပြန်လည်အတုယူစရာ ကောင်းလှ၏။

ရခိုင်နှင့် ပေါ်တူဂီ ဆက်ဆံခဲ့သည့်အတွက် တိုးတက်မှု

မြောက်ဦးခေတ်တွင် ရခိုင်နှင့်ပေါ်တူဂီတို့၏ ကူးလူးဆက်ဆံခဲ့ရခြင်းကြောင့် ယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်ခဲ့ရသည်သာမက စီးပွားရေး၊ ကုန်သွယ်မှု တိုးတက်မှု၊ ယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်မှု၊ သဘာဝပစ္စည်းအချင်းချင်း အသုံးချနိုင်မှု၊ လူနေမှု အဆင့်အတန်း မြင့်မားလာမှု စသည့် တိုင်းပြည်၏တိုးတက်မှုမှာ ကျယ်ပြန့်လာခဲ့ရသည်။ ထိုခေတ်က ပေါ်တူဂီလူမျိုးများအတွက် နေထိုင်ရန်ကို မြောက်ဦးမြို့တော်အနီးအစပ် ဒိုင်းကျီဘက်တွင် ရပ်ကွက်တစ်ခုပင် တည်ချပေးခဲ့သေးသည်။ ထို့ပြင် ရခိုင်၏လက်အောက်ခံအပိုင်း နိုင်ငံဖြစ်သော စစ်တကောင်းမြို့တစ်ဘက်ကမ်း ဒယင်္ဂါမြို့၌ဆိုလျှင်လည်း တပ်စခန်းကိုပင် ချခွင့်ပေးခဲ့လေသည်။ ဤသို့ ပေါ်တူဂီများကို အသုံးချခြင်းမှာ ပေါ်လွင်နေသည်။ ၎င်းပေါ်တူဂီများသည် ရခိုင်ဘုရင်၏ ရေတပ်–ကုန်းတပ်တို့ ခိုင်ခံ့ရေး၊ မြို့ တော်ကာကွယ်ရေးအတွက် ၎င်းမြို့ရိုးကြီးများ၊ ခံတပ်ကြီးများ ခိုင်ခံ့ရေးတို့ အတွက် အထောက်အကူ ဖြစ်စေခဲ့လေသည်။

&cio m;lu;pmay

ထို့အပြင် တိုင်းပြည်၏တိုးတက်ရေးအတွက် စီးပွားကုန်သွယ်ရေးကိုလည်း အထူးအထောက်အကူ ဖြစ်စေခဲ့သည်။ ၎င်းတို့နှင့်အတူပါလာသော ယဉ်ကျေးမှုများဖြစ်သော အနောက်နိုင်ငံ ကဗျာစပ်နည်း၊ သီဆိုနည်း၊ တီးမှုတ်ကခုန်နည်းများကို တစ်ဖန် ရခိုင်တို့က ရရှိခဲ့ခြင်းဖြင့် ယဉ်ကျေးမှုအတွက် အထောက်အကူ ရရှိပေသည်။ ရခိုင်တို့ အတုယူခဲ့ကြသည့်နည်းတူ ပေါ်တူဂီတို့လည်း ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုတို့ကို နည်းယူရရှိခဲ့ကြလေမည်မှာ ပေါ်လွင်နေသည်။ ရခိုင်စကားကို ပေါ်တူဂီများ တတ်ကျွမ်းခြင်းနှင့် ရခိုင်များက ပေါ်တူဂီစကားကို တတ်ကျွမ်းခြင်းဖြင့် ကဗျာစပ်ဆိုနည်း၊ သီဆိုနည်းသည် တစ်မျိုးတစ်ဖုံ တီထွင်၍ သီဆိုလေ့ရှိခဲ့ကြသည်များကား ယခုထိ မပျောက်မပျက်၊ မတိမ်ကောနိုင်သေးပေ။ တီထွင်ဆန်းသစ်မှုဖြင့်လည်းကောင်း၊ အတုယူ ဖလှယ်မှုဖြင့်လည်းကောင်း ဖော်ထုတ်နိုင်ခဲ့ကြခြင်းကား ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ဂုဏ်ရည်ပင်ဖြစ်သည်ကို ချီးကျူးနိုင်ပါသည်။ ၎င်းပြင် ကလေးသူငယ်များ၏ ဆန်းသစ်တီထွင်မှုဖြစ်သော တဘောင်သီချင်းဆန်းများ၊ အနောက်ပြည်ရှိ ရခိုင်ကလေးများ၏ ယိုင်းသာချင်း တစ်မျိုးများ၊ ခဗျာ သို့မဟုတ် ကဗျာဟု တောင်ပေါ်နေရခိုင်ကလေးသူငယ်များ၏ သီဆိုနည်းသည် သုတေသနပြုရမည့် အချက်အလက်များစွာနှင့် ဖော်ထုတ်ရမည့် ရခိုင်သဘာဝတေးများကို အများအပြားစုပေါင်းရှာမှီး လေ့လာဖော်ထုတ်ကြမှ ရခိုင်အနုပညာ၏ နယ်ပယ်ကျယ်ဝန်းမှုကို ရရှိနိုင်မည် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ကျွန်ုပ်တို့ ရခိုင်ရိုးရာနှင့် သဘာဝတေးကဗျာ၊ ကျေးလက်ကဗျာ ဆန်းသစ်တီထွင်ချက်များကို လက်တွေ့သုတေသနပြုလျက် စာပေတွင် မှတ်တမ်းတင်သင့်ပြီဖြစ်ကြောင်း တိုက်တွန်းရေးသားအပ်ပါသတည်း။

နတ်မြစ်စန်းအောင်

ရခိုင်သတ်ပုံ အရေးအသား

ယနေ့ ရခိုင်စာပေ လေ့လာသူများသည် သတ်ပုံကိစ္စကို စဉ်းစားခန်း ထုတ်ကြပေလိမ့်မည်။ သတ်ပုံအဘိဓာန်၊ ဝေါဟာရအဘိဓာန်များထိ ပြုစုထုတ်ဝေရေးကို တိုက်တွန်းလိုလား ရှိနေကြပြီးလည်း ဖြစ်၏။

ထိုသို့စဉ်းစားခန်းဝယ် ဆွေးနွေးချက်၊ အကြံပြုချက်သည်လည်း မပါမဖြစ်ချေတကား။ ယနေ့ရေးနေကျ 'အစ်မ' အစား ရေးသုံးရခိုင်စောနန်းမင်း ဖြူကောင်းမှု ကျောက်စာအတိုင်း 'အဉ်မ' ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ လောကဒေဝီ ကျောက်စာအတိုင်း 'ဘုရားတေတော်မူ၏'၊ 'တောင်ဘက်ချည်တွင်'၊ 'သက်ပြယ်ကို အစပြု၍ မြို့ပြည်တိုင်အောင်ကို' ဟူ၍လည်းကောင်း ရေးထုံးပြုရမည်လား၊ ပြင်ယား ကျောက်စာအတိုင်း 'မျက်သုတ်ကတေ'၊ 'လင်္ကာတဆဲငါးချပ်' ဟူသော အသုံးသို့လိုက်၍ ရေးရိုးပြုသင့်အံ့လော။

'သတ်ပုံမမှန် ကျောက်စာနှင့်ညှို' ဆိုသော ဥပဒေသလည်း ရှိသေး၏။ ကျောက်စာသည် စာအုပ်ပေအုပ်ထက် ရေးကျသည်မှာ အမှန်တည်း။ စာပေအက္ခရာ၏ သက်သေခံ ရှေ့ပြေးမိဘပင် ဖြစ်၏။

ကျောက်စာတို့တွင်လည်း ရေးသုံးပုံသည် ကိန်းသေပြီးကား မဟုတ်သေး။ ရွေ့ပြောင်းကွဲလွဲချက်လည်းရှိသေးရာ တရားသေ ယူဆ၍လည်း မဖြစ်ချေ။ ကျောက်စာ၌ ရေးသုံးချက် မပါမရှိ မတွေ့သိရသည်များအတွက်မူ ဘယ်သို့ အရေးအသားပြုခဲ့လေမည်ဖြစ်ကြောင်း မည်သို့စဉ်းစားသင့်မည်နည်း။ ထိုသို့ဆိုလျှင် အဘယ်ကို အခြေခံ၍ ရေးထုံးပြုသင့်သနည်း။ အခြေခံမဲ့ သတ်မှတ်ကြရန် သင့်မည်လော။

&ciom;Bu;pmay

အခြေခံမဲ့ သတ်မှတ်ကြလျှင် အမိမဲ့သားအဖြစ်သို့ကား မရောက်တတ်နိုင်ပါသလား။

သည်အတိုင်းသုံးစေဟု အမိန့်ပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြင့် လည်းကောင်း၊ ဤသို့သာ၀က ထောက်ထားစရာတို့ဖြင့် ညှိနှိုင်းအတည်ပြုထားသည်ဖြင့်လည်းကောင်း၊ သို့မဟုတ် ယာယီစံပြုအသုံးပြုစေခြင်းဖြင့် လည်းကောင်း သတ်မှတ်သင့်ကြမည်လော။

စကားအသံမှ စာပေ၊ မှတ်စရာ ဝေါဟာရ ဖြစ်လာရသည်။ ထို့ကြောင့် စာပေသည် စကားဝေါဟာရ၏ ကိုယ်စားလှယ်သာ ဖြစ်သင့်ရာကား စကားသံကိုပင် သတ်ပုံသတ်ထုံးမှန်အဖြစ် သတ်မှတ်သင့်၊မသင့် စဉ်းစားကြရအံ့လော။ ယနေ့တိုင် ရခိုင်တို့ပြောနေကျစကားသံသည် ရခိုင်အသံမှန် ဟူ၍ကား မှတ်ရ မည်လား။ ဝတီလေးရပ်မှ ရခိုင်အသံ၊ ရခိုင်အသုံးကို အဘယ်သို့မူ သေထား၍ စံနှုန်းသတ်မှတ်သင့်ကြမည်နည်း။

ခေတ်ကို ရှေ့ပြေးရှေ့မီ လိုလားနေကြသူများအရ ခေတ်မီဆန်းသစ်တီထွင် အသုံးပြုသွားခြင်းသည်ပင်လျှင် ခရီးရောက် လျှင်မြန်ရာ၏ဟု သတ်မှတ်သင့်မည်လား။

ရခိုင်သတ်ပုံကိစ္စနှင့်ပတ်သက်၍ ကျွန်ုပ်၏မှတ်စုတစ်ခုကို တင်ပြလိုပါ၏။ ထိုမှတ်စုမှာ ကျွန်ုပ်၏ဥပဇ္ဈာယ်ရင်းဆရာတော်ထံမှ ရရှိထားခြင်းပင်ဖြစ်၏။ ဆရာတော်နှင့်ကား သတ်ပုံကိစ္စကို နှစ်နှစ်ကာကာ ကျွန်ုပ်ဆွေးနွေးချက်မရှိလိုက်မိချေ။ ဆရာတောနှင့် သာမဏေဘ၀က သုံးနှစ်ခန့်သာ အတူနေခဲ့ရပြီးနောက် ခွဲခွာမှု ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ထိုနောက် တဖန် သာမဏေဘ၀တွင်ပင် ထပ်၍နှစ်ကြိမ်ဖူးမြင်ရန် အခွင့်ကြုံခဲ့ရလေသည်။ ထိုစဉ်လည်း ဤကိစ္စ ရိပ်ယောင်မသန်းခဲ့။ ရဟန်းတက်၍ တစ်နှစ်ထိနေခဲ့ဖူးစဉ်လည်း ဆရာတော်ထံမှ ရာဇဝင်မှတ်စုမှတ်ရာတို့ကို ရေးကူးယူခဲ့ရခြင်းထက် အခွင့်မသာခဲ့။

ထို့နောက် ရန်ကုန်သို့ ပြန်ရောက်၍ စာပေလိုက်စားရင်းက ရခိုင်သို့ စာစုဆောင်းရေး၊ ဗဟုသုတရရှိရေး၊ ဒေသန္တရပြုရေးအတွက် ကောဇာသက္ကရာဇ် ၁၃၂၁ ခုနှစ်တွင် ရောက်ခွင့်ကြုံခဲ့ရသည်။ ထိုစဉ်ကာလတွင်ကား ဆရာတော်ထံ ခေတ္တဖူးမြော်ရင်း ရောက်ခဲ့ရခြင်းအတွက် သတ်ပုံမှတ်စုကို ရလာရပေသည်။ ဆရာတော်နှင့်စိတ်နီးသလောက် လူမနီးနိုင်ခြင်းကား တစ်နိုင်ငံခြား တစ်ပြည်တိုင်းကာ ဖြစ်နေရခြင်းကြောင့်ပင်တည်း။

ဆရာတော်နှင့် ထိုခေါက်ကာလ ကြုံစဉ်လည်း သတ်ပုံကိစ္စဆွေးနွေးခဲ့ရသည်ကား မဟုတ်ချေ။ ဆရာတော်ထံမှ မှတ်စုကိုရ၍ ထိုကိစ္စကို မေးမြန်းလျှောက်ထားခဲ့ရခြင်းသာ ဖြစ်၏။ ဆရာတော်ကား မိမိ၌ ဖရိုဖရဲပြန့်ကျဲနေပြီဖြစ်သော 'ဓညဝတီသတ်ပုံသံယုဂ်ကျမ်း' စာမူများကို လုံးစု၍ ဆွမ်းစားစားပွဲတွင် တင်ထားပေသည်။ ကျွန်ုပ်လည်း ဝမ်းသာအားရဖြစ်ကာ ရခိုင်လူမျိုး၊ ရခိုင်ပြည်နယ်၊ ရခိုင်စာပေ ဟူ၍ရှိပါလျှင် ရခိုင်သတ်ပုံတော့ ရှိရမည်ဟူသော သန္နိဋ္ဌာန်ကို ခိုင်မြဲစေလေသည်။

ဆရာတော်သည် မိမိသတ်ပုံသံယုဂ်ကျမ်း ရေးခဲ့ပြီးသော စာမူကြမ်းကို ပြောပြ၍ 'ရခိုင်သတ်ပုံဆိုလျှင် ရခိုင်အသံ သဒ္ဒါနှင့်လိုက်ဖက် နီးစပ်ရမည်။ သို့မှ ရခိုင်သတ်ပုံမှန်ကန်သည်' ဟူ၍ ဥပဒေသစကားကို စဉ်းစားဆွေးနွေးထောက်လှမ်းစိစစ်ရေး၎ာ မဝံ့ရဲခဲ့ရာကား နှုတ်ပိတ်၍သာ ရှိနေခဲ့ဖူး၏။

ကျွန်ုပ်၏ငယ်ဆရာ ဥပဇ္ဈာယ်ရင်းဆိုလျှင် ရခိုင်ပြည်နယ်၊ မောင်တောမြို့၊ ကပ္ပဂေါင်းရွာတွင် ကောဇာ ၁၂၄၂ ခုနှစ်တွင် မွေးဖွားပြီး နတ်မြစ်အနောက်ဘက်ကမ်း (ယခု ဘင်္ဂလားဒေရှ့) တွင် ကြီးပြင်းခဲ့လေသည်။ ထိုက သာသနာဘောင်ရောက်၍ စာပေတတ်မြောက်ကာ ထိုဒေသတွင် ကျောင်းထိုင်၍ ခြံချောင်းရွာကျောင်း၌ ၂၀ ဝါ၊ နခေါင်းချောင်းကျောင်း၌ ၃၁ ဝါ ရှည်ကြာခဲ့ပေသည်။ အသက် ၈၃ နှစ်၊ သိက္ခာ ၆၄ ဝါတွင် ပျံလွန်ခဲ့လေသည်။ ၁၃၂၅ ခုနှစ်ဆရာတော် ပျံလွန်တော်မူစဉ် ကျွန်ုပ်မှာ ရန်ကုန်မှလိုက်လာ၍ သင်္ဂြိုဟ်ခဲ့ရပေသည်။

ဆရာတော်သည် လောကုတ္တရာစာပေ၌ ထင်ရှားသလောက် လောကီဘက်တွင်လည်း လေ့လာမှု မကင်းခဲ့ချေ။ ဆေးဝါး၊ နက္ခတ်၊ ဗေဒင်၊ အင်းအိုင်၊ ယတြာ စသော အတတ်ဆိုင်ရာ၌လည်း တတ်သိလေသည်။ ကဗျာ၊ ဗန္ဓ၊ တေးဂီတ၊ အနုသုခုမ အရာ၌လည်း တီးခေါက်နိုင်ပေသည်။

မိမိတတ်သိသမျှဖြင့် ဆရာစားလုပ်မနေသေးဘဲ တပည့်များအတွက်လည်း သင်ကြားတတ်မြောက်စေရန် ဝါသနာရှိပေ၏။ ထို့ကြောင့် ဂဏန်းသင်္ချာတွက်ပုံ စာမှအစ အရပ်ရပ် သင်ခန်းစာတို့ကို သံပေါက်ကဗျာတို့ဖြင့်ဆောင်လွယ်ရန် ရေးစပ်မှုများ ပြုခဲ့လေသည်။ ဆရာတော်သင်ပြပေးခဲ့သော သင်္ဂြိုဟ်သံပေါက်၊ ဓါတုသံယုဂ်သံပေါက် စသည်တို့မှာ တပည့်များနှုတ်တွင်ပင် ကိန်းနေသေး၏။ သူငယ်များ ဖတ်စာများပင် မိမိသင်ပြချက်မူ ထားရှိပေ၏။

&cion;lu;pmay

ဆရာတော်၏ ဗဟုသုတစွယ်စုံချက်ကိုကား ၎င်း၏မှတ်စုမှတ်ရာ သင်ခန်းစာတို့က သက်သေခံအဖြစ် မှတ်တမ်းတင် ကျန်ရစ်နေပေ၏။ ဖော်ပြပါ ဓညဝတီ သတ်ပုံသံယုဂ်စာမူချောမှာ ခြံချောင်းကျောင်းတွင် စီစဉ်သင်ပြခဲ့ကြောင်း အမိန့်ရှိခဲ့ဖူး၏။ တပည့်ကျောင်းသားများ နှုတ်တက်လက်စွဲဆောင်လွယ်ရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် စီကုံးခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

သို့သော် ဆရာတော်မှာ နခေါင်းချောင်းကျောင်းသို့ ရွှေ့ပြောင်းသီတင်းသုံးရန် ကြုံလာရခြင်း၊ စစ်ကာလအတွင်း စာအုပ်စာတမ်းများကို ဂရုမထားနိုင်ခြင်း၊ ဘေးလွတ်ရာ ရှောင်ရှားနေရခြင်းတို့ကြောင့် လည်းကောင်း၊ ရပ်ရွာစာပြပစာသင်တပည့်များ ၄ားရမ်းသင်ပြခဲ့ရခြင်းတို့ကြောင့် လည်းကောင်း၊ ထိုသတ်ပုံစာအုပ် လက်ရေးမူသန့်မှာ မည်သို့ပျောက်ရှသွားသည် မသိချေ။ ကျွန်ုပ်နှင့်တွေ့စဉ် တပည့်များထံလည်း မေးမြန်းစုံစမ်း ရှာဖွေစေခဲ့ပါသေး၏။ လုံးဝတိမ်မြုပ်ခြင်းသာ တိုင်ခဲ့ရာကား လက်ကျန်ဖာသား၊ ချုပ်ကြောင်း၊ ဖျက်ရာ ပြင်ဆင်၊ ဖြည့်စွက်စာမူကြမ်း အနည်းငယ်ခန့်ကိုသာ သိမ်းစုမိတော့၏။

ထို့ကြောင့် ဆရာတော်က 'ပဋ္ဌင်းပြင်၍ ရမည်မဟုတ်၊ ထားခဲ့၊ ငါအားစဉ်ပြင်ကြည့်မည်'ဟုဆိုကာ ထိုစာမူကြမ်းကိုပင် ဆရာတော် လက်ရသိမ်းတော့၏။ ထိုအခါကျွန်ုပ်မှာ မိမိတီးခေါက်မိသင့်ရာသဘောဖြင့် ဆွဲယူကြည့် ရှုမှတ်သားထားသည်ကား ယခုသက်သေခံသဖွယ် ဖြစ်ချေ၏။ ဆရာတော် ပျံလွန်ပြီး ဈာပနပွဲတွင်သာ နောက်ဆုံးပူဇော်မှု ပြုရလေတော့၏။ ထိုစာမူကြမ်း ကိုပြင်ဆင်ကြည့်မည်ဟု မိန့်ဆိုခဲ့ဖူးသော်လည်း ထိုနှစ်ကစ၍ ဆရာတော်ကား ကျန်းမာမှု မရှိတော့ပြီ။ မကြာခဏ သတိမေ့လိုက်၊ ငယ်မူပြန်လိုက်နှင့်ချည်းသာ ဖြစ်ခဲ့ရပြီး နောက်ဆုံးမှာ မျက်စိကွယ်သည့်အဖြစ်သို့ ရောက်သွားခဲ့ရပေရကား စာနှင့်ဝေးသွားလေတော့၏။ မျက်မှန်လွတ်မျက်စိကြည့်၍ အသက်ရှစ်ဆယ်ထိ စာကြည့်မပြတ်ခဲ့သော ဆရာတော်ကား ဓညဝတီသတ်ပုံ သံယုဂ် စာမူကြမ်းကိုပါ ပြင်ရန် အချိန်တွင် အားမာန်မတင်း စိတ်အားမပြင်းနိုင်ခဲ့ရှာလေပြီ။

ဆရာတော်၏ သတ်ပုံသံယုဂ်မူကြမ်းကို ကျွန်ုပ်မျက်စိ တမ်းကြည့်မိသလောက်ဆိုလျှင် 'အယ်' ကာရန်နှင့် 'အဲ' ကာရန် နှစ်ခန်းသာ တွေ့ရှိပေတော့သည်။ ထိုတွင် ရခိုင်အသံထွက် သံတူသတ်ပုံကို ဤသို့ဖော်ပြစပ်ဆိုထားခဲ့ပေသည်။

&ciom;Bu;pmay

၁။ ယ ညသတ်ရိုး၊ သဝေထိုး၊ သုံးမျိုးအသံတူ။
(စယ်၊ စည်၊ စေ)

၂။ သဝေထိုး ရှေ့ပေါက်၊ ညသတ်ပေါက်၊ ထို့နောက် နောက်ပစ်တူ
(စေး၊ စည်း၊ စဲ)

၃။ နောက်ပစ် အောက်မြစ်၊ ညသတ်မြစ်၊ အောက်မြစ်၊ သဝေတူ။
(စဲ့၊ စည့်၊ စေ့)

၄။ ညငယ်သတ် မြင်၊ လုံးလည်းတင်၊ ချောင်းငင် ငသတ်တူ။ (စဉ်၊စိုင်)

၅။ စလုံးသတ် မြင်၊ လုံးလည်းတင်၊ ချောင်းငင်တသတ်တူ။ (စစ်၊စိုက်)

၆။ သဝေထိုး ရေးချ၊ ရှေ့ထိုးက၊ ရေးချဝဆွဲ တူ။
(ခေါ်၊ ခွာ)

၇။ ဝဆွဲ ရေးချ၊ ရှေးပေါက်က၊ ရေးချ သဝေတူ ။
(ခွား၊ ခေါ)

၈။ သဝေထိုး ရေးချ၊ အောက်မြစ်က၊ အရ ဝဆွဲ တူ။
(ခေါ့၊ ခွ)

၉။ ခအောက်ချိုင့် ခ၊ ဃကြီး ဃ၊ ယူထ ဠကြီးကြီး။
(ခ၊ဃ၊ဠ)

၁၀။ ဠသလင်း အစ၊ ဏကြီးကျ၊ ပဋ္ဌ ဤတသီး။
(ဠ၊ ဋ၊ ဍ၊ ဎ၊ ဏ)

၁၁။ ရေးသမျှဝယ်၊ ဤရှစ်သွယ်၊ စွန့်ပယ်ရန်အပြီး။

၁၂။ ကျန် နှစ်ဆယ့်ငါး၊ ရေးရန် ထား၊ မှတ်သား အသီးသီး။

ဤသို့ သတ်ရိုးကိုပြပြီးနောက် 'ယ၊ည' သတ်ရိုးနှင့် သဝေထိုး ဤသုံးမျိုး အသံတူပုံကို သတ်ပုံ ဥဒါဟရဏ်နှင့်တကွ အကျယ်ပြလေသည်။ ထိုတွင် ယ–သတ်ကို ဦးစွာပြပြီး၊ ထို့နောက် ည–သတ်ကို ပြလျက် သဝေထိုးကို အစဉ် ဆက်ပြကာ –'အယ် ကာရန်သုံး၊ သတ်ပုံထုံး၊ ပြီးဆုံးနိဋ္ဌိတံ' ဖြင့် ပထမ တစ်ခန်းကဏ္ဍတစ်ရပ် အပြီးသတ်လေသည်။

ဤသို့အားဖြင့် နိဒါန်းချီခဲ့သည့်အတိုင်း အခန်းစုံစွာဖွဲ့လျက် ရေးစပ်ထား ခဲ့သော 'သတ်ပုံအကျဉ်း' ခေါ် 'သတ်ပုံသံယုဂ်ကျမ်း' သည် အစုံအလင်သာ ဖြစ်မည်ဆိုက ကျမ်းတစ်အုပ် ပေတစ်ထုံး ရှိခဲ့မည်မှာ အမှန်တည်း။

'ပညာလိုလား တပည့်များတို့၊ အရေးကြုံလျှင် အကုန်ရစေရန်' ဟူသော ဆရာတော်၏ စေတနာ ရည်ရွယ်ချက်ကို ဖြည့်စွမ်းနိုင်စေမည့် သတ်ပုံစာအုပ် ဖြစ်ကြောင်းကိုကား ကျွန်ုပ်လေ့လာသိရှိခဲ့ရပါသည်။ ထို့ပြင် ၎င်းသတ်ပုံသံ ပေါက်တို့၌ ဝါဒကွဲ၊ သတ်ပုံကွဲများကိုလည်း 'ဖယ်တွင် ယ–ည၊ ဤနှစ်ဝ၊ သတ်ကြ မှန်မချွတ်' ဟု ဖော်ပြထားခဲ့သည်မှာ ခရေစေ့တွင်းကျ ပြည့်စုံလှပေ၏။ ထိုသတ်ပုံသံယုဂ်ကျမ်း၏ ရည်ရွယ်ချက်နှင့် စေတနာကိုလည်း ဆရာတော်ကိုယ်တိုင်ပင်လျှင် ထိုကျမ်းနိဒါန်း၌ ဤသို့ သျှုးလိုက်ရတုဖြင့် ဖွဲ့ဆိုထားသည်ကို တင်ပြလိုက်ရပေ၏။

လောကဓါတ်လုံး၊ ညွတ်ရုံးကော်ရော်၊ ပူဇော်ရာဖြစ်၊ မြတ်ရှင်ချစ်ကို၊ တွက်စစ်လက်ဆယ်ဖြာ၊ ညွတ်ခရိုကျိုး၊ ဦးတင်မိုးသည်၊ ရှိခိုးဝန္ဒနာ၏။ ရတနာမြတ်ဆယ်ပါး၊ တရားအမွန်၊ ဓမ္မက္ခန်ပေါင်း၊ ရှစ်သောင်းလေးထောင်၊ ကျမ်းစောင်စောင်ကို၊ ကုန်အောင်သီး ညွတ်တွား၏။ ဘုရားမြတ်စိန္တေယော်၊ သားတော် အစစ်၊ ရိယာရှစ်ကို၊ စင်စစ်ရှိပူဇော်၏။ သို့ပြီးသော် တစ်ခန်း၊ သတ်ညွှန်းသတ်ပုံ၊ အရေးကြုံလျှင်၊ အကုန်ရစေမှန်း၍၊ လက်တန်းလုပ် သံပေါက်စာ၊ ပညာလိုလား၊ တပည့်များသည်၊ ကြိုးစားမှတ် လေပါလော့။ နီလာမြ ပုံပမာ၊ အကာပယ်ပစ်၊ သံပေါက် သစ်သည်၊ အနှစ်သာရပါတည်း။

နံသညာ ရေးသူမှတ်၊ ခြံချောင်းရပ်ဌာနီ၊ မှီအောင်းစံသည်၊ သီလံအကျင့်ဝတ်နှင့်၊ ပဋိပတ်သာသနာ၊ ပြည့်စုံလုံလောက်၊ မထေရ်မြောက်သည်၊ တစ်ယောက် ငါဆရာဟု၊ ရတုစာကဗျာပိုက်၊ နှစ်ခြိုက်စရာ၊ ပျို့လင်္ကာကို၊ ဤစာစီကုံး လိုက်၏။ သဘော၌ ပိုက်ကြပါ။ သတ်ပုံဝန်လေး၊ ဉာဏ်ဖြင့် တွေးသော်၊ အရေးခက်လှစွာ၏။ ဖန်ခါခါ လွန်လေ့ကျက်၊ ဆောင်ရွက်သူမှာ၊ သတ်ပုံရာတွင်၊ သူပင် ရေးမခက်ဘူး၊ သို့အထူးမှတ်ပြီးခါ၊ ကဗျာ ပျို့ဆန်း၊ သံပေါက်ခန်းသည်၊ လက်တန်း ဤပညာဖြင့်၊ မှန်စွာ ဤသဘော၊ မနောစိတ်ကြံ၊အဓိဋ္ဌာန်သည်၊ နိဗ္ဗာန်ရောက်စေသောဟု၊ တောင်းဆုပန် မမှား၊ သုံးပါးဘုံသူ၊ နတ်နှင့်လူသည်၊ မျှတူ ရစေသားတည့်လေ။

အသျှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)

၁–၁၀–၇၉

&ci om;lu;pmay

ရခိုင်သာခြင်း စပ်ဟန်များ

] Zmwa&aun? omjci;ou? lum;jyevwau? armivysrm? on;lc;prau? lir&a&av}

(ကျေးလက်သာခြင်း)

ရခိုင်သာခြင်းသံသာ

ဗမာသာချင်းကို ခကွေးယပင်းနှင့် ရေးပြီး ရခိုင်သာချင်းကို ခကွေးယရစ်နှင့် ရေးသည်။ ထို့ကြောင့် ရခိုင်သာခြင်းဟု အသံထွက်လေသည်။

သာယာသောဖွဲ့ဆိုမှု ကဗျာဂီတအခြင်းအရာတစ်မျိုးဟု အဓိပ္ပါယ်ရရှိသည်။ တစ်နည်း ကဗျာဂီတဖွဲ့နွဲ့မှုအခြင်းအရာတစ်မျိုးဖြင့် စပ်ဆိုသော သာယာဖွယ်ရာ တေးသီချင်းဖြစ်သည်။ ရခိုင်တို့ဖွဲ့ဆိုသော သာခြင်းပေါင်းများစွာကို ယခုတိုင် လေ့လာသိနိုင်ပေ၏။ သာခြင်းပိုဒ်တိုများ၊ ဝတ္ထုဇာတ်လမ်းဖွဲ့လုံးချင်း သာခြင်းရှည်များတို့ ရှိကြသည်။ ယခုခေတ် မဂ္ဂဇင်း၊ ဝတ္ထုများ၊ ခေတ်ဆန်းဝတ္ထု၊ လုံးချင်းဝတ္ထုများကို ကာလသားသမီးများ နှစ်ခြိုက်သကဲ့သို့ ရှေးခေတ်က သာခြင်းဝတ္ထုဖွဲ့ကို နှစ်သက်ခဲ့ကြပေသည်။ ယခုခေတ် စကားပြေဝတ္ထု အရေးအသားများကဲ့သို့ ရှေးခေတ်က သာခြင်းအဖွဲ့ဝတ္ထုကို ရေးဖွဲ့မှုများခဲ့လေသည်။ စာပေရသကိုပါ ခံစား၍ မငြီးတမ်းရှုကာ အကြိုက်တွေ့ပျော်မွေ့ခဲ့ကြလေသည်။ အချို့မှာ အရကျက်၍ နှုတ်တက်ကာ အာဂုံထိဆောင်ကာ အသံနေအသံထား ပီပြင်ကျနစွာ ရွတ်ဆိုခဲ့ကြလေသည်။ သာခြင်းသည် ဖတ်၍ သာယာသည်ထက် သီဆို၍ ပိုမိုကောင်းမွန်သဖြင့် သာခြင်းဆိုကောင်းသူများကို ဖိတ်ခေါ်၍ သာခြင်းဆိုပွဲများကို ပြုလုပ်ကာ နားဆင်လေ့ရှိကြသည်။ သာခြင်းတတ်၊ အရွှေ့တတ် ဟူသော ချီးကျူးသြဘာဘွဲ့ပညာကို ပေးအပ်ခဲ့

ကြသည်။ ထို့ကြောင့် သာခြင်းဆိုတတ်သူများဆိုလျှင် နယ်တကာလှည့်၍ အသက်မွေးမှုထိ ပြုခဲ့ကြသည်။ မိန်းမ–ယောကျ်ား စုံတွဲလျက် အပြိုင်အဆိုင် သီဆိုပွဲများလည်း ရှိခဲ့ကြသည်။ အထောက်ခေါ် အထွေအငေါ့များကို သီဆို၍ လည်းကောင်း၊ သင်ခန်းစာ သတိပေးစရာများကို ကြားဖြတ်ထောက်ကူ သီဆို၍ လည်းကောင်း၊ သာခြင်းဆိုပွဲများတွင် ပရိသတ်ကို မပျင်းမရိစေရန် ဆွဲဆောင်လေ့ရှိခဲ့ကြသည်။ သာခြင်းတတ်၊ အထောက်တတ်၊ အရွှေ့တတ်မှာ လိုက်ဖက်တူကွ ယှဉ်တွဲကြသော အဆိုရှင် နှုတ်မှုပညာသည်များပင် ဖြစ်ကြပေ၏။

ထို့ကြောင့် 'ရွှေခြင်းသံသာယိမ်း' အမည်ဖြင့် ရခိုင်ရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ကို ကျောရိုးပြု၍ ရခိုင်ပြည်နယ်မှ ၁၉၈၅ ခုနှစ်၊ (၃၈)နှစ်မြောက်ပြည်ထောင်စုနေ့တွင် တင်ဆက်ကပြခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်လေသည်။

အရွှေ့သာခြင်းများ

မိမိသည် ရခိုင်သာခြင်း ပေါင်းများစွာကို ရှာဖွေ၍ 'ရခိုင်ဆို အရွှေ့သာခြင်းများ'ကို စုစည်းခဲ့သည်။ စာတစ်အုပ်အဖြစ် စီစဉ်ခဲ့ရာ ယခုထိ စာမူဘဝဖြင့်ပင် ရှိနေသေးသည်။ ထိုစာမူတွင် ရခိုင်သာခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ အမျိုးအစားစုံစွာ ဖော်ပြထားပေသည်။ သာခြင်းအကြောင်းနှင့်ပတ်သက်၍ လည်း မိမိတို့ ထုတ်ဝေပြီးသော 'ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ (၁)'(၁၉၆၉ခုနှစ်) စာအုပ်တွင် အကျဉ်းဖော်ပြထားပေသည်။ ယခုတင်ပြလိုရင်းမှာ ရခိုင်သာခြင်း နှင့် ပတ်သက်၍ စပ်နည်းစပ်ဟန်များ မည်သို့ရှိသည်ကိုသာ အကျဉ်းချုပ်ဖော်ပြမည် ဖြစ်သည်။ သာခြင်းစပ်ဆိုရာ၌ ကာရန်ယူပုံများကို ဖော်ပြပြီးပြီ။ 'ရခိုင်ကာရန် စပ်နည်းများ' ဆောင်းပါး (ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း အမှတ်–၉၊ ၁၉၈၄၊ ဒီဇင်ဘာ)တွင် လေ့လာနိုင်ကြရာ၏။

ရခိုင်သာခြင်းစပ် ပါဒယူပုံ

ရခိုင်သာခြင်းစပ်နည်းကို လေ့လာရာတွင် ဦးစွာ လေးလုံးစပ်လင်္ကာကို သိရန်လိုသည်။ ထိုနောက်မှ ထူးဆန်းသော စပ်နည်းများကို သိရှိလေ့လာအပ်ပေသည်။ ရခိုင်မြန်မာတို့ လေးလုံးတစ်ပိုဒ်ကျစီ ကာရန်ယူ၍ ဖွဲ့စပ်ခဲ့ကြသည်။ တစ်ပါဒတစ်ပိုဒ်တွင် အက္ခရာလေးလုံးရှိသည်။ ပထမပါဒ၌ လေးလုံး၊

ထို့နောက် ဒုတိယပါဒ၌ လေးလုံး၊ ထို့နောက် တတိယတစ်ပါဒ၌ လေးလုံးစီဖြင့် ပါဒပေါင်းများစွာ ဆက်စပ်ဖွဲ့ဆိုသွားလေသည်။ တစ်ပါဒနှင့် တစ်ပါဒကို ကာရန် (အသံ) မလွတ်စေဘဲ ဆက်စပ်ကူးယူရလေသည်။ ထိုသို့ ပါဒဆက်စပ်ကူးပုံမှာ နှစ်ပါဒတစ်စုံစီ ဖြစ်စေ၊ သုံးပါဒ ကာရန်တစ်စုံစီ ဖြစ်စေ မိမိနိုင်နင်းသလို ရေးစပ်သွားရမည် ဖြစ်ပေသည်။

တစ်ပါဒခေါ် တစ်ပိုဒ်ကို အက္ခရာလေးလုံးစီ သတ်မှတ်ထားသည်။ ပါဠိ၊ သဒ္ဒါ ကျမ်းတို့၌ကား ထိုသို့သတ်မှတ်မှု မရှိချေ။ အက္ခရာအပေါင်းကို 'ပဒ' ဟူ၍သာ ဆိုသည်။ ပဒအပေါင်းကို 'ဝါကျ'(စကားခွန်း)ဟု ဆိုသည်။ ထို့ကြောင့် လေးလုံးတစ်ပါဒမှာ ထိုဖွဲ့စပ်နေသော စာပိုဒ်ကိုလိုက်၍ သတ်မှတ်ခြင်းသာဖြစ်၏။ ယင်းသို့ လေးလုံးတစ်ပါဒကို တစ်ပိုဒ်ကျစီ စီကုံး၍ ပါဒပေါင်းများစွာ ဖွဲ့စပ်ဆက်ထားခြင်းကို တစ်ပုဒ်ဟု ခေါ်တွင်လေသည်။ အကြောင်းအရာ တစ်ခုခုကို တစ်ပုဒ်တည်းစပ်ဆိုခြင်းကို 'ဧကပုဒ်' ဟု ခေါ်သည်။ သုံးပုဒ် ပြု၍ စပ်ဆိုစီကုံးခြင်းကိုမူ 'ပုဒ်စုံ' ဟု ခေါ်လေသည်။

သုံးပါဒ ကာရန်တစ်စုံယူ စပ်ဟန်များ

သုံးပါဒ ကာရန်တစ်စုံစီယူ၍ စပ်ဟန်မှာ ဖော်ပြပါ (က)(ခ)(ဂ) စပ် နည်းဖြစ်သော (၄-၃-၂) ကာရန်စပ်နည်း နှစ်မျိုး (၄-၃-၁) ကာရန်စပ်နည်း တစ်မျိုးအားဖြင့် သုံးမျိုးသုံးနည်း ရရှိလေသည်။ (၄-၃-၂)စပ်နည်းတွင် ဝမ်းတွင်းခေါ် ပါဒတွင်းကာရန်ယူလျက် စပ်နည်းတစ်မျိုး၊ မယူဘဲ စပ်နည်း တစ်မျိုး ပါရှိရကား ထူးခြားသလိုရှိလေသည်။ သို့သော် သုံးပါဒကို ကာရန် တစ်စုံယူလျက် ဆက်စပ်ခြင်းဖြစ်၍ မျိုးတူပင်တည်း။

(က) အကြွင်း 'ထား' ပေ၊ စ 'ကား' နေသော်၊ ကြား'လေ' သသူ(၄-၃-၂)

(ခ) ဗောဓိ'မဏ္ဍိုင်'၊ ခန်းဝါ 'ပိုင်'ကေ၊ ချက်'ရှိုင်' ပြည့်စုံ (၄-၃-၂)

(ဂ) တိထိ 'နက္ခတ်'၊ ကြံဆုံး 'ဖြတ်' ၍၊ 'ပါဒိ' ဗိဇနာ(၄-၃-၁)

(ဃ) စပ်နည်း၌ ပထမပါဒနှင့် ဒုတိယ၊ တတိယပါဒတို့သည် 'ပေ-နေ-လေ' ဟူသော စတုတ္ထနှင့် တတိယ၊ ဒုတိယ အက္ခရာ 'အေ ကာရန်ချင်း' ယူ၍ စပ်ဆိုထားလေသည်။ သို့ရာတွင် ပထမ၊ ဒုတိယ ပါဒတို့တွင် 'ထား'နှင့် 'ကား' ကို အတွင်းကာရန်နှစ်မျိုး စပ်ဆိုမှု ရှိသဖြင့် ဝမ်းတွင်း ကာရန်ပါသော စပ်နည်းဟု ဆိုရလေသည်။ အလားတူ (ခ) စပ်နည်းမှာ စတုတ္ထနှင့် တတိယ၊ ဒုတိယအက္ခရာ တို့သည် 'အိုင်ကာရန်' ချင်း တစ်စုံစီယူ၍ စပ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဝမ်းတွင်းကာရန်ကိုကား မရရှိ၊ မပါရှိဘဲ စပ်ထားသဖြင့် ရိုးရိုးစပ် နည်းဟု ဆိုနိုင်သည်။ (ဂ) စပ်နည်းကား အတ်ကာရန် ဖြင့် သုံးပုဒ် တစ်စုံစပ်ထားရာ ပထမပါဒနှင့် ဒုတိယပါဒမှာ (က)(ခ)စပ်နည်းအတိုင်း (၄-၃)ပင် ဖြစ်၏။ တတိယပါဒထိ အစပ်တွင်သာ ပထမအက္ခရာနှင့် 'အတ်ကာရန်တူ' ဆက်စပ် ထားသဖြင့် စပ်နည်းတစ်မျိုး ကွဲပြားလာခဲ့ရလေသည်။ (က)(ခ) (ဂ) စပ်နည်းမျိုးကို အသီးသီး မကျည်းရွယ်တစ်ထပ်၊ သုံးချက်ညီ နဘော၊ သက်စေ့နက်သုံး ချက်ညီ စပ်နည်းဟူ၍ ကဗျာကျမ်းများ အမည်ပေးထားရှိသည်။

ဖြာထွက်လာသော စပ်နည်းများ

(နှစ်ပါဒ ကာရန်တူစုံယူ စပ်နည်းများ)

ဖော်ပြပါ (က)(ခ)(ဂ) နှစ်မျိုး (သို့မဟုတ်) သုံးမျိုး ခွဲထုတ်လိုက်က စပ်နည်းများ ဖြာထွက်ပွားများနိုင်စေ၏။ ပုံစံမှာ (၄-၃-၁) ကို နှစ်ပါဒ ကာရန် တစ်စုံစီယူ၍ ထုတ်လိုက်လျှင် (၄-၃)နှင့် (၃-၁) ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ (၄-၃-၂) ကိုခွဲက (၄-၃)နှင့် (၃-၂)ဟူ၍ လည်းကောင်း ဖြစ်ရာ၏။ တူရာပေါင်း လျှင် (၄-၃) (၃-၂) (၃-၁) သုံးမျိုးရ၍ စပ်နည်းသုံးမျိုး ဖြာထွက်ခြင်း ဖြစ်လေ သည်။ နှစ်ပါဒ ကာရန်တစ်စုံစီယူ၍ စပ်နိုင်သမျှတို့ဆိုလျှင် (၄-၁)(၄-၂) လည်း ရရှိပေသေး၏။

ပုံစံမှာ ဤသို့ဖြစ်ပေ၏။

အနာမဲ့ 'ကြောင်း'၊ 'ကောင်း' လုစီချင် (၄–၁)၊ ဝါဆိုမာ 'သ'၊ သုံး 'လ' လုံးလုံး (၄–၂)။ ဤတွင် (၄–၁)နည်းကို ထိပ်ချင်းဆိုက်ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဦးတိုက်ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ တော့ဆက်ဟူ၍ လည်းကောင်း အမည်ပေးထားရှိ သည်။ (၄–၂)နည်းကား ရထားပြေးစပ်နည်း၊ ဘီလူးရယ် စပ်နည်းဟူ၏။ ထို့ပြင် (၃–၃) စပ်နည်းကိုလည်း သုံးနှုန်းခဲ့သဖြင့် (၆)နည်းထိ ပွားလာနိုင်ပေ သည်။

ပုံစံကား ဤသို့တွေ့နိုင်ပေသည်။

ဇရုံကြီးနန့်၊ သုံးခွက်ပီးမည်၊ တန်တန် (၃–၃) တုမဟိကေ၊
ကရိဝိဖောင်ပျံ၊ ငှက်အသံသို့ (၃–၃)

ဖော်ပြပါစပ်နည်းများကို ပေါင်းလျှင် (၈)နည်း (၉)နည်းထိ ရနိုင်သော ကြောင့် ထိုရနိုင်သော နည်းလမ်းအတိုင်း အတုယူ၍ စပ်ဆိုနိုင်ကြောင်း ယုံမှားမရှိ မှတ်သားအပ်ပါပေသည်။

သိလွယ်နိုင်သော ပထမ ပါဒလေးလုံးနှင့် ဒုတိယပါဒ လေးလုံးစပ်နိုင် ပုံပြ (က) ပုံစံရှု –

ရခိုင်သာခြင်းစပ်နည်း ထူးခြားချက်

ရခိုင်သာခြင်းစပ်နည်းသည်လည်း ဖော်ပြပါပ် လေးလုံးတစ်ပါဒစီ ကာရန် ယူစပ်နည်းနှင့် နီးနွယ်လျက်ရှိသည်ကား မှန်၏။ ထို့ကြောင့် ဖော်ပြခဲ့ပြီးသော စပ်နည်း ၈–၉ မျိုးစုံလုံးကိုပင် စပ်ဆိုကြသည်ကို တွေ့ရှိနိုင်၏။ ထိုတွင် သုံးပါဒ ကာရန်တစ်စုံစီယူနည်း နှစ်မျိုးကိုလည်း လက်မလွှတ်တမ်း စပ်ဆိုခဲ့ကြရာ တွေ့ရသည်ကို ဥပမာအဖြစ် တင်ပြပေအံ့။

သုံးပါဒ ကာရန်တစ်စုံစီယူ စပ်ဟန်များ (စ) ပုံစံရှု–

(၄–၃–၂) စပ်နည်း ၊

(၁) ဂဏ္ဍာဇာ 'လီ'၊ ညမ 'ဒီ' နှင့်၊ သာ 'ကီ' မဟာ (ဝေဿန္တရာသာခြင်း)

(၂) ပညာထွန်း 'ပြောင်'၊ မောင်သာ 'အောင်' လေ၊ ကြံ 'ဆောင်' ရုံးစု (ဓမ္မိက သာခြင်း)

(၃) အထူးမ 'မြင်'၊ တရပ် 'ခွင်' က၊ တ 'ပင်' သရက်
(လွမ်းမပြေသာခြင်း)၊

(၄–၃–၁)စပ်နည်း

(၁) ဘက်မပေါ် 'နိုင်'၊ စကြာ 'ပိုင်' ၍၊ 'ပြိုင်' သူရှုံးလို့
(ဥဒိန္နသာခြင်း)

(၂) ဝေသန်မ 'ဒီ'၊ ဆွေသာ 'ကီ'တို့၊ 'ချီ' ကာ လှမ်းကေ
(ဝေဿန္တရာသာခြင်း)

(၃) ဒွါရဝ 'တီ'၊ တိုင်းဌာ 'နီ' သို့၊ 'ချီ' လာကြ၍
(ကဥ္စနဒေဝီသာခြင်း)

ထူးခြားသော ကြားညှပ်ကာရန်ယူနည်း

ယင်းသို့စပ်နည်းများအပြင် အသံချရပ်၍ ရခိုင်သလို စပ်ဆိုထားခြင်းမျိုးတို့လည်း ရှိပေသေး၏။ ထိုသို့စပ်ဆိုရာ၌ ကာရန်ယူပုံထူးခြားချက် ရှိလေသည်။ (၁) သုံးပါဒတစ်စုံ၊ (၂) လေးပါဒတစ်စုံ၊ (၃) ငါးပါဒတစ်စုံ ထိလည်း စပ်ဆိုခဲ့ကြသည်။ ထိုသို့ စပ်ဆိုချက်မှာ ရွတ်ဆိုမှု၏ အသံတန့်ရပ်ဖြတ်နားရာကိုလိုက်၍ စပ်ဆိုခြင်းပင် ဖြစ်၏။ ယင်းစပ်နည်းသုံးမျိုး၏ စပ်ဟန်၊ ကာရန်သွယ်နေပုံနည်းကို တစ်ခုစီဖော်ပြရမည်သာတည်း။ ယခု ပြလတ္တံ့သော သုံးနည်းစုံလုံးသည် အခံကာရန်နောက် အလယ်၌ ကြားညှပ်ပါဒပိုများ ပါရှိ၏။ အခံနှင့်အအုပ်ကြားတွင် ချိန်ခွင်လျှာကဲ့သို့ ဖြစ်နေ၏။ ချိန်ခွင်လျှာ တစ်ခု၊ နှစ်ခု၊ သုံးခုထိ ပါနေသည်ဟု ဆိုနိုင်၏။ ၎င်းပြင် ခွာတစ်ထောက်၊ နှစ်ထောက်၊ သုံးထောက်ထိ လည်းကောင်း ရှိနေ၏။ ပြန်ကာဟပ်လျက် လည်းကောင်း၊ ဇရက်ခုန်ဟန် လည်းကောင်း၊ ခြသေ့်လည်ပြန် လည်းကောင်း စပ်ဆိုခြင်းလည်း ဖြစ်ပေ၏။

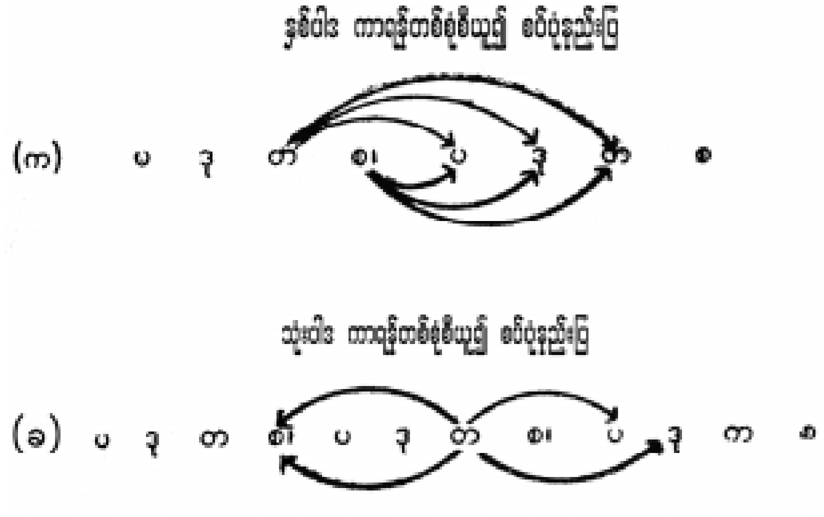

ကြိုက်သလို အမည်ပေးကြရန်

ထို့ကြောင့် မည်သို့အမည်ပေးကြရအံ့နည်း။ တစ်ခွင်လျှာ၊ နှစ်ခွင်လျှာ၊ သုံးခွင်လျှာ ဟူ၍ ပေးကြမည်လော။ (သို့မဟုတ်) မျှော့တစ်ကိုက် စသည်ဖြင့်လည်းကောင်း ပေးကြအံ့လော့။ (သို့မဟုတ်) ခွာတစ်ထောက် စသည်ဖြင့်လည်းကောင်း၊ တစ်ပြန်ကွေ့ကာဟပ် စသည်ဖြင့် လည်းကောင်း၊ သမင်လည်တစ်ဆစ်ကွေ့ စသည်ဖြင့်လည်းကောင်း ပေးရအံ့သော၊ ကြိုက်သလိုပေးနိုင်ကြပေသည်။ မိမိအနေဖြင့် လေ့လာတွေ့မြင်မိသော စပ်နည်းများအရဆိုလျှင် ရခိုင်အဖွဲ့အနွဲ့တို့တွင် လျှိုးလိုက် (သျှိုးလိုက်) ရတု ဖွဲ့ပုံဖွဲ့နည်းဖြစ်ကြောင်း 'သိန်းကန်မိန်တွင်' ချီရတုကို သက်သေပြုလိုက်ရပေ၏။

ထူးခြားသော ရခိုင်သာခြင်းစပ်နည်းသုံးမျိုး

စပ်နည်း (၁)

အလယ်တစ်ပိုဒ်ညှပ်သော သုံးပါဒတစ်စုံလည်ပြန်စပ်နည်း။

(၁) ရွက်ဟောင်းညှာကြွေ (ရွက်သစ် 'နု' လို့) ညွန့် 'ဖူး' ဝီကေ (ဓမ္မဝိဇယသာခြင်း)

(၂) သီတာတရိုး (ကျွတ်ကျွတ် 'ဆူ' ကေ) ယက် 'ဖြူ' မိုးလို့ (သတ္တထာနသာခြင်း)

&ciom;lu;pmay

(၃) လွှဲငင်ကြိတ်**ကြိတ်** (ညဥ့်ဗ 'ဟို' မှာ) သား 'ကို' **သိပ်**လို့ (ဂုတ္တိလသာခြင်း)

(၄) ဆန်**အိတ်**ကို**ထုတ်** (ဘိုးသူ 'တော်' လေ) ခု 'ခါ' **လုပ်**လို့ (လွမ်းမပြေသာခြင်း)

(၅) မောင်တော်ဘု**ရား** (နှမ 'ပျို' ကို) 'လို' ပါ**လော**တည်း (လွမ်းမပြေသာခြင်း)

ဤစပ်နည်း၌ ပထမ အခံပိုဒ်ကာရန်ကို တတိယ အအုပ်ပိုဒ်က ဖမ်းအုပ်၍ စပ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ သို့သော် အလယ်၌ရှိသော ကြားညှပ်ပိုဒ်ကိုလည်း အအုပ်ပိုဒ်ကာရန်နှင့် စပ်ထားသေးပေသည်။

ဤစပ်နည်းမှာ အခံကာရန် နောက်အလယ်၌ အပိုပါဒ (တစ်ပိုဒ်) တစ်ခု သွင်းညှပ်၍စပ်ထားသဖြင့် ချိန်ခွင်လျှာ၊ ခွာထောက်ကာရန်မျိုးကဲ့သို့ ယူထားခြင်းဟု ဆိုနိုင်သည်။ မူလ ကာရန်ကို အသံတစ်ပုဒ် (တစ်ပါဒ) ကျော်လွန်ပြီးမှ ပြန်၍ထပ်သော ပြန်ကာဟပ်နည်း၊ ခြသေ့်လည်ပြန် ကာရန်စပ်နည်းဟု ဆိုကလည်း ဆိုနိုင်သည်။ သျှိုးလိုက်ရတု စပ်နည်း ကာရန်ယူပုံလည်း ဖြစ်သည်။

ဤစပ်နည်းကို အခံအအုပ်ညီ၊ အလယ်တစ်ပိုဒ်လွတ်၊ သုံးပါဒစပ်နည်းဟု မှတ်သားနိုင်ပါ၏။

စပ်နည်း (၂)

အလယ်နှစ်ပိုဒ်ညှပ်သော လေးပါဒတစ်စုံလည်ပြန် စပ်နည်း

(၁) လွှဲငင်ကြိတ်ကြိတ် (မဒိစေ 'လို'၊ သာခြင်း 'ဆို' ကေ) သား 'ကို' သိပ်လို့ (ပဋ္ဌာစာရီ)

(၂) နေလတန်း (ဘက်မပေါ် 'နိုင်'၊ စကြာ 'ပိုင်' ၍) 'ပြိုင်' သူ ရှုံးလို့ (ဥဒိန္န)

(၃) အမှန်ငါဆိုက် (တကြင်ကြင်လေ၊ နှုတ်တင် 'ဆက်' ကေ) ခ'မက်' ဖြစ်လို့ (လွမ်းမပြေ)

(၄) စိန္တေရုပ်ပွား (ဓာတ်သရီကို၊ စေတီ 'သတ်' ကေ) 'မြတ်' ကိုယ်စား ၌ (လွမ်းမပြေ)

(၅) ဣန္ဒိတေဇာ (ရောင်ခြောက်သွယ်လေ၊ စွယ်ကာ 'ဖြိုး' ကေ)လည်း 'ရိုး' တော်၏ (လွမ်းမပြေ)

ဤစပ်နည်း၌ အခံပထမပိုဒ် ကာရန်ကို စတုတ္ထမြောက် အအုပ်အပိုဒ် ကာရန်ဖြင့် ဖမ်းအုပ်ထားသည်။ ကြားတွင် နှစ်ပိုဒ်ညှပ်လွတ်နေရာ ၎င်းတို့ အချင်းချင်း ကာရန်စလေသည်။ ထို့ပြင် ဒုတိယကြားညှပ်ပိုဒ်က အအုပ်ကာရန် သို့တိုင်အောင် ကာရန်စပ်ပြန်လေသေးသည်။ ထို့ကြောင့် အလယ်နှစ်ပိုဒ်ညှပ် ကာရန်စပ်၊ အခံအအုပ်ညီ၊ လေးပါဒတစ်စုံစီစပ်နည်းဟု အမှတ်ပြုလွယ်နိုင်လေသည်။

စပ်နည်း (၃)

အလယ်သုံးပိုဒ်ညှပ်သော ငါးပါဒတစ်စုံလည်ပြန်စပ်နည်း

(၁) ပင်ရင်းပင်***အောက်*** (ဝေဿန်မဒိ၊ ဆွေသာကီတို့၊ ချီကာ 'လုမ်း' ကေ) 'လမ်း' တ***လျှောက်***တွင် (ဝေဿန္တရာသာခြင်း)

(၂) မိုကာဝါ***ကပ်*** (သုတ္တဘိဓမ္မာ၊ ဝိနယာဟု၊ သုံးဖြာ 'ဟိ' သည်) ပီတကတ်နှင့် (မယားလုသာခြင်း)

(၃) တိတ်ပါငါ့***သား*** (ခဲဝါမြည်သံ၊ တညံညံကို၊ သက်နှံ 'နား' မှာ) မ 'ကြား' ***လား***လေ (ဂုတ္တိလသာခြင်း)

(၄) အာဏာစိုး***ကွပ်*** (ဆင်ယာဉ်၊ မြင်းယာဉ်၊ ရထားယာဉ်ကို စိုးပိုင် 'ရ' သည်) လော 'က' ***နတ်***လေ (မယားလုသာခြင်း)

(၅) တောင်ညာစံ***သီး*** (ပဒုမ္မဏီ၊ စုံအညီလေ၊ ဂုဏ်သိမ်ဖြင့်ကေ) မင်းသ***မီး***ကို (မယားလုသာခြင်း)

ဤစပ်နည်းမှာ ငါးပါဒတစ်စုံစီယူ၍ စပ်လေသည်။ အခံအအုပ် အလယ်တွင် ကြားညှပ်၍ သုံးပိုဒ်ပါဝင်သည်။ အခံကာရန်ကို ကာရန်အအုပ်ကာရန်က ဖမ်းထားပြီး ကြားညှပ်တတိယပိုဒ်ကာရန်နှင့် အအုပ်ပဉ္စမပိုဒ်ကာရန်တို့လည်း ကာရန်ထပ်လျက်နေသည်။

ယင်းနှင့် အခံအအုပ်ညီ၊ ကြားညှပ်ကာရန်ထပ် မလွတ်သော အစပ်လည်း ဖြစ်လေသည်။ အလယ်သုံးပိုဒ်ကာရန်စပ်၍ အခံအအုပ်ညီသောငါးပါဒ တစ်စုံစီစပ်နည်းဟု အသိအမှတ်ပြုလွတ်နိုင်ပေ၏။

တစ်စုံစီစပ် ဆက်မပြတ်က

ဤသို့ တစ်စုံစီစပ်၍ ထိုအစုံတို့၏ အအုပ်ကာရန်ဖြင့် နောက်အပိုဒ် အတိုင်း ၎င်းနည်းအစုံစုံ (နှစ်ပါဒစုံ၊ သုံးပါဒစုံ၊ လေးပါဒစုံ၊ ငါးပါဒစုံ) တွဲကာ သီကာ ဆက်လက် စပ်ဆိုသွားပါက သာခြင်း တစ်ပုဒ် (သို့မဟုတ်) လိုသော အကြောင်းအရာတစ်ခု အပြည့်အစုံ (သို့မဟုတ်) သာခြင်းတစ်အုပ်ထိ ဖြစ်လာ နိုင်လေပြီ။ သီတံတွင် ပန်းပွင့်တစ်ပွင့်စီတစ်ပွင့်စီ သီတန်းလေသဖြင့် ပန်း တစ်သီတစ်ကုံး ဖြစ်လာသကဲ့သို့တည်း။ စာလုံး တစ်လုံးမှ တစ်ပိုဒ်ဖြစ်လာ ပြီးနောက် တစ်ပိုဒ်မှတစ်ပုဒ် ဖြစ်လာရာ၏။ အပုဒ်ပေါင်းများချေက တစ်အုပ် တစ်ဆုံး ရောက်မည်သာတည်း။

ကာရန်လွတ်စပ်သည်များကို တွေ့ရ

ဖော်ပြပါ ထူးခြားသော (၁)(၂)(၃) စပ်နည်းမှာ ရခိုင်သာခြင်းစပ် ပင်ကို မူဟန်လည်း ဖြစ်သည်။ ရခိုင်မူပိုင်တီထွင်ဆန်းသစ်ချက်ဆိုကလည်း မမှားချေ။

ကြားညှပ် တစ်ပိုဒ်၊ နှစ်ပိုဒ်၊ သုံးပိုဒ်ထည့်သုံး စပ်ဆိုခြင်း၊ ထိုကြားညှပ် ပိုဒ်တိုင်းလည်း ကာရန်ဆက်စပ်ခြင်း၊ သုံးပါဒတစ်စုံ၊ လေးပါဒတစ်စုံ၊ ငါးပါဒ တစ်စုံစပ်နည်းဖြင့် စပ်နည်းထူးလားခြင်း၊ ပထမအခံပိုဒ် ကာရန်သည် ကြားညှပ်ပိုဒ်နှင့် ကာရန်လွတ်သော်လည်း အအုပ်ပိုဒ်နှင့် စပ်မိခြင်းဖြင့် အပိုဒ် တိုင်း ကာရန်မလွတ်နိုင်သော စပ်နည်း ရှိခြင်းတို့ကို လေ့လာသိရှိနိုင်သည်။

ထိုသို့စပ်ဆိုချက်များတွင် မလွှဲမရှောင်သော် တပြီးဆိုက ကြားညှပ်ပိုဒ် မှ ကာရန်တစ်လုံးလုံးသည် အအုပ်ပိုဒ်မှ ပထမ၊ ဒုတိယ ကာရန် တစ်လုံးလုံး နှင့် မဆက်စပ်ဘဲ လွတ်တတ်လေသည်။ ဤသို့ လွတ်ခြင်းမှာ ရှားရှားပါးပါး လွတ်ခြင်းမျိုးသာ ဖြစ်သည်။ မလွှဲမရှောင်သာသော လွတ်ခြင်းမျိုးသာ ဖြစ်ရချေ သည်။

ဥပမာ – ဤသာခြင်းပိုဒ်များကဲ့သို့သော ကာရန်လွတ်မျိုး ဖြစ် သည်–

၁။ တော်သံလည်း***ကျူး*** (ဝါယောမည်လေ) တောင်လီ***ဖြူး***လို့ (ဓမ္မဝိဇယ)

၂။ ကြင်သူယေ မ***ရောက်*** (နှမဖြူလေ) ညှိုးပိန်***ခြောက်***ကေ၊ တစ်***ယောက်***တည်းလေ (ရာသီဖွဲ့သာခြင်း)

၃။ အပူမ***မျှ*** (ငါ့သည်းအူမှာ) ကြုံပြန်***ရ***လို့ (ကော်ကာန)

၄။ ဘုန်းကံကြီး***ငြား*** (မောင်လုလင်ကေ) ရှင်မင်း***သား***လည်း (ကဥ္စနဒေဝီ)

၅။ ပျော်စရာတစ်***ကြောင်း*** (မေရို့မှာလေ) ဖော်အ***ပေါင်း***နှင့် (သာစွလေသာခြင်း)

အတုယူ စပ်ဆိုနိုင်ကြမည်

ယခုဖော်ပြပြီးသော ရခိုင်သာခြင်းစပ်နည်းမျိုး၌–

၁။ လေးလုံးနှစ်ပါဒတစ်စုံစပ်နည်း ၆ မျိုး

၂။ သုံးချက်ညီစပ်နည်း ၂ မျိုး

၃။ အလယ်တစ်ပိုဒ်ညှပ်စပ်နည်း

၄။ အလယ်နှစ်ပိုဒ်ညှပ်စပ်နည်း

၅။ အလယ်သုံးပိုဒ်ညှပ်စပ်နည်း ... အားဖြင့် လည်ပြန်စပ်နည်း ၃မျိုး ပေါင်းသော် စပ်နည်း (၁၁)နည်း ရနိုင်သည်။

မလွဲမရှောင်သာ ကာရန်လွတ်စပ်နည်းဆိုပါလျှင် ထို့ထက်ပိုလွန်သော စပ်နည်းများ ရနိုင်ကြောင်း၊ ထိုစပ်နည်းမျိုး ရှိကြောင်း၊ ထိုသို့စပ်နည်းတို့ဖြင့် စပ်ဆိုကြောင်း လေ့လာနိုင်ရာသည်။ ထိုစပ်နည်းမျိုးအတိုင်း အတုယူစပ်ဆိုနိုင်ကြရာသည်။

ရခိုင်နှောင်းခေတ် ရခိုင်သာခြင်းစာဆိုများ

ရခိုင်နှောင်းခေတ် ရခိုင်သာခြင်းစာဆိုများသည် တဖြည်းဖြည်း ဆုတ်ယုတ်လာခဲ့ရလေပြီ။ လောကမာရ်အောင် ဆရာတော်၊ မြောက်ဦးဒိုးဝေ၊ ဆရာမောင်သာအောင်၊ မောင်ယောက်ကယ်၊ အောင်ထွန်းလှ၊ တန်းခိုး ဆရာထွန်း၊ ဆားပြင်းကျော်ဇော်ဦး၊ သာချမ်းဦးအဘိုး (ငချွန်းယေ)၊ ဦး

အောင်ထွန်း၊ ကျောက်ကလေ ငအုပ်ဆရာတော် ဦးကေသရ (ကျော်ဖြူ မြို့နယ်)၊ ကျောက် ဆိပ်ဆရာတော် ဦးပဏ္ဍိတ (ပေါက်တောမြို့နယ်)၊ ရွာချောင်းကြီးရွာ ဆေးဆရာကြီး ထွန်းအောင်ကျော်၊ ဆရာဦးပုည (ရီမျက် ချောင်း)၊ ဆရာသာနိ့ခိုင်။ ဆရာပန်းလှ ဤမျှလောက်သာ စာရင်းကောက်ယူ လေ့လာတွေ့ရှိရတော့၏။

ဆရာပန်းလှမှာ ကိုယ်တိုင်သာခြင်းရေးစပ်၍ ကိုယ်တိုင်လည်း သီဆို အသက်မွေးခဲ့သူ ဖြစ်သည်ဆို၏။ ဆရာနှင့်တွဲ၍ အမျိုးသမီးသာခြင်း တတ် (အဆိုတော်များ) များလည်း သီဆိုခဲ့ကြသေး၏။ ဆရာပန်းလှ၏ သင်ကြား ပေးမှု၊ မြေတောင်မြှောက်မှုကြောင့် ရမ္မာဝတီမှသာခြင်းတတ်မခေါ် ရခိုင်စာ ဆိုမများ ထွက်ပေါ်ခဲ့ရာ ရခိုင်ပြည်မြောက်ပိုင်းထိ လှည့်လည်သီဆိုခဲ့ကြပေ၏။ သာခြင်းသီဆိုမှု အစဉ်အလာကို ဆက်ခံနိုင်ရန် ယခုလိုအပ်နေသေး၏။

သာခြင်းညံ့ညံ့ ဂုဏ်ရည်လျှံ

'အသက်မွေးရန်၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကြံကေ၊ အသံနှင့်ရင်း၊ အများတကာ၊ နားသောတာမှာ၊ နာပျောညှင်းအောင်၊ သာခြင်း ကိုသင်၊ ဆရာသျှင်မှာ၊ စုံလင်ပြည့်ဝ၊ သင်ပြလေပြန်၊ စမကျန်ကို၊ အတန်ရက၊ ခနကြေးငွေ၊ ရချင်ပေ၍၊ ပြည်ကိုလှည့်ပတ်၊ ညှိုးမသုန်ကေ၊ ဂုဏ်သတင်းနှင့်၊ သာခြင်း တတ်ဟု၊ ရပ်အဖြာဖြာ၊ အရွာရွာမှာ၊ ပျော်ပါတုံလျက်'

'အသက်မွေးရန်၊ ဉာဏ်နှင့်ရင်းလို့၊ သာခြင်းကိုသင်၊ ပြည်ခွင် လှည့်ပတ်၊ သူမြတ်တို့ထံ၊ အသုံးခံကေ၊ အကျွန်မေ မှာ၊ အတန်ကြာ လို့'

(တန်ခိုး ဆရာထွန်း)

ရှေးက သာခြင်းကိုသင်ယူ၍ လှည့်လည်ကာ သာခြင်းသီဆိုခြင်းဖြင့် အသက်မွေးမှုပြုခဲ့ကြကြောင်းကို သာခြင်းစာဆိုက မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ကြသည်။ ယောက်ျားမိန်းမ သာခြင်းအတတ်သည်များ၊ သာခြင်းဆို၍ အသက်မွေးခဲ့သည် များကို ထောက်ဆ၍ သက်မွေးမှုပညာတစ်ရပ်ဖြစ်ရကား သင်ယူတတ်ကျွမ်း သင့်လှပေသည်။ ရခိုင်ဓလေ့ ယဉ်ကျေးမှုသာခြင်းဖွဲ့မျိုးဖြင့် ရခိုင်အကြောင်း

အရာများကို သာခြင်းကဗျာဖွဲ့စပ်ဆိုနိုင်လျက် သာခြင်းစာဆိုများ ဖြစ်နိုင်ကြပေသည်။ ရခိုင်နှောင်းခေတ် သာခြင်းစာဆိုတော်များ၏ ခြေရာနောက်ကို အရွေ့၊ ဝတ္ထုဇာတ်လမ်းများထိ ဖွဲ့ဆိုနိုင်သော ရခိုင်သာခြင်းစာဆိုများ ပေါ်ထွန်းနိုင်ပါစေဟု ရှေ့ရှုဆန္ဒပြုလိုက်ရပေသတည်း။

အသျှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)
(၁–၃–၈၅)

ရခိုင်နှင့် တိုက်သာခြင်း

တိုက်သာခြင်းမှာ ကွဲခန်း၊ လွမ်းခန်း ဇာတ်လမ်းဇာတ်ကွက်တို့ကို ရေးဖွဲ့ခြင်းမျိုး မဟုတ်။ ထိုကဲ့သို့လည်း မပါ။ ကျမ်းလာသာကေ၊ ထုံးပုံတဝ၊ ဇဝန ဉာဏ်ချင်းပြိုင်ကြရသည်သာ ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် တန်ခိုးဆရာထွန်းက 'တိုက် သာခြင်း ကြော်ငြာခေါင်းစီးတွင်' ယခုအခါ၊ ပြုကဗျာက၊ အကွာအကဲ၊ အဆွေး အကျွမ်း၊ တေးအဆန်းနှင့်၊ အလွမ်းမပါ၊ ကျမ်းအလာဖြင့်၊ အဖြာဖြာနိသရည် အခဲအခက်၊ အနက်အနည်း၊ အမေးအဖြေ၊ အထွေထွေတို့ကို ခွဲဝေသချာ၊ ထွန်းဆရာလျှင်၊ ဆန်းကြယ်စွာ တန်ဆာဆင်လျက် စီရင်ကာ ပြလိုက်သော 'တိုက်သာခြင်း' ဟု ဆိုသည်။ သာခြင်းနှင့်တိုက်ဆိုင်ခဲ့ကြသကဲ့သို့ စကားစစ် ထိုး၍ ရှုံးနိုင်ပုံကို ဝစနယုဒ္ဓလင်္ကာဟူ၍ လင်္ကာဖြင့်လည်း ရေးစပ်ချက်တွေ့ရ သည်။ ဤတိုက်သာခြင်းသည် သာခြင်းအဖွဲ့နှင့် ဆက်သွယ်နေသော စာပေ မိတ်ဆက်တစ်ခုပင် ဖြစ်သည်။ ဆရာထွန်းက တိုက်သာခြင်းအကြောင်း သဘောတရားကို ဤသို့လျှင် ဖော်ထုတ်ပြခဲ့သည်။

'တိုက်သာခြင်း' ဆိုသည် တစ်ယောက်နှင့်တစ်ယောက် အတိုက်အခိုက်၊ အရစ်အစောင်း၊ အကောင်းအဆိုး ပေါင်းနှစ်မျိုးတို့တွင် အကျိုးအပြစ် ထိုက် သည့်အားလျော်စွာ မြင်မြော်ချင့်ထောက်၊ တစ်ယောက်မေး၊ တစ်ယောက်ဖြေ၊ အသေအချာ ကျမ်းဂန်လာစကားဖြင့် မမှားမယွင်းရအောင် ပြောဆိုကြသော သာခြင်းကဗျာအတတ် ဖြစ်သည်။

ထိုအတတ်သည် ယခု တိမ်ကောပျောက်ကွယ်၍ နောက်သာနောက်လား လူတကာတို့ ကဗျာအတတ်ကို အဖတ်အရွတ်၊ အဆိုအပြော ထိုစကားတို့ကို နားမှမလည်၊ တိမ်ကောလွယ်မည်ကို ရည်ရွယ်ခြင်းဖြစ်၍ ကျွန်ုပ်ဆရာထွန်းက ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာဉာဏ်ပညာအလျောက် တစ်ယောက်မေး၊ တစ်ယောက်ဖြေ အသေအချာ ရှေးရှေးဆရာတို့၏ နည်းနာများနှင့် ရောပြွန်းလျက် စီရင်ရေးသားသော 'တိုက်သာခြင်း' ကို 'အောင်ဗလ (ခေါ်) တိုက်သာခြင်း' ဟု အမည် ပေး၍ စာအုပ်အဖြစ် ထုတ်ဝေတင်ပြခဲ့သည်။

ထိုစာအုပ်ထုတ်ဝေရန် စစ်တွေမြို့၊ ပဿိုကရာချုပ်ရပ်၊ ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင် စာပုံနှိပ်တိုက်ပိုင်ရှင် ဆရာဦးမောင်ဘော်က နှီးဆော်တိုက်တွန်းခြင်းကို အရင်း မူလပြု၍ (ယခင် အာရကန် ပုံနှိပ်တိုက်) ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင် သတင်းစာ ထုတ်ဝေ ခဲ့သော ပုံနှိပ်တိုက်လည်း ဖြစ်သည်။ စစ်တွေမြို့၊ ပဿိုကရာချုပ်မှ ရိုက်နှိပ် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

ရခိုင်စာဆိုတော် ရွာချောင်းကြီး ဆရာဦးအောင်ထွန်းကလည်း ရခိုင်သာခြင်းဆိုဓလေ့ကို တိုက်သာခြင်း တိုက်ဆိုင်ဆိုလေ့ရှိသည့်အဖြစ်၊ သာခြင်းဆုံးလျှင် ကြားဖြတ်၍ အထောက်တတ်က ရယ်စရာအဖြစ် အထောက်စာဆို၍ ထောက်လေ့ရှိသည်ဆို၏။

သာခြင်းဆိုဓလေ့

"ဤသည်ကဗျာ၊ သာခြင်းစာတို့၊ ရှေ့ခါပိုင်ပိုင်၊ ပျံ့နှံ့လှိုင်၍၊ ရခိုင် ပေစာ၊ မျိုးအာသာဖြင့်၊ စဉ်လာ မပြတ်၊ မြင်မြင်သူတို့၊ အယူလှိုင်းဗျာ၊ လူတိုင်းတတ်လို့၊ အမှတ်စွဲလျက်၊ နှုတ်ကျက်လည်းရ၊ သာခြင်းဆိုကေ၊ စောင်းကိုတီး ဗျာ၊ ပွဲကြီးလျလျက်၊ အကျအတင်၊ သဘင်ပျော်မှု၊ ရှေ့ခါတွင်ဝယ်၊ ရွာမြင်တိုင်းမှာ၊ လူတိုင်းစုလို့၊ ဆိုမှုမပြတ်၊ သာခြင်း သံတို့၊ ဆုံးပြန်မြောက်ကေ၊ အထောက်တတ်က၊ ကြားဖြတ် ပြီးခါ၊ ရယ်စရာဖြင့်၊ ထကာထောက်ငြား၊ နားထောင်သူလေ၊ လူအများမှာ၊ ဟားဟား လည်းရယ်၊ ပျော်ကောင်းဘွယ်လျှင်၊ ပြည်နယ်အလိုက်၊ အခါအခါလေ၊ ရွာလယ်တွင်းမှာ၊ သာခြင်းတိုက်လို့၊ ရှေ့ဦအခါ၊ တို့ဘာသာဖြင့်၊ ရှိပါလျက်သား၊ ယခုမူလေ၊ အယူပြင်းလို့၊ ရှေ့များ စဉ်လာ၊ သာခြင်းစာတို့၊ ကွယ်ပါတော့မည်၊ သို့ဖြစ် သည်ကြောင်း၊

(လ)၊ ထို့ထုံးစံကို၊ ပြန်ကာကောက်လို့၊ မပျောက်စေချင် ရှိတော့
သည်လေ”

ရွာချောင်းကြီးဆရာ ဦးအောင်ထွန်း
(ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း သာခြင်းသစ် နိဒါန်းမှ)

ဤတိုက်သာခြင်းကို အချို့က ဆရာထွန်းပင် တီထွင်ရေးစပ်ခဲ့သည်ဟု ထင်ကြမည်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ထိုဆရာထွန်း၏ တိုက်သာခြင်း အကြောင်းအရာ နိဒါန်းကပင် သက်သေခံပြီးဖြစ်သည်။ တိုက်သာခြင်းမှာ ထိုဆရာတို့မတိုင်မီကပင် ရခိုင်ပြည်၌ သာခြင်းအတတ်တို့ အနှံ့အပြားသီဆို လာခဲ့သော ပညာတစ်ခုအဖြစ် ထင်ရှားလာသည်မှာ ကြာပေပြီ။ ယခုခေတ် စကားရည်လုပွဲ ကျင်းပခဲ့ကြသကဲ့သို့ ရှေးခေတ်က တိုက်သာခြင်းဖြင့် ဆိုလိုရာကို လက်တန်းဖွဲ့စပ်ကာ ယှဉ်ပြိုင်စကားနိုင်ပြောဆိုခဲ့ကြသည်။

ဆရာထွန်း၏ ဆရာတာဝမိဘသဖွယ်ဖြစ်သော ပေါက်တောမြို့နယ် အရှေ့ဘက် ပြားကျွန်းခေါ် ဆားပြင်ရွာမှ သာခြင်းဆရာ ဦးအောင်ထွန်းလုတို့လည်း ဦးစွာရေးဖွဲ့ခဲ့ကြောင်း ၎င်းဆရာထွန်း၏ ကော်ကာနုသာခြင်းသစ်တွင် ဖော်ပြထားချက် တွေ့နိုင်သည်။

> “ယခုခါမှ ဤသာခြင်းကို (‘ဆရာအောင်ထွန်း’ ရေး ‘ကော်ကာနုသာခြင်း’ မူဟောင်းကို ဆိုလိုသည်။) အလင်းသိလို့၊ တွေ့ရှိတုံလျှင်၊ အောင်ထွန်းဆရာ၊ စီခဲ့ပါသည်၊ တိုက်သာခြင်း၌ သွင်းစပ်ကာရန်၊ စီကုံးဟန်ကို၊ အကျွန်ကြည်နူး၊ အသစ် ပေါ်ကေ၊ ဆရာထွန်းလျှင်၊ ချီးမွမ်းပြုလျက် …’ ဟု ဆိုထားသည်ကပင် ထင်ရှားသည်။

ဤတိုက်သာခြင်းမှာ သာခြင်းအရွေ့ခြင်းမှ အမျိုးအစားဝင်ဖြစ်ပြီး သဘောအရ အသုံးပြုပုံအခြင်းအရာကိုလိုက်၍သာ ‘တိုက်သာခြင်း’ ဟု အမည် တပ် ခေါ်တွင်လာရခြင်း ဖြစ်သည်မျှာ သေချာသည်။ ရှေးက သာခြင်းအတတ် တို့သည် လှည့်လည်သီဆိုခဲ့ကြရာ ဤသို့ အတိုက်အဆိုင် ယှဉ်ပြိုင်မှုသဘော ဖြင့် တိုက်သာခြင်းတို့ကို ဖွဲ့ဆို၍လည်း ရပ်ရွာတကာတွင် သီဆိုဉာဏ်စမ်း အနိုင်အထလုပွဲပါ ကျင်းပခဲ့ရသေးသည်။

ဤတိုက်သာခြင်းမျိုးကို တစ်ယောက်တည်းဖြင့် သီဆို၍ သဘာဝမကျ။ မိန်းမ၊ ယောကျာ်းစုံတွဲအလိုက် ယှဉ်ပြိုင်သီဆိုကြရသည်။ အထူးသဖြင့်

သာခြင်းတတ် စုံတွဲလင်မယားတို့သည် တိုက်သာခြင်းကို သီဆိုခဲ့ကြ လေသည်။ တိုက်သာခြင်း တစ်ခန်းရပ်တို့တွင်ဆိုလျှင် အထောက်စာတစ်မျိုးကိုလည်း ယခု လူပြက် (လူရွှင်တော်)တို့ ပြက်လုံးထုတ်သဘောမျိုး တစ်နည်းကဲ့သို့ဆိုကာ ဖြေဖျော်ပေးထားသည်။ ထိုအခါ ပရိသတ်မှာ များစွာသဘောကျ၍ ပွဲမှာလည်း စိုပြေလျက်ပင်ရှိနေသည်။ တိုက်သာခြင်းနှင့်တွဲဖက်လျက် သီဆိုခဲ့ကြသော ဘိန်းစား ထမင်းငတ်၊ ပွဲလှဲ့ဖို့ခေါ် ကေမလိုက်ကေ့၊ ကွဲမင်းအထောက် စသော အထောက်စာများစွာတို့ကို တွေ့ရသည်။ ဆရာထွန်းတို့ လက်ထက်က အထောက်စာများကို စာအုပ်ငယ်(တစ်မတ်တန်စာအုပ်) ထုတ်သပ်ဖြန့်ချိ ရောင်းချခဲ့သည်ဟု မြို့ဟောင်းဘုရားပေါ်ရွာမှ ဒုံးဆရာကြီးအောင်ဖြူ ပြောပြ ၍ သိရပေသေး၏။

ဆရာထွန်းရေးခဲ့သမျှစာပေတို့ကို စပ်ဆိုပြရာ၌လည်း 'တိုက်သာခြင်းက၊ သစီးရေသောက်၊ ထိုသည်နောက်၌၊ အထောက်တစွ' ဟူ၍ အထောက်စာရေး ခဲ့ကြောင်း တွေ့ရသည်။ တိုက်သာခြင်းတတ်တို့သည် အကြောင်းအရာတစ်ခု ခုကို အနိုင်အထ အပြန်အလှန် ဆိုင်ပြ၍မဆိုမီ ရတနာသုံးပါးကို ဦးချလေ သည်။ ယင်းသို့ ကန်တော့ခြင်းမျိုး၊ ချီးမွမ်းသော အဟိန်းမျိုးကိုပြုပြီးလျှင် မိမိ၏လုပ်စားမှု သက်မွေးပညာဖြင့် သာခြင်းတတ်ဖြစ်ကြောင်းကို ကြေငြာ လျက် ယှဉ်ပြိုင်ဘက်ကို စိမ်ခေါ်ပြီး တစ်ခန်းရပ်အနားပေး လေသည်။

ထိုအခါ ယှဉ်ပြိုင်လိုသူ မိန်းမကလည်း ကန်တော့ခြင်း အချိန်းအဟိန်း တို့ဖြင့် ချီလျက်ပြိုင်ပွဲဝင်လိုကြောင်း ယောကျ်ားကို ခိုက်၍ ရစ်၍ ခိုက်ရစ်သံ၊ စောင်းမြောက်းခတ်သံ ပေးသည်။ ထို့နောက် ယောကျ်ားက သာသည်၊ မိန်းမ က သာသည် စသည်ဖြင့် အချက်အလက် တစ်ခုခုကို ယှဉ်ပြိုင်ကြတော့သည်။ ဤနေရာ၌ တိုက်ခိုက်ဆိုကြပုံ အစုံအလင်ကို တင်ပြရန် အခွင့်မသာချေ။ ဆရာထွန်း၏ အောင်ဗလ တိုက်သာခြင်းမှ လေ့လာကြည့်ရှုကြရန် ညွှန်ပြရ ပေ၏။ တိုက်သာခြင်း၏သဘောကို ဤမျှဖြင့် ချိန်ဆကြည့်လျှင် မည်မျှ အာဝဇ္ဇာန်းပါမည်ကို သိလောက်ပေ၏။ သို့သော်လည်း (တရားမဆိုင်သင့် ရန် သင်ခန်းစာပေးထားသော) အထောက်စာ တစ်ခုကိုရှာဖွေရရှိထားရာ ဤ နေရာ၌ မှတ်တမ်းတင်ဖော်ပြလိုက်ရပေသည်။

တရားတဘောင် တက်တက်ပြောင်မွဲ အထောက်စာ

ဟူးဟူး ရေရေဟူး ...

မထောက်ကေလည်းမထောက်၊ ထောက်လုပ်ပြီးသော်၊ နောက်ကိုလည်း တမျိုးတဆွေ ထောက်လိုက်မည်ပ၊ ဆံခြည်ညိုမြ (ကြာကန်ရွာ) အပျိုမတို့၊ ရင်စတင်ဆစ်၊ ရဲစစ်လည်းဝင်၊ မိန့်ပါးနှင့်ဖန့်ပါးမှာ မအိပ်ချင်ဟု၊ ကိုယ်တွင်း အထည်၊ ပဲနံ့သာကို ဖုံဖုံနီးဗျာ၊ ကိုယ့်သပေါ့ချေနှင့်၊ ကိုယ်အိပ်ချင်ရေ၊ ရွာတွင် ကလွေ၊ လူပျိုချေရို့ကလည်း၊ သိလတ်မည် မကြောက်၊ ချွေးတပေါက်ပေါက် ကေမို့၊ နီဝင်လတ်သော်၊ ထိုအိမ်နားကို၊ ရစ်ကာဝင်ဟု၊ ထရံပေါက်က၊ ချစ်ကတ်မေ ကြိုက်ကတ်မေဟု၊ ပြောလတ်သောခါ၊ မိအိုမက၊ နီးလတ်သောခါ၊ ခွီးယောင်ဝတ်ယောင်၊ ဇာယောင်တစ်ခု၊ တရုရုဟု၊ ငါ့အိမ်နားမျာ၊ တခါတရံ၊ ခါရံတထူး၊ မကြားဖူးဟု၊ ဆိုလတ်သောခါ၊ ထိုကလွေချေက၊ စိတ်ဆိုး မာန်ပေါက်၊ ဒေါသရောက်၍၊ ယင်းဝါကြီးမသမီး၊ ညဇာတွင်က၊ ကန်ဘောင်အောက်မာ၊ ဇာလီးပျင်းဖို့၊ မှာခရေဟု၊ ပြောသံဆိုသံ၊ ကြားပြန်လတ်သော်၊ ဝါကြီးဘိုက၊ နိုးလတ်သောခါ၊ ကျွန်ယုတ်မသား၊ ထိုးသတ်ပစ်မည်ဟု၊ ဆင်းလို့အလိုက်၊ မောင်းကာအတွင်း တိုင်တွင်ထိခိုက်၊ ဝါကြီးဘိုထိပ်မှာ၊ ကြက်ဥ လောက်တစ်လုံးဖြစ်တေ၊ တရိပ်လွန်မြောက်၊ မိုးလင်းသောက်လတ်သော်၊ ကာလုံတတ်ပါးမှာ၊ တိုင်အဲထားမည်ဟာကလွေ၊ တရိပ်လွန်မြောက်၊ မိုးလင်း သောက်ခါ၊ မာတာပီတ၊ မိနှင့်ဖကိုလည်း မရှက်၊ ခြောင်းဟတ်လို့လည်းမကြား၊ အကျွန်ထိပ်ကို၊ ခဲကောက်ပစ်တေ၊ ကာလုံတတ်ဟု၊ ဆိုလတ်တေခါ၊ ထိုကလွေချေက၊ ချေဆိုပြန်ရေမှာ၊ မြတ်မွန်ဟိရာ၊ နွားမွန်လာ၊ အပျိုဟိရာ လူပျိုလာ၊ မလာရဘဲ၊ ဝါကြီးမက၊ တလီဆဲ၊ ဝါကြီးဘိုက၊ နိုးလတ်သောခါ၊ ကျွန်ယုတ်မသား၊ ထိုးသတ်ပစ်မည်ဟု၊ ဆင်းလို့အလိုက်၊ မောင်းကာလ အတွင်း၊ တိုင်တွင်ထိခိုက်၊ ယင်းအဖြစ်ကို ကျွန်မျိုးသာမသိပါ၊ ခဲကောက်လို့လွန်သည်မြောက်ကေက၊ ဝါကြီးသမီးကိုပီးလီ၊ မင်းကေက၊ ဒဏ်ငွေခြောက်ဆယ်လျော်ရမေ၊ မလျော်ကေက၊ တရားတဘောင် ရုံးကိုဆောင်ကေ၊ ဝါကြီးမ အိမ်ထောင်၊ တက်တက်ပြောင်မွဲ ။ ။

နတ်မြစ် စန်းအောင်

ရခိုင်ဝေါဟာရ အမှုအခြင်းများ

၂၅–၈–၆၃ နေ့က မြန်မာ့အသံလွှင့်ဌာနမှ ရခိုင်အသံ အစီအစဉ်အခန်း
တွင် အထက်ပါခေါင်းစဉ်ဖြင့် အသံလွှင့် တင်ပြခဲ့ဖူးလေသည်။ ယခု ရခိုင်ပြည်
နယ် ပြည်သူ့ကောင်စီမှ ရခိုင်ဝေါဟာရများကို အဘိဓာန်ပြုစုထုတ်ဝေရန်
ဆောင်ရွက်နေကြောင်း သိရပေ၍ ကြိုဆိုရမည်ဖြစ်သည်။ မိမိအနေဖြင့် အနှစ်
နှစ်အလလ ရှာဖွေစုစည်းထားသော ရခိုင်ဒေသန္တရ ဝေါဟာရများကို ရခိုင်
ဝေါဟာရအဘိဓာန် ထုတ်ဝေနိုင်ရန် ဆန္ဒရှိလာခဲ့ပေသည်။ ရခိုင်ဝေါဟာရ
အသုံးအနှုန်းမှုထုံးများ အမည်ဖြင့်ပင် တတ်နိုင်သလောက် စာမူကြမ်းအဖြစ်
အက္ခရာစဉ်၍ ထားရှိခဲ့လေသည်။ ယခု တစ်ပြည်လုံးဝိုင်းဝန်းကြကာ ရခိုင်
ဝေါဟာရများကို မှတ်တမ်းတင် အဘိဓာန်စာအုပ် ပြုစုကြမည့်အတွက်
မူကြမ်း စာအုပ်မှလည်း တစ်တက်တစ်အား အကျိုးပြုနိုင်ရန် အခွင့်အခါ
ပေးလာပြီဟု ဝမ်းသာရပေသည်။ အခြားအခြား ဝါသနာရှင်များ၊ စုဆောင်း
ထားကြသူများလည်း အကူအညီဖြစ်ကြမည်ဆိုပါလျှင် စံတင်လောက်သော
ရခိုင်ဝေါဟာရ အဘိဓာန်ကျမ်းတစ်ဆူ ရခိုင်ပြည်တွင် ဂုဏ်တင်နိုင်အောင်
ထွက်ပေါ်လာနိုင်မည် မလွဲဟု ယုံကြည်မျှော်လင့်အားထားနေမိ၏။

ဝေါဟာရဆိုသည်မှာ ပါဠိစကားသာ ဖြစ်ပေသည်။ ပြောဆိုမှု၊ ပြောဆို
သောစကား၊ ပြောဆိုသည့်အသံ ဟူ၍ အဓိပ္ပါယ်ရရှိလေသည်။ ရခိုင်တွင်

ယင်း ဝေါဟာရဆိုသည်ကို အင်္ဂလိပ်မှု၊ အင်္ဂလိပ်ခြင်း၊ ကုလားစကားကို ကုလားမှု၊ ကုလားခြင်း ဟူ၍ ဆိုပေသည်။ ယင်းအင်္ဂလိပ် အမှုအခြင်း၊ ကုလား အမှုအခြင်းများကို ပြောဆိုတတ်သူအား အင်္ဂလိပ်မှုတတ်၊ အင်္ဂလိပ်ခြင်းတတ်၊ ကုလားမှုတတ်၊ ကုလားခြင်းတတ် ဟူ၍ ဆိုကြလေသည်။

ကောဇာသက္ကရာဇ် ၁၀၇၂–ခုနှစ် နန်းတက်သော စန္ဒဝိဇယမင်းလက်ထက် ဖြစ်၏။ မြို့မြင်းထံမှ လက်ဆောင်ပဏ္ဏာ ရာဇသံစာခွေ ရောက်လာဖူးသည်။ မြိုဘာသာအအမှုနှင့် ရေးသားထားသော စာဖြစ်နေ၍ တစ်စုံတစ်ယောက်မှလည်း ဖတ်ရှုနိုင်ရန် မတတ်ကြချေ။ ထို့ကြောင့် ဖတ်တတ်သူများကို ရှာဖွေသောအခါ ရခိုင်ပြည် တောင်စိုင်ကမ်း လမူးချောင်း ရင်ငူဆရာတော်ကို တွေ့ရှိရသည်။ ထိုဆရာတော်ကား သီဟိုဠ်ကျွန်းကို သာသနာပြုကြွခဲ့ဖူးသော မြောက်ဦးမြို့ သတ္တဌာန ဆရာတော် အသျှင်ဣန္ဒမဥ္စု၏ နည်းနာဥပနိသျှခံ ကျမ်းတတ် အကျော်တစ်ပါးလည်း ဖြစ်လေသည်။

ယင်း ရင်ငူဆရာတော်က မြိုဘာသာအမှုနှင့် ရေးထားသည်ကို ဗြဟ္မာ ဘာသာအမှုသို့ ပြန်ဆိုလိုက်တော့သည်။ ထိုအခါ လေးလုံးတစ်ပါဒစီ သုံးပုဒ် ဖြစ်လေသည်ဟူ၍ ရခိုင်ရာဇဝင်တို့တွင် တွေ့ရပေသည်။ ထို့ကြောင့် ဘာသာ စကားဆိုသည်မှာ ရခိုင်တို့၏ အသုံးအနှုန်းအရ အရိုအခြင်းဟူ၍ ထင်ရှားနေပေ၏။ စကားဆိုသည်ကား အသုံးအစွဲပစ္စည်းတစ်မျိုး ဖြစ်သည့်အတွက် ကြောင့် ပါဠိလို ဝေါဟာရ၊ ရခိုင်မှာ အမှုအခင်းဟူ၍ ခေါ်လာပေသည်။ ဤ ဝေါဟာရအမှုအခြင်းမှာ အသုံးအစွဲပြု၍ တစ်ခုတည်းသာလျှင် ရရှိနိုင်သော၊ တစ်ခုတည်းနှင့်သာ သက်ဆိုင်သော 'နင်းနာမ' အမှုအခြင်းမျိုး။ အများသက် ဆိုင်သော 'အခြင်းဖော်မှု' ဟူ၍ ခွဲခြားလျက် ရှိလေသည်။ တစ်ခုခု အထည်ဒြပ် တို့ကို နာမည်ပေးထားသည့်အမှုကို 'နင်းနာမမှု' ဟူ၍ ခေါ်လေသည်။

ဥပမာ– ခဲဝါ၊ ငပထုံး၊ ပြိုင်တောင်မွီး၊ နမများငှက်၊ ပလုပ်၊ ဝက်ဝဲမြောက်၊ လက်သာ၊ မင်းကျွန်၊ အင်းပုတ်ကောင်းညှင်း၊ ဘောတူ၊ ယင်ကြမ်၊ ဇန့်ဇီပိုး အစရှိသည်တို့ပင် ဖြစ်လေသည်။

ဤဖော်ပြပါတို့သည် သား၊ ငါး၊ အမဲ၊ မစ္ဆာ၊ သရေစာ စသော အရာဝတ္ထုတစ်ခုစီကို ကိုယ်ပိုင်နာမ်သက်သက် ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲဖို့ မှည့်ထားသော ဝေါဟာရအမှုအခြင်းဖြစ်သည့်အတွက် နာမဝိယန ဝေါဟာရဟူ၍ ဆိုသည့် 'နင်းနာမအမှုအခြင်း' တို့ပင် ဖြစ်လေသည်။

ဤသည်ဝေါဟာရတို့တွင် တစ်ဖန် ဗျပ္ပာယ်ဟူ၍ဆိုသော ရပါကိုလိုက်၍ မှည့်ထားသည်လည်းရှိပြီး ယင်းသို့ မပါမရှိသည်တို့လည်း ပါရှိကြလေသည်။

နမူနာပုံစံပြရလျှင် ခဲဝါဆိုသော အကောင်မှာ ခဲခဲဝါဟူ၍ မြည်တတ်သော သတ္တဝါဖြစ်သဖြင့် သူ၏မြည်သောအသံအလိုက် အစွဲပြုပြီး မှည့်ခေါ်ထားချက်ဖြစ်လေသည်။ ပြိုင်တောင်မွှီး အပင်မှာလည်း အပင်က တောင်မွှေ့ကဲ့သို့ အချောင်းကလေးဖြစ်နေသည့်အတွက် ဥပမာတင်စားလျက် မှည့်ထားချက်သာ ဖြစ်ပေသည်။ ယင်းကဲ့သို့ တစ်ခုအမည်ကို အခြားတစ်ခု၏အခေါ်တွင် မှည့်ဆိုထားးသည်ကား အများပေတည်း။ ခွေးသတ္တဝါတွင် လူအမည်ထည့်၍ ခွီးရဲအောင်၊ လူရဲအောင်ကို ခွီးယေ၊ ငါးဝက်နှင့် တောကဝက်နာမည်တူ မှည့်ခေါ်ထားချက်တို့ အများရှိကြပေ၏။ လေ့လာကြည့်လျှင် သိရှိနိုင်ကြပေရာ၏။

ရီ၊ တမန့်၊ ဗလီ၊ ဘရဲကား၊ ဒုဿမာ၊ လမူး၊ ပလဲ၊ ဂန့်ဒရံ၊ လမန်ပင်၊ နန္ဒရာသီးဆိုသော ဝေါဟာရစကားတို့ကား ယင်းကဲ့သို့ အစွဲမြစ်ခံ အတင်အစား၊ အကြောခံဆိုထားချက်မျိုး ဖြစ်ရပ် ဗျုပ္ပာယ်မရှိချေ။ သို့သော်လည်း ခေါ်ဝေါ်မှုကောင်းမွန်စေရန်သဘောနှင့် ပညတ်သမုတ် မှည့်ဆိုထားသည့် သက်သက်ပင် ဖြစ်ပေ၏။

အများနှင့်သက်ဆိုင်သော အခြင်းဖော်မှု ဝေါဟာရဆိုလျှင် သူ့နေရာသူ့ဌာနလိုက်၍ မှတ်သားရပေသည်။ ပါဠိမှာဆိုလျှင် 'အနေကတ္တ' အနက်များသာ ဝေါဟာရဟု ဆိုလေသည်။ ဥပမာ– ပါဠိဝေါဟာရဖြစ်သည့် 'နာဂ' ဆိုသော စကားလုံးသည် နဂါးကိုလည်း ဟောနိုင်သည်။ ထို့နောက် ရဟန္တာ၊ ပဒ္မင်းလောင်း၊ ဆင်ပေါက်ကြီးတို့ကိုလည်း အနက် (အခြင်း) ဖော်သွားပေသည်။ သို့သော်လည်း သူ့နေရာ၊ သူ့ဌာနအလိုက်သာ အမှုဖော်လျက် သိကြရချေသည်။ ယင်းသို့ ရခိုင်စကားမှာလည်း အခြင်းဖော်များသော ဝေါဟာရစကားတို့ များစွာရှိလေသည်။

ဥပမာ–ရခိုင်တို့ပြောကြသော 'ပျာ' ဆိုသည့် စကားတစ်လုံးမှာ မည်မျှအခြင်းများသည်ဆိုလျှင် ကလေးအငိုတိတ်အောင် 'ပျာရေ'၊ ဆားမတန်၍ 'ပျာရေ'၊ လိမ်လည်လို၍ 'ပျာရေ'၊ ပင်လယ်ပြင်မှာ ဖွဲနုခွံမနစ်အောင် လှိုင်းလေမရှိဘဲ 'ပျာနီရေ'၊ နေမဖြစ် ထိုင်မဖြစ်အောင် 'ပျာယာခတ်နီရေ'... ဤသို့ အခြင်းဖော်မှု အများကြီးဖြစ်ပေသည်။ သို့သော်လည်း 'အပုဆ္ဆောကို တစ်ချက်

သျှေပျာလိုက်’ ဆိုသည့်အရာ၌ ဆားမတန်သည်၊ လိမ်လည်လိုသည်၊ ပျာယာသလဲသည် အနက်ကို မမှတ်ရပါ။ သူ့နေရာနှင့်သူသာ နားလည်ကြရန် လိုအပ်သည်။

ထို့ပြင် အနက်အဓိပ္ပာယ်သဘောတူ လှည့်လည်သုံးစွဲနိုင်သော ဝေါဟာရ (ဝါ) ပရိယာယ်ဝေဝုတ်အဖြစ်သုံးသော ဝေါဟာရများလည်း ရှိသေးသည်။ ယင်းဝေါဟာရတူသည် အကြောင်းအချက်တစ်ခုတည်းမှာ အသုံးအနှုန်းအများကြီး လှည့်ပတ်ပြောဆိုနိုင်မှုပင် ဖြစ်လေသည်။ စကားကြွယ်ဝရေး၊ အရေးအသား ချောမောရေးအတွက် ယင်းပရိယာယ်ဆိုသော ဝေါဟာရတို့ အများအစား သုံးတတ်ရန် လိုအပ်ပေသည်။ ကျွမ်းကျင်တတ်ပွန်လိမ္မာထားပြီးမှသာလျှင် ထိုကဲ့သို့ အသုံးချနိုင်ချေသည်။ ဥပမာ– ပါဠိမှာဆိုလျှင် ဘုရားဆိုသောစကားကို ဘဂဝါ၊ သတ္တာ၊ ဗုဒ္ဓ၊ သဗ္ဗညူ၊ မုနိန္ဒ၊ လောကနာထ အစရှိသည့် အနက်လှည့်လည်ဟော၍ သုံးနိုင်သော ဘုရားဟောပရိယာယ်စကားလုံး ဝေါဟာရ များစွာရှိလေသည်။

ယင်းအတူ ရခိုင်မှာလည်း ပရိယာယ်လှည့်သုံး ဝေါဟာရတို့ အများရှိပေ၏။ ဥပမာ– တသီးတမန်၊ တမန်သီး၊ တမင်္ဂလာ၊ တမင်တကာ ဆိုသော ပရိယာယ်စကားများ၊ တရွှီ၊ အကျိုင်၊ တတိုင်၊ တသျှင်၊ တကော၊ တထွီး၊ တသိန်း၊ ဘနန်း ဆိုသည်များ။ တစီသျှေ၊ ဆိတ်ကေသျှေ၊ စိတ်ကေသျှေ၊ အနဲသျှေ၊ နဲနဲသျှေ၊ နဲနဲပါးပါးသျှေ၊ မများဆိုသည်များ၊ အားသျှင်အားကောင်း၊ အားထုတ်၊ အားသန်၊ ဘော်လီဆိုသည်များ။ ရိပ်ရိပ်သျှေ၊ ရီရီသျှေ၊ ဝီဝီသျှေ၊ သန်းသန်းချေ၊ ခပ်သန်းခပ်ဝါသျှေ၊ မှုန်မှုန်သျှေ၊ သန်းကောင်လောက် ဆိုသည်များ။ နီသုံးပိုခက်၊ နီသုံးပိုချမ်း၊ နီသုံးပိုခမ်း၊ နီသုံးပိုရုပ် ဆိုသော ပရိယာယ်များ။ ယင်းသို့ များစွာသော ပရိယာယ်စကားကြွယ်ဝမှုတို့ ရှိလေသည်။

ထို့ပြင် ရှားရှားကားကား၊ ကောက်ကရမင်းကျ၊ ကထာကရား၊ လှုပ်လှုပ်ကြင်ကြင်၊ တောင်းတုံ၊ မပါတပါ၊ ကရောက်ကထောက်၊ မချိမနာ၊ မိမသနံ၊ ကျိကျိပက်ပက် ဆိုသော စကားဖို၊ စကားမ၊ စကားစုံတွဲများလည်း ရှိပေသေးသည်။ ‘မီးလွန်ကေချိုက်တော၊ ရီလွန်ကေပျစ်တော’ ဆိုသော ရှေးပညာရှိတို့ စကားပုံ၊ ‘ဖြားခမ်းလို့ သစ်ငုတ်ပေါ်’ ကဆုန်ပူခြင်း တော်သလင်း၊ ကြက်ဖင်ရီဆုံး၊ ကျင်သန်အို ယင်နှင်ရေ၊ ကျားကိုက်စွာထက်ငင်စွာရိရေ၊ အစားကြူးနက်ကိုယ်မတတ်၊ ငပြီစုတ် ငရုပ်သီးစပ်လီ သာကောင်းလီ၊ ငရှူနှတ်ခမ်း၊ ငတန်ဝမ်းဆိုသော စကားပုံတို့လည်း အများပင် ရှိပါသေး၏။

&ciom;lu;pmay

ဖော်ပြပါများကား ဝေါဟာရကြွယ်ဝရန်အတွက် အခြံအရံလိုအပ်ချက်တို့လည်း ဖြစ်ပေသည်။ သို့မှလည်း 'ကြမ်းကျွံ နုတ်ရ၏။ စကားကျွံ နှုတ်မရ'၊ 'မပြောတတ်က ဆဲသည်နှင့်တူ၊ မလုပ်တတ်လျှင် ဖျက်သည်နှင့်တူ' ဆိုသော စကားပုံအတိုင်း စကားကျွံခြင်း၊ မပြောတတ်ခြင်းဘဝမှ ကင်းလွတ်ကြရပေလိမ့်မည်။

ဤကဲ့သို့ ရခိုင်တို့သုံးစွဲပြောဆိုလာခဲ့ကြသော အမှုအခြင်း၊ ဝေါဟာရစကားလုံးတို့ကို လေ့လာကြလျှင် များပြားပေ၏။ လူမျိုးတစ်မျိုး ယဉ်ကျေးမှုအဆင့်အတန်း မည်မျှမြင့်သည်ဆိုမှုကို ယင်းလူမျိုးတို့၏ စကားကိုကြည့်ခြင်းဖြင့် သိရပေ၏။ စကားသုံးနှုန်းမှု များပြားသော လူမျိုးတို့သည် ယဉ်ကျေးမှုအရှိဆုံးပင်ဖြစ်သည်။ ယင်းလူမျိုးတို့သည် ထိုစကားကြွယ်ဝသည် ဟူ၍လည်း သတ်မှတ်ခြင်း ခံရလေသည်။ ထိုသို့ ကိုယ်ပိုင်စကားလုံးမရှိသော် သူများတကာထံမှ ချေးသုံး၊ ပြောင်းသုံး၊ မွေးစားယူသုံးကြရပေ၏။ ရခိုင်တို့၌လည်း ထိုသို့ ချေး၊ ပြောင်း၊ မွေးစား ယူသုံးထားသောသူများထံမှ စကားလုံးလည်း အနည်းအကျဉ်းတော့ မလွတ်ကင်းနိုင် တွေ့ရှိကြရပေ၏။

ဥပမာ–ဖာရစီစကား 'ဆာမွန်' ဆိုသည်ကို ပြောင်းယူသုံးထားသော 'သပုံ' ဆိုသည့်စကား၊ ဘင်္ဂါလီ–ဟိန္ဒီ အသုံးဖြစ်သော 'ဃာဃရ' ကို 'ဇာဂရာအင်္ကျီ'၊ 'စီယာ–သျှီယာ' ကို 'သိုက်'၊ 'တာရတီ'၊ ကို 'ဘာဒလီ–ဘာလတီ'၊ 'ဂင်စီဖားရာ' ကို 'ကင်စီပရာ'၊ 'ဂါရီ' ကို 'နွားဂါရီ၊ မော်တော်ဂါရီ'၊ 'ဒီရ်ဂီ' ကို 'ဒိုင်းဂျီကန်'၊ အာရဗီစကား 'ဒလာလတ်ပွဲစား' ကို 'ဒလာ' ဟူ၍ သုံးစွဲထားသော အသုံးအနှုန်းများ ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် အင်္ဂလိပ်တို့ထံမှ ယူသုံးထားသော ဒက်တင်(Doctor)၊တောက်လယာ (Towel)၊ ပေါ်တောမှုန့်(Powder)၊ ဖောက်တော် (Pohtooh)၊ သိပ်လိုင်း (Sick Line)၊ ဟေရမန် (Head Man)ဟူ၍ ယူသုံးထားချက်များ ရှိလေသည်။

ပါဠိမှတစ်ဖန် ယူသုံးထားသည်များလည်း ရှိလာသေး၏။ ဥပေါသထာက၊ ဝပုသ်သီလ၊ ဥဒါနက၊ ဝဒါန်းမကျိ၊ ဝဒါန်းပြ ပြလို့၊ စေတီယ၊ ကစာတီ၊ ဇာတိ၊ အဓိကတက၊ အထိကရ၊ နိယရက–ငရဲ၊ နိဗ္ဗာနက–နိဗ္ဗာန် ဆိုသော စကားတို့ပင် ဖြစ်ပေ၏။

ဤကဲ့သို့ ပါဠိ၊ဘင်္ဂလီ၊ဟိန္ဒီ၊အာရဗီ၊ ဖာရစီ၊ အင်္ဂလိပ်သာမက အခြားလူမျိုးများတို့ထံမှလည်း ယူသုံးထားချက်များရှိနိုင်ပေရာ လေ့လာကြည့်လျှင်

တွေ့ကောင်းတွေ့တတ်၏။ ယင်းလူမျိုးခြားတို့ထံမှ ယူသုံးထားသည်တို့မှာ ဆိုလျှင် တိုက်ရိုက်အတူ ကိုယ့်စကားလုပ်လိုက်ခြင်းမျိုး၊ ဆင်တူယိုးမှား စကားဖျက်၍ကသာ များပေသည်။ ထိုစကားတို့ကို မွေးစား (မွီးစပ်) စကား (ဝါ) မွေးစားလာရခြင်းဟူ၍လည်း ဆရာတို့က နာမည်အမျိုးမျိုး ပေးထားကြပေသည်။ ယင်းသို့ မွေးစားလာရခြင်းသည်လည်း နီးစပ်ကူးလူး ဆက်ဆံကြသည့်အလျောက် ချေးငှား၊ ရွှေ့ပြောင်း၊ ဖျက်ယူ၊ မွေးစားပြီးလျှင် နွယ်ယှက်ဖြစ်လာရခြင်းက များလေသည်။

ထိုလူမျိုးတိုင်းမှာ ကိုယ်ပိုင်စကားက နည်းပါးသည့်အတွက် ထိုသို့နွယ်ယှက်လာရသည်က ပိုမိုများလေသည်။ သို့သော်လည်း ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ နှုတ်သည် စကားအကြွယ်ဝဆုံး၊ အသုံးအရှိဆုံး၊ ပရိယာယ်ဝေဝုစ် အပေါဆုံး ဟူ၍ ဆိုနိုင်ပေသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရခိုင်တို့သည် တစ်သံတည်းထွက်သော အသံကိုသာမက တစ်သံထက်ပိုသော အသံနှင့်လည်း ပြောဆိုနိုင်ပါသည်။ ခရစ်သက္ကရာဇ် ၁၈၁၁ခုနှစ်က ရခိုင်မြန်မာစကားကို သုတေသနပြု၍ အာရှတေသနဂျာနယ်တွင် ရေးသားခဲ့သော အမ်၊ဒီ၊လီဒန် (M.D Leyden)၏ ဆောင်းပါးတွင် ဤသို့ အဆိုပြုထားသည်။

> "ရခိုင်လူမျိုးများသည် မြန်မာလူမျိုးနှင့် အနွယ်အားဖြင့် တူညီကြသည်ဟု လက်ခံနိုင်ကြပါသည်။ သို့သော် ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုမှာ မြန်မာတို့ ကိုယ်တိုင်ကလည်း သူတို့ရင်းမြစ်သည် ရခိုင်ဟု ယူဆသောကြောင့် ရခိုင်ကို မြမ္မာကြီး (Myanmagyi) ဟု ခေါ်ဝေါ်ခဲ့သည်ဟုဆိုပါသည်။ ရခိုင်စကားသည် အလွန်ရှေးကျသော ဘာသာစကားတစ်ခုဖြစ်၍ ယဉ်ကျေးမှုလည်း အလွန်ရှေးကျသော လူမျိုးတစ်မျိုး ဖြစ်ပေလိမ့်မည်။
>
> ရခိုင်ရောက် ဂရိလူမျိုး အီလက်ဇန္ဒာရီဒီဖေယာ၏ မှတ်တမ်းကို အခြေခံ၍ ရေးသားခဲ့သော ဂရိတ်စာပေရှင်တစ်ဦး၏ မှတ်တမ်းတွင် ဖော်ပြထားသည်ကို တင်ပြလိုပေသည်။ ၎င်းက 'ယခု ရခိုင်တို့ ပြောစကားနှင့် ရှေးယခင် စဦးစကား ကွဲလွဲလာရသည်ကား ရခိုင်ရှေးစကားသည် အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်း စကားနှင့်တူညီမှု ဖြစ်ပေလိမ့်မည်' ဆို၏။ အကြောင်းက ရခိုင်သို့ အိန္ဒိယမှတစ်ဆင့် အင်ဒိုမွန်ဂိုလွိုက် (ခိရာဋ္ဌ)များသည် ဝင်ရောက်ခဲ့ရာ ၎င်းတို့သည်

အစောပိုင်းက အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်းတွင် ဝင်ရောက်လျက် ဒေသအနှံ့ နေထိုင်လျက်ရှိသော အာရီယန်တို့၏ စကားနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့ ထုံးစံများကို ပြောဆိုကျင့်သုံးသော သူများ ဖြစ်ကြသည့်အတွက် ကြောင့် ဆို၏။

သို့သော် ခရစ်အေဒီ ဆယ်ရာစုအစပိုင်းက အရှေ့ဘက်မှ 'တိုင်' ခေါ် မွန်ဂိုအနွယ်ဝင်တို့ အလုံးအရင်း ဝင်ရောက်ခဲ့သဖြင့် ရှိရင်းလူမျိုးတို့အား လွှမ်းမိုးသွားခြင်းကြောင့် နောင်တွင် ရခိုင်စကား သည် အရှေ့ဘက်နိုင်ငံစကားများနှင့်တူညီခဲ့ခြင်းသာ ဖြစ်ပေလိမ့်မည်။ ဇာတိမူရင်း ရခိုင်တို့၏ပြောစကားမှာ ရှေးခေတ် အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်း သားတို့ ပြောစကားများသာ ဖြစ်နိုင်ဖွယ်ရှိသည်ဟု တွေ့ရပါသည်" ဟု မှတ်ချက်ပြုခဲ့၏။

သုတေသီ တစ်ချို့ကလည်း အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်း တစ်ဝန်းတွင် ပျံ့နှံ့နေခဲ့ ကြသော အာရီယန်တို့သည် ဘီစီ ငါးရာစုခန့်တွင် မာဂဓတိုင်းမှ တစ်ဆင့် အလုံးအရင်းနှင့် ရခိုင်သို့ဝင်ရောက်လာသဖြင့် ရှိရင်းစွဲ ဒေသခံလူမျိုးများအား လွှမ်းမိုးသွားရာ မဂဓတိုင်းသားလူမျိုး ပြောသော (မာဂဓီ) ပါဠိဘာသာစကား ကိုပင် ပြောဆိုခဲ့ကြပေရာမည်ဟု ယူဆကြသည်။ အချို့ကလည်း ရခိုင်တွင် တွေ့ရသော ကျောက်စာများမှာ ပါဠိထက် သက္ကတများခြင်း၊ အာရီယန်တို့၏ ရင်းမြစ်ဘာသာမှာလည်း သက္ကတပင် ဖြစ်ခြင်းတို့ကြောင့် ရခိုင်ခေတ်ဦးသုံး ဘာသာစကားသည် သက္ကတပင် ဖြစ်သင့်ကြောင်း ယူဆကြလေသည်။ မည်သို့ ဆိုစေဦး၊ ရခိုင်တို့၏စကားကို တိကျစွာ ခန့်မှန်းရန် ခဲယဉ်းလှ၏။ မဂဓ နီပေါလ်သက္ကတ ဘာသာစကားတို့နှင့်လည်း ရောနှောနေကြောင်း တွေ့ရ၏။ ရေမြေအလိုက် ကွဲပြားလာရခြင်း ပယောဂ မကင်းနိုင်ရကား တစ်ခုတည်း သော စကားဖြင့် ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ရန် မလွယ်လှချေ။ သို့သော်လည်း ရခိုင် ပြည်တွင် ပြောဆိုစကားများကား ရှေးပဝေသဏီကပင် ပြောစကားဟု ယုံကြည်ကြပေ၏။

ရခိုင်တွင် ကျွန်းကမ်းဒေသ ပေါများသည့်အလျောက် လူနေမှုအဆက် များကြပေသည်။ ထို့ကြောင့် တစ်ရပ်နှင့်တစ်ရပ်၊ တစ်ဒေသနှင့်တစ်ဒေသ၊ ပြောဆိုမှု ကွာခြားချက်၊ ဝေါဟာရအချို့ လုံးဝကွဲလွဲချက်တို့ ရှိပေရာ ရခိုင်ဒေသသီယ၊ ဒေသန္တရ၊ ကျေးလက်စကားများလည်း တိုးပွားလာနိုင်ပေ သေး၏။

&ciom;lu;pmay

ဥပမာ–ရခိုင်မြောက်ပိုင်းကပြောကြသော 'အယွေသျှေ' ဆိုသည့် စကားကို ရမ်းဗြဲက ယေးယေး၊ မာန်အောင်က ယိုး၊ တောင်ကုတ်တန်းလွဲနယ်က ယေးသျှေ၊ သံတွဲက တော်တော်၊ ပတင်းကျွန်းက ယိုးယိုး ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ရမ်းဗြဲက အမိ–အီးယောင်၊ အချို့အရပ်က အမင်–အမေ ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ခေါ်ကြလေသည်။ ထို့ပြင် ဇာမနီပင်ကို ဝေလာပင်၊ မုန်းတိုင်းပင်၊ ကျပုံးပင်၊ ကျန့်ူးပင် ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သကြားလက်ညှင်းပင်ကို အာကာနွယ်၊ နွယ်ချိုပန်းရွှေနွယ်၊ မာန်အောင်နွယ်၊ သီဟိုဠ်နွယ်၊ ရွှေခနွယ် ဟူ၍လည်းကောင်း ကိုယ့်ဒေသအလိုက် ခေါ်ဝေါ်မှု ရှိပေသည်။

ထိုသို့ ဒေသသုံး ကွဲပြားသော စကားလုံးတို့ကို လေ့လာရလျှင် ရခိုင်ဝေါဟာရ အဘိဓာန်စာအုပ်ကြီးမက ဖြစ်နိုင်ပေသည်။ ယခုပြဆိုခဲ့သော ကွဲပြားသော ဒေသန္တရသုံးဝေါဟာရနှင့်တူညီသော စကားလုံး၊ အနည်းအပါး သံနေသံကွဲ စကားလုံးတို့ကအစ အသုံးပြုလာခဲ့ကြသည့် ရခိုင်ပြည်သုံး ဝေါဟာရ အမှုအခြင်းစကား အားလုံးတို့ကို စုဆောင်းလေ့လာ မှတ်တမ်းတင် (ဝေါဟာရ အဘိဓာန် ပြုစုရန်)ကြရန် လိုအပ်နေပေသည်။

ဤကိစ္စမှာ တစ်ယောက်အားနှင့်မရ၊ တစ်သောင်းအားနှင့်ကူမှ ရမည့် ကြီးကျယ်သော လုပ်ငန်းတစ်ခု ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော်လည်း စိတ်ပါကြသူတို့ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သွားကြလျှင် အောင်မြင်နိုင်ပေ၏။ အထောက်အထား အကိုးအကားကျကျနနနှင့် အသုံးအနှုန်း အစုံအလင်ပါနိုင်သော 'ရခိုင်မူထုံး ဝေါဟာရအဘိဓာန်' ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်က ရခိုင်စကားကို ရခိုင်စကားဖြင့် ဖွင့်ဆိုသော အဘိဓာန်၊ မြန်မာဖြင့် ဖွင့်ဆိုသော ရခိုင်–မြန်မာ ဝေါဟာရအဘိဓာန် ဟူ၍ ရှိပေရာ ယခုပြုစုနေသော ဝေါဟာရအဘိဓာန်မှာ မြန်မာစကားဖြင့် ဖါင့်ဆိုချက် ဖြစ်လေသည်။ မည်သို့ဆိုစေ ရခိုင်သားတိုင်း ရခိုင်စကားကို ထိန်းသိမ်းထားမှသာလျှင် ရခိုင်လူမျိုး တည်တံ့နိုင်မည် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် လူမျိုးတစ်မျိုး၏ ယဉ်ကျေးမှု အင်္ဂါရပ်ပြည့်စုံလာနိုင်ရေးတွင် အရေးကြီးသော ရခိုင်စကားများကို မပျောက်ပျက်အောင် ထိန်းသိမ်းစောင်ရှောက်ဖော်ထုတ်ကြရန် သင့်လှပေသတည်း။

နတ်မြစ် စန်းအောင်

သမက်တက်ပွဲနှင့် လက်ထပ်မင်္ဂလာ ဓလေ့တံထွာ

"တောင်ညာမဟော့သွေး၊ နှစ်ပါးမောင်စုံ၊ ဘုန်းရိပ်လှုံသည်၊ ပဒုံကြာနံ့ မွှေး၏၊ ချစ်ကြွေးမတင်ခင်၊ ဆဲ့သုံးနှစ်ဝယ်၊ ငယ်ရွယ်တုန်းကပင်တည့်၊ ဘနတ်ရှင် လောင်းဘုရား၊ ခြားဝမ်းမကွာ၊ ရင်းချာမောင်နှစ်ပါးကို၊ ပေးမြားစုလျားတင်၊ လက်ထပ်ရေသွန်း၊ ဆဲ့နှစ်ခန်းမူ၊ ထူးဆန်း သဘင်ဆင်၍၊ ချစ်ကြိုးမျှင် ခွေရစ်ပတ်၊ (နဝရတ်စီ၊ သင်္ဂီအိမ်ရှေ့ နတ်နှင့်) စိန်ချယ် သတ်အလယ်တွင်"

(သုဝဏ္ဏဒေဝီ–စောပြည့်ညို)

လက်ထပ်ရေသွန်း ဆဲ့နှစ်ခန်း

ကျမ်းဂန်အရ 'သာရက္ခာ၊ သပရိဒဏ္ဍာ၊ ဓနက္ကိတာ၊ ဘောဂဝါသိနီ၊ ဩဒပတ္တကိနိ၊ ဩဘဋ္ဋစုမ္ဗဋ္ဋ၊ ဒါသိစဘရိယာစ၊ ကမ္မကာရိစ ဘရိယစ၊ ဓံဇဟဋ္ဌာ၊မုဟုတ္တိကာ' ဟူ၍ မိန်းမ ၁၂ယောက် ရှိ၏။ ၎င်းတို့မှာ လင်ရှိမယား လက်ထပ်ပြီးသား ဖြစ်၏။ သွားလာကျူးလွန်လျှင် မိန်းမရော ယောကျ်ားပါ နှစ်ဦးစလုံး ကာမေသုမိစ္ဆာစာရကံ ထိုက်သည်ဆို၏။ ထိုကိုရည်၍ ပေးမြား စုလျားတင်၊ လက်ထပ်ရေသွန်း၊ ဆဲ့နှစ်ခန်းဟု စပ်ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုဆယ့် နှစ်မျိုးသောလက်ထပ်ခြင်းကို အာဝါဟဝိဝါဟမင်္ဂလာဟူ၍ လောကီမင်္ဂလာ– ၁၃ပါးတွင် တစ်ပါးအဖြစ် သတ်မှတ်ခဲ့လေသည်။

&ciom;Bu;pmay

သမက်တက်ပွဲ ခြုပ်မချပွဲ

သတို့သမီးနှင့် သတို့သားတို့ လက်ထပ်ထိမ်းမြားသော မင်္ဂလာဆောင်ပွဲကို ရခိုင်က သမက်တက်ပွဲဟု ခေါ်သည်။ ယောက္ခမအိမ်သို့ သမက်ကိုတင်ပို့ရသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ လက်ထပ်ရန်သွားရောက်ရသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သမက်တက်ပွဲဟု ခေါ်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ သံတွဲဒေသတွင် မယိမ်တက်(မယားအိမ်တက်) (မအိမ်တက်)ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ မာန်အောင်ဒေသတွင် အိမ်တက်ဟူ၍ လည်းကောင်း ခေါ်ဝေါ်သည်။ မောင်တောနယ်တွင် အမြားပွဲဟူ၍လည်း ခေါ်ကြသေး၏။ လက်ဆုံစားပွဲကို လက်ဆောင်စားပွဲဟူ၍ လည်းကောင်း ခေါ်ကြပေသည်။ သတို့သမီးကို သတို့သားအိမ်သို့ ခေါ်ဆောင်၍ လက်ထပ်ခြင်းကို ခြုပ်မချပွဲဟု ခေါ်သည်။

စေ့စပ်ကြောင်းလမ်း

ပထမ မင်္ဂလာဆောင်ရန်အတွက် စုံစမ်းမေးမြန်း၍ စေ့စပ်တောင်းရမ်းကြသည်။ အချို့မှာ ငယ်စဉ်ကပင် ကတိကဝတ်ပြု၍ စေ့စပ်သတ်မှတ်ထားကြပြီးလည်း ရှိသည်။ ၎င်းကို ကျန်းဂန်က သာရက္ခာ (ထိမ်းမြားပြီးခြင်း၊ စေ့စပ် ကြောင်းလမ်းပြီးခြင်း၊ လင်ရှိပြီးခြင်း၊ အုပ်ထိန်းသူ ပိုင်ဆိုင်သူရှိပြီး) အိမ်ထောင် ဖက်မျိုးဟု ခေါ်သည်။ ထို့နောက် မွေးဖွားခုနှစ်ကို နေ့နံသင့်မသင့်၊ မိတ်ဖက် ဖြစ် မဖြစ် ဇာတာစန်းလဂ်တို့ကို တွက်ချက်၍ ရခိုင်အလိုရက်ချုပ်ယှဉ်ခြင်း ပြုရသည်။ အနည်းငယ် မညီညွတ်က တင်ကြိုပြီးလျှင် ယတြာကိန်းခန်းကျေ စေလျက် အဆင်ပြေစေရသည်။ ရှေးရှေးကဆိုလျှင် အမျိုးအနွယ် အစဉ်သန့် စင်ခြင် ရှိ၊ မရှိ ဝက်ရူးပြန်၊ နူဝဲ စသော ရောဂါကင်း၊ မကင်း စစ်ကြောစုံစမ်း မေးမြန်းသိပြီးမှသာ စပ်ဟပ်ရသည်။

မယားလျှာဆို ရွှေးချယ်လေ့

ထိုနောက် လူကြီးစုံရာဖြင့် သွားရောက်လျက် တရားဝင်ပြောဆိုကြသည်။ ၎င်းကို မယားလျှာဆိုသည်–ခြုပ်မလျှာဆိုသည်ဟု ခေါ်သည်။ ထိုစဉ် သတို့သမီးအတွက် ခန်းဝင်ပစ္စည်းပေးရန် သတ်မှတ်ရသည်။ ၎င်းကို အသွင်းပေး၊ အသွင်းတောင်းသည်ဟု ခေါ်သည်။ ရွှေငွေ သို့မဟုတ် လယ်ယာ၊ ဥယျာဉ်၊

ကျွဲ၊နွား စသည့် တတ်နိုင်ရာပစ္စည်းကို နှင်းအပ်ရန် ကတိပြုရသည်။ ဤသည်မှာ ဝယ်သည် ရောင်းသည် သဘော မသက်ရောက်ဘဲ၊ သတို့သမီး၏ ဂုဏ်၊ မိဘဆွေမျိုး၏ ဂုဏ်ကို ထောက်၍ပေးခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ (ဝါ) အိမ်ထောင်ဘဝအတွက် အရင်းအနှီးကူညီမစခြင်း ဖြစ်သည်။

အသွင်းနှင်း

ရှေးကမင်္ဂလာဆောင်တွင် ကြိုတင်၍ အသွင်းအပ်နှင်းခြင်း၊ ပန်းဆင်ခြင်း ပြုလေ့ရှိကြလေသည်။ ထို့ကြောင့် သက်ဆိုင်ရာ မိဘဆွေမျိုး အုပ်ထိန်းသူများနှင့် အိမ်နီးချင်းမိန်းမများသည် လာရောက်ကြသည်။ ထိုအခါ အနှင်းခံဘက်မှလည်း ဆွေမျိုး၊ ဉာတကာတို့ကို ခေါ်ယူထားပြီး ဧည့်ခံကျွေးမွေးကာ အသွင်းနှင်းကြသည်။ ပန်ဆင်ကြလေသည်။

အခါကြည့်

ယင်းသို့ပြေလည်ပြီးနောက် မင်္ဂလာဆောင်မည့် နေ့ရက်ကောင်းကို ဟူးရားဗေဒင်ထံ တွက်ချက်လေသည်။ အခါတောင်း၊ အခါကြည့်၊ အခါတွက်သည်ဟု ခေါ်ဆို၏။ အခါပေးဆရာလည်း အခါကောင်းကို ပေရွက် ထန်းဖူးပြားတွင် စာရေး၍ ကျား–မ နှစ်ဦးလုံးအတွက် တစ်စောင်စီ ပေးလေသည်။ ထိုအခါ စာကို သားမြီးယပ်တွင် ယှဉ်တပ်၍ ချည်နှောင်ထားရသည်။

အခါပေးရာတွင် ဝါတွင်းကာလနေ့ရက်ကိုရှောင်ခြင်း၊ နေ့ကြီးရက်ကြီးများတွင် ဆုတ်တစ်ရက်၊ ဆန်းတစ်ရက်ကို ရှောင်ခြင်း၊ ပြဿဒါး၊ နဂါးခေါင်းရှေ့ဆိုင်ကို ရှောင်ခြင်း၊ ပြာသိုလ၊ တပို့တွဲလ စသည်ကို ရှောင်ခြင်း၊ အိမ်တွင် နှုတ်ပိုင် ကိုယ်ဝန်ရှိက ရှောင်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် ရှောင်ရှားနေစေခြင်း၊ ငလျင် လှုပ်သောလတို့၌လည်း ရှောင်ခြင်း ပြုကြရသည်။ မင်္ဂလာဆောင်မည့်နေ့ရက် တွင် တစ်ဘက်တစ်ဘက်မှ ပျက်ကွက်ခြင်း မရှိစေရ။ ပျက်ကွက်လျှင် အသွင်း ဆုံးရှုံးခံရခြင်း၊ တန်ဖိုးတစ်ဆပြန်လျော်ရခြင်း၊ အခမ်းအနား ပွဲစရိတ်ပါ ပြန် လျော်ပေးရခြင်း ဖြစ်ရသည်။

အခါစာရွေးနည်း

ဤ၌ လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၆၀–ကျော်က ဗေဒင်ဆရာတို့ ထွက်ချက် ရေးပေးခဲ့ဖူးသော စာတစ်ခုကို တွေ့ရရာ နမူနာအဖြစ် ဖော်ပြလိုက်၏။

ရတနတ္တယံ အဟံ ဝန္ဒာမိ။ ။ အောင်ဖေယျန္တု၊ သက္ကရာဇ် ၁၂၈၆ခု၊ ကဆုန်လပြည့်ကျော်(၅)ရက်၊ ကြာသပတေးနေ့၊ နေထွက် (၄)ချက်တီး အချိန်တွင် အခါရှင် ၁၈နှေသားမှာ ကုံကော်ပန်းညွန့်နှင့်တကွ အင်္ဂါလက်ယာ၊ ငူးလက်ဝဲ၊ စနေ ခါးဝတ်ဆင်၊ အင်္ဂါ အင်္ကျီဝတ်၊ ၂လံ့ ဖောင်းမျက်သုတ်ဆင်၊ ၎င်းရက် ရေစင်လည်း ဖျန်းစေ၍ ဂဟဇာပွင့်ရာ အရှေ့အရပ်သို့ မျက်နှာမူပြီးလျှင် ဘိသိက်မင်္ဂလာမြောက်စေရမည်။ သွားမည့်အခါ ၂လံ့ ရှေ့ဆောင်၊ ၎င်းရက် ရေစင်လည်း ဖျန်းစေ၊ ရေစင်အိုးခေါင်းအုံ့ရွက်၊ စနေနောက်လိုက် အိပ်ရာရွက် စေ၍ ဂဟဇာပွင့်ရာ အရှေ့အရပ်သို့ မျက်နှာမူပြီးလျှင် ထွက်သွားစေရမည်။ လက်ထပ်မင်္ဂလာ အချိန်မှာကား နေလွဲတပို ၃ နာရီအချိန်တွင် အခါ ၁၈နှေသား မှာ ၁၄ ရက် ဘိသိက်မင်္ဂလာ လက်ထပ်မြားစေသောဝ်။

ပွဲဖိတ်ပုံ

မင်္ဂလာမဆောင်မီတစ်ရက်ကပင် ပွဲရှင်ကိုယ်တိုင် ပွဲစာဖိတ်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် ဖိတ်စာကမ်းခြင်း၊ လူပျိုအပျို အသောက်ဖိတ်ကြား လေ့ရှိပါသည်။ သံတွဲဒေသတွင်ကား အပျိုခေါင်း အမှူးပြု၍ အပျိုများကို သမီးရှင်ဘက်မှ ဖိတ်ကြားခြင်း ပြုရသည်။ ကတော့လုပ်ထားသော ငှက်ပျော်ဖက်ကို လက်ဖက် အနည်းငယ်ထည့်၍ စကောတစ်ချပ်တွင် ထိုလက်ဖက်ကတော့ကိုထည့်ကာ အိမ်တိုင်းစေ့ သွားပြီးလျှင် အပျိုများက တစ်အိမ်တက်ဆင်း ကမ်းလှမ်းဖိတ်ရသည်။ ဤသည်ကို အပျိုရန် သိမ်းသည်ဟု ခေါ်သည်။ ထို့နောက် သတို့သမီးအား ဆင်ယင်ထုံးဖွဲ့ရန်ကိစ္စ၊ သမက်တက်လာသောအခါ သံချပ်ထိုးအနိုင်ရရန် ကြိုတင်ညှိနှိုင်းခြင်းပြုကြသည်။ ကျောက်ဖြူနယ်တွင်ကား ဇမ်း(ဆန်း) ကဗျာ ပြိုင်ဆိုင်လေ့ ရှိကြသည်။

ပွဲတင်နေ့

မောင်တောမြို့နယ်တွင် ပွဲတင်မည့်ညနေဘက်တွင် ဖြေဖျော်သောအားဖြင့် လူပျိုများက တီးမှုတ်သီဆိုခြင်း၊ အပျိုများတွင်လည်း မောင်းတဒူဒူ၊လင်းကွင်းတညံညံဖြင့် ညလုံးပေါက် တပျော်တပါ သီဆိုကခုန် လေ့ရှိသည်။ ယခင်ကဆိုလျှင် ထိုညတွင် သတို့သမီးသည် ရှေးခေတ်ရိုးရာ မင်္ဂလာဝတ်စုံဖြစ်သော ထိုင်မသိမ်းအင်္ကျီ၊ နောက်စထဘီ၊ ခါးစည်းကြိုးနှင့် ခါးတွင်ဆွဲချိတ်သော ရွှေငွေသော့ကြီးများကိုလည်း ဝတ်ဆင်ထားရသည်ဟု ဆိုပါသည်။ ထိုအဝတ်အစားကို မင်္ဂလာဆောင်သည့်နေ့ထိ ဝတ်ဆင်ထားရသည်ဟု ဆို၏။

မင်္ဂလာမြှောက်

မင်္ဂလာမြှောက်ရန်အတွက် မင်္ဂလာထမင်းပွဲ ပြုလုပ်ပြင်ဆင်ရရာ ရှင်ပြုပွဲတွင် စီမံသည့်အတိုင်းပင် ဖြစ်သည်။ မင်္ဂလာဘိသိက်မြှောက်ခြင်းကို မိမိတို့နေအိမ်အသီးသီး၌ ထိုနေ့နံနက်စောစော ငါးနာရီ၌ မိမိဘာသာပြုနိုင်သည်။ အချို့ကား ရဟန်းသံဃာများကို ပင့်ဖိတ်၍ ဆွမ်းကျွေးလျက် မင်္ဂလာပရိတ်တရား၊ အောင်ခြင်းတရားများကို နာကြားခြင်းပြုကြလေသည်။ မင်္ဂလာမြှောက်ရန် ပထမမင်္ဂလာဝတ်စုံကို အခါစာပါအတိုင်း နေ့နံသင့်သော လူပျို၊အပျိုရန်များက ဆင်မြန်းလာခြင်း၊ ဆံထုံး ထုံးပေးခြင်း၊ ခေါင်းဖြီး၊ ပန်းဆင်း၊ အဝတ်ဝတ်၊ စလွယ်သိုင်း၊ ဦးသျှောင်တင်ခြင်း စသည်ပြုရသည်။

ထို့နောက် အပျိုရန်၊ လူပျိုရန်များက နေရာယူပြီး မင်္ဂလာပွဲရှေ့တွင် ထိုင်ရလေသည်။ သတို့သား လက်ယာဘက်၌ ဓားလွတ်ကိုင် လူပျိုရန်တစ်ယောက်၊ တခြားလူပျိုရန်၊ အပျိုရန်များ ဝိုင်း၍၊ ငါးပါးသီလခံယူကြကာ မင်္ဂလာမြှောက်ရသည်။ မင်္ဂလာပရိတ်ရွတ်စဉ် သတို့သမီးတွင် လည်းကောင်း၊ သတို့သားတွင် လည်းကောင်း၊ အရန်နှစ်ဦး အပါအဝင် မင်္ဂလာပွဲတင်ကို ချည်မျှင်ခုနစ်ပတ်ပတ်ပြီး ဘုန်းကြီးများက ကိုင်ထားရသည်။ ဘုန်းကြီးတို့က မမြှောက်ဖြစ်လျှင်လည်း တတ်သိသောလူပုဂ္ဂိုလ် တစ်ဦးဦးက မြှောက်ပေးလေ့ရှိကြ၏။

သံတွဲဒေသတွင်ကား သတို့သား၊သတို့သမီးတို့က ဘိုးဘွားမိဘ လူကြီးများကို ကန်တော့ပြီး ၎င်းတို့၏ ဆုပေးခြင်း၊ သာဓုခေါ်ခြင်း ပြုပြီးနောက် လူပျို၊ အပျို ဝဲယာရန်ပြီးလျှင် မင်္ဂလာဘိသိက် မြှောက်လေသည်။။ ဘိသိက်ဆရာက ရေခွက် (ဝါ) ငွေဖလားတွင် နံ့သာစသော အမွှေးအကြိုင်များကို

ထည့်လျက် သပြေခက်ဖြင့် ရေစင်ဖျန်းသည်။ ယင်းသို့ ဘိသိက်ခံသောအခါ ညိုမည်းညစ်မှောင်သောအဝတ်ကို မသုံးရဘဲ တောက်ပြောင် ဝင်းလက်သော အဝတ်ကိုသာ ဆင်ယင်ရသည်။ မင်္ဂလာ မြှောက်ပြီးလျှင်ကား မိဘတို့က ဦးစွာ လက်ဖွဲ့ပြီး မျိုးဆွေညာတကာများ၊ ဖိတ်ကြားထားသူများက လက်ဖွဲ့ခံရာ ဌာနတွင် ငွေကြေးဖွဲ့ကြသည်။ ဤသည်မှာ အချင်းချင်း ချီးမြှောက် ကူညီပေးခြင်းလည်း ဖြစ်သည်။

သမက်တက်သွားပုံ အစီအစဉ်

မောင်တောနယ်တွင် သမက်တက်ခြင်းကို စားသောက်ပွဲ သိမ်းပြီး၍ နေ့လယ်ပိုင်း၊ ညနေပိုင်းတွင်သာ ရေလမ်း၊ ကုန်းလမ်း၊ သင့်ရာဝတ်ကောင်းစား လှဖြင့် ဆင်းရဲသူများကလည်း ၎ားရမ်းဆင်ယင်ကာ လိုက်ပါခဲ့ကြသည်။ ရှေ့ဆုံးမှ တောင်ရှည်လုံချည်ဝတ်ထားပြီး ခေါင်းပေါင်းစ တလူလူနှင့် တုတ်ကောက် ကိုယ်စီကိုင်ကာ ခန့်ညားသော ယောကျ်ားကြီးများ၊ ထို့နောက်မှ မင်္ဂလာဆောင်သွားဝတ်စုံ ဆင်လာသော လင်ရှိအမျိုးသမီး (မင်းကျွန်မ)များ၊ မုဆိုးမများ၊ မိန်းမကြီးများသာ တန်းစီ၍ လိုက်ပါရသည်။ အပျိုများ လိုက်ပါလေ့မရှိကြရ။

ထို့နောက်တွင် အညွန့်ကျိုးမဖြစ်စေရသော သမက်ရှင်၏ အစ်မကြီး၊ သို့မဟုတ် ဆွေမျိုးရင်းချာတစ်ဦးဦးက အညွန့်အုပ်ခေါ် ပန်းအုပ်ကို ထမ်းရပါသည်။ ထို့နောက် သမက်ရှင်ဆွေမျိုး သို့မဟုတ် ခင်မင်နီးစပ်သော မိန်းမတချို့သည် အစီအစဉ်အတိုင်း မုန့်အုပ်များ၊ ငှက်ပျောသီးအုပ်များကို ထမ်းဆောင်လိုက်ပါရသည်။ အုပ်တိုင်းတွင် ထမ်းလာသူများအဖို့ လက်ဆောင်အဖြစ် ပဝါပိုင်းများကို ချည်နှောင်ထားရှိသည်။ အုပ်ရေမှာ သတို့သား၏ အင်အားအလျောက် ၇၊၉၊၁၂ အုပ်အထိ ပါရှိကြသည်။

ထို့နောက်တွင် ဆွေမျိုးရင်းနီးသော အမျိုးသမီးကြီးတစ်ဦးက သတို့သမီးအား ပေးနှင်းရန်ဖြစ်သော ခန်းဝင်ပစ္စည်း (အသွင်း) ရွှေ ငွေ ဝတ်စုံရတနာများကို ငွေဖလားတွင်ထည့်၍ ကိုင်ပါရသည်။

ထို့နောက် ပန်းတျာစည် ခေါ်သော မင်္ဂလာစည်အဖွဲ့သားတို့ လိုက်ပါရသည်။ ယခု စည်ပျောက်နေသောဒေသတို့၌ တီးဝိုင်းများက အစားထိုး လိုက်ပါ နေကြ၏။ ထို့နောက် ရေစင်အိုးထမ်း လူရွယ်ငယ်တစ်ယောက်၊

ထို့နောက် လူပျို ကာလသားများ ဝန်းရံ၍ သတို့သားကို အလယ်မှာထားကာ လက်ယာ ဘက်မှ ဓားကိုင် လူပျိုရန် တစ်ယောက်၊ လက်ဝဲဘက်မှ ယပ်ကိုင် လူပျိုရန် တစ်ယောက် ဝန်းရံလိုက်ပါရသည်။

အထူးသဖြင့် မင်္ဂလာဆောင်ကိစ္စတွင် ငယ်လင် ငယ်မယား၊ အိမ်ထောင်စုံများ ဖြစ်ရပေမည်။ တစ်နည်း ညွှန့်ကျိုးဟူသော မုဆိုးမ၊ လင်သေ၊ လင်ကွာ၊ မိန်းမများကို ရှောင်ရသည်။ အမျိုးသမီးမှာ ငယ်လင်ပင် ဖြစ်သော်လည်း ထိုမိန်းမ၏ လင်ယောကျ်ားမှာ မယားကွာ၊ မယားသေ (တစ်ခုလပ်) ယောကျ်ားဆိုပါကလည်း အညွှန့်ကျိုးထဲ သတ်မှတ်လေသည်။ နောက်ဆုံး သမက်ရှင် အိပ်ရာ၊ သေတ္တာတို့ကို ထမ်းပိုးပါရသည်။

ကလေးများ

"အိုးသျှေတစ်လုံး၊ ခွက်သျှေဖုံး၊ ပြုံးသိပြုံးသွင် (အမည်ဖော်၍) ဦးမေလင်၊ ဝိုင်းလို့ကြည့်–(ရွှန်း) ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သမက်သစ်၊ ကွက်ကိုက်၊ ဝါကြီးမလင်၊ ခြည်ဝင် (သျှိုး) ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ "စံကော ဂေါင်းတင်၊ ဆုံမှာ ဆန်ဖွပ်၊ (အမည်ဖော်၍) ဦမေလင်၊ ဝိုင်းလို့ကြည့် (ရွှန်း)" ဟူ၍လည်းကောင်း အော်ဟစ်ကာ လိုက်ပါကြသည်။

ရွာဝင်စပေးလေ့

သမက်ရှင်အိမ်မှ ထွက်သည်ကပင် ခဲပေါက်လေ့ ပြုကြသည်။ သမီးရှင်ရှိရာရွာသို့အရောက်တွင် တားဆီးခံရ၍ ရွာဝင်ခ ကင်ပွန်းဖိုးပေးမှ ဝင်ရသည်။ မပေးဖြစ်သေးက ရွာအပြင်၌ ရပ်နားနေကြရသည်။ သမက်တက်သွားရာတွင် တခြားရပ်ရွာများကို ဝင်ရောက်ဖြတ်ကျော်သွားခြင်း၊ ရွာရိုးလျှောက်၍ လှည့်လည်သွားခြင်း မပြုရ။ ကင်ပွန်းသင့်သည် ဆို၍ လျော်ကြေးတောင်းမှု ခံရတတ်သည်။

ရွာဝင်ခ (ခဲဖိုး)ကို ကင်းပွန်းအတွက် တောင်းခံလေ့၊ ပေးလေ့ ပြုကြသည်။ သမက်ရှင်ကိုလည်း ခဲပေါက်လေ့ရှိသည်။ တစ်ရွာနှင့်တစ်ရွာ မသင့်မတင့် ရှိက ချောက်ကျတတ်၍ ကြိုတင်ညှိနှိုင်းထားရ၏။ ငွေကြေးချမ်းသာဆင်းရဲအလိုက် ယုတ်စွအဆုံး ရပ်ရွာကင်ပွန်းအတွက်ဟု ဆိုကာ စတိအဖြစ်သော်လည်းကောင်း တောင်းခံပေးကြရသည်။ အချို့မှာ ရွာဝင်ခါနီးမှသာ

ဆီး၍ တောင်းကြသည်။ ရှာဝင်ခကို လူပျို၊ အပျိုများသာ ဆိုင်သည်။ သဘောရှိရာ အသုံးပြုနိုင်လေသည်။ အချို့ရပ်ရွာတို့တွင်ကား ရှာဝင်ခကို ဖျက်သိမ်းခဲ့ကြပြီး ဖြစ်သော်လည်း ယနေ့တိုင်ကား လုံးဝမကွယ်ပျောက်နိုင်သေးချေ။

သမက်တက်ပွဲနေ့

သမက်တက်မလာမီပွဲနေ့တွင် နေ့ခင်းနေ့လယ်၌ သတို့သမီးသည် ပွဲတင်အနီးတွင် အမြဲရှိနေရသည်။ လူ မပြတ်မလပ်စေရ။ ရှာပြင်ပ သွားရောက်စရာကိစ္စရှိက မိန်းမပျိုတစ်ဦးကို အစားထိုး ထားရှိရသည်။ သတို့သမီးအိမ်သို့ အပျိုများကလည်း လာရောက်စောင့်ရှောက် (သမီးစောင့်)ကာ ဧည့်ခံရှိနေကြရသည်။ ၎င်းတို့ထံမှ လက်ဆောင်ပစ္စည်း သို့မဟုတ် ငွေများ လက်ဖွဲ့ကြပြီး သမီးရှင်ထံမှလည်း လက်ဆောင်ပစ္စည်းများ ပြန်လည်ပေးလေ့ ပြုသည်။

သံတွဲသမက်တက်ဓလေ့

သမက်တက်ပုံမှာ တစ်ဒေသနှင့် တစ်ဒေသများစွာ မထူးခြားလှချေ။ သံတွဲဒေသ၌ တက်ပုံမှာ သတို့သားဘက်မှ ပါလာသူတို့တွင် ရှေ့ဆုံးမှ ညောင်ရေအိုး၊ ထို့နောက် စောင်၊ ခေါင်းအုံး၊ မွေ့ရာ၊ ခြင်ထောင်၊ အဝတ်သေတ္တာ စသည့်အပြင် ခန်းဝင်ပစ္စည်းအသစ်များကို အမြိတ်ဖွားဖွား ရှိသောကတ္တီပါ တဘက်လှလှနှင့် စည်းနှောင်တုပ်ပြီး အရွယ်ရင့်သူ အမျိုးသမီးက သယ်လာရသည်။ အိမ်သို့တက်သောအခါတွင် တင်ကြိုစီစဉ်ထားကြသည့်အတိုင်း အပျို ရန်များက သံချပ်ထိုးကြသည်။ ချမ်းသာ ဆင်းရဲ လိုက်၍ ရွှေကြိုး၊ ငွေကြိုး သို့မဟုတ် ရရာကြိုးဖြင့် တားဆီး၍ ငွေတောင်းကြသည်။

မင်္ဂလာပွဲတင် ပန်းဆင်ပွဲ

မောင်တောနယ် အပါအဝင် ရခိုင်တို့ဒေသများ၌ သတို့သမီးကို ပန်ဆင်ယင်လေ့ ပြုပြီးမှသာလျှင် သမက်တက်၊ လက်ထပ်ထမ်းမြားရလေသည်။ သမက်တက်သူများ အိမ်ထဲမဝင်မီ (အချို့မှာ အိမ်ထဲမဏ္ဍပ်တွင် ရပ်နားသီဆို တီးမှုတ်နေသည်။) တချို့မှာ ရှာဝင်ဝတွင် လာခေါ်သည်အထိ မျှော်လင့် စောင့်စားနေသည်။ ဦးစွာ ပန်းဆင်ရန် မိန်းမများကသာ သွားရောက်

ရလေသည်။ သမီးရှင်အိမ်၌ မင်္ဂလာထမင်းကို ချက်နေရစဉ် မကျက်သရွေ့ တန့်နားနေရသဖြင့် ပွဲခေါ်တောင်းလေ့ ပြုကြသည်။ 'မင်္ဂလာထမင်း မကျက်သေးဘူးလား' ဟူ၍ ဟစ်အော်ကာ အသံကြီးဟ ကျယ်လောင်စွာ လွှမ်းခြုံနေသည်။

ပန်ဆင်ရန်ဝင်ရသော မိန်းမတို့၏အုပ်မှ ရှေးဦးစွာ အညွှန့်အုပ် (ပန်းအုပ်)ကို သတို့သမီးဘက်မှ အမျိုးသမီးတစ်ဦးက လှမ်းယူ၍ အိမ်ရှေ့သို့ တင်ရသည်။ ထို့နောက် လက်ဆောင်အုပ်များကိုလည်း အစဉ်အတိုင်း တင်ရသည်။ အိမ်ပေါ်မှလည်း ကမ်းလှမ်းချက်ကို လက်ခံယူကာ ပွဲတင်တွင် တင်ထားရသည်။ မင်္ဂလာ ရေစင်အိုးကိုပါ တင်ထားရသည်။ အညွှန့်အုပ်ထားလာသော အမျိုးသမီးက ထိုအညွှန့်အုပ်တွင်ပါလာသော ပန်းနှစ်ပွင့်စီ ငါးစုံ ဆင်မြန်းပေးရသည်။ ပန်းဆက်သည်ဟုလည်း ဆိုကြသည်။ ထို့နောက် ဦးသျှောင်ဆောင်း ပေးပြီးလျှင် ပိုးဇာပဝါ (ပုဆိုးပိုင်း)ဖြင့် မျက်နှာကိုဖုံးအုပ်ထားရလေသည်။

လေးကြိမ်ပန်းဆင်

ရှေးက မင်္ဂလာဆောင်ပွဲများတွင် တစ်ပွဲတင်သည်၊ နှစ်ပွဲတင်သည့် ဓလေ့ရှိသည် ဆို၏။ တစ်လ တစ်ကြိမ်၊ နှစ်လ တစ်ကြိမ် ကြိုတင်ပြုလုပ်လေ့ရှိသည် ဟူ၏။ နောင်တွင်ကား သမက်ပွဲမလုပ်မီ တစ်ရက်အလို ညတွင် ပွဲတင်ရာ၌ သတို့သားဖခင်နှင့် ဧည့်သည်များသည် သတို့သမီးလောင်း (ခြုပ်မသစ်) ထံသို့ လာကြပြီး စိန် ရွှေ လက်ဝတ်ရတနာများနှင့် ပန်းများကို နှစ်ပွင့်ကျစီ ငါးစုံ ပန်ဆင်ပေးရသည် ဆို၏။ ၎င်းကိုစွဲ၍ ပွဲတင်သည် (ဝါ) ပန်းဆင်ပွဲ ပြုလုပ်သည်ဟု ဆိုလေသည်။

ထိုပွဲတင်ရာ၌ ပွဲတော်အုပ်များကို အသုံးပြုလေသည်။ ထိုအုပ်တို့တွင် ပန်းစိမ်း တစ်မျိုးလျှင် နှစ်ပွင့်ကျစီ ငါးစုံ သို့မဟုတ် ခုနစ်စုံ တစ်အုပ်၊ စိန်ရွှေ ရတနာပစ္စည်းများထည့်၍ တစ်အုပ်၊ ငှက်ပျောသီးနှစ်ဖီးစီ နှစ်အုပ်၊ မုန့်မျိုးစုံပါသော နှစ်အုပ်၊ မင်္ဂလာ ဆင်မြန်းရာတွင် မြောက်ညွှန့် (ကန်စွန်းကြီးညွှန့်)နှင့် ပစဲညွှန့်ကို အဓိကထား၍ ထည့်ရပါသည်။ မြောက်ညွှန့်နှစ်၊ ပစဲညွှန့်နှစ်၊ အညွှန့်မကျိုးသော ပန်းမျိုးစုံနှစ်ပွင့်စီ ငါးစုံ မိန်းမက ပန်ဆင်ပြီးနောက် မုန့်အုပ်၊ ငှက်ပျောသီးအုပ်များကို သတို့သမီးလောင်းအား လက်ဆောင်

ပေးသဖြင့် စားရသည်။ ပွဲတက်ရောက်လာသူများကို သတို့သမီးအိမ်တွင် ရိုးရာတူရိယာများဖြင့် ဧည့်ခံရသည်။ ပွဲတင်လာသူများကို မင်္ဂလာမုန့်ထုပ်များကို ပေးပြီး အုပ်များတွင်လည်း ပြန်လုန်လက်ဆောင်အဖြစ် မုန့်များကို ထည့်ပေးလိုက်လေသည်။ ပန်းဆင်ရသည်ကို လေးကြိမ်ပြုလေ့ ရှိတတ်သည်။

အသွင်းပေးသည့်နေ့၊ မင်္ဂလာမဆောင်မီ တစ်ရက်အလို ညတွင် (ပွဲတင်) နေ့၊ သမက်တက် လက်ထပ်သောနေ့၊ အိမ်သို့ အလည်သွားသောနေ့၊ ဤနေ့တို့တွင် တစ်ကြိမ်စီပြုလေ့ရှိသဖြင့် လေးကြိမ်ကျရောက်လေသည်။

သမက်တက်စဉ်

ပန်းဆင်ပြီးမှ သမက်ရှင်ကို အိမ်သို့ဝင်စေရသည်။ အိမ်ပေါ်သို့ကား အိမ်နောက်ဖေးက ဝင်ရသည်။ လှေကားအတက်တွင် အိမ်ရှင်ညီမ (ဝါ) အပျို တစ်ငယောက်ယောက်က ခြေဆေး၍ ငွေတောင်းခံလေသည်။ ရှေ့ကဆိုလျှင် အိမ်ဝင်ပေါက်တံခါးဝကပင် တားဆီး၍ အိမ်တက်ခပါ တောင်းခံပေးရသည် ဆို၏။ ငွေတောင်းသူတို့အား လူပျိုရန်များက ဈေးဆစ်ကြနှင့် တစ်ဘက်နှင့်တစ်ဘက် အချေအတင်ပြောဆိုကြ၊ လူပျိုရန်၊ အပျိုရန်များ တစ်ဘက်နှင့်တစ်ဘက် စောင်းချိန်ကြသဖြင့် ဆူညံနေတော့၏။ အိမ်ပေါ်တွင် အပန်းဖြေနေစဉ်ကာလ ရှေးအခါကဆိုလျှင် မြေဆေးအိုးတံရှည်ကို သောက်စေခြင်းဖြင့် ဧည့်ခံ လောကွတ်ပြုလေ့၊ ကွမ်းယာ၊ သောက်ရေတည်လေ့၊ ပြုစုဖျော်ဖြေလေ့ရှိခဲ့ကြသည် ဆို၏။

လက်ထပ်ထိမ်းမြားခြင်း

ထိမ်းမြားစဉ် သတို့သမီး၏ယာဘက်တွင် သမက်ရှင်က ယှဉ်တွဲ၍ ပွဲတင်နောက်တွင် ထိုင်ရသည်။ ထိမ်းမြားသူက ပွဲတစ်တင်၌ ရှိသမျှကို တစ်မျိုးလျှင် (နှစ်ခု) တစ်စုံကျစီဖြင့် ချည်မျှင်ကွင်း ခုနစ်ပတ်၊ ကိုးပတ်စီ ရစ်ပတ်လေသည်။ ထိုနောက် ပွဲတင်အပါအဝင် မောင်နှံစုံ အိပ်ရာ သေတ္တာများပါခြုံ၍ တစ်ဖန် ရစ်ပတ်ရသည်။ ဤတွင် ကိုးပတ်ဆိုက အမြားကြီး၊ ခုနစ်ပတ်ဆိုက အမြားသျှေဟု ခေါ်ကြလေသည်။ ထို့နောက် မ၏လက်ယာလက်ကို အောက်မှလန်ထားကာ ကျား၏လက်ယာလက်ကို အပေါ်မှမှောက်လျက်ထပ်ပြီး မင်္ဂလာရေစင်ဆေးကြောပေးရသည်။ ၎င်းကို လက်ထပ်

သည် ဆို၏။ ကျမ်းဂန်အရ ဩဒပတ္တတိနိ ရေစက်လက်ဆုံချ၍ ထိမ်းမြားသည် ဆို၏။ အချို့၌ ပုဆိုးဖြူဖြင့် လွှမ်းထားသော သတို့သမီးကို လက်တစ်ဖက် ထုတ်လျက် ထိမ်းမြားပေး သည်များလည်း ရှိကြသည်ဆို၏။

ထို့နောက် မောင်နှံစုံတို့သည် နှစ်ဘက်မိဘ (၀၊) ကိုယ်စားလှယ်တို့ကို အပြန်အလှန် တစ်ပြိုင်နက် ထမင်းခုနစ်ဆုပ် ထည့်ပေးသဖြင့် တဘက်ကိုယ် ရုံဖြင့် ခံယူရသည်။ ထမင်းဖြင့် မိဘတို့အား ကန်တော့ခြင်း သဘောဖြစ်သည်။ ၎င်းမောင်နှံတို့လည်း ခုနစ်ဆုပ်စီ စားကြရပြန်လေသည်။ ယခုကား မစားကြ တော့ဘဲ စားပွဲအောက် အိုးသစ်တွင် ထည့်ပစ်ကြသည်။ ဤသည်ကို လက်ဆောင်စားသည် ဆို၏။ ထို့နောက် သူတို့အစုံလက်ကို ထပ်မံဆေးကြော ပေးရသည်။ ကျားက မိမိဦးသျှောင်ကို ချွတ်လျက် ပွဲတင်တွင် တင်ပြီး မ၏ဦးသျှောင်ကို ချွတ်ယူလျက် မိမိဦးခေါင်းတွင် ဆောင်းရသည်။ မိမိ ဦးသျှောင်ကိုလည်း မိန်းမအား ဆောင်းပေးရသည်။ ယောကျ်ားထံမှ ဆောင်းပေးခငွေကို သပေးသဖြင့် ကန်တော့၍ ယူရသည်။

ထို့နောက် လက်ထပ်ထိမ်းမြားပေးသော မောင်နှံစုံကို ကျားမအစုံ၏ ရေစင်အိုးမှရေကို ပေါင်းစပ်၍ ဆုတောင်းမေတ္တာပို့ကာ သပြေခက်နှင့် ရေစင် ပက်ဖျန်း သွန်းလောင်း ထိမ်းမြားလေသည်။ မြားပေးသူက ဦးစွာလက်ဖွဲ့ပြီးမှ မိဘဆွေပရိသတ်များ အသီးသီးဖွဲ့ကြ၍ နှစ်ဦးစုံကန်တော့လျက် လက်ခံယူရ လေသည်။ ထိမ်းမြားပြီးကြောင်း စည်းတူရိယာသံများ အတီးဆုံးသည်ကို မှတ် သား၍ သိရှိကြရလေသည်။ အိမ်ပေါ်မှအဆင်းတွင်လည်း ယခင်တက်လမ်းမှ ပင် ဆင်းရသည်။

ထိုနေ့တွင် သမက်သစ်မှာ မိဘအိမ်သို့ မတက်ရ၊ မပြန်ရတော့ပြီ။ ထိုရွာ မှ လူပျိုများကို မိတ်ဖွဲ့၍ ညနေ သောက်စား ဧည့်ခံခြင်း၊ အိမ်ပြန် မလည်သရွေ့ မိန်းမအိမ်တွင် တစ်နေ့သုံးကြိမ် ထမင်းကျွေးမွေးဧည့်ခံရခြင်း၊ အိပ်ခန်းဝင်စဉ် အပျိုရန် ၊ လူပျိုရန်များက ဆီး၍ ခန်းဝင်ကြေး တောင်းခံခြင်း ပြုကြလေသည်။ ခုနစ်ရက်တိုင်တိုင်ပင် မင်္ဂလာပွဲတွင်ကဲ့သို့ မင်္ဂလာ ပန်းကန် ပြားတွင် ထမင်းစားကြရသည်။ ထိုအတွင်း တစ်အိမ်အိမ်သို့ လည်ပတ်လေ့ မပြုရချေ။

အိမ်ပြန်လည်ခြင်း

ခုနစ်ရက်စေ့လျှင် မောင်နှံစုံတွဲတို့ ယောကျ်ားမိဘအိမ်ကို အလည်သွားခြင်းကို အိမ်ပြည်လည်သည် ဆို၏။ မလည်မီတစ်ရက်က အိပ်ရာဝတ်စားကို ရေကန်တွင် သန့်စင်ဖွပ်လျှော်ရသည်။ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်ကို ဦးစွာသွားရောက် ကန်တော့ရသည်။ အလည်သွားရောက်စဉ် ယောကျ်ားမိဘများက ဆီးကြို၍ပေးသော ဆန်တစ်ဆုပ်စီဖြင့် မိဘတို့ကိုကန်တော့ပြီးမှ အိမ်ပေါ်တက်ရသည်။ ထိုနေ့တွင် မင်္ဂလာအသွင်း အဝတ်အစားများကို ဝတ်ဆင်ရသည်။ ပန်းဆင်ခြင်းကိုလည်း ပြုကြလေသည်။ ထို့နောက် ထမင်းကျွေးပြီး လက်ဖွဲ့ပစ္စည်း၊ ရွှေငွေများကို စာရင်းနှင့်တကွ မိဘစုံရှေ့တွင် သတို့သားက လက်ခံစေပြီး တစ်ဖန် သတို့သမီးအား အပ်နှံလေသဖြင့် ကန်တော့၍ လက်ခံယူရလေသည်။ အိမ်ပြန်သောနေ့တွင် အိုးသစ်တွင်ကျန်ရှိနေသော လက်ထပ်စဉ်မိဘတို့အား ကန်တော့ကာ ထမင်းဆုပ်များကို ရေထဲသို့ မြှုပ်နှံပစ်လိုက်ရလေသည်။

ပက္ကလာဆောင်းလေ

ရှေးကဆိုလျှင် ချောညက်လှသော ပက္ကလာကိုဆောင်း၍ အိမ်လည်လာရသည်။ ငရုတ်ကောင်းစေ့တင်အကွက်စိပ်စိပ်နှင့် အထူးလက်ရာမြောက်သေသပ်စွာ ရက်လုပ်ထားသော ပက္ကလာအဆင်ဆန်းများ ဖြစ်ကြသည်။ အနားတွင် ကတ္တီပါကွပ်၊ ရွှေချည်ငွေချည်ထိုး ဘူးပွင့်ရုံလျက် အလွန်ဆောင်းချင်စဖွယ် ရှိလှသည် ဆို၏။ အဖိုးလည်း မသေးလှ။ ငါးဆယ်ကျော်တစ်ရာအကြား ဈေးနှုန်း ရှိသည်။ ထိုခေတ် ရွှေတစ်ကျပ်ကို ငွေ ၂၀ကျော်ဖြင့် နှိုင်းညှိခန့်မှန်း သိသာနိုင်၏။ ယခုကား စေ့စုံသော ရိုးရာမင်္ဂလာဆောင် မပြုကြတော့ပြီ။ ကြိုတင်တစ်ပွဲတင်၊ နှစ်ပွဲတင်သော ဓလေ့လည်း မရှိတော့ပြီ။ အချိန်ပို၊ အလုပ်ပို၊ ငွေကုန်ကြေးကျများ၍ ကရိကထလည်း ပိုများသဖြင့် မပြုလိုကြပြီ ဖြစ်၏။ တရားဝင်လက်ထပ်ဖြစ်လျှင်ပင် တော်ပြီဟု ယူဆကာ ဂရုလည်း မပြုကြတော့ပြီ။ သို့သော် ချမ်းသာသူများ ဟိုတယ်ကြီး၌ အကြီးအကျယ် လက်ထပ်ပွဲ ဆင်နွှဲနေကြသည်နှင့် နှိုင်းစာကြည့်သင့်ကြ၏။

သံတွဲ မယိမ်ဘက် လက်ထပ်ဓလေ့

၁၉၇၃ ခု၊ (၂၆)ကြိမ်မြောက် ပြည်ထောင်စုနေ့တွင် မယိမ်တက်ယိမ်းဖြင့် မင်္ဂလာဆောင်ကို သရုပ်ဖော် ကပြခဲ့ကြလေသည်။ ယင်းတွင် အခန်း(တစ်လက်ဆုံစားခန်း)သို့ သတို့သား ဝင်လာပြီး လူပျိုရန်နှင့် လက်ယာကနေရာယူသည်။ အမျိုးသမီးက လက်ဝဲကနေရာယူ ထိုင်သည်။ အလယ်တွင်အိုးသစ်နှင့်ထည့်၍ ထမင်းအိုး တစ်လုံး၊ ပန်းကန်တွင် ငါးကြော်ခုနစ်ကောင်

ဂုဏ်သရေရှိတစ်ဦးက ကောင်းချီးဆုမွန်ပေးလျက် ခရုထွင်းတွင် သပြေခက်နှင့် ရေစင်သွန်းလောင်း လက်ထပ်ပေးသည်။ ထို့နောက် ထမင်းအိုးမှခုနစ်ဆုပ်စီ အပြိုင်ဆုပ်ပြီး အိုးသစ်ထဲသို့ ထည့်သည်။ ဤသည်ကို တစ်လက်ဆုံ(လက်ဆုံ) (လက်ဆောင်) စားသည် ဆို၏။ ထို့နောက် နှစ်ဘက်မိဘများကဦးစွာလက်ဖွဲ့လျက် ဧည့်သည်များက ကူညီဖွဲ့ကြသည်။

သမက်တက် ပန်းတျားစည် တီးခတ်ဓလေ့

ရှေးက သမက်တက်ပွဲတွင် ပန်းတျားစည် တီးခတ်လေ့ရှိသည်။* ယခုပျောက်လုနီးပါး ဖြစ်သော်လည်း အနောက်ပြည်တို့၌ ဓလေ့ ရှိကြလေသည်ဆို၏။ စည်အတိုင်းအတာ၊ ဝတ်ဆင်ပုံ၊ တီးရသော စည်လုံးရေ၊ တီးပုံအခြင်းအရာများကို ၆–၆–၁၉၆၆ ခုနှစ်က လေ့လာမှတ်တမ်းတင် ထားချက်ရှိသည်။ ထိုသို့ အသျှင်စက္ကိန္ဒ၏ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများစာအုပ် (၁၉၆၆–ခု၊ ဇူလိုင်လထုတ်) စာမျက်နှာ ၁၀၅ မှစ၍ ရခိုင်ပန်းတျားစည် အကြောင်းတွင် ဖော်ပြထားလေ၏။ ရှည်အံ့စိုး၍ မရေးသားလိုက်တော့ပေ။

ယခု အဆင်သင့်၍ သမက်တက်ပွဲကို ဖွဲ့ဆိုထားသော ကဗျာတစ်ပိုဒ်ကိုတင်ပြလိုပေသည်။ ထိုကဗျာမျာ ၁၅–၆–၇၅ ခုနှစ် နတ်မြစ်တစ်နေရာတွင်အသျှင်စက္ကိန္ဒက ဓလေ့ကဗျာအဖြစ် ရေးစပ်ထားခဲ့သည် ဆို၏။

*** စည်သဘင်သမီး ပန်းနီလာကို လက်ယာနန္ဒသူသားနှင့် ထိမ်းမြားစဉ် စည်သံပတ်သံ ပါဝင်ခဲ့သည်ဆို၏။**

ရီသွန်းကာလ၊ ခါမျှ
မိုးတဖျောက်ကျ၊ နယုန်လ
အခါးကောင်းကေ၊ မိုးဦးကျ
ဆိုလို့ပီးစပ်၊ မျောက်သားလတ်
အမျက်သန္တာ၊ မိုးမက္ကာ
ဝတ်စားအသွင်၊ ရှီဋ္ဌီနှင်း
သတင်းနှင်းကျော်၊ သမက်တော်
တော်ပါယင့်လား၊ မောင်ကြီးသား။
မျိုးရိုးမခြား နွယ်စဉ်ဆက်
သမီးမျောက်သား၊ အိမ်ထောင်ဖက်။
သမက်တက်မေ၊ စည်တီးရေလေ
ရွာတကလွေ၊ လားကတ်တေ–လေ။
လားကတ်–တေ။

ကိုးကားချက်များ

၁။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ် (ဦးစန္ဒမာလလင်္ကာရ) ပထမအုပ် စာ–၂၉၂၊၃၆မှ
၂။ ပါရာဇိကဏ်ပါဠိ၊ အဋ္ဌကထာနှင့် ဋီကာ
၃။ အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ၊ မူလဋီကာ၊ မိန်းမ ၁၂ ယောက် ကိစ္စ
၄။ ချောင်းနားရွာ ဆရာတော် ဦးမုနိဓဇ (နက္ခတ်ဗေဒင်သုတေသီ)
၅။ ဘုရားပေါ်ဆရာတော် ဦးမုနိဓဇ (နက္ခတ်ဗေဒင်သုတေသီ)
၆။ မယိမ်တက်ယိမ်း (၁၉၇၃ ခုနှစ်) သံတွဲ ရိုးရာယဉ်ကျေးမှုအဖွဲ့
၇။ ပြည်ထောင်စုပွဲဝင် ရိုးရာသီချင်းများ
(ရခိုင်ပြည်နယ် ပြည်သူ့ကောင်စီ)
၈။ ပြည်နယ်ဖြစ်စဉ်သမိုင်း (ပဉ္စမတွဲ) ရခိုင်ပြည်နယ် ပြည်သူ့ကောင်စီ
၉။ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ (အသျှင်စက္ကိန္ဒ) ၁၉၆၉ ဇူလိုင်လထုတ်
၁၀။ စစ်တွေ ဒီဂရီကောလိပ် မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၈၅–၆ ခုနှစ်ထုတ်
၁၁။ ရခိုင်လက်ထပ်မင်္ဂလာ အခါပေးခလေ့အကြောင်း
(နတ်မြစ်–မာဃ) ရခိုင်မဂ္ဂဇင်း အမှတ် (၈)၊ ၁၉၈၄ ခုနှစ်
၁၂။ ရခိုင်ခလေ့ကဗျာများ စာမူ (အသျှင်စက္ကိန္ဒ) ၁၉၆၇–၇၆

နတ်မြစ် ညိုဇံမောင်ကျော်ရှီ

မှတ်ချက်။ ။ ၂၆–၈–၈၁ နေ့ ရေးပြီးစာမူကို ပြုပြင်ဖြည့်စွက် ရေးသားခြင်း ဖြစ်သည်။

&ciom;lu;pmay

ရခိုင်ဆီမီးထောင်ကြာသွတ်အိုးပွဲ

“သူတော်မိတ်မှတ်၊ လဝါကျွတ်သည်၊ ဆန်းလတ်ခါ၊ လူ့ရွာပွဲသဘင်၊ ဆီမီးတန်းဆောင်၊ ပန်းထောင်ထီးကြီးပျင်၍၊ သင်ပုန်းတင် တန်းပြက်ခတ်၊ အဌသီနှင့် ပဥ္စသီကို၊ အညီစောင့်ထိန်းမှတ်၍၊ ဒါနဝတ်စွန့်ကြဲလှူ၊ မင်းပွဲသဘင်၊ မြို့ပြင်တစ်ချို့ လူက၊ သီစာဟူ သောက်သောက်ပြွန်းပြွန်း၊ ကောင်းမှု လက်ဆောင် ထမင်းထောင်ကို ဝန်း၍၊ အံ့ဖွယ်မှု အသံချီ၊ လက်ခုပ်ဖြောက်ဖြောက်၊ ခြင်းကောက် သံပြိုင်ဆို၍၊ အလိုလို သောသောရ၊ ဝါကျွတ်သဘင်၊ ပျော်မှုဆင် သည်၊ လူရှင် အစုစုနှင့်၊ ယစ်ဝမှုအော့အန်ကာ၊ တချို့ကိုလည်း၊ တချို့ရိုက၊ ပြစ်တင်ကုန်၊ ပိန်ပေါင်ခရာ၊ စည်ဒုပ္ပာနှင့်၊ ပတ်သာ မြို့လုံးချံမြှု၊ ကခြီဟူပတ္တလား၊ စောင်းညှင်းပြွီသာ၊ ဒူရိသာသည်၊ လူ့ရွာသဘင်များနှင့် တသောသော ထမင်းထောင်၊ လိုဏ်ဂူ ထွတ်ထား၊ ဘုရားပါး ရောက်အောင်တည်း၊ ကျိုးဆောင်သည် အစုစု၊ သာခုကြိုကြို၊ နေ့မည့်သည်၊ အသံတရုရုနှင့် ပျော်ရွှင်မှု အသွယ်သွယ် .....

(ဥက္ကါပျံ၏ ‘၁၂ ရာသီဖွဲ့ရတု’ မှ)

ဖော်ပြပါ ရာသီဖွဲ့ရတုမှာ ဝါကျွတ်ပွဲသဘင်၌ တီးမှုတ်ကခုန်ပြီး တေးဆို ကြခြင်းများကို သရုပ်ဖော်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ မှန်ပါသည်။ ရခိုင်စာဆိုတော်

ဥက္ကါပျံသည် ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့ ပျော်ပွဲရွှင်ပွဲသဘင်များကို နှစ်ခြိုက်သော ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦး ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ၎င်းပုဂ္ဂိုလ်သည် ရခိုင်၏ပွဲသဘင်ကို မည်သည့်ဌာနသို့ ရောက်နေနေ စိတ်ကတမ်းတ ရည်မှန်းကာသော်လည်းကောင်း၊ စာပေဖြင့်မှတ်တမ်းတင်၍သော်လည်းကောင်း၊ သတိရခဲ့ပေသည်ပင်းဖြစ်၏။ ဖော်ထုတ်တင်ပြခဲ့သူပင်ဖြစ်၏။

ဥက္ကါပျံသည် ရခိုင်မြောက်ဦးခေတ် မင်းရာဇာကြီး လက်ထက်ထင်ရှားသော အမှုထမ်းကောင်းကြီး တစ်ဦးလည်း ဖြစ်ခဲ့သည်။ ရခိုင်ထီးနန်းတွင်သာ ထင်ရှားခဲ့သည် မဟုတ်သေး၊ အင်းဝဘုရင်အနောက်ဘက်လွန် မင်းတရားလက်ထက် ရာဇသကြံန် အမည်ဖြင့် သံတမန်အဖြစ် ခန့်အပ်သွားရောက်နေခဲ့ရသဖြင့် မြန်မာပြည်တွင်လည်း ထင်ပေါ်ခဲ့ဖူးပေ၏။ မင်းရာဇာကြီး၏ သားတော် အိမ်ရှေ့ဥပရာဇာ မင်းခမောင်း၏ အကြီးတော်အဖြစ် အမှုထမ်းဆောင်ခဲ့ရပြီး စိန်တင် (စိုင်းတင်) ရွာကိုလည်း စားကျေးပေးခဲ့ခံရပေသည်။

ကောဇာသက္ကရာဇ် ၅၉၅ ခုနှစ် တောင်ငူမင်းသည် ငါးဆုဒါယကာနှင့် မသင့်တင့်၍ ဟံသာဝတီကို တိုက်ခိုက်ရန် မင်းရာဇာကြီးထံ စစ်ကူတောင်းခဲ့ရာ မင်းခမောင်းနှင့်အတူ ဥက္ကါပျံလည်း ဟံသာဝတီသို့ စစ်ချီခဲ့ရပါလေသည်။ ဟံသာဝတီကိုအောင်၍ ထိုတွင် ၄–နှစ်ခန့် နေခဲ့ရလေသည်။ ယင်းသို့ အနေများခဲ့ရခြင်းကြောင့် ရခိုင်ပြည် မြောက်ဦး ရွှေမြို့တော်ကို တမ်းတရည်ညွှတ်ခြင်း၊လွမ်းဆွတ်ခြင်းများ ဖြစ်ကာ ရတုလင်္ကာများကို ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။

ဇာတိဌာနကိုပို၍ ချစ်နှစ်သက်သူဖြစ်သည့်အတိုင်း ပြန်လိုရာကား မင်းခမောင်းကို ဥပါယ်ဖွဲ့လေတော့သည်။ မင်းခမောင်း၏ ကျန်ရစ်သောချစ်သူမင်းသမီးက မင်းခမောင်း နူးညွတ်တိမ်းယိမ်းလာစေရန် ရခိုင်ဓလေ့ထုံးစံရာသီပွဲပြင် သာယာပုံ အသွယ်သွယ်တို့ကို လျှောက်ထားဟန်ပြု၍ ကဗျာပရိယာယ်သုံးလျက် ကျေးစေရတု၊ ၁၂ရာသီ ရတုတို့ကို ဖွဲ့ဆိုခဲ့သည်။ ယင်းသို့ဥက္ကါပျံသည် မင်းခမောင်းထံ တင်ဆက်သော ရာသီဖွဲ့ရတု၌ ဝါကျွတ်လပွဲသဘင်အခါတော်ကိုလည်း တွေ့နိုင်လေသည်။

ရခိုင်တို့၏ ၁၂လရာသီ ပွဲတော်အနက် ထိုဝါကျွတ်ပွဲတော်အချိန်၌ သီတင်းသီလ စောင့်ရှောက်ခြင်း၊ ဆီမီးထောင်၊ ပန်းထောင်တို့ကို ကြာသွတ်အိုးပွဲပြုကာ လည်းကောင်း၊ ပန်းထောင်သဖွယ်၊ ပန်းပဒေသာပြု၍ လည်းကောင်း၊ ဘုရားထီးသဏ္ဍာန်ပြု၍ လည်းကောင်း၊ 'တန်းပျင်း'ခေါ် ကွပ်စင်တွင်

သင်းပုန်းတင် (သံဃဘတ္တ–သင်ဘုတ်–သင်ပုန်း) ခေါ်သော ဆွမ်းတော်ကပ်ခြင်း၊ ပျော်ပွဲရွှင်ပွဲပြုခြင်း၊ သောက်စားရွှင်မြူးခြင်းများဖြင့် နေ့ညမစဲ တသဲသဲရှိခဲ့သည်။

ထို့ပြင် ဖော်ပြပါ ဝါကျွတ်ပွဲတော်တွင် 'စာနာ' ပွဲများကိုလည်း ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ကျောက်တော်ဘုရား ကျောက်စာအရ ဝါကျွတ်လ မပြည့်မီ အဖိတ်နေ့တွင် ဝေဿန္တရာဇာတ်ကို နာသည်။ ဝေဿန္တရာမနာမီ မိတ္တေယသုတ်ခေါ် 'မာလဲသုတ်' ကို နာသည်။ မာလဲသုတ်မှာ မာလယမထေရ်သည် တာဝတိံသာသို့ ကြွရောက်စဉ် မေတ္တယျာဘုရားလောင်း နတ်သားနှင့် တွေ့ဆုံခဲ့ဖူးရာ ထိုမထေရ်အား မေတ္တယျာဘုရားလောင်း နတ်သားနှင့် တွေ့ဆုံခဲ့ဖူးရာ ထိုမထေရ်အား အလောင်းတော်နတ်သားက ပြောကြားလျှောက်ထားချက်ဖြစ်သော အကြောင်းအရာပင်ဖြစ်ရာကား ထိုအကြောင်းကို လူ့ပြည်သို့ရောက်စဉ် မထေရ်က ပြန်ပြောခြင်းဖြစ်၍ 'မာလပြန်' ဟုလည်းခေါ်သည်။

ဝါကျွတ်လ၌ ဖော်ပြပါပွဲများတွင် အထောင်နေ ရပ်ရွာများ စုပေါင်းကာကျင်းပလာခဲ့သည်။ လမပြည့်မီ နှစ်ရက်ခန့်က လူပျို အပျိုများတို့သည် အတီးအမှုတ် အက အခုန်တို့ဖြင့် ချောင်းမြောင်းအင်းအိုင် တောတောင် ရေကန်များမှ ပန်းမန်၊ ကြာများကို ဆွတ်ခူးကြရသည်။ ထိုကအပြန် အရွက်ကောင်း၊ အပင်ကောင်းသော ညောင်ပင်ကိုရွေး၍ ညောင်ရွက်များကို တပျော်တပါး ဆွတ်ခူးကြသည်။ ပြန်ရောက်လျှင် ပန်းမန်၊ ကြာများကို သန့်စင်အောင် ရွေးချယ်ကြရသည်။ ညောင်ရွက်တို့ကို ကြာမှောက် ကြာလန်ပုံဟန်၊ ကလာပ်သဏ္ဍာန်သော် လည်းကောင်း၊ ဆွမ်းအုပ်သဏ္ဍာန်သော်လည်းကောင်း၊ ဆွမ်းထည့်ခွက်များ ပြုရသည်။ ဝင်္ကပါပွဲကြီး လုပ်၍ အလယ်တွင် တန်ဆောင်းမဏ္ဍပ်ကြီးစွာ ဆောက်လုပ်ရသည်။

အဖိတ်နေ့တွင် စာနာပွဲကို စတင်ရသည်။ လပြည့်နေ့တွင် တန်းပျင်ခတ်သော ထိုတန်းဆောင်မဏ္ဍပ်ကြီး၌ ရပ်ရွာသား စုပေါင်းကား တံခွန်၊ ကုက္ကား၊ မုလေးပွား တစ်ထောင်စီဖြင့် လည်းကောင်း၊ ဆီမီး တစ်ထောင်၊ ဆွမ်းသင်ပုန်း တစ်ထောင်၊ ပန်းမျိုး တစ်ထောင်စီတို့ကို အတီးအမှုတ် အကအခုန်တို့ဖြင့် တပျော်တပါး ထိုဘုရားပါး ရောက်အောင် တင်လှူပူဇော်ခြင်း ပြုကြသည်။

ကိုးထောင်စေ့အောင် တင်လှူဆောင်

၁။ ဆီမီးခွက် (မီးစာတွင် ဆီထည့်၍ ထွန်းရသည်) တစ်ထောင်။

၂။ သင်ပုန်းဆွမ်းကိုကား ဝါကျွတ်လ ကောက်ဦး၊ ကောက်လျင်ပေါ်သော ဆွမ်းကို ဖန်ခွက်တွင် ထည့်၍တင်ရသည်။ တစ်ထောင်။

၃။ ပန်းအထောင်ထောင်တို့ကိုကား ထီးကြီးသဏ္ဍာန်၊ ပန်းပဒေသာ သဏ္ဍာန် ပြု၍ တင်ကြသည်။ ထိုပန်းတို့တွင် ကြာမျိုးငါးပါး တစ်ထောင်စီ။

၄။ အောက်မဲ့ညိုပန်း တစ်ထောင်။

၅။ လိစ္ဆဝီပန်း တစ်ထောင်။

၆။ လိစ္ဆညိုပန်း တစ်ထောင်။

၇။ ဇကရာဇ်ပန်း တစ်ထောင်။

၈။ နှင်းပန်း တစ်ထောင်။

၉။ ပေါက်ပေါက်ပန်း တစ်ထောင်စီအားဖြင့် ကိုးထောင်စေ့အောင် တင်ရသည်။

ဆွမ်းထောင်ကို တန်းပျင်းတွင် ပင့်ဆောင်ထားသော ဘုရားကို ဝန်းရံ၍ တင်ကြသည်။ ဝက်ပါလေးဘက် မုန့်နန်းဆောင်တို့၌လည်း အလားတူ တင်လှူကြသည်။ ဆီမီးထောင် ပန်းထောင်များဖြင့် မဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်ကို ရခိုင်ပြည်တစ်သိန်းမင်း (မင်းခီး) သည် လှူဒါန်းခဲ့ဖူးကြောင်းကို ထိုမင်းထိုး မဟာဗောဓိကျောက်စာတွင် တွေ့နိုင်ပေသည်။ ဤသို့ အထောင်ထောင်ပြုလုပ်လှူဒါန်းရခြင်း၏ အကျိုးအာနိသင်ကို ရခိုင်တို့သည် လွန်စွာမြတ်နိုးယုံကြည်မှု ရှိခဲ့ကြသည်။

အကြောင်းမှာ ရခိုင်ဘုရင် စန္ဒသူရိယမင်း လက်ထက်က ဗုဒ္ဓဂေါတမကြွရောက်၍ မဟာမုနိရုပ်တုတော်ကို သွန်းလုပ်စေခဲ့သည်တွင် ထိုရုပ်တုထုလုပ်ကိုးကွယ်ရမှု၊ ဆီမီးထောင် လှူရမှု၊ ထမင်းထောင် သင်ပုန်းဆွမ်း လှူရမှု၊ ပန်းအထောင် လှူရမှု၊ မီးပုံးပျံ တင်လှူရမှု စသော ဒါနဆိုင်ရာ အကျိုးပြု တရားများကို ဟောကြားခဲ့ပေသဖြင့် ထိုဒါန အကျိုးပြု တရားများကို ကျမ်းဂန်အဖြစ် အစဉ်ဆက်ကာ စောင့်ထိန်းခဲ့ကြလေသည်။ ထိုကျမ်းကို သမ္ဗဒါနပကာရဏဟု လည်းကောင်း၊ သမ္ဗဒါန်ကျမ်းဟု လည်းကောင်း ခေါ်တွင်မည်မှတ်လေသည်။ ထိုကျမ်း၌ မေတ္တယျဘုရားကို ဖူးမြင်ရကြောင်းစသော

အကျိုးများကို ဟောကြားချက် ရှိ၏။ ထို့ကြောင့် သမ္ဗုဒ္ဓါန်ကျမ်းလာ ဟောပြချက်ကို ယုံကြည်ကိုးစား ရည်ရွယ်ချက်အကျိုးမျှော်ကိုးမှု ရှိခဲ့ကြပေရာ၊ ဤသို့ လျှင် အဖိတ်နေ့ကစ၍ တင်လှူကြသော ပန်းမန်များနှင့် ဆွမ်းသင်းပုန်းစသော လှူဖွယ်များတို့ကို နွမ်းရိဟောင်းသည်များ ရှိကလည်း စွန့်ပစ်၍ အသစ်ထပ်ဖြည့်ကာ နေ့စဉ်တင်လှူကြသည်။

မှတ်ချက်။ ။ အချို့သော မာလာပြန်ပွဲရိုးရိုးတို့ပါ ဝေဿန္တရာ ၁၃ခန်းကို တစ်နေ့တည်း အကုန်ဖတ်စေ၍ ဆီမီး၊ ကြာဖြူပွင့်၊ ကြာညိုပွင့်၊ ကတောက်ပွင့်၊ ဇကရာဇ်ပွင့်၊ တံခွန်ကြာလျှာ၊ ထမင်းဆုပ် တစ်ထောင်စီ၊ ဤသို့ ခုနစ်ပါးသော ဝတ္ထုဖြင့် ပူဇော်၍ နာကြားရသည်။ ရိုသေစွာနာကြားရသော အကျိုးကား မေတ္တေယျဘုရားကို ပူဇော်ရ၍ အကျွတ်တရား ရကုန်အံ့သတည်းဟူ၍ မေတ္တေယျဘုရားလောင်း နတ်သားက အရှင်မာလဲ ရဟန္တာကို မှာလိုက်သော စကားကြောင့် အလေ့အလာ ရိုသေစွာလျှင် ပူဇော်၍ နာကြရကုန်သည်ဟု မာလာပြန်ကျမ်းနိဂုံးတို့၌ ဖော်ပြထားသည်ကိုလည်း တွေ့ရပေ၏။

ယင်းသို့ ဝါကျွတ်လတွင် ဆီမီးထောင်ပွဲ ပြုလုပ်စဉ် ရခိုင်တို့၏ အထွတ်အမြတ်အဖြစ် တင်လှူရသော 'လုပ်စရိပန်း' ကို ဆွတ်ခူးပူဇော်လေ့ရှိကြောင်းကို ရခိုင်တေးကဗျာဖြင့် ဖွဲ့စပ်သီဆိုခဲ့ကြသေး၏။

လုပ်စရိပန်း ခူးကတ်မေ

အမေလေ ရောက်မလေ
ပန်းခူးဖို့ လားကတ်မေ၊
ဝါကျွတ်လတ်ပျာ၊ ပန်းပွင့်ပျာ
ပန်းပွင့်ပွင့်ချိန်၊ ပန်းခူးချိန်
လုပ်စရိပန်း၊ ဘုရားပန်း
အနွယ်ခက်ဖြာ၊ ပွင့်တစ်ရာ
ရိုးတံကချီ၊ ပွင့်ဝီဝီ
မုံတံတချို့၊ ပွင့်တချို့

ဘုရားပန်းတင်၊ ပွင့်လတ်ယင့်
အကျွန်ရို့မှာ၊ ဆွတ်ကတ်ယင့်
ဆွတ်လို့ရကေ၊ ဇာပြင်မေ။
ဆရာရှင်၊ ထေရ်ကျော်ကျောင်း လားကတ်မေ။
ကျောင်းကြီးအရှင်၊ ကန်တော့ယင့်။
ဇေတဝန်–မြတ်မွန်ကျောင်း၊ ပန်းတင်ယင့်။
တစ်ယောက် တစ်တိုင်၊ ဆီမီးတိုင်လေ
ပြိုင်ပျာထွန်းကေ၊ ရှိခိုးမေလေ၊ ရှိခိုးမေ။

(ဦးစက္ကိန္ဒ၏ 'ရခိုင်သဘာဝတေးကဗျာ' မှ)

လုပ်စရိပန်း ။ ။ ဘုရားရှင်ပလုတ်ကျင်းရာမှ ပေါက်ရောက်သည်ဟု ရခိုင်တို့ ယူဆကြသော နွယ်လိုအပင်မှ ပန်းတစ်မျိုး ဖြစ်သည်။ အချို့လည်း ဤပန်းကို 'လိစ္ဆဝီပန်း'ဟု ခေါ်ကြသည်။ လိစ္ဆဝီ (အာရီယန်) လူမျိုးတို့ ရခိုင်ပြည်သို့ ဆက်နွယ်ဝင် ရောက်စဉ် အတူပါလာကြရာ ဖြစ်ဟန်တူသတတ်၊ ဤ ပန်း၏အပွင့်မှာ အညိုနုရောင် ရေကန်စွန်းပွင့် သဏ္ဍာန်ရှိသည်။ သို့သော် ရေကန်စွန်းပွင့်လောက် မကြီး။ ၎င်းမှာ နေရာတိုင်း မပေါက်ရောက်။ ရေစိမ့်စိမ်း တောနက်တွင်သာ ဖြစ်ထွန်းသည်။ ဤပန်းကို အထွတ်အမြတ်ပြု၍ ဆွတ်ခူးလျက် ဘုရားပန်းတင်လေ့ရှိသည်။ မည်သည့်ပန်းနှင့်မျှ မတူသော ပန်းထူးပန်းမြတ် ဖြစ်၍ နွယ်နီနတ်ပန်း အလားထင်ရှားသည်။

ဝါကျွတ်လတွင် ရခိုင်ရိုးရာ ဖော်ပြပါ ဆီမီးထောင်ကြာသွတ်အိုးပွဲကျင်းပပုံ အစဉ်အလာရှိခဲ့ကြောင်းကို သိသာလောက်ပေပြီ။ ထို့ပြင် ဝါကျွတ်လ၌ သက်ကြီးပူဇော်ပွဲ၊ တာဝတိံသာပွဲ၊ စူဠာမဏိ ပွဲများကိုလည်း ကျင်းပလေ့ရှိကြ၏။ တာဝတိံသာမှ သင်္ကဿနဂိုရ်ပြည်သို့ ပြန်ကြွလာသည်ကို ကြိုဆိုပူဇော်ပွဲအဖြစ် လည်းကောင်း၊ စူဠာမဏိပွဲမှာ တာဝတိံသာ၌ တည်ရှိသော မြတ်စွာဘုရား၏ ဆံဦးစွန်းတော်ဓာတ်ကို ရည်မှန်းပူဇော်ခြင်းမျိုးဖြစ်၏။

ယင်းသို့ ရခိုင်မင်းလက်ထက်ကပင်စ၍ ယနေ့တိုင်အောင် ပူဇော်ကျင်းပလာပုံ အစဉ်အလာရှိခဲ့သည်သာတည်း။ ဝါကျွတ်လတွင် ကောက်ဦးပါစ ဖြစ်ရကား ဗုဒ္ဓမပေါ်မီ ရှေးအရင်တုန်းက ဆိုလျှင် ရခိုင်တောင်သူလယ်သမားများမှာ ရိုးရာနတ်ကို ပူဇော်သောအဖြစ် ကောက်ဦးတန်းတင်ပွဲ၊ ကောက်သစ်စားပွဲ၊ ရပ်ရွာတောင်နေများ၊ စုပေါင်းပျော်ရွှင်ပွဲများ ကျင်းပခဲ့ခြင်း ဖြစ်လေသည်။ ထိုမှ ဘာသာရေး ပေါ်လာသောအခါ ပုံစံသစ်ပြောင်းလဲကာ ကုသိုလ်လည်းရ၊ ဓလေ့ယဉ်ကျေးမှုလည်း၊ မပျက်စေရအောင် ရွှေပေါ်မြတင်အလားသင်းပုန်း ဆွမ်းတင်ပွဲ၊ ပန်းထောင်ပွဲ ဆီမီးထောင်ပွဲများကိုပြု၍ ရတနာသုံးပါး ဆရာသမား၊ သက်ကြီးဝါကြီးများကို အမှူးထားကာ လှူဒါန်းခဲ့ရခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ရခိုင်ဓလေ့ကဗျာများ၌ ထမင်းထောင်ပွဲများကို ဖွဲ့ဆိုရာတွင်–

ထမင်းထောင်၊ ဟင်းထောင်ကဗျာ

အသူ့ထမင်း ထောင်ထောင်
ရွာတော်လုံးမျာ ပပန်းပြောင်
ထမင်းထောင် ဟင်းထောင် ပေါ်စ
အသျှင်ပြည်မှာ ဝါကျွတ်လလေ။
ဟိန်းစပ်စပ် ဟိန်းစပ်ကြက်ပေါင်
လယ်ပြင်စပါး၊ ငဖြူယာမှာ၊ ဘဲငန်းစားရေ
ဘဲငန်းစားတုံ၊ ခိုစားတုံ
ဒိုးဒိုးလက်ကောက်၊ မုံညင်းပြောက်
အပြောက်သုံးဆယ်၊ စျီးကဝယ်ရေ။
စျီးကဝယ်ရေ၊ ထမင်းထောင်
ရွာတော်လုံးမှာ၊ လလင်းပြောင်။

(ဦးစက္ကိန္ဒ၏ ရခိုင်သဘာဝတေးကဗျာများမှ)

ဤသို့သော ဝါကျွတ်လမျိုးတွင် ဘာသာရေးအရ ကုသိုလ်တိုးပွားနိုင်ရာသော အကြောင်းများစွာကို ရခိုင် သမ္ဗဒါန်ကျမ်း၌ ဖော်ပြချက်များ တွေ့ရသည်။ ဆီမီးသင်းပုန်းဆွမ်း၊ ပန်းမန် ပူဇော် လှူရကျိုး၊ ဘုရားပူဖော်ရကျိုး၊ စူဠာမဏိစေတီ စသည့် ဗုဒ္ဓ၏ ဓာတုစေတီတို့ကို ရည်ရော်ပူဇော်ရကျိုးများကို

ထိုထို ပါဠိအဋ္ဌကထာကျမ်းဂန်တို့၌လည်း အကျယ်ဖော်ပြထားသည်သာ တည်း။ တံခွန် ကုက္ကား စသည်တို့ လှူရမှုအကျိုးတို့မှာလည်း ကုသိုလ်ပွားများ သည်။ ဗုဒ္ဓ၏ ဗုဒ္ဓဝင် အဖြစ်သနစ်အသွင်တို့ကို သရုပ်ဖော် ထင်ရှားစေခြင်း၊ ပူဇော်ခြင်း အတွက်လည်း ဘာသာရေးကို သိနားလည်စေရာသည်။

ဤဝါကျွတ်ပွဲတော်ကို အထက်ပါအတိုင်း ခမ်းနားကြီးကျယ်စွာ စုပေါင်း လုပ်ဆောင်လာခြင်းမှာ လူမှုရေးအရ စုပေါင်းဆောင်ရွက် အောင်မြင်မှု၊ စုပေါင်းညီညွတ်မှုကိုလည်း အထူးဖြစ်စေကြောင်း ထင်ရှားသည်။ ပုဂ္ဂလိက တစ်ဦးချင်းအားဖြင့်လည်း ဘာသာရေးအရ ပူဇော်မှုကိုပင် ပြုနိုင်လေသည်။ မြို့သူကြီးအောင်ကျော်ဇံသည် အင်္ဂလိပ်တို့ ဖမ်းဆီး၍ ကာလိက ထောင်မှ လွတ်မြောက်လာစဉ် ကျိန်းကျွန်း၌ ကျိန်းတော်ရှင်ဘုရားကို မိမိ၏ မိသားစုများ နှင့် ပူဖော်ခဲ့ကြောင်းကို ၎င်း၏ရတုဖြင့် မှတ်တမ်းတင်ခဲ့၏။

ကျိန်းတော်ရှင် ပူဇော်သောခါ

ဝသန္တပဇ္ဇုန်လွန်၊ သီလစောင့်မှတ်
လဝါကျွတ်သည်၊ ဆန်းဝယ်ရောက်လတ်ပြန်က
ထီးတံခွန် မုလေးပွား၊ ဘုရားလက်ဆောင်
ထမင်းဆောင်နှင့် များမြောင်အဖြာဖြာကို
ကိုင်ယူငြားလေသောခါ၊ ငယ်လင်မယား
သမီးသားနှင့်၊ ဝတ်စားဆင်ယင်ပါ၍
တူစုံသာရွှင်ပျော်ပါး၊ တရားကုသိုလ်
ဆည်းပူးလို၍၊ ကြည်ညိုလွန်ဆပွားလျက်
ပန်းမန်များမြောင်၊ ဆီမီးထောင်ကို
ပြောင်ပြောင်ညှိထွန်းပါလျက်၊ သာဓုခေါ် ဝါကျွတ်လ
ဒေသံသီကာ၊ လသာသာတွင်၊ ကြော်ငြာလက်ခုပ်ခတ်၍
ညဥ့်လုံးပြတ် မအိပ်ပါ၊ ရှင်လူအများ
ကျိန်းမြို့သားတို့၊ သောသောရုရုဆာလျက်
တူရိယာအသွယ်သွယ်၊ တောပြွေလင်းခွင်း
စည်း၊စောင်း၊ ညှင်းကို တီးခြင်း အံ့ဩဖွယ်တည်း။

အသျှင်စက္ကိန္ဒ၏ ပင်ကိုရေးဖွဲ့ထားသော ရခိုင်တေးကဗျာများတွင် ဝါကျွတ်လတော်နှင့် သက်ဆိုင်ရာကို ရေးဖွဲ့ထားချက်ပါ တွေ့ရရာ ထိုကဗျာကိုလည်း ဤ၌ မှတ်တမ်းတင်ကာ ဖော်ပြရပေသည်။

ဝါကျွတ်သဘင်

ရွာနားပြင်မှာ၊ ကောက်ယင်သွေးတည့်
ငိုက်မှည့်လတ်တေ၊ ကျီးကျရေ၊
လင့်စင်ထိုးကေ၊ စောင့်ကတ်မေ။
စပါးပင်ထောင် ကွမ်းသီးရောင်
ရိတ်စောင်တန်ကေ၊ လားကတ်မေ။
ထမင်းထောင်၊ ဟင်းထောင်လည်းပွဲ
ကောက်သစ်စားမေ၊ ဝါကျွတ်ကေ
ဆီမီးပန်းထောင်၊ ထီးကြီးဆောင်
မြင့်ခေါင်ပြာသာဒ်၊ ပန်းကြာသွတ်လို့ ဝတ်ပြုမေ။
ထေရ်မြတ်ကျောင်းမှာ၊ စာနာရေလေ။
ညစာတိုင်စု၊ သောသောရု
ပျော်မှုသဘင်၊ ပွဲကြီးပျင်
မြင်ကတ်ရရေ၊ ဝါကျွတ်တေလေ။ ။

အသျှင်စက္ကိန္ဒ (၁၈–၈–၇၃ နေ့)

ရခိုင်ဝါကျွတ်ပွဲကား ရိုးရာရောယှက် ယဉ်ကျေးမှုဖက်ကာ ကာလရှည်လာခဲ့ရလေပြီ။ ပို၍ ခိုင်မာစေမှု၊ တည်တံ့မှု၊ ဆက်ခံရရှိရန် လိုအပ်ပေသေး၏။ ဝါကျွတ်ပွဲ၏ ဇာတ်မြစ်ပုံမှန်ကို လေ့လာသိရှိမိကြသည့်အတိုင်း ရှေးကရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ရည်ရွယ်ချက်ကြီးများကိုလည်း ခေတ်အမြင်သစ်ဖြင့် ဖြည့်စွတ်နိုင်ကြရမည်သာတည်း။

ရခိုင်ပြည်နယ် မောင်တောမြို့ ရခိုင်ရိုးရာယဉ်ကျေးမှု အဖွဲ့သည် ရခိုင် ရိုးရာယဉ်ကျေးမှုကို ထိန်းသိမ်းဖော်ထုတ်သောအားဖြင့် ရခိုင်ဆီမီးထောင်ကြာ သွတ်အိုးပွဲများ ကျင်းပပုံကို ယိမ်းအကဖြင့် ၁၃၃၆ ခုနှစ်က သရုပ်ဖော်ပြခဲ့ကြသည်ဟု သိရ၏။ အလားတူ ရခိုင်ရိုးရာယဉ်ကျေးမှု ပွဲသဘင်များကိုလည်း အဖွဲ့အစည်းများတို့သည် မတိမ်ကောစေရန် ထိန်းသိမ်းဖော်ထုတ်နိုင်ကြပါစေသတည်း။

နတ်မြစ် စန်းအောင်

&ciom;lu;pmay

ရခိုင်မင်းများလက်ထက် တရားစီရင်ရေး

ရခိုင်မင်းတို့ တရားစီရင်ရာဖြစ်သော အဆောက်အအုံကို 'လွှတ်တော်' ခေါ်သည်။ လက်အောက်မင်းတို့ တရားစီရင် ဆုံးဖြတ်ရာ အဆောက်အအုံကို 'ရုံး' ဟု ခေါ်သည်။ 'တရားမဏ္ဍပ်' ဟုလည်း အသုံးဝေါဟာရမှု ပြုခဲ့ကြသေးသည်။ လွှတ်ရုံး၌ ဘုရင်သည် ညီလာခံခြင်းဖြင့် တိုင်းရေးပြည်ရာတို့ကို ဆွေးနွေးဆုံးဖြတ်သည်။ ထိုသို့ ညီလာခံရန် ရခိုင်မြောက်ဦးခေတ်တွင် တောင်မြင်း မိုရ်နန်းညီလာခံ၊ မြောက်မြင်းမိုရ်နန်းညီလာခံဟူ၍ သီးခြားတည်ဆောက် ရှိခဲ့သည်။ တောင်မြင်းမိုရ်တွင် ပြည်–တိုင်း နိုင်ငံဆိုင်ရာ ဘုရင်ခံ၊ မှူးကြီး–မတ်ကြီး၊ နယ်စား၊ မြို့စား၊ ချောင်းစားတို့ဖြင့် ညီလာခံပွဲဆင်နွှဲခဲ့ကြလေ သည်။ ၁၉၇၁–၇၂ ခုနှစ်ထုတ် ရခိုင်တန်ဆောင် မဂ္ဂဇင်း အမှတ် (၁၂)တွင် တင်ပြခဲ့ဖူးလေပြီ။ မောလိပ်လွှတ်တော်မှာ ကုန်သွယ်ရေးဌာနရုံး ဖြစ်သည်။ ဗာဗူစာရပြည်စိုးကြီး သဘော်ာစာကိုင်တို့ ဦးစီးကြသည်။

မြောက်မြင်းမိုရ်တွင် မဟာသင်္ဃရာဇာ ဝိနည်းမိုရ် ရာဇာဂုရု၊ ရာဇသင်္ကြန် ဆရာတော်တို့နှင့် သာသနာရေးဆိုင်ရာ မှူးကြီး မတ်ကြီးများနှင့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ခြင်း ပြုသည်။ ဝိနည်းမိုရ် ဆရာတော်ကိုကား ဓညဝတီခေတ်တွင် ပင် တွေ့ရသည်။ ဓညဝတီခေတ်၌ မဟာမြတ်မုနိဘုရား ရှေ့တော်အရပ်တွင် ဝိနည်းမိုရ်ကျောင်းရှိ၍ ဝိနည်းမိုရ်မှာ နန္ဒသီရိမထေရ်ဟု ဆို၏။ ဒသရာဇမင်း

(ပရိန်ခေတ်) လက်ထက်၊ အတုလဝိဇယဂဏ ပါမောက္ခ ငရမန်မင်း (နေရဥ္စရာ တောင်ငူခေတ်) လက်ထက်၊ ဥတ္တရဓမ္မ သံဃာဓိပတိ၊ မင်းထီး (လောင်းကြက်ခေတ်) လက်ထက် ရေးထိုးခဲ့သော မဟာဗောဓိ ကျောက်စာတွင် သီရိဓမ္မရာဇာဂုရု မြောက်ဦးမင်း ရာဇာကြီးလက်ထက်တွင် အရှင်ဓမ္မသာမိ၊ နရပတိမင်း လက်ထက် ဝိနည်းမိုရ်နှင့် သာသနာပိုင် ၁၂ ပါး ဖြစ်သည်။

နိုင်ငံတော်၌ အကြီးအမှူးအဖြစ် သာသနာပိုင်ဝိနည်းမိုရ်များကို ရွေးချယ်ထားခဲ့ကြသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်များမှာ ဧကစာရဂိုဏ်း အရညဝါသီများထဲမှ ဖြစ်ကြလေသည်။ နိုင်ငံရေးနှင့် သာသနာရေးကို ခွဲခြားထားသည်။ 'မင်းတို့သိက္ခာ၊ စောင့်အပ်ရာသည်၊ သာသနာရေး၊ မထွေးစီရ၊ သင်္ဂဟကို၊ နိစ္စပြုပေ' ဟု ကျမ်းထုံးလာသည်။ သံဃာတော်တို့အား နိုင်ငံရေး၌ ဦးစီးစေခြင်းဖြင့် 'ကိုယ် ကျိုးကိုရှာ၊ သံဃာတော်အား၊ သဒ္ဒါပွားး၍၊ မင်းများပြည်ရှင်၊ တိုင်းခွင်အုပ်ကွပ်၊ အခွင့်အပ်မှု၊ ရိပ္ပတ်သိက္ခာ၊ ပါယ်လေးရွာ၌၊ ဆရာလည်းချစ်၊ တကာနစ်လိမ့်' ဟူ၍ သေနင်္ဗျူဟာကျမ်း၌ လာသည်။ သို့သော် 'မတ်မိုက်နှင့်မင်း၊ သင်းပင်းညီစွာ၊ ပြုပြန်ကြမှု၊ ဓမ္မသဘင်၊ မင်္ဂလာကျော်၊ သံဃာတော်တို့က၊ မစောင်းတည့်မတ်၊ ကျင့်ဝတ်ကျမ်းဂန်၊ မလွန်မယုတ်၊ ဖော်ထုတ်ပြသ၊ ဆုံးမထုံးစံ၊ လူ့ခုံသူမြတ်၊ ရဟန်းဝတ်နှင့်၊ လျောက်ပတ်သင့်စွာ၊ ပြောဆိုရာသည်၊ စဉ်လာနိဂုံး၊ ရှိကျင့်ထုံး' အရ ဆုံးမထိန်းသိမ်းခဲ့ကြရိုး ရှိလေသည်။ ထို့ကြောင့် အရှင်ဓမ္မသာမိသည် မင်းရာဇာကြီးအား သတ္တနိကတရားဖြင့် ဆုံးမခဲ့ဖူးသည်။

'တကာတော်မင်းမြတ် ...

၁။ တံစိုးစားစည်လျှင် သူခိုး ဓားပြ စသည် စည်ရာသည်။

၂။ သူခိုး ဓားပြ စည်လျှင် တရားမဏ္ဍပ် စည်ရာသည်။

၃။ မဏ္ဍပ်စည်က အရှင်ပျော်သဘင် စည်သည်။

၄။ အရှင်သဘင်စည်က အလဇ္ဇီရဟန်း စည်သည်။

၅။ ၎င်းစည်က သိုက်၊ ဓာတ်၊ ဗေဒင်၊ ယတြာ၊ ယာယီ၊ အင်း၊ မန္တန်အမှု စည်သည်။

၆။ ယင်းအမှုစည်က ဆေးသမား စည်ကားသည်။

၇။ ဆေးသမားစည်ကားလျှင် လုပ်တိုင်း (သင်္ချိုင်း) စည်ကားရာသည် ဟူ၏။ ထို့ကြောင့် တကာတော်မင်း နလုံးထားလော့ ...'

ဟု ဆုံးမကြောင်း လာသည်။

ဘုရင်နှင့် တရားသူကြီးတို့က ဓမ္မသတ်ကျင့်ဝတ်အရ အဂတိကင်းစွာ တရားမှန်ဖြစ်စေရန် စီစဉ်ရသည်။ ယင်းနှင့် 'မင်းတရားသူကြီး မှာတမ်း' ၌ 'တရားသူကြီး ပြည်စိုးကြီးတို့အား တရားဥပဒေကို ဂရုစိုက်၍ တံစိုးမစား၊ အဆင့်အတန်း မခွဲခြားဘဲ ဘုရားသာသနာတော်ရေး၊ မင်းနှင့်ပြည်သူမျက်နှာ တော်ကိုသာ ထောက်ရန် အမိန့်ချမှတ်ခဲ့ဖူးကြောင်း' လာသည်။ ကျင့်ထုံး၌လည်း ဘုရင်မင်းသည် 'သင်္ဂဟကို၊ နိစ္စပြုပေ၊ များဝေနေအား၊ တရားမှန်ကြောင်း၊ ကောင်းသောလုံ့လ၊ အားထုတ်မှတည်း' ဟု လာရှိသည်။ ထို့ကြောင့် မင်းကျင့်တရားဆယ်ပါး ချီးမြှောက်ခြင်း သင်္ဂဟတရား လေးပါးနှင့်အညီ ကျင့်ကြံရန် လိုသည်။ အပရိဟာနိယတရား (မဆုတ်ယုတ်ရန်)ကိုလည်း အရေး ထား၍ ဆောင်ရွက်ရသည်။ သေဒဏ်ပြစ်မှုတို့ကို ဘုရင်ကသာ ပေးခွင့်ရှိပြီး မည်သူမျှ မချမှတ်ရချေ။ သေဒဏ်အစား အသက်မသေကောင်း သဘောဖြင့် အပြစ်လည်းပေးရာ ရောက်စေရန် သံဃိက ဖြစ်စေခဲ့သည်။ သံဃိက၊ သဃ်ိျ ကမှ သင်္ချိဟု ရွေ့ပြောင်းအသုံးဖြစ်လာရသည်။ အဓိပ္ပာယ်မှာ ဘုရား၊ ကျောင်း၊ ကန်စေတီ၊ သံဃာနှင့် ပတ်သက်ရာတို့၌ အသုံးပြု စေခိုင်းထားခြင်းပင် ဖြစ်သည်။

နိုင်ငံတော်၌ တရားမဏ္ဍပ်ခေါ် တရားရုံးများကို အရပ်မျက်နှာ လေးဘက် ၌ တစ်ခုစီဆောက်ထားလေသည်။ တစ်ရုံးစီလျှင် ပြည်စိုးကြီးခေါ် တရားသူကြီး တစ်ဦးနှင့် တရားဆွေ တစ်ဦးကျစီ ရုံးထိုင်၍ တရားစီစစ်ခဲ့ကြသည်။ တရားဆွေမှာ ပြည်သူ့ဘက်မှ လိုက်ပါရသော တရားသူကြီး (ဝါ)ဝတ်လုံတော် ရှေ့နေ သဘောလည်း ဖြစ်လေသည်။ ခုံရုံးအဖွဲ့ဝင် တရားသူကြီး ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့် ရှိသူလည်း ဖြစ်လေသည်။ တရားလို၊ တရားခံကိုသာချည်း မဟုတ်ဘဲ သက်သေ သက်ခံများကိုလည်း စစ်ဆေးခဲ့သည်။ ဤရုံးမှစီရင်ချက်ကို နှစ်ဦး နှစ်ဝ ကျေနပ်လက်ခံက အမှုပြေငြိမ်းနိုင်သည်။ အမှုဖိုးအဖြစ် တန်ကြေးအရ ကွမ်းဖိုး၊ လက်ဖက်ဖိုးမျှသာ ပေးရသည်။ အခြားအကြောင်းပြဖြင့် ထောက်ခံ ချက်ပြုခွင့် မရှိရချေ။ ဤရုံးမှ မပြီးပြတ်လျှင် အမတ်လေးဦး ပါဝင်သော ခုံရုံး အဖွဲ့က စီရင်ရသည်။ ထိုခုံရုံးကလည်း မပြေငြိမ်းသော် နောက်ဆုံး ဘုရင်မင်းထံ သံတော်ဦးတင်ရသည်။ ဘုရင်မင်းက မဟာသက်တော်ရှည် အမတ်ကြီးတို့နှင့်တိုင်ပင်၍ အဆုံးအဖြတ် ပေးရသည်ဟု ဓညဝတီ အရေးတော် ပုံကျမ်း၌ တရားစီရင်ပုံစနစ်ကို တွေ့နိုင်သည်။

တရားရုံးလေးခု ဆောက်လုပ်ခြင်းသည် နတ်သားလေးယောက်၊ ၎င်းတို့ အမည်နှင့် စောင့်ရှောက်သော အရပ်အလိုက် သိကြားမင်းက သတ္တဝါအပေါင်း တို့ကို စောင့်ရှောက်စေရန် တာဝန်နှင့် အပိုင်းအခြားပြု၍ လွှဲအပ်ထားသည် ကဲ့သို့ တိုင်ပြည်အုပ်ချုပ်ရေး၌ ထိုပုံသဏ္ဍာန် စီရင်လာခဲ့ရကြောင်း ဖြစ်သည်ဟု ရခိုင်အရှင်သူမြတ်က အဆိုပြုခဲ့ပါသည်။

ထိုအရှင်သူမြတ်တို့၏ လောကသာရပျို့တွင် ဒုတိယအပိုင်းဖြစ်သော မင်းကို ဆုံးမသောအခန်း 'ရာဇသာရပျို့' ၌ တရားရုံးတည်ဆောက်၍ တရားစီရင်စေသည့် စနစ်ကို ဤသို့စပ်ဆိုဆုံးမခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြအပ်ပါပေ သည်။

"သဟဿနေတ္တ၊ ဝါသဝဟု၊ သက္ကသူရိန်၊ ဒေဝိန်နတ်များ၊ မိုးသိကြား လျှင်၊ တရားစောင့်သူ၊ ကျင့်ကောင်းလူကို၊ ရေးယူစိမ့်ငှာ၊ လေးမျက်နှာ၌၊ ကွယ်ကာရန်ထောက်၊ နတ်လေးယောက်ကို၊ စောင့်ရှောက်ပိုင်းခြား၊ အမြဲထားသို့၊ တိုင်းကားအုပ်စိုး၊ ပြည်ထိပ် မိုးသား၊ တန်ခိုးထွန်းလင်း၊ လူတို့မင်းလည်း၊ ကျင့်ခြင်းထို့တူ၊ ဆင်းရဲသူအား၊ ကလူညှဉ်းဆဲ၊ မစဲစိမ့်ငှာ၊ ရပ်မျက်နှာကို၊ ကွယ်ကာ စိမ့်ကြောင်း၊ ကျင့်ကောင်းမွန်ရည်၊ သဘောတည်လျက်၊ ကြံစည်နက် နက်နဲနဲ၊ မှုထမ်းရဲသား၊ ခက်ခဲရေးရာ၊ လိမ္မာတတ်မြောက်၊ မတ်လေးယောက်အား၊ လက်အောက်မှာထား၊ လေးဖို့ခြား၍၊ လေးပါး ဒိသာ၊ ရပ်ခန်းဝါ၌၊ ပြည်ရွာကိစ္စ၊ ဟူသမျှကို၊ ဆုံးမကန်မြစ်၊ အပြစ်ပေးကောင်း၊ မပေးကောင်းဟု၊ အကြောင်းစုံစမ်း၊ ရှေ့ကျင့် တမ်းဖြင့်၊ မှုထမ်းအနေ၊ ကွပ်ညှပ်စေ၍၊ လူ့မြေ ထွတ်ထား၊ လူမင်း များလည်း၊ လေးပါးအတူ၊ ပမာမူလျက်၊ ပြည်သူ့စောင့်ရှောက်၊ မတ်လေးယောက်နှင့် အံ့လောက် လူ့ဘောင်၊ ပြည်ထဲဆောင်၍၊ ပြည်တောင်ကြောက်ရွံ့ ရှားစေမင်း။"

(ပျို့၊စာကိုယ်၊ပိုဒ်ရေ ၄၅)

နိုင်ငံတော်မှအပ နယ်စား၊ မြို့စား၊ ကျေးစားဌာနတို့၌လည်း တရားစီ ရင်ရေးကို ထိုဦးစီးမှူးတို့ကပင် ပြုလုပ်ခဲ့ကြရသည်။ ချောင်းစားသူကြီးကလန် လည်း မိမိအုပ်ချုပ်ခံဒေသ၌ တရားသူကြီး ဖြစ်ပေသည်။ ရခိုင်မင်းလက်ထက်

ထောင်ဖွဲ့ (ဝါ) တိုက်နယ်အုပ်ချုပ်ရေးဌာနခွဲများ ရှိခဲ့သည်။ တစ်ထောင်တွင် 'ကလူတတ်'ဟူ၍ တစ်ဦးကျစီထားပေသည်။ ၎င်းကို ကာနံတတ်၊ ကာလုံ တတ်ဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်ကြသေးသည်။ ၎င်းမှာ စကားအရာ လိမ္မာကျွမ်းကျင်သူ၊ အမှုအခင်း ပြဿနာကို စိစစ်ဖြေရှင်း ပြေငြိမ်းပေးနိုင်သူကို ခေါ်သည်။ အင်္ဂလိပ်ပိုင်စ ရခိုင်တွင် ခက်ခဲသော စကားများပြောရန် ကာလုံတတ်မရှိသေး ရာကား ပင်းဝါ(ရာမူး)မှ ခေါ်ယူထားခဲ့ရသည်။ ခေါက်တွယ်ဘခေါ် ကျော်ဇော ရှီ ဟူ၍ အမည်ရှိပြီး ၎င်းကို ပြောစေခဲ့ရသည်။ ၎င်းကို ဆုလာဘ်ပေး၍ နေထိုင်ရန်ပါ ပေးထားခဲ့ရာ ဌာနကိုအစွဲပြု၍ ကာလုံတန်း (စစ်တွေမြို့၌) ရှာဟူ၍ တွင်မှတ်ရှိနေသေး၏။ ယင်းကြောင့် စကားတတ်၊ စကားပြော ကောင်းသူကို 'ကာလုံတတ်သျှေ'၊ 'ကာနံတတ်သျှေ' ဟူ၍ တင်စား မှည့်ခေါ်ခဲ့ကြလေသည်။

ရှေးခေတ်က ထိုသို့ အစိုးရကြီး၊ နယ်စား စသည်တို့မရောက်မီတရား ပြေငြိမ်းရေးကို လူကြီးမိဘများထံ လည်းကောင်း၊ ကလူတတ်ထံ လည်းကောင်း ပြုခဲ့ကြလေသည်။ ထိုသို့ ဖြေရှင်းခြင်းဖြင့် မပြီးပြတ်ခဲ့သော် သက်ဆိုင်ရာ အစိုးရရုံးကမ်းသို့ ရောက်ရိုးရှိသည်။ ရုံးရောက် ကမ်းရောက် ဖြစ်ရသည်ကို ဂုဏ်ငယ်သည်၊ အရှက်မဲ့သည့်အဖြစ် အပြစ်ချကဲ့ရဲ့တတ်ကြသည်။ ကလူတတ် နှင့်ပြေငြိမ်းရန်၊ ယင်းနှင့် မပြေငြိမ်းက တရားတဘောင်ဖြစ်၍ ရုံးကမ်းရောက် လျှင် တက်တက်ပြောင်မွဲ ပြာကျမည့်အကြောင်းကို အထောက်စာတို့ကလည်း ဤသို့ သတိပေးခဲ့ကြလေသည်။

> "တရိပ်လွန်မြောက်၊ မိုးလင်းသောက်ခတ်သော်၊ ကလုံ တတ်ပါးမှာ တိုင်အေးထားမည် ဟာကလွေ၊ တရိပ်လွန်မြောက်၊ မိုးလင်းသောက်ခါ၊ မာတာပီတ မိနှင့်ဖကိုလည်း မရှက်၊ ခြောင်းဟတ် လို့လည်း မကြား၊ အကျွန့်ထိပ်ကို ခဲကောက်ပစ်တေ၊ ကလုံတတ်ဟု၊ ဆိုလတ်သောခါ၊ ထိုကလေသျှေက၊ ချေဆိုပြန်ရေမှာ၊ မြတ်မွန်ဟီရာ၊ နွားမွန်လာ၊ အပျိုဟိရာ၊ လူပျိုလာ၊ မလာရပဲ၊ ဝါကြီးမက တလီဆဲ၊ ဝါကြီးဘိုက၊ နိုးလတ်သောအခါ၊ ကျွန်ယုတ်မသား၊ ထိုးသတ်ပစ်မည် ဟု၊ ဆင်းလို့အလိုက်၊ မောင်းကာအတွင်း၊ တိုင်တွင်ထိခိုက်၊ ယင်း အပြစ်ကို၊ ကျွန်တော်မျိုးသား မသိပါ။ ခဲကာက်လို့ လွန်သည် မြောက်ကေက၊ ဝါကြီးသမီးကကို ပီးလီ၊ မပီးကေ ဒဏ်ငွေခြောက်

ဆယ်လျော့်ရမေ၊ မလျော့်ကေကာ၊ တရားတဘောင်ရှုံးကို ဆောင်ကေ၊
ဝါကြီးမ အိမ်တောင် တက်တက်ပြောင်မွဲ။"

ယနေ့ရှေ့နေမှာ ကလူတတ်သဘောမျိုး၊ တရားဆွေသဘောမျိုးဟု ယုံကြည်ရသည်။ အောက်ကျီဆိုသည်မှာ ယခုအမှုပွဲစားခေါ်နေသည်နှင့် သဘောတူသည်။

ရခိုင်မင်းတို့သည် နိုင်ငံအုပ်ချုပ်ခြင်း၊ တရားစီရင်ခြင်းတို့၌ မနုဓမ္မသတ်၊ ရာဇဝံသကျမ်း၊ ရာဇာမတ္တဏ်ကျမ်း၊ နီတိကျမ်း၊ ရာဇာပုံကျမ်း တို့အရ ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ မနုဓမ္မသတ်ကို မြောက်ဦးခေတ်တွင် ရွှေမျဉ်းဓမ္မသတ်အဖြစ် ပြုပြင် စီစဉ်ခဲ့ကြသည်။ ဓမ္မသတ်ကျမ်းကား တရားစီရင်ရာ၌ အသုံးပြုသော ကျမ်း တည်း။ အဋ္ဌာရသဝိဇ္ဇာ ခေါ် နူတ်မှုဝိဇ္ဇာပညာ ၁၈ရပ်တွင် ဓမ္မသတ်ကျမ်း အတတ်လည်း တစ်ခုအပါအဝင် ဖြစ်ကြောင်း၊ ဗိသျှနုပူရာဏ် ကျမ်းတွင် ပြဆိုထားသည်။ ဝိဇ္ဇာပညာကား လောကီ၊ လောကုတ္တရာတို့ကို သိကြောင်း သိတတ်သောတရားဖြစ်ရာ ထိုပညာတရားသိတတ်သူကို ဝိဇ္ဇာပညာတတ်ဟူ၍ ဆိုလေသည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်တို့၌ ရာဇနီတိ၊ ရာဇမတ္တဏ်၊ ရာဇဝင်သေကကျမ်း၊ ရာဇဝသတိလင်္ကာ၊ ရာဇောဝါဒပကိဏ္ဏကလင်္ကာ၊ ပါရာကျမ်းထွက်၊ ကမန္တကီနိ တိသာရကျမ်းတို့မှ ကိုးကား၍ မင်းရေး ပြည်ရေးတို့၌ လျှောက်ထုံး ပြုခဲ့ကြ သည်။ ကာမန္တကီနီတိသာရကျမ်းကား ဘုရင်၊ မှူးမတ်၊ စစ်သည်၊ ပရိဗိုဇ်တို့၏ ကျင့်ဝတ်ကျမ်း ဟူ၏။ ကာမန္တကီကျမ်း ဒုတိယပိုင်းတွင် အနက္ကတ္တိကနီတိ (အကျိုးစီးပွားကို အစဉ်ရှုသောပညာ)၊ ဩဟီနီတိ (ဗေဒင် သုံးပုံပညာ) ဒဏ္ဍနီတိ (အပြစ်ဒဏ်ပေးပုံ)၊ ဝတ္တာနီတိ (မင်းတို့ ကျင့်ဝတ်)ဟူ၍ နီတိလေးပါးရှိရာ နီတိကျမ်း အမျိုးတွင် ရေတွက်ခြင်းလည်း ပြုကြသေး၏။ ထိုကာမန္တကီကျမ်းကို မင်းရာဇာကြီးလက်ထက် အမတ်တစ်ဦးက သက္ကတမှ ဘာသာပြန်ဆို ခဲ့သည်ဆို၏။ ထိုကျမ်းမှာ လောကီရေးရာ၌ လွန်စွာတန်ဖိုး ရှိလှ၏။ မန္တလေး တောင်လေးလုံးကျောင်းမှ ထိုကျမ်းကို ရှာဖွေတွေ့ရှိလေသဖြင့် အနောက်ဂျာ မနီနိုင်ငံမှ ဒေါက်တာ ဟိုင်းဇ်ဘရောင်းက မိုက်ကရိုဖလင် ဓါတ်ပုံရိုက်ကူး သွားသည်ဟု သိရ၏။

ရခိုင်မင်းလက်ထက် အမှုဆုံးဖြတ်ချက်များကို မှတ်တမ်းတင် (မော်ကွန်း တင်)၍ ရရှိခဲ့မည်ဟု ထင်ရသည်။ မဟာပညာကျော် လျှောက်ထုံး၊ ဖြတ်ထုံး

များသည် ထိုမော်ကွန်းတင်များပင် ဖြစ်ချေ၏။ တိုင်းရေး၊ မင်းရေး၊ မှုုရေး မတ်ရေး၊ သာသနာမှုခင်းရေး၊ နိုင်ငံခြားသားများနှင့် အမွေမှုဆိုင်ရာအရေး၊ အမှုထောက်လှမ်းပုံ၊ ဆုံးဖြတ်ပုံ၊ လျှောက်လဲပုံတို့ပါ စုံလင်လှ၏။ သံတွဲမြို့ သာသနာပြုဆရာတော် ရာဇဂုရု ဦးကဝိသာရမထေရ်က ထိုမဟာပညာကျော် လျှောက်ထုံး၊ ဖြတ်ထုံးများကို ရခိုင်မဟာရာဇဝင်တော်ကြီးမှ လည်းကောင်း၊ ပျို့လင်္ကာသမိုင်းထွက်ညီသော ရာဇဝင်ကြီးတို့မှလည်းကောင်း၊ ကောက်နုတ် ပြုစုခဲ့သည်ဆို၏။ ကောဇာသက္ကရာဇ် ၁၁၄၉ခု တပေါင်းလဆန်း ၅ ရက်နေ့ တွင် ပြီးလေသည် ဟူ၏။ ဓညဝတီအရေးတော်ပုံကျမ်းကိုလည်း ထို့အတူ ၎င်းဆရာတော်ပင်လျှင် ပြုစုခဲ့လေသေး၏။

ရခိုင်မင်းခေတ် ရာဇပုံ၊ မှာတမ်း၊ ပြည်ကြီးစာ၊ ရှေးသူဟောင်းစာ၊ ဓမ္မသတ်များမှာ တရားတဘောင်ရေး၌ အလွန်အရေးပါ၏။ အစိုးရနိုင်ငံ တော်ပြ တိုက်၌ ရခိုင်ကျမ်းနက် ဓမ္မသတ် (ပုရပိုက်မူ နံပါတ် ၂၈၅) တစ်ဆူ တွေ့ရ၏။ ၁၈–၂–၆၉ နေ့က မင်းပြားမြို့အနီး ဒင်ရွာသစ်မှရသော ဓမ္မသတ်ပေမူအချို့တွင် အမွေမှုဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက် များစွာပါဝင်၏။ မနောသာရထွက် (မနု သာရ)ဟု ဓမ္မသတ်ကျမ်းအမည် ကိုးကား၍ ဆုံးဖြတ် ချက်လာ၏။ ယင်းသို့ ဓမ္မသတ်ကျမ်းများကား အများပင် ရှိလေရာ၏။ သမုတ္တိကျမ်းဟူသည်လည်း ဓမ္မသတ်ကျမ်းပင်တည်း။ ပရိယာယ်တူ ပါဠိ စကားသာဖြစ်၏။ ယခုလောက သမုတ္တိကျမ်းဟူ၍ အထင်အရှား ရှိပေ သေး၏။ ပြည်သူက လိုက်နာလက်ခံ ပြုကျင့်သတ်မှတ်ရှိနေသည့် အရာများ လည်း လူမှုတရားပင် ဖြစ်၏။ ထိုကိုလည်း ဓမ္မသတ်ကျမ်းအဖြစ် လက်ခံခဲ့ကြ ရသည်သာတည်း။

ဘုရင်၏အမိန့်တော်မှတ်တမ်း၊ ဝတ္တကအလှူမှတ်တမ်း ကျောက်စာများ ကို တွေ့ရသော်လည်း လူမှုရေးနှင့်ဆိုင်သော တရားဆုံးဖြတ်မှုဆိုင်ရာ မှတ် တမ်းကိုကား မတွေ့ရသေးချေ။ သို့သော် မုစဲ သင်္ဂဇာ ငလှဖြူနှင့် သောမခန္တီ တို့ ကျောင်းတရားဆုံးဖြတ်မှု ကျောက်စာကိုကား သက်သေခံအဖြစ် တွေ့ရ သည်။ သက္ကရာဇ်အရ မင်းပါကြီး (မင်းပင်) လက်ထက်တွင် ဖြစ်ပွားသော မှုခင်းဆုံးဖြတ်ချက် ဖြစ်လေရာသည်။ အလျား တစ်တောင်ကျော်၊ အနံ တစ်ဆုပ်ခန့် ရှိပြီး နှစ်ဘက်ရေးထိုး ကျောက်စာဖြစ်သည်။ ပထမမျက်နှာ (ဝမ်းဘက်မျက်နှာ)မှာ ဖတ်၍ အသင့်ရရှိနိုင်သေးသော်လည်း ကျောဘက်ကား

ခားသွေးခံရ၍ ပြောင်ချောခဲ့လေပြီ။ ရသေ့တောင်မြို့နယ် မုစဲကျွန်းမှရရှိ၍ ယခုဂူတောင်တွင် ရှိသေး၏။ ထိုဝမ်းဘက်ကို အောက်ပါအတိုင်း ဤခေတ်စာလုံးဖြင့် တင်ပြလိုသည်။ အစက်ပြ (....)နှင့် လက်သည်းကွင်း ( ) ပြမှာ ကျောက်စာပျက်နေ၍ ဖြစ်နိုင်သင့်ရာထည့်သွင်းပြသထားခြင်း ဖြစ်ကြောင်း ကျောက်စာ၌ ပုဒ်ဖြတ်ပါဒပါရှိရာ တခြားကျောက်စာတို့ထက် အဆင့် မြင့်သည်။ ဝါကျလည်းတို၍ ပိုကောင်းသည်။ ရခိုင်ဝေါဟာရ၊ ဒေသအမည်၊ လူအမည်၊ အရေးအသား စနစ်များအတွက် သမိုင်းအထောက်အကူ ပြုစရာ ဖြစ်လှပေသည်။

Or;bulrsuEmpm ausmulpm

၁။ သက္ကရာဇ် ၉၀ (.........)စ်
၂။ လွှန် သတင်ကျွတ်မှာ ၁နိ အမင်မင်
၃။ တိုဝ်၏ သီကင်မကိုဋ္ဌ ဖြစ်တော်ပြုသော
၄။ သာသနဒါယက၊ သာသနဒါယဒ၊ သာသနာန
၅။ ဂဟ၊ သာသနာကရ ဖြစ်တော်ပြုသော တရမင်မြတ်
၆။ ဆရာတော် မဟာဝိနယ်ဓိုဝ် ရှေတော်တွင် ဆင်ကဲ
၇။ (သျှင်) ဆရာတော် ရွှေကျောင်းသေမ ခန္ဓီနှင့် မုစဲသင်္ဂ
၈။ (ဇာ) လေ့ပြုနှင့် တရာဆိုဝ်သုံ၊ မုစဲသင်္ဂဇာကကာ
၉။ လျောင် ရွှေကျောင်းသုံ ကျောင်းကျပိရိုဝ် ဟူဝ္ဂဆိုဝ် (လ)
၁၀။ တ်သုံ၊ ( ) ၁ ခင်ကဲမ ဆရာသျှင် ရွှေကျောင်းကကာ
၁၁။ သင်္ဂဇာ အဆက်ဆက်တိုဝ်ကသုံ ကျောင်းကျပိရိ
၁၂။ ဝ် ပိုင်ရိုဝ် မဟိဟူရှိ ဆိုလတ်သုံ၊ သက်သေလဲ
၁၃။ မုစည်လူထွက် သူကောင်ကြီ သူမြတ်၊ မုစည်လူ
၁၄။ ထွက်မြိုဝ် ကျောစာလေ့ဖြူ၊ သုံသူတိုဝ်သုံ ၄
၁၅။ စာသောခါ အပိုင်လဲမပြု အကျလဲ
၁၆။ မတောင်ဖု၊ မုစဲလူထွက်မြိုင် ကျောစာသုံ
၁၇။ (သ)က်သေ(ဆို)ဝ် .... လမုစဲသချေ်လေ

အံ့ဖွယ်များစွာ ဒွါရာဝတီ သံတွဲမြို့

“ဓညဝတီ၊ မြို့အောင်မြီကား၊ ဒကိ္ခဏာထွန်းပြောင်၊ ခြောက်သွယ်ရောင်ဖြင့်၊ ရှေ့တောင်ထောင့်ဆီ၊ ရွှေစက်ချီ၍၊ သီဂိ အောင်ချာ၊ ဒွါရာဝတီ၊ ကြွချီရွှေစက်၊ မိုးထက်ပျံကာ၊ ချီရောက်ပါသော်”

(ရှေးထုံးလင်္ကာမှ)

သံတွဲမြို့ကား ရခိုင်မြို့စား မင်းညီမင်းသားများ စိုးစံခဲ့ရာ ရာဇဌာနီပင် ဖြစ်၏။ ရခိုင်ဝတီလေးရပ်တွင် ‘ဒွါရာဝတီ’ အမည်ဖြင့် သမိုင်းဝင်လည်း ဖြစ်ခဲ့ပေ၏။ ၁၈၆၈ ခုနှစ် တစ်ဝိုက်တွင် သံတွဲမြို့၌ အရေးပိုင်လုပ်ခဲ့သော မစ္စတာ မက္ကာရေ ဆိုသူသည် သံတွဲနှင့်ပတ်သက်၍ အစီရင်ခံစာ တစ်စောင် ရေးသွင်းဆက်သခဲ့ဖူးသည် ဆို၏။ သံတွဲမြို့သည် ယခုအခါ ရှုခင်းသာ ငပလီအပန်းဖြေစခန်းနှင့် ရွှေဝါချိုင် လူရည်ချွန်စခန်းတို့ တည်ရှိ၍ ကမ္ဘာသိဒေသ ဖြစ်နေဘိ၏။ ရှေးယခင်က သံတွဲမြို့သို့ ဘုရားရှင်ကြွရောက် ဗျာဒိတ်ပေးချက်အရ တန့်ရပ်ရာဌာနနှင့် ပတ်ရံသုံးထောင်၌ ကိုးရာမူ၊ သုံးဆူသော ဆံ–နံ–အံတော်များ ကိန်းဝပ်ခဲ့ရာအဖြစ် သမိုင်းထင်ရှားခဲ့ပေ၏။ မေတ္တောယျရုပ်တုလည်း ရှိခဲ့ဖူးသည် ဆို၏။ ထိုသုံးဆူဓါတ်တော်တို့ဆိုလျှင် သီရိဓမ္မာသောကမင်း လက်ထက် တည်ထားခွင့်ရခဲ့သဖြင့် သံတွဲမြို့စား ဓမ္မသူရ အမတ်ကြီးသည် ရခိုင်ဓညဝတီဘုရင် (သူရိယစက္က)မင်းနှင့် တိုင်ပင်၍ စေတီတည်ထားခဲ့လေ

သည်။ သံတွဲမင်း အဆက်ဆက်တို့လည်း အထပ်ထပ် မွမ်းမံ တည်ထားခဲ့ကြပေသေး၏။

တန့်တော်မူ (ဒန့်ဒေးဘုရား)

တန့်တော်မူအရပ်မှာ ယခုသံတွဲမြို့၌ တန်တေး(ဒန့်ဒေး)ဘုရား ဟူ၍ တည်ရှိနေသည်။ ဘုရားရှင်သည် သံတွဲမြို့သို့ကြွစဉ် ဒွါရာဝတီမြို့၏ အရှေ့ဘက် နှစ်ဂါဝုတ်ခန့်အကွာတွင် ကုန်းမြင့်တောင်ပို့ တစ်ခုထက်၌ တန့်ရပ်တော်မူခဲ့သည်။ ထို့နောက် တန့်ရပ်ရာမှနေလျက် ဒွါရာဝတီမြို့နှင့်တကွ အနောက်မျက်နှာအရပ်သို့ ကြည့်ပြီး ပြုံးရွှင်လေသည်။ ထိုအခါ နောက်တော်ပါ ညီတော်အာနန္ဒာက လျှောက်ထားသဖြင့် မိန့်မှာတော်မူခဲ့သည်မှာ 'ငါဘုရားသည် ဤဒေသ၌ လူမင်းအဖြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း၊ သတ္တဝါအဖြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း များစွာခံစားလျက် ဖြစ်ခဲ့ဖူးသည်'ဟု ဗျာဒိတ်မြွက်ကြားခဲ့လေသည်။

ထိုအကြောင်းကို ရခိုင်ရေးထုံးရာဇဝင်လင်္ကာ၌–

> **"သိင်္ဂီအောင်ချာ၊ မြို့ဒွါရာတွင်၊ ကြွလာချီကွန့်၊ တောင်တွင်တန့်၍ လှိုင်ပျံ့မွေးကြူ၊ မိန့်တော်မူသည်၊ သုံးလူဗျာဒိတ် မိန့်မှာတည်း"**

ဟု စပ်ဆိုခဲ့သည်။ ယင်းသို့ တန့်ရပ်တော်မူသည်ကို အကြောင်းပြု၍ ထိုကုန်းမြင့် တောင်ပို့ကို တန့်တော်မူအရပ်ဟု တွင်လာသည်။

ရခိုင်မြို့တည်ခြင်း လင်္ကာ၌ ဦးစံတင်ကလည်း–

> **"ဗျာဒိတ်မှာ၍၊ ဒွါရာဝတီ၊ သိင်္ဂီရောင်ပျို့၊ နေမင်းမြို့ကို၊ တောင်ပို့ထက် တန့်၊ လှိုင်ပျံ့ဗျာဒိတ်၊ နိမိတ်ထင်ပေါ်၊ ခုထိုင်ခေါ်သည်၊ တန့်တော်တောင်မှ'**

ဟု စပ်ဆိုခဲ့ပေ၏။ ထိုနေရာ၌ ရပ်တော်မူ ဗျာဒိတ်ညွှန် ဘုရားတစ်ဆူတည်ထားလျက်ရှိ၏။ ထိုဘုရားကို ဒန့်ဒေးဘုရားဟု ခေါ်နေကြ၏။

အံ့တော်စေတီ (ဝါသုရတောင်)

သံတွဲမြို့၊ အရှေ့ဘက်စူးစူးရှိ ဝါသုရတောင် (ပါသုရလည်းရှိ၏) တွင် တည်ထားရှိသည်။ ဤတောင်သည် ဘုရားရှင် တန့်ရပ်ရာ တောင်မြင့်မှ အရှေ့ မြောက် နှစ်ဥသဘက ခန့်ကွာဝေးသည်။ ထိုတောင်၌ မြေင်နှန်းတစ်ဇာတ်

ဖြစ်ခဲ့ ဖူး၍ ငါဘုရားလွန်လျှင် အံတော်ဓာတ်ကိုတည်လတ်အံ့၊ အံတော်စေတီဟု တွင် လတ္တံ့ကြောင်းဖြင့် ဗျာဒိတ်မိန့်မှာခဲ့သည်။ ဗျာဒိတ်အရ တည်ထားမှုပြု လာ၍ ယခုထိ အံတော်စေတီဟု ခေါ်တွင်ရှိနေကြ၏။ ခရစ်–အေဒီ ၇၆၁တွင် ပထမ သံတွဲဘုရင်ခံ မင်းစက်ချုပ် (ဇက်ခုတ်) တည်ထားခဲ့သည် ဆို၏။ ထို့ကြောင့် မြို့တည် လင်္ကာ၌–

> **"ဤဝါသုရ၊ တောင်ထိပ်မှလျှင်၊ ငယ်စွအဆုံး၊ ငန်းမင်းဖြစ်၍၊ စံမွေးချက် သာ၊ ငါလွန်ခါလျှင်၊ ငါ၏ အံတော်၊ ထင်ပေါ် တည်လတ်၊ ခေါ်ပညတ်မည်"**

ဟု စပ်ဆိုမှု ဖြစ်ခဲ့၏။ ရှေ့ထုံးလင်္ကာတွင်ကား ဤသို့စပ်ဆိုထားခဲ့လေ၏။

> **"လေးထွေစွယ်ရောင်၊ တပြောင်ပြောင်ကို၊ ရှုဆောင်လေရာ၊ ငါးခါတေဒဂ်၊ ရှစ်ချက်ဆုခံ၊ ညီအာနန်လျှင်၊ တောင်းပန် လျှောက်ကြား ပတ္တမြား ရွှေကြုတ်၊ သွယ်ဆယ်လီ၊ ပါရမီ ကို၊ မြို့ဆီအရာ၊ မှီပြည်ခါလျှင်၊ ဤဝါသုရ၊ စိမ်းမြဝေဖြာ၊ တောင်ထိပ်ချာဝယ်၊ ငါးလောင်းမင်းစစ်၊ ငန်းမင်း (မြွေငန်း) ဖြစ်ရာ၊ ပျော်မွေ့သာယာ၊ ငါလွန်ခါမှ၊ ငါ၏အံတော်၊ ထွန်းပေါ်စေတီ၊ ခေါ်ညီထွင်အံ့"**

နံတော်စေတီ (ရောဟာကူဋ္ဌတောင်)

ဤနံတော်စေတီမှာ သံတွဲမြို့၏ မြောက်မျက်နှာ၊ ရောဟာကူဋ္ဌ (ယော့ာ ဟာကူဋ္ဌ) တောင်တွင် တည်ထားရှိပေသည်။ ဤတောင်သည် ဝါသုရ (ပါသုရ) တောင်မှ နှစ်ဂါဝုတ်ကွာဝေးသော အနောက်ဘက် အရပ်တွင် တည်နေသည်။ ဘုရားရှင်သည် ဤတောင်၌ ခါမင်းတစ်ဇာတ်အဖြစ်ဖြင့် ကျင်လည်၍နေသည်။ ဘုရားပရိနိဗ္ဗာန်ပြုလျှင် နံတော်စေတီတည်လတ်၍ နံတော်စေတီဟု တွင်လာခဲ့လေသည်။ ထို့ကြောင့် မြို့တည်လင်္ကာ၌–

> **"ဤသည်တောင်မှ၊ မဝေးလှတည်း၊ လောဟာကူဋ္ဌ၊ စိမ်းမြဝေဖြာ၊ တောင်ထိပ်ချာထက်၊ ခါမင်းတဇာ်၊ ဖြစ်၍ရှင်စံ၊ နံရိုးတော်ဓာတ်၊ တည်မှတ် ထင်ပေါ်၊ နံတော်စေတီ၊ ခေါ်ညီ တွင်ဘိ"**

ဟု စပ်ဆိုခဲ့သည်။ ရှေ့ထုံးလင်္ကာတွင်ကား ဤသို့ စပ်ဆိုခဲ့ပေ၏။

“အညီထိုက၊ မဝေးလှတွင်၊ ရောဟကူဠာ၊ တောင်ဖွီချာ
ထက်၊ ရှေ့ကတဖြစ်၊ ခါမင်းစစ်လျှင်၊ ဖြစ်တော်မူရာ၊
ငါလွန်ခါမှ၊ ငါ၏နံတော်၊ ပတ်လွှာကျော်သား၊ ထွန်းပေါ်
နောင်လာ၊ တွင်စိမ့်ငှာတည်း။’

ဆံတော်စေတီ (မဏိကေသတောင်)

ဤစေတီမှာ သံတွဲမြို့ တောင်ဘက် မဏိကေသ (မူနိကေသ) တောင်တွင် တည်ထားရှိနေသည်။ ရောဟကူဠတောင်မှ အရှေ့တောင်ထောင့်ကျ၍ တစ်ဂါဝုစ်ကျော်ခန့် ခရီးကွာဝေးသည်။ ဤတောင်၌ ဘုရားရှင် ကျင်လည်စဉ် စာမရီတစ်ဇာတ် ဖြစ်ခဲ့ဖူးသည်။ ထို့ကြောင့် ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုပြီးနောက် ဆံတော်ဓာတ်တည်ထားဖြစ်လတ္တံ့ ဟူသော ဗျာဒိတ်အရ ယခုထိ ‘ဆံတော်စေတီ’ ဟု ခေါ်တွင်ပြုလာကြသည်။ မြို့တည်လက်ာ၌–

**“မုနိကေသာ၊ တောင်ထိပ်မှာလျှင်၊ ရွှေစာမတီ၊ တလီဖြစ်၍၊
ချမ်းမြေ့ ရှင်စံ၊ ဆံတော်ဓာတ်စု၊ တည်ပြုမလွဲ၊ အမြဲဖြစ်ရာ၊
ဗျာဒိတ်မှာ၍” ဟု ရေးစပ်ခဲ့၏။**

ရှေ့ထုံးလက်ာတွင် ရေးစပ်ခဲ့သည်မှာကား–

**“သာယာတုံဘိ၊ မဏိကေသ၊ တောင်ထိပ်ချာထက်၊ ရွှေစာ
မရီ၊ တလီ ဖြစ်၍၊ ပျော်မွေ့သာယာ၊ ငါလွန်ခါမှ၊ ငါ၏
ဆံတော်၊ ထင်ပေါ် နောင်လာ၊ တွင်အံ့ငှာဟု၊ မဟာပရမေ၊
ဟောမြွက်ချေသား” ဟူ၏။**

ဤစေတီသည် ၁၃၀၇–ခုနှစ်၊ ဝါခေါင်လဆန်း ၇ ရက်၊ ၇ နာရီတွင် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်ဘေးဒဏ်ကြောင့် ဗုံးဆံထိမှန်၍ ပျက်စီးခဲ့ရပေသည်။ သံတွဲမြို့ သိမ်ကုန်းကျောင်းဆရာတော် ဦးပညိန္ဒြိယက နာယကပြုလျက် သံတွဲခရိုင် ဦးချစ်ခင်က ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ် ဆောင်ရွက်ကာ ရွှေဆံတော် စေတီကြီး ပြန်လည်တည်ဆောက်ရေး အဖွဲ့ကို ဖွဲ့စည်း၍ အသစ်ထပ်မံတည်ထားခဲ့ကြလေသည်။ တည်ဆောက်ရေးအဖွဲ့၏ ကြေငြာချက်၌ ရွှေဆံတော်မှာ သက္ကရာဇ် ၁၄၆–ခုနှစ်တွင် မင်းညိုခြင်မှစ၍ ဘုရင်မင်းဗာကြီးတိုင် ရခိုင်မင်းအဆက်ဆက် ကုသိုလ်တော် တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည် ဆို၏။

ပြိုကျပျက်စီးခဲ့သော ရွှေဆံတော်စေတီဌာနမှာ ဘုရားရှင်၏ ဆံတော် မြတ်ရတနာနှင့်တကွ သရီရဓာတ်တော်များမှာ ရွှေ၊ ငွေ၊ ပုလဲ အဆင်းစသော အဆင်းတော်အမျိုးမျိုးနှင့် ရဟန္တာအရှင်မြတ်တို့၏ အံ့သြဖွယ်ရာကြီးမားလှ သည့် ဓာတ်တော်များ စုစုပေါင်း ၂၀၀၀ ကျော်နှင့် ဆံတော်ဓာတ်ကိန်းဝပ်ရာ ရွှေစေတီ၊ စလင်း (မဟာစေတီ) ပုံတော်ကြုပ်နှင့်တကွ ရွှေ ငွေ၊ ရုပ်ပွားတော်၊ ရွှေငွေကြုပ်၊ ရှေးဟောင်း ဌာပနာ ပစ္စည်းရုပ်များကို ဖူးတွေ့ရသည် ဆို၏။ ဤဓာတ်တော်တို့ကို ရခိုင်တိုင်းမင်းကြီး၏ အကူအညီဖြင့် သဘော်ယာဉ်ဖြင့် ရခိုင်တစ်ပြည်လုံးသို့ ဒေသစာရီ လှည့်လည်ကြွချီလျက် အဖူးမြှော်ခံရသေး သည်။ မတ်လ ၂၃ ရက်မှ ဧပြီလ ၆ရက်ထိ ကြာခဲ့သည်။

သံတွဲသိမ်တော်ကြီးနှင့် ဘုရားစေတီ

ခရစ် ၈–ရာစု (အေဒီ)မှာ တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟု အင်္ဂလိပ် မှတ်တမ်း လာသည်။ အဓိကရထင်ရှားသော သိမ်ကြီးတစ်လုံး ဖြစ်သည်။ သံတွဲမင်းသမီး စောရင်မိကလည်း သိမ်တော်ကြီး၌ ရုပ်ဆင်းတုတော် နှစ်ဆူအတူ ရှေ့ဆိုင် ဘုရားပြိုင်၍ တည်ထားပုံတို့ကို စာစပ်ဆို ထားရှိကြောင်း ထင်ရှားလေ၏။ ယခုထိ သိမ်ကုန်းကျောင်းတွင် ရှိနေ၍ ထိုသိမ်ကို အစွဲပြု၍ သိမ်ကုန်းဟူ၍ သိမ်တော်တည်ရှိရာ နေရာကို ခေါ်တွင်ပြုကြလေ၏။

စောရင်မိ ရတုဖွဲ့

စောရင်မိမှာ မြောက်ဦးဘုရင် မင်းခရီထံ မေတ္တာစာ ဆက်သွင်းခဲ့သဖြင့် ကောဇာ ၇၉၉ ခုနှစ် သိမ်းကျုံးခေါ်ယူခြင်းပြုကာ အလယ်မိဖုရား မြှောက်စား ခြင်း ခံခဲ့ရလေသည်။

မင်းလှဘုရားနှင့် လေးမျက်နှာစေတီတို့လည်း ရှိသေးရာ ဖော်ပြပါ စောရင်၏ ရတု၌လည်း –

> **"ဘုရားလှကျော်၊ ဉာဏ်တော်ဝင်းမော၊ ထန်းတော တသီး၊ ဂူကြီးဂူငယ်၊ သိမ်လယ်ရိပ်တွင်း၊ ရုပ်ဆင်းနှစ်ဆူ၊ အတူရှေ့ ဆိုင်၊ ဘုရားပြိုင်၍၊ လေးတိုင် ပြုငြား၊ တည်ထားသင့်စွာ၊ လေးမျက်နှာလည်း" ဟူ၍ စပ်ဆိုခဲ့ခြင်းက ထင်ရှားပေ၏။**

ရွှေကျောင်းပြင်

ရခိုင်မင်းရာဇာကြီးလက်ထက် ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းခဲ့သော ရွှေကျောင်းမှာ ယခုတိုင် အမည်နာမ မပျက်သေးချေ။ ရွှေကျောင်းပြင်အရပ်ဟု ခေါ်တွင်နေကြပေ၏။ ရွှေကျောင်း ဆောက်ပေးခဲ့သော (ကောဇာ ၉၆၁ ခုနှစ်) နေရာဆိုလျှင် ကင်းမော်သဘော်ဆိပ်နှင့် သံတွဲမြို့ အကြားတွင် တည်ရှိလေ၏။

မော်တင်ဆံတော်ဓာတ်

သံတွဲတောင်ခွင်အဆုံး မော်တင်ဖျားစေတီမှာ ရခိုင်ဘုရင် စူဠစန္ဒြမင်း တကောင်းသင်းတွဲချီစဉ် ဦးညွတ်ဖူးကြောင်း ရာဇဝင်လင်္ကာ၌ ဆို၏။

> **"များစွာ သိန်းသောင်း၊ လှေရံပေါင်းနှင့်၊ မြစ်ကြောင်းစံရွှင်၊ မော်တင်လက်ဝဲ၊ ရစ်နွဲတန်းကာ၊ ရှေ့ခါတည်ထား၊ ကိုးပါးရောင်ထင်၊ မြူမှောင် စင်သား၊ ရှင်ပင် အံဓာတ်၊ (ဆံဓာတ်) ရှိညွတ်ခပန်၊ ချီကြွပြန်သော်"**

ဟူ၍ စပ်ဆိုချက်အရ ရှေးမင်းအဆက်ဆက်ကပင် ဦးညွတ်ရှိဝပ်ခဲ့ရာ မော်တင် စေတီအပါး ရှိခိုးခဲ့သည်များကို –

"ဒွါရာဝတီ၊ သံတွဲမြိဝယ်၊ ဆံတော်နံတော်၊ အံတော်ဘုရား လှ၊ တည်ထယင်းရပ်၊ လှည့်ပတ်မော်တင်၊ ကျွန်ဖူးမြင်ခဲ့...." ကြကြောင်း ဓာတ်တော်စဉ်(ကျွန်းပတ်) ဘုရားရှိခိုး၌ လာသတည်း။

အရှင်စက္ကိန္ဒ

ရခိုင်ဇာတိဝံသာ မော်ကွန်းစာ

'ရခိုင် ဇာတိဝံသာ မော်ကွန်းစာ' မှာ အလွန်တန်ဖိုးရှိသော စာဖြစ်သည်။ ရခိုင်မင်းဆက်များ၊ ရခိုင်မျိုးနွယ်များ၊ ရခိုင်မင်း အုပ်ချုပ်ပုံစနစ်များ၊ မင်းအဖြစ်သို့ ရောက်အောင် ဘိသိက်သွန်းလောင်းပုံများ၊ မှူးမတ်အကြောင်းအရာ သင်ချီ၊ ဟာရီ စသော ယုတ်မှုအဖြစ်နှင့် ဘုရင်ခေတ် လူတန်းစား ဘဝအရပ်ရပ်တို့ကိုလည်း အကျဉ်းအားဖြင့် မော်ကွန်းတင်ထားသော စာပင်တည်း။ ဖော် ပြမည့် စာတမ်း၌ပင်လျှင် ရှေးမင်းစဉ်စကားနှင့် ရက္ခပူရအတ္ထုပ္ပတ္တိအကြောင်း၊ မင်းကျင့်တရားတို့ကို သိစေရန် တင်ပြရခြင်းဟု ဆိုထားသည့်အတိုင်းလည်း အကျဉ်းစီ ပြဆိုထားပေသည်။ သမ္မတမင်းတို့စသော ကမ္ဘာဦးအစကပင် အကျယ်အဝန်းမပြဘဲ ကျယ်မည်စိုး၍ အမြွက်သာ ချုံ့ထားခဲ့သည်ဟူ၏။

ဤမော်ကွန်းစာမှာ ရခိုင်မင်းအဆက်ဆက် အသုံးပြုလာသော မော်ကွန်းစာပင် ဖြစ်သင့်ပေသည်။ ထိုမင်းများလက်ထက်ကပင် မှူးမတ်တို့အား တိုင်းပြည်နိုင်ငံနှင့် ရာဇဝင်ရေးရာ အုပ်ချုပ်ပုံ စသည့် စနစ်တို့ကိုသိစေရန် မော်ကွန်းစာကို ပေးအပ်ခံရလေသည်။ ထိုစာကို မှူးမတ်စသော ဘုရင်အမှုထမ်းများ လက်စွဲပြုခဲ့ရသည်။ ယင်းသို့ မင်းအဆက်ဆက် အသုံးပြုလာခြင်းခံရသော မော်ကွန်းစာသည် ကြေးပုရပိုက်၊ ကျောက်စာတို့၌ ကမ္ပည်းစာတင်လျက် မော်ကွန်းရေးမှတ်ထားရမည့်စာလည်း ဖြစ်၏။ သို့သော် ရခိုင်လူမျိုးတိုင်း

ပင် မိမိတို့ရခိုင်မော်ကွန်းကို သိသူရှာပေသည်။ ထိုသို့ ကျောက်ကမ္ပည်းစသည် တင်၍လည်း မရှိခဲ့ဟုလည်း မပြောနိုင်ချေ။ ယခုတွေ့ရသောမူမှာ ပေမူဖြစ်ပြီး (အရှေ့ပါကစ္စတန်နယ်) အနောက်ပြည်၊ ဗိုလ်မင်းထောင်အဝင်၊ မရှက်ချောင်း (ပင်းဝါချောင်းဖျား)ဒေသမှ ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ တောင်စား၊ ချောင်းစားတို့အား ပေးအပ်ရာမှ မပျက်မစီး ကျန်ရစ်ခဲ့ခြင်းလည်း ဖြစ်လေသည်။ ထိုရှေးမော်ကွန်းမူကို ရခိုင်မင်းဆက် ပြတ်သည်အထိ (ကောဇာ ၁၁၈၆) ခုတိုင် ဖြည့်စွက်ထားခြင်း၊ နိဂုံးအနည်းငယ်လည်း ပြုပြင်ထားခြင်း သဘောမျိုးဖြင့် တွေ့နိုင်၏။ ထို့ကြောင့် ရှေးရခိုင်မင်းများလက်ထက် ရခိုင်မော်ကွန်းစာကို အခြေခံထား၍ နောက်ဆရာတို့က ပြုပြင်ဆက်ခံ ကူးယူထားခြင်းဖြစ်သော ဤစာတမ်းသည် ရခိုင်လူမျိုးနှင့် ရာဇဝင်တို့ကို မော်ကွန်းထိုးခဲ့ရာ သမိုင်းမှတ် တိုင် တစ်ခုပင်ဖြစ်ပေသည်။ မူအတိုင်း တင်ပြပါအံ့။ ကမ္ဘာဦးအစ သမ္မတမင်းတို့အတ္ထုပ္ပတ္တိမင်းစဉ်စကားရပ်တို့ကို ဖော်ထုတ်လျက် ပြောဆိုသည်ရှိသော် ကျယ်မည်စိုး၍ အမြွက်ကိုသာ ရေးလိုက်ပါသည်။

ရှေးရှေးသော မင်းစဉ်စကားအကြောင်း၊ ရက္ခပူရ၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိအကြောင်း၊ ရခိုင်မင်းတို့၏ တိုင်းပြည်နှင့်တကွ ကျင့်ဝတ္တရား အသုံးအဆောင်အကြောင်းတို့ကို နောင်လာမင်းတို့အတွက်နှင့် တိုင်းသားပြည်သူ လူအပေါင်းတို့ သိစိမ့်သောငှာ ဝေပုလတောင်၌ရှိသော ပတ္တမြားမျက်ရှင်ကို လက်ဝါး၌ တင်ထားဘိသကဲ့သို့ ပြပေအံ့။

မဇ္ဈိမဒေသတိုင်းပြည်၌ ဘုန်းတန်ခိုးကြီးမြတ်တော်မူသော စကြဝတေး မန္ဓတ်မင်းသည် နတ်ရွာစံ ကံကုန်သည့်ကာလ သားကြီးလေးပါးတို့အား တိုင်း ပြည်ကို ဝေငှ၍ ပေးပြီးသည့်နောက်၊ နောက်မှ ပေါ်ထွက်ရောက်လာသော သား ငကျန်တစ်ယောက်ကို ရက္ခပူရသို့သွား၍ ထည့်လိုက်သော လူအပေါင်း တို့နှင့် မင်း၏စည်းစိမ်ကို ခံစားလျက် နေလေဟု ခမည်းတော်မင်းကြီးက အမိန့်အာဏာပေးလိုက်သည့်အတိုင်း သားတော်လည်း ခမည်းတော်စကားကို နာခံ၍ လူအများတို့နှင့် ရက္ခပူရသို့ဝင်ပြီးလျှင် ကုလားတန်မြစ်ညာ လက်ဝဲ လက်ယာနှင့် ရက္ခဘီလူးတို့ကို ကြောက်သောကြောင့် စု၍နေကြကုန်၏။ ထို အခါ ဘုန်းကံကြီးမားသော မဇ္ဈိမဒေသအရပ်က ကပိလဝတ်ပြည့်ရှင်မင်းကြီး သည် ရသေ့လုပ်၍ ရက္ခပူရသို့ ရောက်လာသည်ရှိသော် ရသေ့တို့၏ကျင့်ဝတ် အဠသီဖြင့်

ကျင့်ဆောင်တည်၍နေသောအခါ ရှေးရှေးသောဘဝက ခြေရင်း၌ အလုပ်အကျွေးဖြစ်ခဲ့ဖူးသောကြောင့် သမ္ဘာချင်းမတူသော်လည်း ရှေးကြောင်းရင်းဆုံလေသောကြောင့် ဣန္ဒမာရီ ဆတ်မသည် ကပိလရသေ့နှင့် သင့်နေစံပျော်လေသောကြောင့် 'မာရယု' အမည်ရှိ သားကို ရလေ၏။

ထိုမင်းသည် ကြီးလတ်၍ မောင်းမမိဿံ ခြွေရံတို့နှင့်တကွ ခြံရံလျက် ထီးနန်းစည်းစိမ်ရိပ်ငြိမ်ချမ်းသာကို စိုးစံပယ်တော်မူ၍ ထိုမင်းသည် ရှစ်ဆယ့်တစ် (၈၁)နှစ်၊ နန်းစည်းစိမ် ခြောက်ဆယ့်နှစ် (၆၂)နှစ်ကို စံလေ၏။ မာရယု၏ ဘုန်းတော်ကြောင့် သိကြားမင်းသည် နတ်စကြာဖြစ်သော လေးလက်နက်ကို အပ်လေ၏။

ထိုမင်းသည် ရက္ခဘီလူးတို့ကို ခွင်းသတ်လျက် ဘီလူးတို့ သေဆုံးပျက်ပြုန်းသည့်ကာလ ဘီလူးမရှိသောကြောင့် တိုင်းသားပြည်သူ လူအပေါင်းတို့သည် အေးချမ်းစွာ လုပ်ကိုင်စားသောက်၍ နေကြလေကုန်၏။

ပြည်သူအပေါင်းတို့သည် အချို့သော သူတို့ကား ကုလားတန်မြစ်ညာမှာ လုပ်စားလေသောကြောင့် အညာသားဟု ခေါ်ကြကုန်၏။ ကာလရှည်မြင့်သောကြောင့် အညာသား အမည်ပျောက်၍ ကျောက်တော်သားဟု ဘွဲ့များသာ ရလာသည်။ နေရာအရပ်ကို အစွဲပြု၍ အခေါ်ခံရလေသည်။ အချို့သောလူတို့ကလည်း ကုလားတန်မြစ် လက်ဝဲလက်ယာ ချောင်းငယ်တို့ကို ဝင်၍ လုပ်စား လေသောကြောင့် ချောင်းအမည်ပျောက်၍ ချောင်းသားဟု ခေါ်လေကုန်၏။ ကုလားတန်မြစ်မရိုးတွင် လုပ်စားလေသောကြောင့် မရိုးသားဟု ခေါ်ကုန်၏။ အချို့သောသူတို့က ကုလားတန်မြစ်ဝ၌ ရဂိုင်တို့ကို ခုတ်ထွင်လုပ်စားလေ သောကြောင့် ရဂိုင်သားဟု ခေါ်တွင်လေသည်။ ကာလကြာမြင့်လတ်သည် ရှိသော် ရဂိုင်သား အမည်ပျောက်၍ ရခိုင်သားဟု အမည်တွင်လေသည်။ ၎င်း မှတစ်ဖန် ကာလရှည်မြင့်လတ်သည်ရှိသော် မိမိတို့နေရာအရပ်ကို အစွဲပြု၍ ကျွန်းအမည်၊ ရွာအမည်၊ လူအမည် စသည် တွင်လေကုန်၏။

စူဠစန္ဒြာမင်းသည် လက်ရုံးရည်နှင့်ပြည့်စုံသောကြောင့် အနောက်မဇ္ဈိမဒေသ အရပ်ကို အစိုးရတော်မူသော စူလဒါန် (စူလတန်)မင်းကို စစ်ထိုးမည်ဟု ဗိုလ်ခြေအများ ခြံရံလျက် ချီထွက်သွားစဉ်အခါ အမစ္စံဖြစ်သော မှူးမတ်တို့က အကြောင်းအကျိုး လောကဓမ္မနှစ်ရပ်ကို ဖော်ပြလျှောက်ထားကြလျှင်

ငင်းမင်းဧကရာဇ်လည်း စစ်မထိုးကောင်းဟုနေရင်း ရွှေပြည်တော်သို့ ပြန်လာခဲ့သောကြောင့် စစ်မထိုးကောင်းဟု ပြန်လာသောအရပ်ကို ယခုထက်တိုင် စစ်တကောင်းမြို့ဟု တွင်၏။

ထိုမင်းသည် ဝေသာလီ ကျောက်လှေကားမြို့တော်မှ တကောင်းသင်းတွေးမြို့သို့ ဗိုလ်ခြေအများခြံရံလျက် ရေကြောင်းဖြင့် ဧရာဝတီမြစ်ကို ဆန်တက်လာရာ ဒွါရာဝတီမင်း၊ သထုံမင်း၊ ပြည်မင်း၊ ကုန်းဘောင်မင်း စသောမင်းတို့သည် သမီးကညာ လက်ဆောင်ပဏ္ဏာများနှင့် အဖူးအမြော်ခံတော်မူပြီးမှ ဝေသာလီကျောက်လှေကားမြို့သို့ ပြန်လာရာ ပင်လယ်တွင် နဂါးမြုပ်၍ ဗိုလ်ခြေနှင့်တကွ ပျက်စီးသေကုန်သောကြောင့် ငင်းနေရာကို ယခုတိုင် နဂါးရာဇ်ဟု တွင်ကုန်၏။

စူဠစန္ဒြမင်း သေလွန်လျှင် အမျိုးအခြား တစ်ဦးဖြစ်သော အမြတူသည် ခုနစ်နှစ်တိုင်အောင် ဆက်ခံပြီးမှ ငင်းမင်းစည်းစိမ်ကို ပဲဖြူမင်း ဆက်ခံ၍ မြောက်ဦးမြို့ကို ငင်းမင်း ရှေးဦးစွာ တည်စပြုလေ၏။ ထိုပဲဖြူမင်း ထီးနန်းကို ဆက်ခံသည့်အတွင်း ဆယ့်ခုနစ် (၁၇)နှစ်တွင် ချင်းလူမျိုး လာရောက်တိုက်ခိုက်ဖျက်ဆီးသောကြောင့် ပဲဖြူမင်းနှင့် မိဖုရားပါ မြောက်ဦးမြို့မှ သပိတ်တောင်အရပ်သို့ တိမ်းရှောင် ထွက်ပြေးပြီးလျှင် မြို့တည်ထောင်၍ နေကြကုန်၏။

ပဲဖြူမင်းနောက် စူဠစန္ဒြာမင်း၏သား ငမင်း၊ ငတုန် တို့သည် မြောက်ဦးမြို့ကို ရွှေနန်း ရွှေအိမ်နှင့်တကွ သိမ်းယူပြီးလျှင် စိုးစံတော်မူကုန်၏ ထိုမင်းနတ်ရွာစံလျှင် ငင်းသားတို့ ဆက်ခံ၍ စိုးစံလေကုန်၏။ ထိုမင်းသားတို့သည် ရှေးရှေးသော မင်းတို့၏ ကျင့်ထုံးကျင့်ဝတ် တရားများနှင့် လျော်အောင် ပြုကျင့် တော်မူ၍ ပြည်ကြီး၏စည်းစိမ်ကို ခံထိုက်တော်မူသောကြောင့် မင်းအဖြစ်ကို စံတော်မူလေသည်။ ငင်းသား မင်းရဲဖြူ၊ ငင်းသား နာဂသူရိယ၊ ငင်းသား သူရိယရာဇာ၊ ငင်းသား ပုဏ္ဏက၊ ငင်းသား မင်းဖြူကြီးသည် ထီးနန်းကို စိုးစဉ် အခါ စည်သဘင်ကြီးဖြစ်သူ ပုန်စားတော်လှန်၍ ထီးနန်းကို သိမ်းယူရာ ငင်း စည်သဘင်ကြီးကို အမတ်မဟာနာဂ ထီးနန်းစည်းစိမ်မှ ချပြီးလျှင် မင်းဖြူကြီးသား မင်းနံသူကို ရွှေနန်းရွှေအိမ် ပြည်စည်းစိမ်နှင့်တကွ ပေးအပ်လေကုန် ၏။

ထိုမင်းသည်လည်း ရှေးရှေးသော မင်းတို့ကဲ့သို့ တိုင်းသားပြည်သူတို့ အေးချမ်းလေအောင် တရားတော်တို့နှင့် လျော်စွာ တိုင်းပြည်ခန့်ခွဲစီရင်တော်

မူ၍ ပြည်ကြီး၏ စည်းစိမ်ကို ခံစား စံစားတော်မူကုန်၏။ မင်းနံသူ လွန်လျှင် ငင်းသား မင်းလာတော်၊ ငင်းသား မင်းကုလား၊ ငင်းသား မင်းဘီလူး၊ မင်းဘီ လူးကို အမတ်ပုန်းစားက ရွှေနန်းရွှေအိမ်များကို သိမ်းယူရာ ငင်းမင်း လက်ထက်တွင် စမ္ဗဝက်မြို့ တစ်ဆယ့်နှစ် (၁၂)နှစ်ဆက် အဆုံးတည်း။

အမတ်အာခံယ လွန်လျှင် ငင်းသား မင်းသံ၊ မင်းသား မင်းပတိ၊ မင်းပတိ မင်းလက်ထက် မင်းဘီးလူးမြေ လကျ်ာမင်းနန်း နန်းဆက်ခံ စိုးစံ ပြီးလျှင် လောင်းကြက်မြို့ကို တည်ထောင်ပြန်၏။ တည်ထောင်၍ များမကြာမီ နတ်ရွာ စံလေ၏။ ထိုမင်း နတ်ရွာစံပြီးလျှင် ငင်းသား သီဟတိ၊ ငင်းသား ရာဇာကြီး၊ ငင်းသား သကျ်ာဝင်ကြီး၊ ငင်းသား သကျ်ာဝင်ငယ်၊ ငင်းသား ကောလိယ၊ ငင်းသား ဒသရာဇာ၊ ငင်းသား အနံသီရိ၊ ငင်းသား မင်းဘုန်းဇာ၊ ငင်းသား ပဥ္စကာလစက်၊ ငင်းသား ကတ္တရပေါ (ခနရပေါ)၊ ကတ္တရပေါသည် ထီး နန်းစည်းစိမ်ကို သိမ်းပိုက်ပြီး မင်းပြု၍ စိုးစံနေစဉ် အမတ်ဖြစ်သော စလင်းမိုလ် ပုန်စားပြီးနောက် နန်းမွေခံဖြစ်သော မဥ္ဇူသင် ဆက်ခံစိုးစံ ပြန်၏။ ထိုမင်းသည် တောင်ငူမြို့ကို တည်ထောင်ပြီးမှ နတ်ရွာစံလေ၏။

ငင်းသား မင်းရန်မန်၊ ငင်းသား ငပုဂန်၊ ငင်းသား ငရက္ခိုက်၊ ငင်းသား ငကြုံ၊ ငင်းသား ငဆူ၊ ငင်းသား ရွှေသင်၊ ငင်းညီ မင်းခေါင်ကြီး၊ ငင်းညီ မင်းခေါင်ငယ်၊ ငင်းသား ကမ္ဘာလောင်ကြီး၊ ငင်းသား ကမ္ဘာလောင်ငယ်၊ ကမ္ဘာလောင်ငယ်ကို အမတ် ဇေယျာဘဒ္ဒရ ပုန်စားပြီးလျှင် ငင်းသား လက်ရငယ်၊ ငင်းသား သနပင်ဖြူ၊ ငင်းသား နိယိသိမ်း၊ ငင်းသား ငနလုံ(နနလုံ)၊ ငင်းသား အလောမဖြူ၊ ငင်းမင်းလက်ထက် ခြောက်ရာတစ်ဆယ့်နှစ် (၆၁၂) ခုနှစ်တွင် မြို့ဟောင်းမြို့မှ လောင်းကြက်မြို့သို့ ရွှေ့ပြောင်းပြီးလျှင် နန်းစံတော်မူ၏။

ထိုမင်းကြီးစိုးစဉ် အခါဝယ် မြန်မာပြည်က စ၍ အုံပေါင်း၊ မိုးကောင်း၊ မိုးနည်း၊ မိုးဝမ်း၊ ချင်း၊ မွန်မင်း တို့သည် သမီးရတနာ စသော အခွန်အတုတ် ဆက်သွင်းသိမ်းယူပြီးလျှင် ငင်းသား ရာဇာသူကြီး၊ ငင်းသား မင်းစောလုံ၊ ငင်းသား ဥဇနကြီး၊ ငင်းသား စောမွန်ကြီး၊ ငင်းသား နန်းကျကြီး၊ ငင်းသား မင်းဘိက္ခု (မင်းဘီလူး) ၊ ငင်းမင်းကို အမတ်စည်သဘင်ကြီး ပုန်စားပြီးလျှင် ထီးနန်းစည်းစိမ်များကို သိမ်းယူ၍ နန်းတက်လေ၏။ ထိုအမတ်ကြီးကို ပြည်သူ ပြည်သားများတို့သည် နန်းမှချပြီးလျှင် မင်းဘီလူးသား မင်းဖီးရိုးကို

ပြည်ကြီး စည်းစိမ်ကို ပေးအပ်ပြီးလျှင် ထီးနန်းကို ဆက်ခံရလေ၏။ ထိုမင်းဆက်ခံ၍ တိုင်းပြည်အေးချမ်းလျက် များမကြာမီပင် နတ်ရွာစံလေ၏။ ထိုမင်းသား ဥဇနငယ်၊ ၎င်းသား သီဝရာဇ်၊ ၎င်းသား သိမ်းစည်း၊ ၎င်းသား ရာဇသူကို အမတ်စည်သဘင် လုပ်ကြံပြီးမှ ၎င်းအမတ်ထီးနန်း စည်းစိမ်ကို သိမ်ယူပြီးလျှင် မင်းပြု၏။ ၎င်းနောက် အမတ်မြင်းစည် ပုန်စား တော်လှန်ပြီးလျှင် ရင်းပြုပြီး နောက် ငါးလကြာလျှင်မဟာမျိုးဖြစ်သော ရာဇသူကို ထီးနန်းစည်းစိမ်နှင့်တကွ နန်းတင် တော်မူကုန်၏။ ထိုရာဇသူမင်း လွန်လျှင် ညီသိမ်ဇသူ (သိင်္ဂသူ)ကို မင်းမြှောက်၍ ထီးနန်းစည်းစိမ်ကို အပ်လေ၏။ ထိုမင်းလွန်လျှင် တူတော်ဖြစ်သော စောမွန်ကို နန်းတင်လေ၏။ ထိုမင်းလက်ထက် ခုနစ်ရာခြောက်ဆယ့်ရှစ် (၇၆၈)၌ လွန်လေပြီးသော ရှေးရှေးသောမင်းအပေါင်းတို့ လက်ထက် တော်၌လည်း သာသနာတည် လူမျိုးဖြစ်သောကြောင့် ရခိုင်သား၊ ချောင်းသားဟူ၍ ကွဲပြားခြင်း မရှိကုန်၊ ကာလရှည်မြင့်သောကြောင့် နေရာအရပ်ကို အစွဲပြု၍ အသီးသီး ခေါ်ဝေါ်ကြလေကုန်၏။ ရခိုင်သားမင်း၊ ချောင်းသားမင်း၊ ကုလားမင်းဟူ၍ မရှိ။ သာကီနွယ် ဖြစ်လေသောကြောင့် အမျိုးမြတ်ရ လေသည်။

မြောက်ဦးမြို့တော် မင်းဆက်အပေါင်းကို မင်းစဉ်အတိုင်း သိသာအောင် ဆိုပေအံ့။

စောမွန် မရှိ၍ လောင်းကြက်မြို့ ပျက်စီးပြီးသည့်နောက် ၂၁ နှစ် ငါးလတိုင် မြန်မာနှင့် မွန်တို့သည် တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး အကြိမ်ကြိမ် လာရောက်တိုက်ခိုက်ဖျက်ဆီးပြီးမှ အနောက်မဇ္ဈိမဒေသ အရပ်တွင် ခိုဝင်နေသော စောမွန်မင်းကို စူလတန်မင်းသည် ရဲမက် ဗိုလ်ခြေ အမြောက်အမြားတို့နှင့် စေလွှတ်ပြီးလျှင် ဓညဝတီပြည်ကြီး စည်းစိမ်ကို အပ်နှင်းရာ ၎င်းစောမွန်မင်းသည် မြို့သုဉ်းဖြစ်သော လောင်းကြက်မြို့မှ ထွက်လာ၍ သက္ကရာဇ် ခုနစ်ရာကိုးဆယ့်နှစ် (၇၉၂) ခုနှစ်တွင် မြောက်ဦးရွှေမြို့တော်ကို ရှေးဦးစွာ တည်ထောင်စိုးစံပြုလေသည်။ ထိုမင်းစောမွန် လွန်လျှင် ဘေးလောင်းတော် အဆက်အနွယ်ဖြစ်သော ညီမင်းရာဇရီ (မင်းခရီ)ကို အာလီခင်ဟု အမည်ခံတော်မူ၍ မင်းပြုလေ၏ ။

ထိုမင်းလက်ထက် မြန်မာပြည်နှင့် ဓညဝတီပြည် အကြားတွင် ဖိုးခေါင်တောင်ရိုးကို နယ်ပယ်သတ်မှတ်၍ ခွဲခြားလေ၏။ သက္ကရာဇ် ရှစ်ရာခြောက်

(၈၀၆)ခုတွင် အင်းဝမြို့ဘုရင် နရပတိမင်းကိုယ်တိုင် မင်းမိဖုရား စသော ဆွေတော်မျိုးတော်များနှင့်တကွ ဖိုးခေါင်တောင်ရိုးကို လာရောက်ပြီးလျှင် ဓညဝတီမင်း စာရီမိဖုရား၊ မောင်းမမိဿံ ခြိရုံလျက်မင်းဇကေရာဇ်နှစ်ပါးတို့သည် မိဿယ ဖွဲ့ကြ၏။

ထိုစာရီမင်း လွန်လျှင် သားတော် စောဖြူသည် ကုလားမသျှာ ဟူသော အမည်ကို ခံတော်မူ၍ မှူးကြီးမတ်ရာ သေနာပတိ အစရှိသော မင်းတို့၏ လက်ရုံး ဆင်း၊ မြင်း၊ ရထား၊ ကာ၊ လွှား၊ မီးပေါက်၊ အမြောက် သေနတ် လက်နက်များစွာ ရာဇာ လက်ရုံးတိုင်းသားပြည်သူ ကြည်ဖြူသဒ္ဓါ မဟာရတ စိုးရသခင် ဘုရင်မင်းမြတ်အဖြစ် အုပ်ချုပ်၍ စံနေတော်မူ၏။ ထိုအခါ ရက္ခပူရတိုင်းပြည်မကို ကာလတာရှည် ကြာမြင့်လေသောကြောင့် ဓညဝတီတွင် တုံသမည် ရခိုင်တိုင်းဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သမုတ်ကြလေကုန်သည်။

၁။ သားတော် ဘစောဖြူ
၂။ ၎င်းသား စွာလျှာ (ဒေါလျှာ)
၃။ ဘထွေးတော် မင်းညို
၄။ စွာလျှာသား မင်းရန်အောင်
၅။ ၎င်းဦးရီး စလင်သူ
၆။ ၎င်းသား မင်းရာဇာ
၇။ ၎င်းသား ဂဇာပတိ
၈။ ဆင်ဖြူရှင်သား ဘလသျှာ
၉။ မင်းရာဇာသား မင်းဘင် (မင်းပင်)။

၁။ အိမ်ရှေ့မင်းကြီးသား မင်းစော (မင်းစောလှ)
၂။ ၎င်းညီတော် စကြဝတေးမင်း
၃။ ဘထွေးတော် မင်းဖလောင်း
၄။ ၎င်းသား သတိုးဓမ္မရာဇာ
၅။ ၎င်းသား ဥပရာဇာမင်းခမောင်း
၆။ ၎င်းသား မင်းဟရီ
၇။ ၎င်းသား ဆင်ဖြူရှင်
၈။ ၎င်းသား နရပတိ

၉။ ၎င်းသား စန္ဒရသုဓမ္မ
၁၀။ ၎င်းသား သဒိုးအောင်
၁၁။ ၎င်းသား ဥဂ္ဂဗလမင်း။

၎င်းမင်းကို အမတ်ပုန်စား၍ သံဃာတစ်ပါးကို မင်းမြှောက် လေ၏။ ဝရဓမ္မမင်းရာဇာလည်း တွင်သည်။ ထိုဝရဓမ္မမင်းရာဇာ အမတ်မဏိသူ ပုန်စား ၍ မင်းပြုတော်မူလေ၏။

၎င်းမဏိသူမင်းကို အမတ်သတိုးအောင် ပုန်စား၍ မင်းပြုပြန်၏။ ၎င်းအမတ်ကို ပြည်သူတို့နှင့် အမတ်ငကုန် ပုန်စား၍ မင်းပြုပြန်သည်။ အမတ် ငကုန်ကို အခြားအမတ် တစ်ဦးပုန်စားပြီးလျှင် မင်းရာဇာ အမည်ယူ၍ မင်းပြု၏။ ၎င်းမင်းကို အမတ်တစ်ဦး ပုန်စားပြီးလျှင် နရပတိအမည်ဖြင့် ဆက်ခံစိုးစံပြန်၏။ ၎င်းမင်းကို ပြည်သူပြည်သားတို့ နန်းမှချပြီးလျှင် အမတ်ကျော်သဃ်ကို ပရဝီအမည်ခံယူ၍ ထီးနန်းစည်းစိမ်ကို သိမ်းယူလေ၏။ ထို့နောက် အနန္တဗလ မင်းပြု၏။ တောင်အရပ် ပိန်နဲချောင်းမှာ စစ်ကဲရဲဘော်၊ ယိုးချောင်းတွင် ကိုယ်ရံကြီး ဝါသထ၊ ကန်ချောင်းတွင် သူတော်ဦး၊ ပါးတော်တွင် အဟုလ်ကြောင်ဘိုနှင့် တကွ အသီးသီး မင်းပြု၏။ သက္ကရာဇ် တစ်ထောင် ခြောက်တယ့်လေးခု (၁၀၆၄)နှစ် တောင်ဘက်ကျိန်းကျွန်းအရပ်မှာ ငကန်းတုံး ညို လေ့ကားလေ့လျင်စီးလျက် အလုံးအရင်းနှင့် အကွဲအပြား ကြီးစိုးသော မင်းတို့ကို သိမ်းယူ၍ မင်းပြုသက္ကရာဇ်ကား တစ်ထောင့်ခုနစ်ဆယ့်တစ်ခု (၁၀၇၁)နှစ် မြောက်ဦးမြို့ကို စိုးစံတော်မူ၏။ ၎င်းမင်း ထီးနန်းစည်းစိမ်ကို ရလျှင် စန္ဒဝိဇယရာဇာဘွဲ့ အမည်အရွေးကို ခံတော်မူလေ၏။ ထိုမင်းထိုး သက္ကရာဇ်ကား တစ်ထောင့်ကိုးဆယ့်သုံး (၁၀၉၃)ခုနှစ် သမက်သာမ ပုန်စား ပြီးလျှင် စန္ဒသူရိယရာဇာ အမည်ဖြင့် ပြည်ကြီးစည်းစိမ်ကို သိမ်းမြန်းစံပယ် တော်မူကုန်၏။

၎င်းမင်း လွန်လျှင် သားတော် နရဓိပတိ မင်းပြုစဉ် ငယ်ကျွန် ငဆုပန့်၊ ငပန်းပွင့်တို့ တော်လှန်ပုန်စားရာတွင် ဦးရီးတော် လောင်းကြက်စားကို နန်းတင် လေ၏။ ထိုလောင်းကြက်စားမင်းသည် ရွှေနန်းရွှေအိမ်များကိုရလျှင် နဝပရဝ မည်သော အမည်ကို ခံကုန်၏။ ၎င်းမင်းလွန်လျှင် ၎င်းသား စန္ဒဝစလ မင်းပြု၏။ ထိုမင်းကို ကုလားငယ်ကလျာ တော်လှန်ပြီးလျှင် ခုနစ်ရက် မင်းပြုစဉ် အခါ ပြည်သူပြည်သားတို့ နန်းချပြီးလျှင် စန္ဒဝစလမင်း၏

ညီတော် အိမ်ရှေ့ မင်းကို ပဝါရာဇ် (မေတ္တာရာဇ်) မင်းအမည်ဖြင့် ထီးနန်းတင်၏။ ထိုမင်းလွန်လျှင် ဘထွေးသည် အဘယရာဇာ အမည်ဖြင့် ထီးနန်းစည်းစိမ်ကို ဆက်ခံ စိုးစံတော်မူကုန်၏။ ၎င်းမင်းကို အဘယရာဇာမင်း၏ ရမ်းဗြဲစားသည် ပုန်စားတော်လှန်၍ မဟာရာဇာအမည် ခံယူပြီးလျှင် ထီးနန်းကို သိမ်းယူ၏။ ၎င်းမင်းကို အမတ်ဖြစ်သော ဒါးပိုင်ကြီးသည် တစ်ထောင့်တစ်ရာသုံးဆယ့်ငါး (၁၁၃၅) ခုနှစ် ပုန်စားပြီးလျှင် သုံးနှစ် စိုးစံပြန်၏။ ၎င်းမင်း သက္ကရာဇ် တစ်ထောင် တစ်ရာသုံးဆယ့်ရှစ် (၁၁၃၈)ခုနှစ် အမတ်ပိုးရွှေ ပုန်စားပြီးလျှင် တစ်လကျော်ခန့် မင်းပြုပြီးလဆင် ဝိမလရာဇာအမည်ကိုခံ၏။ ထိုမင်းကို ၎င်းခုနှစ် ရမ်းဗြဲမြို့ မောင်အောင်စုံ အလုံးအရင်းနှင့်တော်လှန်ပုန်းစား၍ ဓမ္မရာဇ်ဟူသော အမည်ကို ခံယူပြီးလျှင် ပြည်ကြီး၏ စည်းစိမ်ကို ခြောက်နှစ် တိုင် စိုးစံတော်မူကုန်၏။ ၎င်းမင်းလွန်လျှင် သားတော်လက်ဝဲမြန်သည် မဟာသမ္မတအမည်ဖြင့် ပြည်ကြီးစည်းစိမ်ကို သုံးနှစ်စိုးစဉ် တစ်ထောင်တစ်ရာ လေးဆယ့် ခြောက် (၁၁၄၆) ခုနှစ်တွင် အမရပူရပြည်ကြီးကို အစိုးရတော်မူသော ဘုရင်မင်းဇကေရာဇ်လက်ထက်တော်၌ သိမ်းစိုးခြင်း သက္ကရာဇ် တစ်ထောင်တစ်ရာ ရှစ်ဆယ့်ခြောက် (၁၁၈၆)ခုနှစ်တိုင် စံလေ၏။

ရှေးရှေးသော မင်းစဉ်စကားရပ်များကို အကျဉ်းအားဖြင့် သေချာစွာပြပေအံ့။

ပထမဘုရားအနွယ်ဖြစ်သော ဘိုးတော်အဥ္စနမင်းကြီးလက်ထက်တစ်ထောင်ရှစ်ရာလေးဆယ့်ခုနစ် (၁၈၄၇)ခုနှစ်ကို ဒေဝီလဆရာဖြို၍ တိုက်ရလေသည်။ ခြောက်ဆယ့်ခုနစ် (၆၇)ခုနှစ် ဘုရားအလောင်း ပဋိသန္ဓေနေသည်။ ခြောက်ဆယ့်ရှစ် (၆၈)ခုနှစ် သောကြာနေ့မှာ ဘုရားလောင်းဖွားတော်မူလေသည်။ ရှစ်ဆယ့်သုံး (၈၃)ခုမှာ ယသော်ဓရာနှင့် ထိမ်းမြားတော်မူသည်။ ကိုးဆယ့်ခုနစ် (၉၇)ခုနှစ် ဝါဆိုလပြည့် တနင်္လာနေ့ တောထွက်တော်မူသည်။ တစ်ရာ့သုံး (၁၀၃)ခုနှစ်၊ ကဆုန်လပြည့် ဗုဒ္ဓဟူးနေ့ နေထွက်အချိန်၌ ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူသည်။ တစ်ရာလေးဆယ့်ရှစ် (၁၄၈)ခုနှစ် အင်္ဂါနေ့ ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူသည်။ ပရိနိဗ္ဗာန် လွန်တော်မူပြီးသည့်နောက် ထိုသက္ကရာဇ် တစ်ရာလေးဆယ့်ရှစ် (၁၄၈)ခုကို အဇာတသတ်မင်းကျိန်းဖြို၍တိုက်ရလေ သည်။ ၎င်းနောက် ပေါက္ကံမြို့ နော်ရထာက သက္ကရာဇ်

ခြောက်ရာလေးဆယ့် နှစ် (၆၄၂)ခုနှစ်ကို ဖြိုသည်။ ၎င်းနောက် ပထမ စန္ဒသူရိယမင်းလက်ထက် ငါးရာခြောက်ဆယ့်လေး (၅၆၄)ခုနှစ်ကို ပထမ စန္ဒသူရိယမင်းဖြိုသည်။ စန္ဒသူရိယမင်း နှစ်ဆယ့်နှစ် (၂၂)ဆက်တွင် နောက်ဆုံး မင်းသည် မဟာမြတ် မုနိကို သွန်းလုပ်သည်။ စန္ဒသူရိယမင်း နှစ်ဆယ့်နှစ် (၂၂)ဆက်နောက် ခန္ဓရ မင်း ကိုး (၉)ဆက်၊ ဒသရာဇာမင်း သုံး(၃)ဆက်၊ အလောင်းစွယ်သမင်း လေး(၄)ဆက်၊ သက္ကရာဇ် ထောင်ကျိန်းကို ဖြိုသည်။ ၎င်းနောက် ငမင်း ငကုန်း ငါး(၅)ဆက်၊ မင်းရာဇာကြီး ကိုး (၉)ဆက်မှာ နှစ်ခွဲတစ်ယောက် တစ်နှစ် တစ်ယောက်၊ ၎င်းနောက် မင်းခမောင်း သုံး(၃) ဆက်မှာ အဆုံး၌ မင်းခမောင်းသည် အရှေ့ဟံသာဝတီပြည်ကို တိုက်ခိုက်လျက် ပဂိုးဖြူ မင်းသမီးကို ဆောင်ယူခဲ့သည်။ ပဂိုးဖြူ မင်းသမီး နောက် မွန်ကိုးသိန်း၊ ပြူကိုးသိန်းနှင့် သမီးအား ထည့်လိုက်သည်။ လက်ဖွဲ့သည်ဟု အခြင်း ရှိလေသည်။

ရခိုင်ဓညဝတီပြည်မှာ ရောက်လျှင် အရှေ့ဘက်အရပ်က ထားလေသော ကြောင့် အချို့ကလည်း အရှေ့ဘက်အရပ်သို့ ပြေးသွားလေ၏။ အချို့ကလည်း ကျန်ရစ်၏။ ဤအကြောင်းကို ပဂိုးဖြူမင်းသမီး သိလေသောကြောင့် ဤသို့ ပြေးက ငါ့လူတို့သည် သေကုန်လတ္တံ့ဟူ၍ အစိုးရ မင်းခမောင်းအား နိုးနှော တိုင်ပင်ပြောဆိုလေသော် မင်းသမီး ပဂိုးဖြူနှင့် ညီညာပြီးလျှင် ကျန်ရစ်သော ပြူ–မွန်တို့ကို ချင်ချောင်းစား၊ ရပွားစား၊ ပန်းသရီချောင်းစားတို့ကို ခေါ်၍ တောဖျားမြစ်အထဲ၌ လုပ်ကြံစားသောက်၍ နေကြလေကုန်၏။

ရှေးရှေးသော မင်းတို့၏ တရားသည်ကား မင်းတို့မှာ ဆယ့်ပါးတည်း။ ဆယ်ပါးဟူသည်ကား ‘ဒါနံ သီလံ၊ ပရိစ္စာဂံ၊ အဇ္ဇဝံ၊ မဒ္ဒဝံ၊ တပံ၊ အက္ကောဓံ အဝိဟိံသဉ္စ၊ ခန္တီစ၊ အဝိရောဓနံ၊ ဣမေဒသ၊ ခတ္တိယစရေ’ ဟု မင်းကျင့်တရား ဆယ်ပါးဖြင့်သာ ဆိုခဲ့သည်။ သင်္ဂဟတရား လေးပါးဟူသည်ကား ‘မေတ္တာ၊ ဂရုဏာ၊ ဥပေက္ခာ၊ မုဒိတာ’ ဟု သင်္ဂဟတရား လေးပါးဟူ၍ ဗြဟ္မစိုရ်တရား လေးပါးကို သွင်းရသည်။ မနက်ကိုဆွမ်း ညကိုပန်း၊ မနက်ကို ဘုရား၊ ညကို တရား။ ဤသည်လည်း မင်းတို့၏ သင်္ဂဟတရား မည်ကုန်၏။ မင်းတို့၏ ဗလသည်ကား ဆင်၊မြင်း၊ မှူးမတ် ဗိုလ်ပါအားလည်း တစ်ပါး၊ ဘုမ္မိပါလ တိုင်းပြည်ခရိုင်အားလည်း တစ်ပါး၊ တိုင်းသူပြည်သားတို့အား အခွန်တော်နှင့် တကွ ပြည်သူတို့အားလည်း တစ်ပါး၊ သေနာတိ ပညာရှိအမတ်တို့အားလည်း

တစ်ပါး၊ ဒိုင်း၊ဓား၊ ကာလွှား၊ သေနတ်၊ မီးပေါက်၊ အမြောက်၊ စိန်ပြောင်း လက်နက်အားလည်း တစ်ပါး။ ဤသည်ကား 'ရာဇာနံ၊ မင်းတို့၏ ဗလံ၊ အားတည်း။' မင်းတို့၏ တန်ဆာဆယ်ပါး ဟူသည်ကား တိုင်းပြည်၌ ကျုံး မြောင်း၊ ရင်တား၊ ပြအိုးစောင့်ရန် မြို့တန်ဆာလည်း တစ်ပါး၊ တိုင်းသားပြည် သူ လူအပေါင်းတို့ အင်လည်း တစ်ပါး၊ ဆင်စီး၊ မြင်းစီး၊ ရထားစီးတို့ အင် လည်း တစ်ပါး ရဲမတ်ဗိုလ်ပါ လက်နက်အပေါင်းတို့အင်လည်း တစ်ပါး၊ မှူးကြီး မတ်ခေါင် တရားသူကြီး ပညာရှိအင်လည်း တစ်ပါး၊ သေနာပတိ စစ်သူကြီးအင်လည်း တစ်ပါး၊ သူဌေး သူကြွယ် ပုရောဟိတ်ပုဏ္ဏားစသော အင်လည်း တစ်ပါး၊ ရာမ၊ သုဘာ၊ သုရာမဟု နန်းသုံးဆောင်အင်လည်း တစ်ပါး၊ မောင်းမမိဿံ အခြွေအရံအင်လည်း တစ်ပါး။ ဤဆယ်ပါးသောအင်နှင့် ပြည့်စုံသော ခတ္တိယ မင်းတို့သည် ဘုန်းတန်ခိုးကြီးမြတ်သည်။ အာယုအသက် ရှည်ကုန်သည်။ ပြည်ထောင် မင်းအပေါင်းတို့သည်လည်း ရှိသေခစားကုန် သည်။ နိဂုံးဇနပုဒ် ကျေးလက်ရွာသူတို့လည်း ရွှေပန်း၊ ငွေပန်း၊ သမီးကညာ ဆက်လာကုန်သည်။ ဘုန်းကြီးသော အလောင်းမင်းတို့သည် နောင်လာမင်းတို့ သိစိမ့်သောငှာ အကျဉ်းချုပ်၍ ထားခဲ့ပါသည်။

ရှေးမင်းတို့ ကျင့်ရာသော အကြောင်းတို့သည် ရာဇဘိသိက် မြှောက်သည့် ကာလ၊ မင်းနေမြို့တော်ကို အလင်္ကာရိတ္တာန တန်ဆာဆင်ရသည်ကား ကျောင်းလမ်း ဇင်းခါတို့၌ ရာဇမတ် ကာရံပြီးလျှင် အုန်း၊ ကြံ၊ ငှက်ပျောတို့ ကို စိုက်စေရာ၏။ ဖျင်ဖြူဖျင်နီ ခင်းပြီးသည့်ကာလ ရဟန်းသာမဏေတို့ကို ပင့်ဖိတ်၍ ပရိတ်နာပြီး ဆွမ်းကျွေးရာသည်။ ရာဇမင်းသည်ကား အရှေ့ကိုမျက် နှာပြုလျက် ဇာတ်ရှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံသော ဗြဟ္မဏပုရောဟိတ်ပုဏ္ဏားဆရာ ရှစ်ယောက်ကို ရတနာဦးဆောင်၊ ရတနာ ရွှေချိုင့်၊ မင်္ဂလာတရား၊ အောင်ခြင်း ရှစ်ပါးတို့ဖြင့် ခရုသင်းဆွဲကိုင်လျက် ပန်းသပြေညွန့်တို့ဖြင့် ရေစင်ဖျန်းအပ် ၏။ ပထမ ကညာပျိုလေးယောက်တို့ကို ခုနစ်ကန် ရေခပ်စေပြီးမှ သူဌေးကြီး သည် သပြေညွန့်ဖြင့် ထိုရေဦးကို ဖျန်းစေရာ၏။

ထို့နောက် သူကြွယ်သမီး၊ မင်းသမီး၊ တောင်ညာစံမိဖုရားတို့ အစဉ် အတိုင်း ဖျန်းစေရာ၏။ ဖျန်းပြီးလျှင် ရေလုံး တစ်ရာ (၁၀၀) လျောက်ပတ်စွာ သွန်း၍ ပန်းနံ့သာ လိမ်းကျံရာ၏။ ကိုယ်လုပ်တော် ယောကျ်ားတစ်ယောက်ကို ဖောင်းစလွယ်အဝတ် ဆင်စေပြီးမှ ဥကင်သနန်းဦး၌ အတွင်းအမတ်ကြီးလည်း

တစ်ပါး၊ မင်းဆုလာဘ်ကို ခံစား၍ မင်းအပ်ထားသော ဒါးပိုင်ကြီးမင်းလည်း တစ်ပါး၊ တိုင်းပြည်၏အမှုကို ငြိမ်းအောင် စီရင်စေတတ်သော အတွင်းကိုယ်ရံကြီးလည်း တစ်ပါး၊ လက်ယာ လက်ဝဲ နှစ်ဖက် မင်းထွက်မင်းဝင် ကြိုဆိုသော လက်ယာမြန်၊ လက်ဝဲမြန် နှစ်ယောက်၊ ထုံးပုံသက်သေ ဥပဒေကူတတ်သော သူလည်း တစ်ယောက်၊ ကျမ်းဂန်ဓမ္မသတ်နှင့်ညီစွာ စီရင်တတ်သော သူလည်း တစ်ယောက်၊ ဉစ္စာ ရွှေငွေ များစွာကြွယ်ဝသော သူဌေးကြီးလည်း တစ်ယောက်၊ မင်း၏ ကျက်သရေတို့ဖြင့် ရှေးဦးစွာ ကောင်းသောမင်္ဂလာရှိသော စကားကို ပြောဆိုရာသည်။

ဤသို့ ကျင့်ဆောင်သော မင်းတို့သည် ဘုန်းကျက်သရေ တိုးတက်ရာသည်။ အသက် ရှည်ရာသည်။ ပြည်နောင် မင်းအပေါင်းတို့သည်လည်း ဆင်၊ မြင်း၊ သမီးကညာ ပို့သွင်းလာရသည်။ ကြီးမြတ်သော စည်းစိမ်ချမ်းသာတို့နှင့် ပြည့်စုံကုန်ရာသည်။ ဘုမ္မိရာဇာ ခတ္တိယဘုရင်မင်းမြတ် ဟူ၍ တိုင်းပြည်ကြေညာလေကုန်သည်။

ဓညဝတီ ပြည်ကြီးသခင် ဘုရင်တို့မှာလည်း ထိုက်တန်သည့် အားလျော်စွာ အခြံအရံ ထားရလေကုန်သည်။ မင်းနှင့်တကွ မကွာပြည်အမှုတို့နှင့် စပ်သော တိုင်းပင်အမတ်ကြီးသည်ကား လေးပါးတည်း။ လေးပါးဟူသည်ကား မင်းတို့မှာအပ်သည့် ပြည်စိုးကြီးလည်း တစ်ယောက်၊ ဟဇရားကြီးလည်း တစ်ယောက်၊ ဆင်ဝန်ကြီးလည်း တစ်ယောက်၊ ကိုယ်ရံကြီးလည်း တစ်ယောက်၊ ဤသည်ကား မင်းတိုင်ပင် အမတ်ကြီး လေးပါးတည်း။

မင်းအမတ်တို့နှင့်တကွ စီရင်သော ဝင်းဟုန်လေးတိုင်

၁။ အရှေ့ဝင်းဟုန်

၂။ အနောက်ဝင်းဟုန်

၃။ တောင်ဝင်းဟုန်

၄။ မြောက်ဝင်းဟုန် ဤလေးပါးတည်း။

လောကဓမ္မကို သိတတ်သော ဒါးပိုင်အမတ်လေးပါး ဟူသော်ကား–

မင်းတို့၏ အဋ္ဌလီအထွက်အဝင်တို့၌ ကြိုဆိုရသော လက်ယာမြန်၊ လက်ဝဲမြန် အမတ်ကြီး နှစ်ယောက်စီ။ ဤလေးယောက်တည်း။

မင်းဆုစား အမတ်နှစ်တိုင် ဟူသော်ကား –

လက်ယာသင်၊ လက်ဝဲသင်။ ဤနှစ်ယောက်တည်း။

တိုင်းပြည်သား၏ အမှုကို သွယ်ဆောင် ထောက်မပြုလုပ်၍ လျှောက်တင်ပြောဆိုတတ်သော ရှေ့တော်အမည်သည် လေးပါးရှိ၏။

အတွင်းရှေ့တော်ခံ၊ အပြင်ရှေ့တော်ခံ၊ တိုင်းပြည်အမှုကိစ္စတို့ကို နာခံ၍ စီရင်သော ပြင်အမတ်၊ ပြင်အမှုကို ကောင်းမွန်စွာ စီရင်တတ်ကုန်သော ပြင်ဝင်းကုန်အားဖြင့် လေးယောက်။ (အမတ်လေးယောက်၊ အမတ်ငယ်လေးပါးလည်း ဟူ၏။)

ရေမြေ့ရှင် ဘုရင်မင်းမြတ်သည် စုံရာအခြားတစ်ပါး တစ်ရပ်သို့ သွားသည်ကာလ တိုင်းပြည်ကို အပ်ထားခဲ့လေသောကြောင့် ပြည်စိုးကြီးဟု မင်းကသမုတ်ခေါ်လေသည်။ တိုင်းပြည်အခမ်းအနား အတ္ထုပ္ပတ္တိ အကြောင်းရပ်များ တို့ကို မင်းမှစ၍ တိုင်ပင်နှီးနှောရသည့် အတွက်ကြောင့် ဟဇရားကြီး ဟူ၍ ရေမြေ့ရှင်မင်းမြတ်က ဘွဲ့တော် တွင်ရလေသည်။ မင်း၏ အသုံးအဆောင် ဆင်ဖြူတော်၊ ဆင်များအပေါင်း အစရှိသော ဆင်ထိန်းတို့အပေါင်း၌ အုပ်စိုးရန်ကို ပေးအပ်သောကြောင့် ဆင်ဝန်ကြီးအရာကို မင်းက ဘွဲ့တော်ချီလေသည်။ ထုံးဟောင်းသက်သေ ဥပဒေ၊ ဝတ္ထု၊ ရာဇဝင် စကားရပ်များတို့ကို မင်းနားနေ၍ ကောင်းစွာပြောတတ်သောကြောင့် ကိုယ်ရံကြီးဟု ဘွဲ့တော်ထားလေသည်။ ဤလေးပါးသော အမတ်တို့သည် တိုင်းပြည်အကြောင်းကို ဆောင်တတ်သောကြောင့် ပြည်စွယ် ပြည်သွားနှင့်တူ၏။ တိုင်းသူပြည်သားတို့၏ အကြောင်းကို လောကဓမ္မ နှစ်ဖြာသောအရဖြင့် ကောင်းစွာဆုံးမတတ်သော ကြောင့် ရေမြေ့ရှင်မင်းကြီးက ဓားနှင့်တကွ စီရင်စုကို အပ်သည်ဖြစ်၍ ပြည်ကြီး နားမျက်စိနှင့် တူသည်ဖြစ်၍ မင်းကြီးလေးပါးဟု ခေါ်ရလေသည်။

တိုင်းပြည်ခရိုင်၊ နိုင်ငံလေးရပ်၊ ရှစ်ရပ် အတွင်း၌ ရန်ဆူးရန်ငြောင့် မပေါ်ထွက်ရအောင် စီရင်တတ်သောကြောင့် ဝင်းဟုန်လေးတိုင်သည် ပြည်ကြီး၊ ပခုံးကြီး၊ လက်ရုံးကြီးနှင့် တူ၏။ အမှုကြီးငယ် စကားစုတို့ကို လျင်မြန်စွာ မင်းထံ၌ ခရီးဦးကြို ပြောဆိုတတ်သောကြောင့် လက်ယာမြန်၊ လက်ဝဲမြန်ဟု ခေါ်ရလေသည်။

ကိုယ်လုပ်တော် ဟူသည်ကား–

အရှင်မင်းမြတ်အား ဖောင်း၊ စလွယ်၊ ခါးဝတ်အင်္ကျီ၊ ပုဆိုးတို့ကို မင်းအား ဝတ်ဆင်ရလေသောကြောင့် ကိုယ်လုပ်တော်ဟူသော အမည်ကို ခံရလေသည်။

ရှေ့တော်ခံ ရွှေစာဖတ် ဟူသည်ကား–

အရှင်မင်းမြတ် အလိုရှိသည့်ကာလ မှူးကြီးမတ်ခေါင် သေနာပတိတို့ ခြံရံလျက် ရှေ့တော်ဝယ် ရွှေစာဖတ်ရလေသောကြောင့် ရွှေစာဖတ် အမည်ကို ခံရလေသည်။

ရှေ့တော်ခံ ဟူသည်ကား–

တိုင်းပြည်သားတို့၏ အမှုကို ပေါက်မြောက်အောင် ဆောင်ရွက်၍ ရှေ့တော်၌ ပြောဆိုတတ်သောကြောင့် ရှေ့တော်ခံဟု ခေါ်ကြကုန်၏။

နောက်တော်ပါ ဟူသည်ကား–

ရေမြေ့သခင် ဘုရင်မင်းမြတ်သည် နန်းပြင်သို့ ထွက်သော်လည်းကောင်း၊ တခြားအရပ်သို့ ကြွတော်မူသော အခါ၌ လည်းကောင်း၊ လက်နက်၊ဓား၊ လှံ၊ တို့ကို စွဲကိုင်လျက် နောက်တော်က ပါရလေသောကြောင့် နောက်တော်ပါဟု ခေါ်ရလေသည်။

အတွင်းကိုယ်တော်ရံ ဟူသည်ကား–

အရှင်မင်းမြတ် အထွက်အဝင်တို့၌သော်လည်းကောင်း၊ ဆိုင်ရာ အရပ်သို့ သွားရာ၌သော် လည်းကောင်း၊ လက်နက်အဆောင်အယောင် တို့ကို ကိုင်စွဲလျက် လက်ဝဲလက်ယာ လိုက်ရလေသောကြောင့် လည်းကောင်း၊ မိစ္ဆာဇီဝ ပြုလုပ်ပသသည့်ကာလ အလိုရှိရာ အိုးခွက်၊ နတ်အိမ်၊ ပန်းပွားတို့ကို လုပ်၍ ပေးရလေသောကြောင့် လည်းကောင်း အတွင်းကိုယ်ရံဟု ခေါ်ကြကုန်၏။

ပြင်ကိုယ်တော်ရံ ဟူသည်ကား–

ရေမြေ့သခင် ဘုရင်မင်းမြတ်သည် တစ်စုံတစ်ခုအရပ်သို့ အသွားအလာ ပြုသည့်ကာလ မင်းမြတ်၏ အဆင်း၊ အဝတ်တန်ဆာတို့ကို ထမ်းပိုးရွက်ရခြင်း သည် လည်းကောင်း၊ မိစ္ဆာနတ် ပသသည့်ကာလ ဆိတ်၊ဝက်၊ကြက်၊ငှက်၊ခို၊ ဘဲ၊ပန်းမန်၊ သစ်သီး၊ မုန့်၊ ကြံ၊ ငှက်ပျော အဝဝတို့ကို ရှာကြံ၍ ပေးရလေ သောကြောင့် ပြင်ကိုယ်တော်ရံဟု ခေါ်ကြကုန်သည်။

လက်တော်ရီ ဟူသည်ကား–

မိုးဦး မိုးနှောင်း လစဉ် နတ်ပူဆန်တို့နှင့် လုပ်ရလေသောကြောင့် လက်တော်ရီဟု ခေါ်ရလေကုန်သည်။

မဲဆိုးဇာဟု ခေါ်တုံသည်ကား–

မိဖုရား၊ အပျိုတော်၊ ကိုယ်လုပ်တော်၊ အစေအပါးတို့၏ သုံးသပ်ဝတ်ဆင်ရန် အဝတို့ကို အရှင့်မိဖုရားလေးပါးနှင့်တကွ နန်းတွင်သူတို့ အလိုရှိရာ အဝတ်တို့ကို အလျင်ခပ်သိမ်းပို့သွင်း ဆက်ရလေသောကြောင့် မဲဆိုးဇာဟု ခေါ်ကုန်သည်။

ပေါက်ထိန်း ဟူသည်ကား–

ဆင်ထိန်းအပေါင်းတို့ကို အသီးသီးစေကြပ်လျက် ဆင်တန်းဆာတို့ကို ဆင်ယင်ပြီးလျှင် လက်နက်ကိုင်လျက် မင်းမြတ်သွားရာ လိုက်ရသည့်အတွက်ကြောင့် ပေါက်ထိန်းဟု ခေါ်ရလေကုန်သည်။

မထိန်း ဟူသည်ကား–

မင်း မိဖုရား သွားလာ ကြွတော်မူသည့်ကာလ ဆင်ကျောကုန်းထက်၌ အဝတ်အစား၊ သုံးဆောင်ရန် အဝတို့ကို တင်ယူ၍ လိုက်ရလေသောကြောင့် မထိန်းဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကြလေကုန်သည်။

လမည်(လမိုင်)ဟူသည်ကား–

မင်း၏နန်းတော်က အခြားထုတ်ထားပြီးသည့်ကာလ လယ်လုပ်၍ရအံ့သော စပါး၊ ဆန်တို့ကို နန်းတော်၌ လုံလောက်အောင် သယ်ပိုးရွက်ဆောင် သယ်ပိုးရွက်ဆောင်ထားရလေသောကြောင့် လမည်(လမိုင်း)ဟု ခေါ်ရလေသည်။

ပြင်ကိုယ်ရံနှင့် လက်တော်ရီတို့သည် ခုပ်ပုဘုန်၊ နတ်ပူဆန်မ၊ ကျားသည်တို့ကို မင်းက အလိုရှိသည့်ကာလ ရအောင် အိုးစည်ကျက်၍ ထားရလေသည်။

ဓညဝတီပြည်ကို ရှေးရှေးသော လူအပေါင်းနှင့်တကွ မင်းအပေါင်းတို့သည် ရက္ခဘီလူးရှိသောကြောင့် ရက္ခပူရဟု သမုတ်ခေါ်ကြလေကုန်သည်။ ရက္ခဘီလူးတို့ သေပြီးသည့်နောက် တောရဂိုင်ကို ခုတ်ထစ်၍ လုပ်စားသောကြောင့် ရခိုင်ပြည်ဟု ခေါ်တွင်လေသည်။

ထိုရခိုင်ပြည်ကြီးသို့ ဘုရားသခင် ကြွရောက်တော်မူသောအခါ နာမသလဲ ဆန်စပါး ပွားများသည်ကို မြင်၍ ချီးမွမ်းတော်မူလေသည်။

ဠာနေ ဓညဝတီယံ သမ္ဘန္တေ ဟတ္ထိ အဿာ။

ဂဟပတိ လက်ာရိတံ လာဘာလဘေဟိ ပုရေတု။

ဟူ၍ ပါဠိတော်ဖြင့် ဆန်စပါး ပွားများသောကြောင့် ဓညဝတီဟု ချီးကျူးတော်မူလေသည်။ ယခုထက်တိုင် ဓညဝတီပြည်ကြီးဟု လူအပေါင်းတို့ ခေါ်ဝေါ် သမုတ်ကြကုန်၏။

ထိုပြည်၌ ရက္ခဘီလူးတို့သေ၍ ကြမ်းတမ်းသော မိစ္ဆာဖြစ်သောကြောင့် တိုင်းပြည်မငြိမ်သည်ဖြစ်၍ တတ်လှသောဆရာတို့သည် ဂါထာ ဆေးဝါး၊ အင်း၊ ယတြာတို့ဖြင့် ကောင်းစွာစီရင်၍ လုပ်လေသောကြောင့် ယခုမင်းအဆက်ဆက်တို့သည် မိစ္ဆာနတ်တို့ကို မိုးဦးမိုးနှောင်း လစဉ်မပျက် ပူဇော်ရလေ၏။ ထို့ကြောင့် ရခိုင်မင်းအပေါင်းတို့မှာ ပြည်သူလူအပေါင်းတို့ကို လုပ်ဆောင်ရန် အသီးသီးတားရလေသည်။ ထို့ကြောင့် ရခိုင်ပြည်သား ရိုးရာဇာတိမှန်ချေက ရခိုင်သား၊ ချောင်းသားမဆို မိစ္ဆာနတ်တို့ကို အလိုရှိကုန်သည်။ မင်းက ရာထူးရာခံနှင့် အချီးအမွှမ်း ခံရကုန်သော အရာရှိတစ်ယောက်တို့မှာ ကျေးကျွန်သပေါက်၊ အစေအပါး တစ်ရာ့ကိုးကျိပ်ရှိသော ကျွန်တို့သည် ယခုထက်ထိ ကျွန်သပေါက်ဖြစ်သောကြောင့် ကျောင်းကိုခိုကပ်၍ ခံရကုန်သည်။ ဓညဝတီ ရခိုင် ပြည်ကြီးကို အစိုးရတော်မူသော မင်းရာဇာကြီး၏သား မင်းခမောင်းလက် ထက်တော်၌ မင်းတိုင်ပင် အမတ်ကြီး အမတ်ငယ်နှင့်တကွ ရာထူးရာခံရှိသော လူတို့ကိုလည်းကောင်း၊ ပြည်သူတို့ကိုလည်းကောင်း ရေမြေ့ရှင် ဘုရင်မင်းခမောင်းကား ရှေးမင်းတို့စီရင်သည့်အတိုင်း လက်ဝဲထောင့်၊ လက်ယာထောင့်၊ လက်ဝဲသင်း၊ လက်ယာသင်း ဟူ၍ သမုတ်လေသည်။ သက္ကရာဇ် ကိုးရာခုနစ်ဆယ့်လေး (၉၇၄)ခုနှစ် တန်ဆောင်မုန်းလဆန်း (၅)ရက်နေ့ ပြည်သူလူအပေါင်းတို့ကို ခြားနားသိသာအောင် ထောင်ခွဲထားသနည်းဟူမူကား အကြီး၊ အငယ်၊ အလတ်ဟူ၍ ထောင်ခွဲထားရလေသည်။

၁။ အမတ်ရှစ်တိုင်အစွဲ (လက်ယာ)

၁။ ပြည်စိုးကြီး။

၂။ ဟဇရားကြီး။

၃။ အနောက်ဘက်မင်းကြီး။

၄။ အနောက်ဝင်းဟုန်မှူး။

၅။ ရွှေစာဖတ်။
၆။ အိမ်ရှေ့မင်း။
၇။ အရှေ့ဝင်းဟုန်မှူး။
၈။ လက်ယာမြန်အမတ်။

၂။ အမတ်ရှစ်တိုင်အစွဲ (လက်ဝဲ)

၁။ ဆင်ဝန်ကြီး။
၂။ တောင်ဘက်မင်းကြီး။
၃။ မြောက်ဝင်းဟုန်းမှူး။
၄။ မြောက်ဘက်မင်းကြီး။
၅။ ကိုယ်ရံကြီး။
၆။ တောင်ဝင်းဟုန်မှူး။
၇။ လက်ဝဲမြန်အမတ်။
၈။ မင်းရှေ့တော်ခံ။

၃။ လက်ယာသင်းရှစ်ယောက်

၁။ ကိုယ်လုပ်တော်။
၂။ အတွင်းကိုယ်တော်ရံ။
၃။ ပြည်ကိုင်။
၄။ စားဖိုသည်။
၅။ လက်တော်ရီ။
၆။ ဘဏ္ဍာစိုး။
၇။ ဝါးတောင်စား။
၈။ စားဦးစား။

၂။ လက်ဝဲသင်းရှစ်ယောက်

၁။ ပြင်ကိုယ်တော်ရုံ။
၂။ ပေါက်ထိန်း။
၃။ နောက်တော်ပါ။
၄။ သံထောင်စား။
၅။ မဲဆိုးဇာ။
၆။ မထိန်း။
၇။ ပန်းတျားသည်။
၈။ လမည် (လမိုင်း)။

ဆတ္တာသည်။ မုတ်ဆိတ်ဆံ၊ လက်သည်း ခြေသည်းတို့ကိုကောင်းစွာရိတ်ပစ်တတ်သောကြောင့် ပြည်သူတို့မှာ ဆတ္တာသည်ဟု ခေါ်ကုန်သတည်း။

လက်ပန်ဗွတ်။ အဝတ်ပုဆိုး၊ ခေါင်းပေါင်း၊ အင်္ကျီတို့ကို ဖြူစင်စွာ ဖွပ်လျှော်တတ်သောကြောင့် လက်ပန်ဗွတ်ဟု ခေါ်သည်။

ဒုန်း။ မိမိတို့ ရှောင်ကြဉ်ရမည့် မျိုးကြီးဆွေကြီးတို့ကို မရှောင်ကြဉ်လေသောကြောင့် ဒုကူလေ–အမျိုးဖျက်သော သူဟူ၍ ရာဇာမင်းကဒုန်းဟူ၍ နိမ့်ရာသို့ချ၍ မင်းက သမုတ်ထားလေသည်။

ဟာရိ ။ ရွံ့ရှာစက်ဆုတ်ဖွယ်ကောင်းသော စကားတို့ကို မဆင်ခြင်၊ သူကြီးအရှင်တို့ ပြောဆိုသောစကားကို မနာခံဘဲ ခိုက်ရန်ဖြစ်သောကြောင့် မင်းက အလွန်ယုတ်မာသောသူဟူ၍ ဒုဇနော–ရွံ့ရှာအပ်သောသူကို ဟာရိဟု မင်းက မစင်ပစ်ထားလေသည်။

သင်္ချိ ။ မှူးကြီး မတ်ခေါင်၊ သေနာပတိ၊ သူဌေး သူကြွယ်တို့ကို မလေးမခန့် ပရစ်ကန် ဆန့်ကျင်ပြုလေသောကြောင့် မင်းက ဘုရင်ထံ၌ အလုပ်အကျွေးထည့်လေသောကြောင့် သင်္ချိ ခေါ်လေသည်။

စည်းဒါး ။ ဒုန်းနှင့်ဟာရီ ယှက်တတ်၍ ခိုက်ရန်မှားတတ်သည်။ စဉ်းစားခြင်းမရှိ၊ မိမိတို့၏ အမျိုးအနွယ်ကို မစောင့်လေသောကြောင့် မင်းက သမုတ်၍ စည်းဒါးဟု ခေါ်ကုန်လေသည်။

ဟယား ။ ရေမြွေသခင် အရှင်မင်းမြတ်တို့မှာ ရွှေနန်း ရွှေအိမ်ဆောက်လုပ်သည့်ကာလ ပြည်သူတို့ထက် နောက်ကျ၍ ကျန်ရစ်လေသောကြောင့် မင်းက ချေးတွင်းတူးစေ၍ ချေးတွင်းတူးရလေသောကြောင့် ဟယားဟု ခေါ်ရလေသည်။

လေးဆယ့်လေးကျွန်းအရပ်ဒေသ

ရှေးမင်းတို့ လုပ်ဆောင်စီရင်ကုန်သော ထုံးစဉ်ရှိသည့်အတိုင်း ယခုမင်းတို့မှာလည်း ရှေးမင်းတို့ကဲ့သို့ စီရင်၍ အသုံးအဆောင် ပြုရလေသည်။ တိုင်း ပြည်၌ နေကုန်သော လူအပေါင်းတို့သည် လေးဆယ့်လေးကျွန်းတို့ကို ကပ်ခိုမှီဝဲ ဝင်ပြီးသည့်ကာလ လုပ်ကြံစားသောက်လျက် နေလေ့ရှိသော တစ်ဦးကို တစ်ဦးက၊ တစ်ယောက်ကို တစ်ယောက်ကနေရင်း ကျွန်းအမည်၊ ရွာအမည်၊ ချောင်းအမည်၊ တောင်အမည်၊ လူအမည်တို့ကို အစွဲပြု၍ ဘယ်သည့်ကျွန်းသား၊ ဘယ်သည့်ရွာသား၊ ဘယ်သည့်ချောင်းသား၊ ဘယ်သည့်တောင်သားဟု လေးဆယ့်လေးကျွန်း၌ နေကုန်သောလူအများတို့ကို အသီးသီး ဖော်ထုတ်၍ ယခုတိုင် ခေါ်ကုန်သည်။

ရှေးမင်းတို့နောက် ဖြစ်ကုန်သော အဘယ၊ သုမဏ၊ ရိမလ၊ ဓမ္မရာဇ်၊ သမ္မတ အဆုံးဖြစ်ကုန်သော မင်းဝန်ထောက်တော်တို့မှစ၍ မင်းဆက် မင်းစည်းစိမ်ကိုလိုက်၍ ထားရလေသည်။ ရခိုင်ဧညဝတီပြည်သူ ပြည်သားတို့ကို ရှေး မင်းနောက်မင်းတို့ သမုတ်လေသောကြောင့် ဇာတိဝံသ၏အကြောင်းတို့ကို ယခုပြည်သူလူအပေါင်းတို့သည် ခြားနားစွာ သိအပ်ကုန်ရာသည်။ မိမိတို့၏ ဇာတိဝံသကိုလည်း ခြားနား၍ အမတ်စဉ်၊ မှူးစဉ်၊ ဝင်းဟုန်မှူးစဉ်၊ လက်ယာမြန် လက်ဝဲမြန်၊ ကိုယ်တော်လုပ်၊ ရှေးတော်ခံ၊ နောက်တော်ပါး၊ ရွှေစာဖတ်ဟူ၍ သမိုင်းမော်ကွန်းနှင့်တကွ ပြသပြောဆိုနိုင်ချေက နောင်လာမင်းတို့သည် ရှေးမင်းတို့ကဲ့သို့ ပေးအပ်ရလိမ့်မည်။ သည်အကြောင်းကို မင်းမြတ်တို့က မော်ကွန်းစာ ရေးသား၍ မှူးတော်၊မတ်တော်တို့အား ပေးအပ်၍ ရှိလေသည်။

အရှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)

ကျိန်းကျွန်းတိုင်း၏ မင်းပြားမြို့

မင်းပြားမြို့သည် စစ်တွေခရိုင်အတွင်း အဝင်အပါ မြို့တစ်မြို့ ဖြစ်လေသည်။ စစ်တွေမြို့၏ အရှေ့မြောက်ဘက် မိုင်(၃၀)အကွာ အဥ္စနနဒီ လေးမြို့မြစ်ဝကျသော ရာမောင်မြစ်ကမ်း အနောက်ဘက် လက်ဝဲကမ်းနားတွင် တည်ရှိ သည်။ စစ်တွေမြို့မှ ရေကြောင်းမီးသင်္ဘောဖြင့် မိုင်လေးဆယ်ခန့် သွားလာ ခုတ်မောင်းရလေသည်။ ရှေးအခါကပင် ကျိန်းကျွန်းတိုင်း အပါအဝင် ဖြစ်၍ လက်ယာ ၉၉မြို့တွင် စာရင်းဝင် လေသည်။ ထို့ကြောင့် ရှေးကျစွာကပင် တည်ရှိ အမည်ဖြစ်ထွန်းလာခဲ့ကြောင်းမှာ ထင်ရှားလေသည်။ သို့သော် မင်းပြားမြို့တည် မင်းနှင့်မြို့တည်ရာ ဌာနကိုကား အသေအချာ မသိနိုင်ချေ။ ရခိုင်မင်းပိုင်နက် မြေနေရာလည်းဖြစ်၊ ဆားငန်ရေမီရာလည်းဖြစ်သော ဌာနတွင် ရခိုင်မင်းတို့အဆက်ဆက် မြို့ပြတည်၍ လာရခြင်းကြောင့် မင်းပြားမြို့ဟူ၍ ခေါ်လာရခြင်းပင် ဖြစ်၏။ အစဉ်ပြောလာကြသည်ကား မင်းပြေမြို့ဟူ၏။ စန္ဒြားမင်းလက်ထက် တိုင်းခန်းလှည့်စဉ် လှေဖောင်သည် စမ္ပလယ်သောင်ကျွန်း၌ တင်မိရာ ဝဲယာကို ရှုစားလေစဉ် မင်းပြားမြို့ တည်လတ္တံ့မည့် နေရာကို မြင်လေသည်။ ထိုအခါ ဤနေရာတွင် မြို့ရွာတည်ချမှု ဖြစ်ပေလတ္တံ့ဟု မင်းမိန့်ညွှန်ခြင်း ပြုခဲ့သောကြောင့်တည်း။အချို့ကလည်း မင်စောမွန်ကား 'ကျိန်းတော် လက်ယာ၊ ပြတောင် လက်ဝဲ၊ နွယ်ရိုးသန့်စင်၊ အိမ်ရှိရှင်' မြို့စားဘဝဖြင့် နန်းအိမ် ဆောက်လုပ်နေခဲ့သည်။

ထို့ပြင် စန္ဒဝိဇယမင်းတုံးညီသည် ကျိန်းကျွန်းတိုင်းမှနေ၍ မြောက်ဦးထီးနန်းကို ဆက်ခံခဲ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် ဤကျွန်းမှ မင်းပေါ်ထွက်လာသည့်အတွက် မင်းပေါ်မြို့ဟု တွင်သည် ဟူ၏။ မင်းစောမွန်နေခဲ့သောနေရာကို တောင်မြို့ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ပျဉ်ထောင်မြို့ဟူ၍ လည်းကောင်း ခေါ်သည်။ ကျိန်းတောင်တန်း အလယ်လောက်တွင် ရှိသည်။ အချို့ကလည်း ဘုရားလောင်းကြီးမင်းဖြစ်စဉ် ကျေးမြို့တော် ချက်ချာဖြစ်ခဲ့ပြီးနောက် ကြီးဖြူဝတ္ထုလာ ကြီးဖြူရွာတည်ခဲ့သည်။ ထိုက ရခိုင်မင်းများလက်ထက် မြို့နယ်စားများ နေခဲ့သည့်အတွက် မြို့တောင် ဟူ၍လည်းကောင်း၊ တောင်မြို့ဟူ၍ လည်းကောင်း ခေါ်တွင်မှု ဖြစ်သည်ဟုလည်း ဆိုကြသည်။ ထို့ပြင် ယူဆချက်ရှိသည်ကား အင်္ဂလိပ်မင်းကြီး ရာပသိန်သတ်ခေါ် ရောဘာဆင်လက်ထက် မြို့ချရန်သင့်မည့်နေရာဟူ၍ ညွှန်ပြခဲ့သောကြောင့် 'မင်းပြ' ဟူ၍လည်း ခေါ်ကြခြင်း ဖြစ်သည်ဆို၏။ လောင်းကြက်၊ ပုရိန်၊ မြောက်ဦးခေတ်တို့တွင်ကား ထိုမင်းပြ၊ မင်းပေါ် ဟူသောအမည်သည် မထင်ရှားခဲ့ချေ။ ကျိန်းတောင်တန်းကို အမှီပြု၍ ကျိန်းကျွန်းတိုင်း၊ ကျိန်းတိုင်းမြို့ဟူသော အမည်ဖြင့်သာ သမိုင်းထင်လာသည်။

ထိုကျိန်းတိုင်းမြို့ကား ကျိန်းတောင်တစ်ဝိုက် လူနေမှု တည်ခင်းများပြုရာ ရပ်ရွာများကိုပင် စုပေါင်းခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်မည်ဟု ယူဆမိသည်။ အမှန်အားဖြင့် မြို့ဟူ၍ သီးခြားတည်ရှိခြင်းကား မဖြစ်နိုင်ချေ။ မြို့စား၊ နယ်စား၊ ကျွန်းစားတို့ ခန့်အပ်ထားခြင်းကို အစွဲပြု၍ ခေါ်ဆိုလာခြင်းသာ ဖြစ်မည်ထင်သည်။

ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် ထင်ရှားသော ကြက်သရေရွာမှာ ငစည်တောင်ရွာအနီးတွင် တည်ရှိဖူးသည်။ ယခုပြိုပျက်သွားခဲ့လေပြီ။ ခြိတ်တော်အနီး ရွှေဇင်းခါနှင့်ကပ်လျက် နန်းရာရွာ (ယခု အိမ်ရှေ့မင်းရွာ)၊ ကျားရဲပြင်အနီး နန်းရာ၊ ထောင့်သျှေရွာအနီး နန်းရာ၊ တောင်မြို့၊ မြို့တောင်နေရာတို့ကား ကျိန်းကျွန်းတိုင်း၏ မြို့စား၊ နယ်စား၊ ကျွန်းစား၊ မှူးမတ်တို့ အုပ်ချုပ်နေခဲ့သော နေရာဌာနဟောင်းများပင် ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်လေသည်။

ဤကျိန်းကျွန်းတိုင်းကား မည်သည့်ကာလကစ၍ လူနေမှုတည်ရှိလာသည်ဟု အတိအကျ မပြောနိုင်ချေ။ အင်္ဂလိပ်သုတေသီတစ်ဦး ခရစ် ၁၀၈၇ ခုနှစ် ရောက်ရှိလေ့လာ မှတ်တမ်းအရ တင်ပြရလျှင် ပုရိန်ခေတ် ကောလိယမင်း မတိုင်မီကပင် မြို့လူမျိုးများ နေထိုင်ခြင်း ဖြစ်ခဲ့ရာ၏ဟု ဆိုလေသည်။

၎င်း သုတေသီမှတ်တမ်းတွင် ကျိန်းတောင်၏ မြောက်ဘက်ထိပ်တွင် မြို့လူမျိုး များ ရိုးရာထုံးစံအရ မြှုပ်နှံထားခဲ့သော အရိုးအိုးများကို တွေ့ရသည်။ ၎င်းတို့သည် အလောင်းကောင်ကို မီးသင်္ဂြိုဟ်၍ ကျသောပြာများကို မြေအိုးငယ်တွင် ထည့်၍ မြှုပ်နှံထားခဲ့သော သင်္ချိုင်းရာတွင် ဂူငယ်များကို တူးဖော်တွေ့ရှိရသည်။

သင်္ချိုင်းဂူတစ်ခုစီတွင် အရိုးပြာနှင့်သဲမြေများ ရောစ၍ထည့်ထားသည့် ပုံစံ အမျိုးမျိုး၊ အရွယ်အစား အိုးငယ်အများအပြား တွေ့ရှိရရာ အချို့အိုးငယ်များမှာ ရှစ်လက်မ တစ်ပေခွဲအထိ အမြင့်ရှိပြီး လုံးပတ်အဝန်းမှာ တစ်ပေခွဲမှ သုံးပေခန့် ရှိသည်။

ထိုအိုးငယ်များကို ကျောက်ခဲ၊ ကျောက်တုံး၊ အုတ်ခဲများဖြင့် ကျင်း၏ပတ်လည် သုံးလေးပေခန့်ထိ ဖုံးအုပ်မြှုပ်နှံထားရှိခဲ့ပေသည်။ ထိုအရိုးအိုးမြှုပ်နှံရာ သင်္ချိုင်းရာမှာ မြေဧကများစွာကျယ်ပြီး သစ်ပင်များ ပြည့်လျက်ရှိသည် ဟူ၏။

ထိုသင်္ချိုင်းရာကို မည်သည့်ခေတ်ကပင် ပြုလုပ်ခဲ့သည်ကို အတိအကျ မပြောနိုင်သော်လည်း မြို့လူမျိုးတို့မှာ တစ်ချိန်က ရခိုင်မင်းတို့၏ နေပြည်တော်များအား များစွာအနှောက်အယှက် တိုက်ခိုက်ဖူးပေသည်။ ဥပမာ–ပုရိန်မြို့ခေတ်က သက္ကရာဇ် ၄၉၅–၅၁၁ (ခရစ် အေဒီ ၁၁၃၃ မှ ၁၁၅၃) ကောလိယ မင်းသည် မြို့တော်ကို နှောက်ယှက်လာသည့် မြို့လူမျိုးများအား တိုက်ထုတ်ခဲ့ရသဖြင့် လေးမြို့ချောင်းဖျားသို့ ဆုတ်ပြေးခဲ့ရဖူးသည်။ ထို့ကြောင့် မြို့လူမျိုးတို့မှာ ထိုစဉ်မတိုင်မီက ဤနေရာတွင် အရိုးအိုးမြှုပ်နှံထားရှိခဲ့လေရာသည်ဟု ဆိုသည်။

၎င်းသုတေသီမှတ်တမ်း၌ 'ကျိန်းတောင်ကို ရှေးအခါက ရေနုစာရ ပဗ္ဗ ဟူသည့်နောက်တွင် မြို့တောင်၊ သို့မဟုတ် ဂေါတမရှင်၏ ပါးမွေးတော်ဓာတ်ကိုဌာပနာ၍ စေတီတည်ထားရှိသောကြောင့် ထိုကိုအကြောင်းပြု၍ ပန်းဝတ်တောင်ဟု အမည်ပြောင်းလဲလျက် ခေါ်လာကြပေသည်။ ၎င်းနောက် ၎င်းတောင်တန်း၏ တောင်ဘက်စွန်းထိပ်တွင် ကျဉ်းတော်ရှင် ဘုရားစေတီကို တည်ထားသဖြင့် ထိုစေတီကို အမှီပြု၍ ကျဉ်းတောင်ဟု ယခုအခါ ခေါ်ဝေါ်ကြလေတော့သည်' ဟု မှတ်တမ်းရေးထားခဲ့လေသည်။

ရခိုင်ရာဇဝင်နှင့် ဘုရားသမိုင်းအပြင် အစဉ်ယူဆချက်အရဆိုလျှင် ကျိန်း တောင်ကို ကာလာဂီရိတောင်၊ သို့မဟုတ် ကာကဂီရိတောင်ဟု

ခေါ်ကြောင်း၊ ဗုဒ္ဓသည် ကျီးမင်း(ကျေးမင်း)တစ်ဇာတ် ဖြစ်ခဲ့ဖူးသည့်အတွက် လျှာရင်းတော် (ဇီဝှာတော်) ဓာတ်ကို စေတီတည်ထား၍ ဇီဝှာဓာတ် စေတီသာ တည်ရှိလေ သည်။

ရခိုင်တို့ အယူအဆအရ ရေနုစာရ သို့မဟုတ် ရေနုသာရတောင်မှာ ကျိန်းတောင်၏မြောက်ဘက် (မင်းကန်မြစ် တစ်ဘက်ခြား)တွင် တည်ရှိသော ပါးတော်တောင်ပင် ဖြစ်သည်။ ထိုတောင်၌ ဗုဒ္ဓ၏ လက်ဝဲပါးရိုးတော်ဓာတ် တည်ရှိဌာပနာ၍ စေတီတည်ထားသဖြင့် ပါးမွေးရှင်စေတီ၊ ပါးရိုးမွေးရှင်စေတီ ဟုထင်ရသည်။

၎င်းသုတေသီ၏ မှတ်တမ်းတွင် စမ္ပမြို့ကို ဤကျိန်းတောင်အနီးတွင် တည်ခဲ့ကြောင်းဖြင့် ထူးခြားစွာ ဖော်ပြထားချက်တစ်ခုကို တွေ့ရရာ ထူးဆန်းသောအချက် ဖြစ်ချေသည်။ ၎င်းမှ ဖော်ပြသည်ကား–

> "သက္ကရာဇ် ၅၃၈ ခု(ခရစ် အေဒီ–၁၁၇၆) နှစ် နန်းတက်သော ခြိတ်မြို့ တတိယဆက်မြောက်ဖြစ်သည့် ဓနရပေါမင်းသည် ခြိတ်မြို့မှ နှစ်နှစ်အကြာတွင် ဖဲခွာခဲ့၍ သက္ကရာဇ် ၅၄၀(ခရစ် အေဒီ–၁၁၇၈)ခုနှစ်တွင် စမ္ပဝက်မြို့ကို ကျိန်းတောင်တန်း၏ အရှေ့မြောက်ဘက် တောင်ခြေရင်းတွင် တည်ထောင်ခဲ့သည်။ ထိုမြို့၌ ဓနရပေါမင်းမှစ၍ ၎င်းဓနရပေါမင်း၏သားတော် မဥ္ဇူသင်သည် 'တိုင်းချစ်မင်း' အမည်ခံ၍ ခရစ် အေဒီ–၁၁၇၈ မှ ၁၁၈၂ တိုင်အောင် ဆက်ခံဖူးသည်။ ၎င်း တိုင်းချစ်လက်ထက်မှသာလျှင် ခရစ် အေဒီ–၁၁၈၂ ခု၊ ကောဇာသက္ကရာဇ် ၅၄၂ တွင် မြို့ဟောင်းတောင်ငူမြို့သို့ ပြောင်းရွှေ့သွား လေသည်။ စမ္ပဝက်မြို့သည် ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် အရေးကြီးခဲ့သော်လည်း မည်သည့် အစအနများကိုမျှ မတွေ့ရှိရတော့ပေ" ဟူ၏။

ဤအချက်ကို စဉ်းစားလေ့လာသင့်သည်ထင်၏။ သုတေသနပြုသင့်သည် ထင်၏။ ရခိုင်ရာဇဝင်တွင်ကား စမ္ပဝက်မြို့ တည်နေရာကို ဖော်ပြခြင်း မရှိပါ။ သို့သော် ရခိုင်သုတေသီများက အဥ္ဇနနဒီခေါ် လေးမြို့မြို့ကမ်းပါး အရပ် (ယခု မြောက်ဦးမြို့ခေါ် မြို့ဟောင်းမြို့မှ အရှေ့မြောက်ထောင့် သုံးမိုင်ကျော်ရှိ ချောင်းသစ် မြောက်ဘက်ပြင်) မိုးကြိုးပြင်တွင် တည်ခဲ့သည်ဟု

ယူဆ ကြသည်။ ပဥ္စမြို့နှင့် စမ္ပဝက်မြို့မှာ အနီးစပ် ထက်အောက်မျှသာ ဖြစ်သင့်သည် ဟူ၏။ ၎င်းသုတေသီကား မင်းပြားမြို့၏ ချောင်းဝ (စမ္ပလယ် ချောင်း) အမည်ကို လည်းကောင်း၊ စမ္ပလယ် သောင်ကျွန်းကို လည်းကောင်း တွေ့ရှိသဖြင့် ယူဆခြင်းဖြစ်မည် ထင်ရသည်။

စမ္ပဝက်မြို့အပြင် "၎င်းတောင်တန်း (ကျိန်းတောင်တန်း)၏ အနောက် မြောက်ဘက် တောင်တန်းအဆုံးတွင် ကောဇာသက္ကရာဇ် ၆၈၉ (ခရစ် အေဒီ–၁၃၂၈) ခုနှစ် လောင်းကြက်မင်းဆက် ကိုးဆက်မြောက်ဖြစ်သော ဘုရင်မင်းထီးသည် တည်ထောင်ခဲ့သော သဲမြို့ရာဟောင်း ရှိပေသည်။ ထိုမြို့တည်ပြီး မကြာမီအတွင်း ရခိုင်ပြည်ကို ရှမ်းများ ဖျက်ဆီးလေသဖြင့် ပျက်စီးသွားခဲ့ရလေတော့သည်။ ၎င်းနေရာတွင် မြန်မာ (ခရစ် ၁၇၈၈)မင်း လက်ထက် မြို့စား တည်ဆောက်နေခဲ့သေးသည်" ဟူ၍ ရေးသားခဲ့လေသည်။ ကျိန်းတောင် အနောက်ဘက် အိမ်ရှေ့မင်းရွာအနီး နန်းရာနှင့် နန်းဦးစေတီ၊ ဦးတော်ဆေးကန်စသော ရာဇဝင်ဖြစ်ရပ်ဌာနများကား ရှိနေသေးသည်။ အိမ်ရှေ့မင်းနန်းရာဟု ခေါ်သည်။ တောင်၊ မြောက်၊ အလျားပေ ၇၇၀ရှည် သော ကျောက်တံတိုင်းဖြင့် တောင်နံပါး မြေညှိလျက် ပြုလုပ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ တံတိုင်းဝင်ထွက်ရန် မုခ်ပေါက်နှစ်ခုလည်း ရှိသည်။ တံတိုင်းမှာ အမြင့်ဆုံး လေးငါးပေ ရှိသည်။ အမံကျယ်နန်းရာ ရင်ပြင်ကား ပေ ၄၀ ကျော် ရှိသည်။

စန္ဒဝိဇယမင်း၏ သားတော် အိမ်ရှေ့မင်းသားရဲဘော်သည် မြို့စားအဖြစ် စံနေခဲ့ဖူးသည်ဟု ယူဆကြသည်။ စန္ဒဝိဇယမင်း၏ ဆွေမျိုးများထဲမှလည်း ဤကျိန်းတိုင်က မင်းအဖြစ် ဆက်ခံနိုင်ခဲ့ခြင်း စသည်များ၊ ကျိန်းတိုင်းကို အုပ် ချုပ်ခဲ့ရသူများ ဆက်လက် ရှိခဲ့သေးသည်။

ထို့ပြင် ရခိုင်သမ္မတမင်း၏ အိမ်ရှေ့မင်းသား စစ်ကဲရဲဘော်သည်လည်း မြန်မာမင်းသိမ်းပိုက်စဉ် ကျိန်းအရပ်၌ အစောင့်ချထားသော မြန်မာစစ်တပ်ကို တိုက်လေရာ ဖမ်းဆီးခြင်းခံရသဖြင့် ကျိန်းအရပ်တွင်ပင် အသတ်ခံသွားရရှာ လေသေးသည်။

ဤနန်းရာကား အင်္ဂလိပ်သုတေသီ ဖော်ပြသော သဲမြို့တော်ရာဟောင်း ဖြစ်ခဲ့ဟန် မတူချေ။ ၎င်းမှတ်တမ်း၌ကား ထိုမြို့ရာဟောင်းမှာ အုတ်အဆောက် အအုံတို့သာ ပျက်စီးလျက် ရှိနေခြင်းကို တွေ့ရသည်။

&ciom;Bu;pmay

ထို့ပြင် ၎င်းနေရာ၌ ရှေးဟောင်းသမိုင်းအနေဖြင့် လည်းကောင်း၊ အနုပညာလက်ရာအနေဖြင့် လည်းကောင်း၊ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ရာ မတွေ့ရှိရပေ ဟုလည်း ဖော်ပြထားသည်ကို ထောက်ဆနိုင်လေသည်။ သမိုင်းဆိုင်ရာဌာန၊ သုတေသနဌာန၊ ရာဇဝင်သုတေသီများတို့က ယခုနန်းရာကို လေ့လာပြီး ထိန်းသိမ်းပြုပြင်ထားရန် ကောင်းလှပေသည်။

ဤသဲမြို့ အမည်ကို မင်းနေပြည်တော် မြို့အမည်များ၌ မတွေ့ရှိရပေ။ လက်ဝဲ လက်ယာ ၉၉ မြို့စီ မြို့အမည်တို့တွင်လည်း မလာချေ။ သို့သော် မင်းပြား စမွလယ်ချောင်းမှဆက်လျက် ဖောက်ထွက်သွားသည့် သဲတန်းချောင်း သည် ခြိတ်တောင်မှနေလျက် မင်းကန်မြစ်သို့ စီးဝင်သွားသည်။ သဲတန်းချောင်း နားတွင် တည်ရှိသော သဲတန်းရွာ ဟူသည့် အမည်ဖြင့်ကား ရွာတစ်ရွာ ယခု ထိ တည်ရှိချေသေး၏။

မင်းပြားမြို့မှ မြောက်ဘက် နှစ်မိုင်သာ ကွာဝေးလေသည်။ ကျိန်းတောင် က အရှေ့မြောက် ခပ်ယွန်းယွန်းသာ ကျသည်။ ဤသဲမြို့အပြင် ဘိတ်မြို့၊ နဂရာသာစည်မြို့ဟူ၍ လေးမြို့မြစ်ကမ်းပါး၌ မင်းထီးလက်ထက် တည်ခဲ့ ကြောင်းဖြင့် ပါးစပ်ရာဇဝင်တွင် ပြောဆိုရှိနေကြသည်။ ထိုရခိုင်တို့အပြောကို မှီ၍ ရေးခြင်းလေလော့ဟူ၍လည်း ယူဆနိုင်ပါ၏။

ရခိုင်ရာဇဝင်တွင်ကား မင်းထီး နန်းစံ ၁၅နှစ် မြောက်တွင် ရှမ်းတို့ လေးမြို့ချောင်းဖျားကို တိုက်ဖျက်လာသည်။ ပျက်စီးလေပြီးသော တောင်ငူ မြို့ကိုလည်း မင်းထီးဘုရင် တည်တော်မူသည်ဟုသာ ပြဆိုထားချက် လာသည်။

မင်းထီး မတိုင်မီ ခြိတ်မြို့တည် ဒသရာဇာမင်း၏ သားတော် ကောလိ ယမင်း၏ မြေးတော်ဖြစ်သော မင်းဖုန်းစားလက်ထက် တစ်ကြိမ် ရှမ်းတို့ စစ်ပြု လာဖူးသည်။ ထိုအကြိမ်ကို လိုက်လံတိုက်ခိုက်၍ ရရှိခဲ့သော သုံ့ပန်းရှမ်းများကို ကျိန်းကျွန်းတိုင်း အဝင်ဖြစ်သော သိင်္ဂပါကျွန်း၊ မင်းမကျွန်းတို့၌ ရွာတည်ချ ပေးခဲ့ဖူးကြောင်း ရခိုင်ရာဇဝင်၌ ပြဆိုထားသည်။

ထို ကျွန်းများမှာ ယခု ကျိန်းအနောက်ဘက်ပိုင်း (ရေပူသိန်တောင်နှင့် ပန်းဇင်းမော်အနီး) တို့တွင် ရှိကြချေ၏။ မင်းရာဇာကြီး လက်ထက် ပဲခူးမှ ယူလာသော မွန်တို့ကိုလည်း တည်ချပေးခဲ့ရာ တလိုင်းကွင်းဟူ၍ အမည်ထင် ရှား ရှိနေသေးသည်။

ကျိန်းတိုင်းကား တောင်ဘက်ကို တမန့်ဆယ်မြစ်၊ စွန်ရဲမြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း၊ အနောက်ဘက်ကို ချောင်းနွယ်မြစ်၊ ရဲတဲမြစ်၊ မင်းကန်မြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း၊ အရှေ့ဘက်ကို လေးမြို့မြစ်၊ ရာမောင်မြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း၊ မြောက်ဘက်ကို မြောင်းဘွယ်မြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း ပိုင်းခြားထားသော ပရိစ္ဆေဒအတွင်း ဖြစ်သည်။

စွန်ရဲကျွန်း၊ သိင်္ဂပါကျွန်း၊ မင်းမကျွန်း၊ ဗျိုင်းကျွန်း၊ ဖက်ရုံကျွန်း၊ စမွလယ်ကျွန်း၊ ထိန်းတိုင်းကျွန်း များသည်လည်း ကျိန်းတိုင်း၏အရံကျွန်းများအဖြစ် ပါဝင်ကြသည်။ ရခိုင်ဘုရင်ခေတ်တွင် လောင်းကြက်၊ ပုရိန်၊ မြောက်ဦးမြို့ နေပြည်တော်၏ အရေးကြီးသော တောင်ဘက်အပိုင်းအခြား ပရိစ္ဆေဒတွင်လည်း ကျရောက်လေသည်။ 'ရာမောင်နတ်ကြီး၊ ပြင်ကဆီးသည်၊ ရန်မီးတစ်ခါ မပြုလာ' ဆိုသည့်အတိုင်း ရာမောင်နတ်ကြီး အပိုင်းအခြား နယ်မြေဝင်လည်း ဖြစ်သည်။

ကောဇာ ၇၆၈ မှ ၇၈၈ ထိ လောင်းကြက်ခေတ်တွင် တလိုင်းနှင့် မြန်မာတို့ ၁၉ နှစ်တိုင်တိုင် စစ်ခင်းခဲ့ရာ နယ်မြေတွင် ကျရောက်သဖြင့် တလိုင်းအမတ်ကာမ်ကြွယ်နေခဲ့ရာ 'ကင်ပိတ်ကျယ်' ဟူသော အရပ်၊ တလိုင်းစစ်တပ် တည်နေခဲ့ရာ ကျိန်းတောင်ချိုင့်ဝှမ်းရှိ 'ဂရင်ဂျိုင်' အရပ်တို့ကား သမိုင်းသက်သေခံပင်တည်း။ မင်းပြားမြို့အနီး ကင်းစခန်းထားခဲ့ရာ ကင်းဆိပ်၊ အသည်းယား၊ ထောင်သားတို့အား ချထားခဲ့ရာ 'အသည်ရွာ'၊ ချမ်းသာသူများနေခဲ့ရာ 'သူဌေးကုန်း၊ ဗားဗူးတောင်'၊ သီရိသုဓမ္မရာဇာ မင်းဟရီလက်ထက် ငစည်ဆရာ (ဗာရဲဘ) ငသောဖြေ နေခဲ့သော ဗူးပင်ရွာများကလည်း လူနေမှုကို သက်သေခံလျက် ရှိလေသည်။ ကျိန်းတောင် အရှေ့အနောက် မင်းကန်မြစ်နှင့် လေးမြို့မြစ်ကို အဓိကပြု၍ အစောင့်ချအပ်ခဲ့သည့် အတွင်းရဲတိုက်၊ အပြင်ရဲတိုက်၊ ပြောင်းတလုံးမော်ဂူလီမော်တို့သည် ၎င်းတပ်ကို ကြီးကြပ်ရသော စစ်ကဲ၏ အလျှုဖြစ်သည့် စစ်ကဲကန်၊ စစ်ကဲသိမ်စေတီ အပြင် ဝန်သိုစေတီ၊ လွမ်းစေတီများကလည်း အုပ်ချုပ်မှုပြုနေရသူများ၏ ကုသိုလ်တော်လက်ရာများအဖြစ် တည်ထားသမိုင်းရေးခဲ့ရာလည်း ဖြစ်ချေသည်။

ကျိန်းတိုင်း ငဝေရွာမှ မင်းဖြစ်လာသော (ရွှေတုံးညို) စန္ဒဝိဇယမင်းနှင့် ပတ်သက်ရာများကား သမိုင်းအတွက် တန်ဖိုးရှိလေသည်။ ထိုသို့ ရာဇဝင်ဖြစ်ရပ်တို့ကို ရေးသားနေရလျှင် ကျယ်ဝန်းပေရာ၏။ ကျိန်းတောင်ဝဲယာ ခြေရင်း

တို့၌ များစွာသော ရေကန်တံတိုင်းရာများ၊ စေတီပျက်များ၊ အဆောက်အအုံပျက်ရာများ၊ ဘုရားရုပ်တုများလည်း ပြန့်ကျဲလျက် ရှိပါသေးသည်။

မည်သို့ဆိုစေ ကျိန်းတိုင်း ကျိန်းကျွန်းတွင် ကျိန်းမြို့ဟူ၍သာ အင်္ဂလိပ်ပိုင်စထိ ရေးစပ်သုံးနှုန်းလာခဲ့ကြောင်းကို ထင်ရှားတွေ့ရှိရပေသည်။ ဥပမာ– သော်တလီ အောင်ကျော်ရွှီ (ဒေးဝန်းကြီး) ကိုယ်တွေ့စစ်ချီရတုဖြစ်သော ဗမာ့ရတု၌လည်း 'ကျိန်းရှိနောက်မှာ၊ ကျွန်းအုပ်မောင်ညိုကြုံလျက်' ဟူ၍သာ ရေးစပ်ခဲ့ဖူးသည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်တို့၌လည်း 'ထိုမှတဖြာ ကျိန်းမြို့သာ၌၊ ရက္ခာကုံကော်၊ သစ်မြတ်ကျော်နှင့်၊ မြင်သော်လန့်ကြောက်၊ တပ်ကြီး ဆောက်၏' ဟူ၍လည်းကောင်း၊ 'နာမတွင်ခေါ်၊ ကျိန်းမြို့တော်၌၊ ကုံကော် သစ်တပ်၊ သောင်းခုံရပ်တွင်၊ တည်အပ်နေမှု၊ တပ်ပေါင်းစုလည်း' ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ရခိုင်မင်းလက်ထက် အဖြစ်အပျက်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ရေးစပ်ခဲ့ ဖူးသည်ကိုလည်း ထောက်ရှုနိုင်သည်။

ထို့ကြောင့် ကစ္ဆပနဒီ ဝဲယာ ၉၉ မြို့စီ စာရင်းဝင် မင်းပြားမှအစမင်းပြ၊ မင်းပေါ်၊ သဲမြို့၊ စမ္ဗလယ်မြို့ အမည်များထိ မည်သို့များပြားသော အမည်စဉ်လာရှိစေကာမူ ကျိန်းကျွန်းတိုင်း၊ ကျိန်းတိုင်းမြို့သာ အထင်ရှားဆုံး ဖြစ်ပေသည်။ တစ်နည်း– ကျိန်းတောင်၏အမည်ကို အမှီပြု၍ ထင်လာသော ကျိန်းမြို့သာ ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် အသက်အရှည်ဆုံး၊ အမည်အခိုင်မာဆုံး ဖြစ်မည်ဟု ဆိုနိုင်လေရာသည်။

ကျိန်းကျွန်းတိုင်း၊ ကျိန်းတိုင်းမြို့ကား ရခိုင်ပြည်ကို မြန်မာမင်း သိမ်းပိုက်ပြီးနောက်မှစ၍ တိမ်ကောသွားခဲ့လျက် အင်္ဂလိပ်လက်အောက် တစ်ဖန်ရောက်လာသောအခါ မင်းပြားမြို့အမည်ဖြင့် ဆိပ်ကမ်းမြို့တစ်ခုအဖြစ်သို့ တည်ချဖြစ်ထွန်းလာခဲ့ရသည်။ အင်္ဂလိပ်မင်းသည် ကောဇာ ၁၁၈၆ ခု (ခရစ် ၁၈၂၅) နှစ်မှစ၍ ရခိုင်ကို သိမ်းပိုက်ရရှိလျှင် ၁၈၂၆ ခုနှစ် စစ်တွေမြို့ကို တည်ထောင်ပြီး ရခိုင်ပြည်အရပ်ရပ် ဆိပ်ကမ်းကျရာတို့၌ မြို့ငယ်များကို တစ်စတစ်စ သတ်မှတ်ချရပ်လေသည်။

ထိုသို့ ချရပ်လာသဖြင့် မင်းပြားမြို့ကိုလည်း မြို့အုပ်ရုံးစိုက်ရာ မြို့တစ်မြို့အဖြစ် သတ်မှတ်တည်ချရန် စစ်တွေခရိုင်ဝန်က သွားရောက်နေရာသစ်ရွေးချယ်ခဲ့လေသည်။ အင်္ဂလိပ်တို့က ကျီးဖြူရွာအမည်ရှိသော နေရာကို စုံစမ်းရာ ယတြာ၊ နံနိပ်၊ ဓာတ်ရိုက်၊ ဓာတ်ဆင်ခြင်းဖြင့် လူထုစိတ်ချောက်ချားမှု

အသွယ်သွယ် လုပ်ရပ်ရှိဖူးသော အင်္ဂလိပ်တို့ နည်းပရိယာယ်ကို သံသယစိတ်ဖြစ်လျက် ရွံမုန်းခြင်းကြောင့် ကျီးဖြူရွာဟောင်းကို မပြခဲ့ကြဘဲ ယခုမြို့တည်ထားသော မင်းပြား ကင်းချောင်း (စမ္ပလယ်ချောင်းအဝ) ကမ်းမျှော်နံယောင်ခပ် တစ်လျှောက်ကိုသာ လွှဲဖယ်၍ပြခဲ့ကြလေသည် ဟူ၏။ ထိုအခါ မြို့ချရန်အတွက် အမည်သညာ ကင်ပွန်းပေးရန်ပါ ဆွေးနွေးခဲ့ကြရာ မင်းပြားမြို့၊ မင်းပေါ်မြို့၊ ကျိန်းမြို့စသည့် အမည်အမျိုးမျိုးကို တင်ပြခဲ့ကြသော်လည်း အင်္ဂလိပ်တို့သဘောအရ မင်းပေါ်မြို့ဟူသည်ကို နံနိပ်လျက် မင်းမပေါ်ဘဲပြားဝပ်နေစလိုသည့် နိမိတ်ကို ဆောင်လျက် 'မင်းပြားမြို့' ဟူသော အမည်ကိုပင် မှည့်ခေါ်ရန် သတ်မှတ်စေခဲ့သည် ဟူ၏။ ပထမတွင် ကျွန်းအုပ်တို့ဖြင့်သာ (ကျိန်းကျွန်းအုပ်၊ တောတန်းကျွန်းအုပ် စသည်ဖြင့်) ခန့်အပ် အုပ်ချုပ်မှုပြုခဲ့လေသည်။ မင်းပြား ကျိန်းကျွန်းအုပ်မှာ ချင်းပုံ၏မြစ်တော်သူကို ပထမခန့်အပ်ခဲ့သည်။ ၎င်းကို သူ၏ ခုနစ်နှစ်အရွယ် (စစ်တွေမြို့ကို အင်္ဂလိပ်ပိုင်စခရစ် ၁၈၂၆ ခုနှစ် အချိန်) ကပင် အင်္ဂလိပ်စစ်တပ် ကွန်မန်ဒါစစ်ဗိုလ်တစ်ဦးကအင်္ဂလန်သို့ အတင်းယူဆောင်လျက် ပညာသင်ပေးပြီး ခရစ်ယာန်ဘာသာသို့ သွတ်သွင်းပေးခဲ့သည်။

ခရစ်ယာန်အမည်ဖြင့် 'မစ္စတာဂျော့ကော' ဟုတွင်၍ ရခိုင်တို့က 'ယာကုပ်' ဟု ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ကြသည်။ ၎င်းသည် မင်းပြားမြို့တည်စတွင် ပထမဆုံး ကျွန်းအုပ်ဖြစ်ပြီး မကြာမီ စစ်တွေမြို့သို့ ပြောင်းသွားရကာ ပထမဆုံး အင်္ဂလိပ်စာသင်ကျောင်းအုပ်လုပ်၍ စာပြခဲ့ရသည်။ ၎င်းသေလွန်လျှင် စစ်တွေမြို့ ပါဒလိပ်ချိပ် (ယခင်ရဲဝင်း)တွင် သင်္ချိုင်းကျောက်တိုင် စိုက်ထားခြင်းပြုခဲ့လေသည်။ မင်းပြားတွင် ကျွန်းအုပ်များဖြင့် အုပ်ချုပ်စဉ်က ငတောစသော ပုန်ကန်တော်လှန်ရေးသမားများ ပေါ်ပေါက်ခဲ့သဖြင့် ကျွန်းအုပ်များမှာ ကြောက်ရွံ့ခြင်းကြောင့် စစ်တွေသို့ ရှောင်တိမ်းနေခဲ့ရသည်။

ထိုအခါ ၎င်းသူပုန်များကို အင်္ဂလိပ်တို့က နှိမ်နင်းပြီးမှ မြို့အုပ်များ ခန့်အပ်လျက် ရုံးစိုက်ချရာ ကောဇာ ၁၂၂၉ ခု၊ တပေါင်းလပြည့်ကျော် ၁ ရက်နေ့၊ 'မင်းပြားမြို့ တည်သည်' ဟူသော မြို့တည်နေ့ရက် သတ်မှတ်ပြုလျက်ယခုထိ အစဉ်တည်လာခဲ့ခြင်း ဖြစ်လေသည်။

ကောဇာ ၁၂၂၉ ခုနှစ်၊ တပေါင်းလပြည့်ကျော် ၁ ရက်နေ့ကို 'မင်းပြားမြို့တည်သည်' ဟု ကင်ပွန်းကမှည်းမထိုးမီ 'မင်းပြားမြို့' ဟူ၍ သာမညအမည်

ဖြင့် အတော်ကြာ ကျွန်းအုပ်ဖြင့် အစားထိုး အုပ်ချုပ်စေခဲ့သည် ဟူ၏။ မြို့တွင် ဌာနဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်မှုလုပ်ငန်းဌာန ဟူ၍ကား ထိုစဉ်က မရှိသလောက် ဖြစ်သည်။ အခွန်အကောက် တိုက်စာရေ မြေတိုင်း၊ ပုလိပ်စသည်များလည်း အခါအားလျော်စွာ စစ်တွေမှတစ်ဆင့်လာ၍ လုပ်ငန်းစီရင်သွားကြမှု ရှိလေသည်။ ထို့ကြောင့် မင်းပြားမြို့နှင့်ဆိုင်ရာ ရေးမှတ်ထားသော မှတ်တမ်းစာပေတို့တွင် သက္ကရာဇ် ၁၂၁၄ ခု တပို့တွဲလတွင် (အမှီးသက်ဆင်း) ရောက်သည်ဟု အစောဆုံး တွေ့ရသည်။ အမှီးသက်ဆင် ဆိုသည်မှာ လယ်ယာမြေနှင့်ဆိုင်ရာ မြေတိုင်းစာရေး၊ တိုက်စာရေး၊ လယ်ခွန်မြေခွန် ကောက်ခံသူများကိုပင် ဆိုလို သည်။

ထို့နောက် မင်းပြားမြို့ကိုဖြတ်လျက် ကြေးနန်းဆက်သွယ်မှု ပြုလုပ်ကြောင်း မှတ်သားချက်တွေ့ရသည်ကား '၁၂၂၅ ခု တပေါင်းလတွင် သံကြိုးသွယ်သည်' ဟူ၏။ ထိုသံကြိုးဆက်သွယ်ပြီးနောက်တွင်မှ ၄–နှစ်အကြာတွင် (၁၂၂၉–ခု တပေါင်းလပြည့်ကျော် ၁–ရက်) မှ မင်းပြားမြို့ကို တည်သည်ဟု မှတ်တမ်းပြုဆိုသောကြောင့် ထို ၁၂၂+ခုနှစ်မှ မြို့အုပ်၊ မြို့ပိုင်၊ ရုံးကန်း၊ ရဲဌာန စသည်များဖြင့် မြို့နယ် အုပ်ချုပ်မှု စနစ်တကျ စတင်လာခဲ့ရမည် ဖြစ်လေသည်။

ထို့နောက် ၁၂၃၂–ခုနှစ် နတ်တော်လကစ၍ အစိုးရဇင်းခါကြီး (လမ်းမ) (လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး) ဆည်ဖို့လျက် ၁၂၃၃–ခုနှစ် တံတားခင်းသည်။ ၁၂၃၆–ခုနှစ် ဈေးဆိုင် ဆောက်လုပ်ခြင်း၊ ၁၂၄၃ ခုနှစ် ဇင်းခါ ထပ်မံတည်ခြင်း၊ ၁၂၄၄ ခုနှစ် မင်းပြားမှ မြောင်းဘွယ် ဆက်သွယ်သွားလာရသော နော်နာချောင်း (မင်းပြားမှ ငါးမိုင်ကွာ) ကို တံတားသံကြိုးနှင့် ခြင်ခြင်း၊ (တံတား ထိုးခင်းရန် သံကြိုးဖြင့်ဆွဲ၍ တိုင်းတာသည် ဟူ၏)။ ၁၂၄၉–ခုနှစ် သံကြိုးတစ် ပင်ထပ်၍ သွယ်ခြင်းစသော လုပ်ငန်းတို့ကို ပြုကြောင်း မှတ်တမ်းများ ဆက်လက်ဖော်ပြ တွေ့ရှိရသည်။ ၎င်းမှတ်တမ်းတွင်ပင် ၁၂၅၀–ခုနှစ်က ဗိုလ်ကျော်ဝသည် လည်းကောင်း၊ ၁၂၅၁–ခုနှစ် မောင်ပေါ်အောင်သည်လည်းကောင်း၊ အင်္ဂလိပ်ကို တော်လှန်ခြင်း ပြုခဲ့သည်ကိုပါ ဖော်ပြထားသည်။ထို့ပြင် အနောက်စစ်တကောင်း၊ ဘင်္ဂလားစသော နယ်ခြားဆိုင်ရာ ဘာသာရေးပွဲလမ်း ကျင်းပခဲ့ခြင်းများ၊ စပါးဆန်ရေ ဈေးကြီးလာခြင်း၊ အသီးအနှံ ရှားပါးခြင်း၊ သတင်းများပါ တိုစီတိုစမှတ်တမ်း

တွေ့ရသေးသည်။ ဤမှတ် တမ်းအရ အင်္ဂလိပ်လက်ထက် ၁၂၉၉–ခု တပေါင်းလပြည့်ကျော် တစ်ရက် နေ့က တည်ချလာသော မင်းပြားမြို့သည် ၁၃၂၉–ခုနှစ် တပေါင်းလ ပြည့်ကျော် တစ်ရက်နေ့တွင် မြို့သက် နှစ်တစ်ရာစေ့ခဲ့ပြီး ဖြစ်ရာသည်။

မည်သို့ဆိုစေ ကျိန်ကျွန်းတိုင်းမြို့မှဆက်လျက် ရခိုင်မင်းလက်ထက်ကပင် ထင်ရှားလာသော မင်းပြားမြို့ရပ်အပါအဝင် ကျိန်းကျွန်းကား ရာဇဝင်တစ် ခေတ်တွင် သမိုင်းဝင်ထင်ရှားမှု ဖြစ်ရပ်များရှိခဲ့သဖြင့် အသေးစိတ်လေ့လာ သုတေသနပြုလျက် မှတ်တမ်းတင်မှ ပြည့်စုံနိုင်ပေမည်။ ကောဇာ ၁၂၂၉– ခုနှစ် မတိုင်မီ (လွန်ခဲ့သော အနှစ်တစ်ရာ၏ ရှေ့ပိုင်းကာလ) ဖြစ်ရပ်များကို နိဂုံးချုပ်လျက် အင်္ဂလိပ်လက်ထက်မှ (၁၂၂၉–ခုနှစ်မှစ၍) သတ်မှတ်တည်ချ လာသော မင်းပြားမြို့သမိုင်းကိုသာ သိသင့်ပေရာ တင်ပြရန် ရည်ရွယ်ပေ သည်။

အင်္ဂလိပ်လက်ထက် မင်းပြားမြို့ကို ကောဇာ ၁၂၂၉–ခုနှစ် မြို့တည်ချ လျက် နယ်ပိုင်ရုံးစိုက်ရာမြို့အဖြစ် ယခုထိတိုင်လာခဲ့သည်။ မင်းပြားမြို့တွင် အင်္ဂလိပ်ခေတ်က အများဆုံး အိမ်ခြေ ငါးရာထိသာရှိခဲ့သည်။ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင် ရာ ပုလိပ်ရဲဌာနစခန်းမှာ ယခုမီးသတ်တည်သောနေရာတွင် ဖြစ်သည်။ ကော ဇာ ၁၂၇၀–ခုနှစ် မြို့အုပ်သာပန်း လက်ထက်လောက်ကမှ ရဲဌာနကို ယခု ရုံးကြီးအနီးရှိ 'ဂါရာတန်း' တည်ရှိရာသို့ ရွှေ့ပြောင်းလျက် မူလနေရာဟောင်း တွင် (ပီ၊ဒဗလျူ၊အက်စ်) (P.W.S) အဆောက်အအုံရုံးကို ဆောက်လုပ်လေ သည်။

ထိုနှစ်တွင်မှ နယ်ပိုင်ရုံးကိုလည်း ယခုနေရာတွင် အုတ်တိုက်ဖြင့် ဆောက် လုပ်ခဲ့သည်။ မင်းပြားမြို့အုပ်တို့တွင် ချင်းပုံမြစ် (မစ္စတာ ဂျော့တော်ဖ်)၏ မြေးတော်သူ ဦးပန်းလှသည်လည်း ကောဇာ ၁၂၄၉–ခုနှစ်၊ ခရစ် ၁၈၈၇– ခုနှစ်လောက်ကို မြို့အုပ်ဖြစ်ခဲ့သည်။ နောင်တွင် ၎င်းသည် အရေးပိုင်အထိ ဖြစ်သွားခဲ့လေသည်။ ၎င်းဦးပန်းလှ မတိုင်မီ ရှေးအလျင်က မြို့အုပ်များမှာ အင်္ဂလိပ်လူမျိုးထဲက ဖြစ်ခဲလေသည်။ ၎င်းအင်္ဂလိပ်မြို့အုပ်လက်ထက် ယခု ပျက်စီးသွားသော ကျိန်းတောင်အရှေ့ဘက် တက်လမ်း အုတ်လှေကားတစ်ခု နှင့် စေတီငယ်–ဖလုံးကို တည်ခဲ့သည်။ အုတ်လှေကားမှာ အထစ်ပေါင်း ဖ၅၀ ရှိပြီး ၉၃၀ ပေရှည်သည်။ လှေကားထစ်၏အကျယ်မှာ ၅–ပေ ရှိသည်။ ဘေး

တစ်ဘက်တစ်ချက်တွင် ထု ၁–ပေခွဲ၊ အမြင့် ၂–ပေရှိသော အုတ်လှေကား ဘောင် ရှိလေသည်။

တောင်ခြေရင်းရှိ လှေကားအုတ်ခုံ အဝင်ဝတွင် ဂဠုန်ကဲ့သို့ ခေါင်းနှင့် ခြင်္သေ့ကိုယ်ရှိသော အရုပ်နှစ်ခု၊ ဘေးတစ်ဘက်တစ်ချက်တွင် တည်လုပ်ထား ရှိသည်။ (အများက မနုသီဟအရုပ်နှင့် ၎င်းအထက်က ဆင့်ပန်းအိုးလည်း တည်လုပ်ထားရှိသည်ကို မြင်လိုက်ရသည် ဟူ၏။) ၎င်းလှေကားမှာ တည် ဆောက်စ ထိုအချိန်အခါက မြန်မာတစ်ပြည်လုံးတွင် အရှည်ဆုံးလှေကား ဖြစ်သည်။ ကမ္ဘာတွင် အနည်းငယ်မျှသော အရေအတွက်ထဲတွင် ပါဝင်ပေ သည်။ တည်ဆောက်ခ ကုန်ကျငွေ ၁၂၀၀၀ိ/ ဖြစ်သည်။ ထိုငွေကို ၎င်းမြို့အုပ် ကပင် ကုန်ကျခံခဲ့လေသည်ဟူ၍ အင်္ဂလိပ်သုတေသီ၏မှတ်တမ်းတွင် တွေ့ရ သည်။ ယခု ထိုလှေကားမှာ ပျက်ပြိုလျက် အုပ်ပြားအုပ်ချပ်ရှည်ကြီးများ ကစဥ့်ကလျား ဖြစ်ရှိနေပြီး ထိုလမ်းကိုလည်း ဘုရားဖူးတက်လမ်းအဖြစ် လုံးဝအသုံးမပြုကြတော့ချေ။ မြို့အုပ်သာပန်း (တရုတ်အမျိုးသား) လက်ထက် ကား ကျိန်းတော်ရှင်စေတီကို (၁၂၇၀–ခုနှစ်)အဖွဲ့ ဖွဲ့စည်း၍ ပြုပြင်မွမ်းမံလျက် ရွှေချခဲ့လေသည်။ ဂျပန်စစ်ပြေးပြီးနောက် အင်္ဂလိပ်ပြန်လည်အုပ်ချုပ်စဥ် (ကောစာ ၁၃၀၆–ခုနှစ်) ဦးထွန်းအောင်ကျော်ဆိုသူမှာ မြို့အုပ်ဖြစ်လေသည်။

မင်းပြားမြို့၌ ဘုန်းကြီးကျောင်းဟူ၍ မင်းကန်အရှေ့ဘက် ကပ်လျက် ယခု ရုံးကြီးဝင်းတွင် တစ်ကျောင်းတည်းသာ ရှိခဲ့သည်။ ထိုကျောင်းရာနှင့် တစ်ဆက်တည်း စေတီပျက်များလည်း ရှိခဲ့သည်။ ကျန်ရစ်သော စေတီပျက် တစ်ခုကိုကား (၆–၄–၁၉၆၇ နေ့) ၁၃၂၈–ခု၊ တပေါင်းလဆုတ် ၁၂ ရက်၊ ကြာသပတေးနေ့ နံနက်တွင် ဖြိုဖျက်၍ မင်းပြားမြို့နယ် နှစ်တစ်ရာပြည့် (ကောဇာ ၁၂၂၉ မှ ၁၃၂၉)အထိမ်းအမှတ်အဖြစ် နှစ်တစ်ရာစေတီအမည်ဖြင့် ၁၃၂၉–ခုနှစ်၊ တပို့တွဲလကွယ် အင်္ဂါနေ့ (၂၇–၂–၁၉၆၈ နေ့)မှ စတင်၍ ဘောလုံးကွင်း အနောက်တောင်ထောင့် လျှပ်စစ်မိုးစက်ရုံရှေ့၌ ထပ်မံတည် လုပ်လျက် ရာပြည့်အထိမ်းအမှတ် ပွဲတော်ကိုလည်း တပေါင်းလပြည့်နေ့တွင် ကျင်းပခဲ့လေသည်။ ယခု ဘုန်းကြီးကျောင်းပေါင်း ၁၆–ကျောင်းခန့် ရှိလာပြီး လူဦးရေလည်း နှစ်သောင်းကျော်၊ အိမ်ခြေသုံးထောင်ခန့်ထိ များပြားလာခဲ့ လေသည်။

မင်းပြားမြို့နယ်နိမိတ်မှာ ရှေးယခင်က ယခုကာဘောကန်မှ အနောက်ဘက်ကို ကျိန်းတောင်ခြေရင်းထိ တောအတိ ဖြစ်နေခဲ့သည်။ ယခုသဘော်ာဆိပ်ပိုင်းကျသော မြစ်ဝနှင့်ချောင်းဝတစ်လျှောက် ကြိုကြားမျှသာ လူနေမှုရှိသည်။ စစ်ပြီးနောက်ပိုင်းမှစ၍ ယခုထိဆိုလျှင် မြောက်ဘက်ကို သံတောင်၊ ဘာခံ၊ ကင်းဆိပ်၊ သဲတန်းထိ လည်းကောင်း တောင်ဘက်ကို ကြမ်းမရွာ (ယခင် ကြမ်းပုံမရွာ)ခေါ် ကန်မရွာ၊ တောင်မော်၊ ဖူးပင်ရွာ စသည်ထိတိုင် လည်းကောင်း၊ အနောက်ကို ကျိန်းတောင်ခြေရင်းထိ ကျယ်ပြန့်လျက် ပျံ့နှံ့ ရှိနေလေပြီ။ လွတ်လပ်ရေးရပြီးနောက်ပိုင်းတွင် ကျီးဖြူရွာ (မြို့သစ်ရပ်ကွက်) တိုင်းမင်းကြီး ဦးစိုးတင့်လက်ထက် (၁၉၅၃-၁၉၅၆ ခုနှစ်) တည်ချသော ဦးစိုးတင့် ရပ်ကွက်၊ ၁၃၂၉ (၁၉၆၇)ခုနှစ် တည်ချသော ရွာသစ် 'က' ရပ်ကွက်၊ ကျွန်းရပ်ရွာများမှာ ရွှေ့ပြောင်းလျက် သဘော်ာဆိပ်အနောက်ပိုင်း ကော်ကာနီစုမှ ဆက်စပ်ကာ ပြည်တော်သာ၊ ပြည်တော်အေး၊ ပြည်တော်ညွန့် စသော ရပ်ကွက်များသည် တိုးချဲ့ဖြစ်ထွန်းခဲ့ရသည်။

ယခုမြင်တွေ့ရသော မြို့အခြေအနေမှာ ၁၉၅၄ ခုနှစ် တစ်မြို့လုံးကဲ့သို့ လောင်ကျွမ်းခဲ့ရသော အကြီးအကျယ်မီးလောင်ပြီး နောက်ပိုင်းမှ ပြန်လည် တည်ဆောက်ကာ နာလန်ထူလျက် တစ်စတစ်စ ကြီးပွားလာခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

ယခုဆိုလျှင် မင်းပြားမြို့ကား အဍ္ဍနနဒီမြစ်ကမ်းမှ ကျိန်းတောင်ခြေရင်းထိ တိုးချဲ့လာခဲ့ပြီး ဖြစ်လေသည်။ စီးပွားကုန်သွယ်မှု အချက်အချာတို့ကြောင့်လည်း ဆိပ်ကမ်းမြို့ ဖြစ်လာသဖြင့် အရောင်းအဝယ် ကုန်သွယ်ကူးသန်းသူများ အများဆုံးနေထိုင်သော မြို့အဖြစ် စည်ပင်လာခဲ့ရခြင်းလည်း ဖြစ်ပေသည်။ ရပ်ကွက်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ လမ်းအလိုက် လည်းကောင်း၊ ရပ်ကွက်၊ အစု၊ အပိုင်း၊ လမ်း စသည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်သော လူနေဌာနဒေသ ၃၀ခန့် ရှိသည်။ အနောက်ရွာပိုင်း၊ အလယ်ပိုင်း၊ ဈေးတောင်ပိုင်း ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဒေသအစုအပိုင်းလမ်းတို့ကို တစ်ဖန် အပိုင်းကြီးသုံးပိုင်း ခွဲခြားလျက် တစ်ပိုင်းလျှင် ယခုအခါ ငါးဦးကော်မတီ ဖွဲ့စည်းရှိသည်။ အခြေခံအိမ်ထောင်စု ကော်မတီစသည့် လူမှုရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေး ဆိုင်ရာများ ခန့်ခွဲလျက် စီစဉ်ထားရှိသည်။

ယခုတွေ့မြင်ရသော အစိုးရရုံးကန္နားများနှင့် ပြည်သူ့အိုးအိမ်များကား စစ်အတွင်း ကောဇာ ၁၃၀၃ ခုနှစ်၊ တပို့တွဲလဆန်း (၈) ရက်နေ့၊ နံနက် ၁၀

နာရီအချိန်က ဗုံးဒဏ်ကြောင့် ပျက်စီးခဲ့ပြီးနောက် ပြန်လည်တည်ဆောက်လျက် ပြုလုပ်ထားခြင်းများတို့သာ ဖြစ်ကြသည်။

စစ်အတွင်းက ပျက်စီးသွားရသော နယ်ပိုင်ရုံးကြီး (အထပ်)ကိုလည်း ကောဇာ ၁၃၂၄ခုနှစ်က စတင်၍ (နှစ်ထပ်) ဆောက်လုပ်ရာ ၁၃၂၅ ခုနှစ်တွင်မှ ပြီးစီးသည်။ ဆေးရုံကြီးကိုလည်း ၁၉၅၆ (ကောဇာ ၁၃၂၆) ခုနှစ်မှ ယခုနေရာ သို့ ပြောင်းရွှေ့ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်။ ခရစ် ၁၉၅၅ ခုနှစ်မှ စတင်၍ လျှပ်စစ် မီးထွန်းခဲ့ရသော လျှပ်စစ်စက်ရုံကိုလည်း မင်းကန်အနီးသို့ပြောင်းရွှေ့ တည် ဆောက်လျက် ၁၅-၁-၁၉၆၃ ခုနှစ် မီးလင်းစေခဲ့လေသည်။

အင်္ဂလိပ်လက်ထက်ကား မင်းပြားတွင် လျှပ်စစ်မီးထွန်းညှိနိုင်ခြင်း မရှိ ခဲ့ပေ။ အင်္ဂလိပ်လက်ထက်က ယခုကုန်သွယ်ရေး ဂိုဒေါင် ထားရှိရာနေရာတွင် ဈေးကြီး ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်ကို လွတ်လပ်ရေးရပြီးနောက်မှ ယခုဈေးသစ်နေ ရာသို့ ရွှေ့ပြောင်းဆောက်ခဲ့သည်။ အင်္ဂလိပ်လက်ထက်က ဆေးရုံကြီးမှာ ယခု ဆေးရုံဟောင်း အနောက်ဘက်ဘောလုံးကွင်းတွင် တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ စစ် ပြီးနောက် အင်္ဂလိပ်အုပ်ချုပ်ရေး ပြန်ရစဉ် ယခုကုန်သွယ်ရေး ဂိုဒေါင်နေရာတွင် သုံးနှစ်ခန့် ဖွင့်လှစ်ပြီးမှ ဆေးရုံဟောင်းနေရာအနီးသို့ ရွှေ့ပြောင်းလျက် ထိုမှ ယခုဆေးရုံသစ်ကို တစ်ဖန် ဆောက်လုပ်နိုင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

အင်္ဂလိပ်လက်ထက်ပညာရေးမှာ ခုနစ်တန်းကျောင်းပင် လှုပ်လှုပ်လှဲလှဲ သာ ဖွင့်နိုင်ခဲ့သည်။ ခရစ်ယာန် သာသနာပြုများက ဖွင့်လှစ်သော ဆေးပေး ဌာနနှင့် စာသင်ဌာနတွင် စာသင်ကြားခြင်း ပြုခဲ့သော်လည်း ရခိုင်ကလေးသူ ငယ်များမှာ ၎င်းတို့ကျောင်း၌ သင်ကြားခြင်း လုံးဝမရှိသလောက် နည်းပါးလေ သည်။ လွတ်လပ်ရေးရပြီးနောက်ကား အထက်တန်းကျောင်းများ၊ ကစားခုန် စားဆိုင်ရာ အားကစားမှုများ၊ ဗဟုသုတနှင့် ယဉ်ကျေးမှု စသည့် အကျိုးပြုရန် စာဖတ်အသင်းများ၊ ရခိုင်ရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှုအဖွဲ့များ စသည်ဖြင့် အဘက်ဘက် က တိုးတက်လာခဲ့လေသည်။ လျှပ်စစ်မီးလည်း စစ်တွေခရိုင်တွင် စစ်တွေမြို့ အောက် အများဆုံး အသုံးပြုလေသည်။ ထို့ကြောင့် ယခုအခါ နေ့လုံးပေါက် ထွန်းညှိနိုင်ရန် ကြိုးစားနေကြပြီဟု သိရသည်။

လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေးဟူ၍ စစ်တွေမှ ရေလမ်းသာ အဓိက ရှိသည်။ မင်းပြားသို့ မီးသင်္ဘောသည် ကောဇာ ၁၂၅၀ ကျော် ၁၂၆၀ ခန့်တွင်မှ ခုတ် မောင်းသွားလာမှု စတင်နိုင်ခဲ့သည်။ ကုန်းလမ်းဆို၍ မင်းပြားမှ ငါးမိုင်ထိ၊

ထိုမှ မြောင်းသွယ်ထိ ငါးမိုင်။ ထိုက မြို့ဟောင်း ကျောက်တော်ထိ မြေလမ်း ရှိသည်။ တောင်ပိုင်းကို မင်းပြားမှ စွန်ရဲအထိ ရှိသည်။ ၎င်းမြေလမ်းကို အင်္ဂလိပ် လက်ထက် မော်တော်ကား လုံးဝမပေါက်ခဲ့။ လွတ်လပ်ရေး ရပြီးနောက် မင်းပြားမှ နော်နော်ထိ လည်းကောင်း၊ နော်နော်မှတစ်ဆင့် မြောင်းသွယ်အထိ လည်းကောင်း ကားအသွားအလာ ပြုလုပ်နိုင်ခဲ့လေသည်။ စစ်တွေမှ မင်းပြား၊ မြောင်းဘွယ်၊ ပန်းမြောင်းထိ တနင်္ဂနွေ၊ ဗုဒ္ဓဟူး၊ သောကြာနေ့တိုင်း (ရက်သတ္တ တစ်ပတ်လျှင် ၃–ကြိမ်) သင်္ဘောသွားလာနေ သည်။ ၁၉၆၈ခုနှစ်မှစ၍ မင်းပြားမှ ခြိတ္တောင် ၃–မိုင်ကျော်သို့ မြေလမ်းမ ကြီးတစ်ခု ထပ်မံပြုလုပ်ပေးလျက် ရှိပေသည်။

အင်္ဂလိပ်လက်ထက် ပထမဆုံးသောသင်္ဘောဆိပ်မှာ ယခုပါတီ ယူနစ်ရုံး နေရာ ဖြစ်သည်။ ထိုမောက်ချောင်းဝပိုင်း (ယခု ဘီအိုစီနေရာ) ထိုမှ မြစ်ကမ်း ဘေးနေရာ (ဆိပ်ခံဘောဖြင့်)သို့ တစ်စတစ်စ ဆိုက်ကပ်ရပ်နားမှု ပြုခဲ့သည်။ အင်္ဂလိပ်လက်ထက်က မင်းပြားချောင်းမှာ ကြပ်စင်တောင်မော်၊ ဗျိုင်းကျွန်း ကမ်းနံဘေးက စတင်အဝခံ၍ စမွလယ်ကျွန်းကို ဖြတ်လျက် လည်းကောင်း၊ သဲတန်း၊ ခြိတ်တောင်၊ မင်းကန်မြစ်တိုင် လည်းကောင်း ပေါက်ရောက်သွားရာ သင်္ဘောမှာ မင်းပြားချောင်း (ကင်းချောင်းလည်းခေါ်၏)။ (စမွလယ်ချောင်း လည်းဟူ၏)မှ စမွလယ်ကျွန်းကိုဖြတ်လျက် လေးမြို့မြစ်အတိုင်း ခုတ်မောင်း သွားလာပြုခဲ့ရသည်။ ယခုကား ချောင်းများ၊ ကျွန်းများ တိမ်ကောပြီး သောင် တန်းအဖြစ် ပို့လာသဖြင့် မြစ်ကြောင်းအတိုင်းပင် သွားလာနေရလေသည်။

ယခင် သင်္ဘောလမ်းမှာ ကောဇာ ၁၂၉၀–ပြည့်နှစ် အာသန်ပေါက်၍ (ရီမင်းထွက်သည်ဟု ခေါ်သည်) တောင်ကျအညာရေ လွှမ်းမိုးခြင်းဖြင့် ထိုကဲ့ သို့ တိမ်ကောသွားခဲ့ရသည် ဟူ၏။ မြို့ပြဆိုင်ရာ လမ်းပန်းပြုပြင်မှုကို အင်္ဂလိပ် လက်ထက်မှစ၍ ယခုအထိ ဒိစတြိတ်တောင်ဆီမှ လည်းကောင်း၊ မြို့လူထု လုပ်အားဖြင့် လည်းကောင်း ပြုပြင်လုပ်ဆောင်ခဲ့လေသည်။ ယခုအခါ အညာ ရေစားခြင်းဒဏ်ကြောင့် မင်းပြားမြစ် ကမ်းနားပိုင်းမှာ တစ်စတစ်စပြုလာ သဖြင့် ရွာသစ်ကေ စသော ရပ်ကွက်သစ်များချ၍ ရွှေ့ပြောင်းနေလာခဲ့ရသည်။

သောက်သုံးရေဟူ၍ ရခိုင်မင်းလက်ထက်က တူးဖော်ထားခဲ့သော မင်း ကန်ကိုပင် အဓိကအားကိုးသုံးလာနေခဲ့ရာ လူထုများပြာလာသဖြင့် ပြည်တော် သာခေတ် ပြည်တော်သာကန် ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ယခု ၁၉၆၈–ခု ဖေဖော်ဝါ

ရီလ (၁၃၂၉–ခုနှစ် တပို့တွဲလ)တွင် ရွာသစ်ကေအနီး ကန်ကြီးကိုလည်း ကောင်း တိုးချဲ့ပြုလုပ်ပေးလာခဲ့ရသည်။ ထို့ပြင် မင်းပြားအနီး ဂရ်ဂျိုင်ကို စမ်းသပ်၍ (၆–၁–၆၈နေ့) ၁၃၂၉–ခုနှစ် ပြာသိုလဆန်း ၇–ရက်၊ စနေနေ့တွင် ဆည်ဖို့ခဲ့ကြလေသည်။ ထိုဂျိုင်သည် ရေတင်မှုအောင်မြင်နိုင်ပါက မြို့သူမြို့ သားများအတွက် ရေသွယ်ပိုက်ဖြင့် ရေသွယ်အသုံးပြုရန် အားခဲရည်ရွယ်လျက် ရှိနေကြသည်။

မင်းပြားမြို့သည် စစ်တွေခရိုင်တွင် မြို့ဟောင်းမြို့အောက် အကြီးဆုံး ဖြစ်၍ နယ်ပိုင်ရုံးစိုက်ရာ မြို့တစ်မြို့လည်း ဖြစ်သည့်ပြင် ဆိပ်ကမ်းကျရာ ဌာန ဖြစ်ခြင်းကြောင့်လည်း ကုန်သွယ်ကူးသန်းသွားလာမှုမှာ အင်္ဂလိပ်လက် ထက်မှပင် ယခုတိုင် စည်ပင်လျက်ရှိသည်။ ရခိုင်တိုင်း၏ တောင်ပိုင်းနှင့် လည်းကောင်း၊ အညာပိုင်းနှင့် လည်းကောင်း အဆက်အသွယ် ဖြောင့်ဖြူးလွယ် သည်။ ထို့ကြောင့် ရမ်းဗြဲကျွန်းမှခရီးသည်လည်းဖြစ်၊ ရခိုင်သာချင်းစာဆို လည်းဖြစ်သော သာချင်းဦးဘသည် အင်္ဂလိပ်လက်ထက်က လောင်းလှေခရီး ဖြင့် ကုန်ရောင်းလာစဉ် ဖွဲ့စပ်ခဲ့သည့် ကိုယ်တွေ့မှတ်တမ်းကလည်း သက်သေ ခံနေသည်။ ၎င်းက ရေးစပ်ခဲ့သည်ကား –

“ရောင်းကတ်ပြန်ကေ၊ စွန်ရာစွန်ကြောင်း၊ အရွာရွာကို၊ လှည့်ကာရောင်းကေ၊ လမ်းကြောင်းသင့်ရာ၊ လိုက်လေ ပါကေ၊ သာယာနှစ်လို့၊ ရုံးဂါရာ နှင့်၊ ကြော်ငြာခြင်းကေ၊ မင်းပြားမြို့သို့ ရောက်သောအခါ၊ မေးစမ်းကာနှင့်၊ မောင်ရာ ကြာရော၊ ဒုက္ခန်မည်ကေ၊ စီးသည်မနှင့်၊ ပါသည့်ဝန်ကို၊ မှန်တတ်တတ်ကေ၊ ချွတ်ဖို့ပြောလို့၊ သဘောမကျ၊ ဒုက္ခန် သည်ကို၊ ထွေနဲ့နှောင်းမှာ၊ မရောင်းခလို့၊ ထိုကတဖန်၊ ထိုးဝါးကန်တေ၊ လားပြန်တုံမြောက်၊ မင်းပြားဆုံကေ၊ ထိုချောင်းပေါက်ကို၊ တက်ကောက်ချီကာ၊ လှော်လို့ပါကေ၊ ညီညာပြောကြ၊ လေးမြို့ဆိုကေ၊ ထိုချောင်းဝက၊ မောင်လှ လိမ္မာ၊ မြားတက်ပြန်ကေ၊ ကမ်းယံကပ်လို့၊ ဟပ်လို့ပါက၊ မြို့ ရွာသဖွယ်၊ များဆိုင်သည်နှင့်၊ မြောင်းဘွယ်ရောက်ခါ”။

မင်းပြားမြို့ ဈေးနှင့်မခြား ခြိတ်တောင်ဈေးမှာလည်း စည်ကားခဲ့လေ သည်။ ရောင်းကုန်အဖြစ် အိမ်တွင်းလက်ရာထည် အဝတ်အစား ဝါးကြိမ်ရက်

လုပ်ခြင်းဖြစ်သော တောင်း၊ခြင်း၊ဖျာ၊ကြိတ်ဆုံ၊ သပေါ့၊ သစ်၊ပျဉ်၊စပါးကြိတ်ခွဲခြင်း၊ ဟင်းသီးဟင်းရွက်၊ ရေချိုရေငန်ငါးများ၊ ကျိန်းတောင်ထွက် ဝါးပိုးဝါးများ၊ နာမည်ကျော် ကျိန်းအညင်း (ဒညင်းသီး)၊ မညင်း (မရမ်းသီး)များတို့ ပေါများလှသည်။

ဗုဒ္ဓသာသနာရေးဘက်က ထင်ရှားသော ကျိန်းတော်ရှင်စေတီနှင့် ရှေးဟောင်းစေတီများဖြစ်သော ကျောက်ပုံတော်စေတီ၊ ရင်သွေးတော်ဓာတ်၊ ပြိုင်းတော်ဓာတ်၊ လက်ဖန်တော်ဓာတ်စသော ဓာတ်မွေစေတီများအပြင် ဘုရားပုထိုး ရုပ်တုဆင်းတုတော်များ၊ ၁၉၆၈ ခုနှစ် လေမုန်တိုင်းကြောင့် ငါးမန်းရဲကျွန်းမှ ပင့်လာသော မျောက်ကြိမ်ရှင်ပင် ဘုရား၊ ကျောင်း–သိမ် စသည်များတွင်လည်း ပေါများပေသည်။ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ဘုရားပွဲတော်များ၊ ရခိုင်ရိုးရာပွဲများကား နာမည်ကျော်ကြားသည်။ ပန်းတျားစည်သံများဖြင့် လွှမ်းခြုံလျက် ညံမစဲပင် ရှိလေသည်။ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်နေကြသော ဘုရားစေတီ အသင်းအဖွဲ့များလည်း ၁၂ဖွဲ့ခန့် ရှိပေသည်။ ထိုအဖွဲ့များသည် စစ်အတွင်းက ဗုံးဒဏ်ကြောင့် ပြိုပျက်သွားခဲ့ရရှာသော ရှေးဟောင်းဘုရားပုထိုး စေတီများကို တစ်စတစ်စ ပြုပြင်ခြင်း၊ အသစ်ထပ်မံဆောက်လုပ်ခြင်းဖြင့် ပြန်လည်ထူထောင်မှုများပြုလျက် သာသနာရေးရာ စည်ပင်မှုကို ဆောင်ရွက်နေကြလေသည်။

မင်းပြားမြို့သည် မိုးရာသီတွင် အညာရေနစ်မြုပ်ခြင်းကို မကြာခဏ ခံရတတ်သည်။ ၁၉၆၈ ခုနှစ် မုန်တိုင်းတိုက်ခတ်စဉ်နှင့် ထိုနှစ်မိုးတွင်း (ဝါဆိုလပြည့်နေ့မှစ၍) သုံးလေးရက်တိုင် အကြီးအကျယ် နစ်မြုပ်ခြင်းများမှာ အကြီးဆုံး နစ်မြုပ်ခြင်း ဖြစ်လေသည်။ ထို့ကြောင့် အိမ်တိုင်းစေ့ သွပ်ပြားများကိုလည်းကောင်း၊ သစ်သားများကိုလည်းကောင်း 'ဘုတ်' ခေါ် လှေကလေးများ စပ်လုပ်၍ အသင့်ပြင်ဆင် ထားရှိတတ်ကြသည်။ ၎င်းတုတ်ဖြင့် အညာဒီရေကြီးလွှမ်းနစ်မြုပ်လာလျှင် စီးနင်းအသုံးပြုကြရသည်။ တစ်နည်းဆိုလျှင် မင်းပြားမြို့သည် အညာဒီရေ နစ်မြုပ်စဥ် ရှမ်းပြည်နယ် အင်းလေးကန်ထဲသို့ ဘုတ်ကလေးစီးလျက် လူးလာခတ်ကာ ပျော်စရာအဖြစ် ရှိလှပေသည်။

ယခင်က မြို့ရွာအိမ်ခြေ ကျပ်တည်းခြင်းကြောင့် လမ်းပန်းဟူ၍ စနစ်တကျ မရှိလှပေ။ ထို့ကြောင့် အကြိမ်ကြိမ် မီးလောင်ခြင်းကို ခံခဲ့ရသည်။ ယခုကား ရပ်ကွက်များကို စနစ်တကျ သတ်မှတ်ချပေးခြင်း၊ လမ်းပန်း ပြုလုပ်

ထားခြင်း၊ မြစ်ကမ်းနားဘေးမှ ရေစားခံရသော အိမ်များလည်း တောင်ခြေရင်း ရွာသစ်မြို့သစ်တို့သို့ ပြောင်းရွှေ့တည်ဆောက်ကြခြင်းဖြင့် မြို့အသိုက်အဝန်း လည်း မထူထပ်တော့ဘဲ ပြန့်ကျဲလျက် စနစ်တကျ ဖြစ်လာလေပြီ။ ထို့ကြောင့် ကျိန်းတောင်ပေါ်မှ စီးလျက် ရှုမျှော်လိုက်လျှင် မင်းပြားမြို့တည်နေပုံ သဘာဝ အလှကို ပန်းချီကားတစ်ချပ်ပမာ အာရုံတစ်မျိုး ခံစားနိုင်ပေသည်။

ရာမောင်ကမ်းနှင့် ကျိုးတောင်ခြေရင်း အနှံ့အပြား ဆက်စပ်တည်နေ သော မင်းပြားမြို့သည် အပူအအေးရာသီဥတုလည်း ကောင်းလှသည်အညာ ရေချိုနှင့် (နွေရာသီ ရေငန်အနည်းအပါး) မြစ်ကမ်းကို မှီ၍လည်းကောင်း၊ ဖရုံကာကျွန်းကို ဖြတ်၍ တိုက်ခတ်လာသော ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော် လေအေး လေညင်းကို မှီ၍လည်းကောင်း အအေးဓာတ်ခံ ရရှိသဖြင့် ရွှင်လန်းစိမ်းပြေနိုင် သည်။ တောင်မြောက် အလျားသုံးမိုင်ခန့် ရှည်၍ ၄၁၄ ပေမြင့်သော ကျိန်းတောင်ပေါ်က ရှုစားကြည့်လိုက်လျှင် တောင်ခွင် တောင်စဉ်တန်း၊ လေးမြို့ချောင်း ဝဲယာ၊ ကုလားတန်ဝဲယာ တောင်တန်းချောင်းမြောင်းများ ၊တောတောင်သဘာဝ၊ လှေလောင်းများ လူးလွန့်သွားလာနေပုံတို့ကား အလှဆုံး သောပန်းချီကား တမျှပင်တည်း။

ခရီးသည်များလည်း မင်းပြားမြို့ အလှကို ရှုရင်းလည်းကောင်း၊ ဘုရား ဖူးရင်း လည်းကောင်း၊ ကုန်သွယ် ကူးသန်းသွားလာရင်း လည်းကောင်း၊ ဒေသန္တရ ဗဟုသုတရှာမှီးရင် လည်းကောင်း လာရောက်လေ့လာနိုင်ဖို့ ကောင်း ပေသည်။ တည်းခိုရန် တဲစခန်းများလည်း အသင့်ရှိလေသည်။

မင်းပြားမြို့သမိုင်းတွင် ဖက်ဆစ်ဆန့်ကျင်ရေး၊ ပြည်သူ့လွတ်မြောက်ရေး လုပ်ငန်းကို ချန်လှပ်၍ မဖြစ်ပေ။ မင်းပြားမြို့သည် လွတ်လပ်ရေး လှုပ်ရှားခန်း ၌ အဓိကနေရာက ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။

မြန်မာပြည်ဘက်တွင် တို့ဗမာအစည်းအရုံးသည် နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး မှာ ထိပ်ပိုင်းတွင် ပါဝင်သကဲ့သို့ ရခိုင်တိုင်းလုံးဆိုင်ရာ တိုင်းရင်းသားအစည်း အရုံးသည်လည်း အလားတူ ရှေ့တန်းက ဆောင်ရွက်ခဲ့လေသည်။

ထိုအသင်းမှာ 'ရခိုင်တိုင်းလုံးဆိုင်ရာ ကြီးပွားရေးနှင့် တိုင်းရင်းသား အစည်းအရုံးတို့ကို ၁၉၃၇ ခုနှစ် ဆောင်းရာသီတွင် မင်းပြားမြို့ညီလာခံတွင် တစ်ပူးတစ်ပေါင်းတည်း ပြုလုပ်ကြလေသည်။ ထိုညီလာခံမှဆက်၍ (စစ်တွေ မြို့မှ ခေါင်းဆောင်များအပါအဝင်) လူထုချီတက်ပွဲကို မင်းပြားမြို့နယ်မှ

စ၍ မြို့ဟောင်းမြို့နယ်၊ ကျောက်တော်မြို့နယ်၊ ပုဏ္ဏားကျွန်းမြို့နယ်တို့မှ လူထုသိန်းသောင်း ပါဝင်ခဲ့သည်။

ထိုလူထုဆန္ဒပြပွဲသည် မြို့ဟောင်းနန်းရာကုန်းရှိ အင်္ဂလိပ်စစ်တပ်ကို ဝိုင်းဝန်းဆန္ဒပြခြင်း၊ ထိုမှတိမ်ညိုတွင် လူထုစည်းဝေးပွဲ ပြုလုပ်ခြင်း၊ နိဂုံးချုပ်၌ ကျောက်တော်မြို့တွင် ချီတက်ပွဲကို အပြီးသတ် ဆောင်ရွက်ခဲ့လေသည်။

ထိုချီတက်ပွဲတွင် ရခိုင်ခေါင်းဆောင်များအား အင်္ဂလိပ် ကိုလိုနီများက ဖမ်းဆီး၍ စစ်တွေမြို့သို့ယူဆောင်သွားခြင်း ခံခဲ့ရသည်။

ထိုညီလာခံမှစ၍ မင်းပြားမြို့နယ် နိုင်ငံရေးလှုပ်ရှားမှုမှာ မြန်မာပြည် အရပ်ရပ်သို့တိုင် တစ်ဟုန်ထိုး ကျော်ကြားသွားလေသည်။

အင်္ဂလိပ်ကို ခံချရန်၊ တော်လှန်ကြရန် မြန်မာပြည်–ရခိုင်ပြည် အဆက် အသွယ်မှု၊ ရင်ကြားစေ့မှုကို ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ယင်းသို့ မျိုးချစ်ပုဂ္ဂိုလ်များ၊ တော်လှန်ရေးသမားများ စခန်းချ စီမံမှုပြုခဲ့ရာဌာနအဖြစ် ထင်ရှားခဲ့လေသည်။

ထိုသို့ တိုင်းလုံးဆိုင်ရာ တိုင်းရင်းသား အစည်းအရုံးမှ လှုပ်ရှားခြင်းဖြင့် နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး၊ ကိုလိုနီဘဝမှ လွတ်မြောက်ရေးမှာ ရခိုင်တစ်ပြည်လုံးကို ဂယက်ရိုက်ပြီး ရခိုင်၊ မြန်မာ စသော ပြည်ထောင်စုသားများ၏ ဝိုင်းဝန်းပူး ပေါင်း တော်လှန်မှုကြောင့် အင်္ဂလိပ်အစိုးရသည် မြန်မာပြည်ဘက်မှ လည်း ကောင်း၊ ၁၉၄၂ ခု မတ်လ ၂၃ ရက်နေ့တွင် ရခိုင်တိုင်း၏ ဗဟိုချက်မ ဖြစ်သည့် စစ်တွေမြို့မှ လည်းကောင်း လက်လွှတ်လျက် ခြေကန်ထွက်ပြေးခဲ့ရလေသည်။ ထိုအခါ စစ်တွေမြို့သူမြို့သားများလည်း ထိတ်လန့်လျက် မင်းပြားမြို့နယ် စသော ကျွန်းကမ်း အရပ်တို့သို့ ရှောင်တိမ်း ရွှေ့ပြောင်း နေခဲ့ကြရလေသည်။

ထိုအချိန်တွင် ရခိုင်တိုင်း၌ ရခိုင်တိုင်းလုံးဆိုင်ရာ တိုင်းရင်းသားအစည်း အရုံးက မြို့ရပ်များကို အုပ်ချုပ်ရေးချုပ်ထားကာ ထိန်းသိမ်းပေးခဲ့လေသည်။ မကြာမီ ထိုနေရာကို အစားထိုးရန် ဂျပန်ရှေ့ပြေးတပ်များက တောင်ကုတ်မှ ကျော်ဖြတ်လာလျက် ဦးစွာမင်းပြားမြို့ကို လာရောက်သိမ်းပိုက်ခဲ့လေသည်။ ထိုအချိန်၌ မြို့အုပ်မောင်သာပွင့်မှာ အာဏာလက်မဲ့ ဖြစ်နေပြီး ၎င်းတို့မရောက် မီ အဓိကရုဏ်းမှုများ ဖြစ်ပွားခြင်း ရှိခဲ့လေရာ မင်းပြားမြို့နယ်မှ အမျိုးသား ခေါင်းဆောင်များ ဖြစ်ကြသော သိန်းကျော်အောင်၊ မောင်ကျော်ယ၊ ပန်းသာ အောင်တို့သည် တပ်ဖိုလ်အဖြစ် ဆောင်ရွက်လျက် ရခိုင်လူငယ်လူရွယ်များကို စည်းရုံးကာ လက်နက်စွဲကိုင်ပြီး အဓိကရုဏ်းကို အသက်စွန့်စား နှိမ်နင်းခဲ့ရ

လေသည်။ ၎င်းတို့သည် မေယုခရိုင်သို့ ချီတက်တိုက်ခိုက်ရန် ကြက်မကျီ (မင်းပြားမြို့နယ်)တွင် အစည်းအဝေး ဆောင်ရွက်နေစဉ် ရုတ်တရက် မင်းပြားမြို့ကို ဝင်ရောက်သိမ်းပိုက်နိုင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ရာသည်။ သို့သော် ၎င်းခေါင်းဆောင်များတို့လည်း ရခိုင်တိုင်းအုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာကို ခန့်ခွဲစီမံချခဲ့ကြရသည်သာ ဖြစ်လေသည်။ ထို့နောက် မကြာမီ ဂျပန်များ ဝင်ရောက်၍ အင်္ဂလိပ်ကိုလိုနီနေရာတွင် အစားထိုးခဲ့လေသည်။

၁၃၀၃ ခု၊ တပို့တွဲလဆန်း (၈)ရက်၊ နံနက် ၁၀ နာရီတွင် မင်းပြားမြို့နယ်ကို အင်္ဂလိပ်အဆုတ်၊ ဂျပန် အတက်တွင် အင်္ဂလိပ်တို့က မီးလောင်ဗုံးကြဲခြင်း ခံခဲ့ရသဖြင့် မြို့တစ်ခုလုံးမှာ မီးဟုန်းဟုန်းတောက်လောင်၍ ပြာပုံအတိပျက်စီးခြင်း ခံခဲ့ရလေသည်။ ထို့ကြောင့် အနီးစပ်ဖြစ်သော ကေသလာချောင်းဝရွာသို့ ရောင်တိမ်းနေခဲ့ရလေသည်။ သို့သော်လည်း ၁၃၀၄ခု ကဆုန်လတွင် မင်းပြားသို့ ဂျပန်တပ်များ ဝင်ရောက်လာခြင်း၊ ကေသလာတွင်ဂျပန်များ အခြေခံစစ်စခန်းများချခြင်း၊ ရိက္ခာများ သိုလှောင်ရာဌာန ပြုလာခြင်းကြောင့် မြို့သူမြို့သားများမှာ အင်္ဂလိပ်ဗုံးကြဲခြင်းများကို ခံမြဲခံခဲ့ရသည်ပင် ဖြစ်သည်။

ဂျပန်စစ်သည်ပေါင်း ၁၂၀ ပါဝင်သော တပ်မတစ်ခုကို တပ်ဦးစီးချုပ်ကူဆိုးဆန်နှင့် လက်အောက်တပ်ဗိုလ်မှူး မာရုဒါတို့ ဦးစီးဆောင်ရွက်ကာ မင်းပြားမြို့သို့ ဝင်ရောက်လာပြီး တပ်စုသုံးစု (တပ်သား ၄၀စီခွဲ၍) ခွဲကာ ချရပ်လာခဲ့ကြသည်။ ၁–တူးပင်ရွာတွင် တစ်တပ်၊ ၂–ကျိန်းတောင် သရက်တောအုပ် (ယခုသင်္ချိုင်းရာတွင်)တစ်တပ်၊ ၃–ကျောင်းသစ်ကျောင်းပိုင်းတွင် ကူဆိုးဆန်နှင့် မာရုဒါအပါအဝင် မြင်းကိုယ်စီနှင့် တပ်သား(၄၀)တို့ တပ်စွဲနေခဲ့ကြသည်။ ထိုသို့ တစ်စတစ်စဖြင့် ဝပြီးအင်းတွင်တပ်စခန်းပြုလာခြင်း ခြိတ်တောင်၌ ပြောင်းရွှေ့တပ်ချလာခြင်း၊ မင်းကန်အနီးတောင်ခြေရင်း၌ ဂျပန်သူနာပြုဆေးတပ်ချလာခြင်း စသည်ဖြင့် အနှံ့အပြား ဂျပန်စစ်တပ်များ ပြည့်လျှံခဲ့လေသည်။ မယူကမ်း 'မှန်တောင်' မှ တိုက်ပွဲတွင် ဒဏ်ရာရလာသူများကို မင်းပြားသို့ပို့၍ ဆေးဝါးကုသမှုပြုခဲ့လေသည်။ ဂျပန်များကား သုံးနှစ်ခန့် အချိန် ကြာခဲ့လေသည်။ ဂျပန်များ ဖက်ဆစ်စနစ်ကို ကျင့်သုံးလာသဖြင့် အင်္ဂလိပ်တပ်မဟာ ၁၃၆နှင့် ဆက်သွယ်၍ တစ်ဖန်တော်လှန်ရေးလုပ်ငန်းများကို စတင်ခြင်း ပြုခဲ့ရပြန်သည်။ ထို့နောက် ခရစ် ၁၉၄၄

(၁၃၀၆)ခုနှစ် ဂျပန်ကို စတင်တော်လှန်ရန် လေထီးဖြင့် ဆင်းခဲ့ကြလေသည်။ ယင်းသို့ ကြိုးပမ်းချက်ဖြင့် မင်းပြားမြို့နယ်စသော ရခိုင်ပြည်အရပ်ရပ်က အစဦးဝစွာ စတင်၍ ဂျပန်တော်လှန်ရေးလုပ်ငန်းကို ပြုလုပ်နိုင်ခဲ့လေသည်။ ထို့ကြောင့် ကောဇာ ၁၃၀၆ ခုနှစ်တွင် ဂျပန်များ ဆုတ်ခွာထွက်ပြေးခဲ့ရခြင်း၊ အင်္ဂလိပ်များ တစ်ဖန်အစားဝင်ရောက်နိုင်ခြင်း ပြုခဲ့ရလေသည်။

အင်္ဂလိပ်ပြန်တက်လျှင် မင်းပြားမြို့ကိုအုပ်ချုပ်ရေးချရန် နယ်ပိုင်အဖြစ် မစ္စတာမတ်ဘက်၊ မြို့အုပ်အဖြစ် ဦးထွန်းအောင်ကျော်၊ ပုလိပ်အင်စပက်တော် ဦးနားပေါက်ကေစသော အုပ်ချုပ်ရေးပုဂ္ဂိုလ်များသည် ကောဇာ ၁၃၀၆ ခုနှစ်တွင် ရောက်ရှိလာကြသည်။ ၎င်းတို့သည် မင်းပြားမြို့ကို ဒုတိယအကြိမ် အဖြစ် ပွဲပြင်ကန္နားလုပ်၍ မြို့တည်ချ ဖွင့်လှစ်ခြင်း ပြုခဲ့ကြလေသည်။ နယ်ပိုင်ရုံး စိုက်ရာဟူ၍ 'ဘာခံ' အရပ်ရှိ ယခု အရက်ဆိုင်ဟောင်းတွင် ဆောင်ရွက်ခဲ့လေသည်။ မင်းပြားမြို့အပါအဝင် ရခိုင်၊ မြန်မာပြည်တစ်ရပ်လုံးတွင် ခရစ် ၁၉၄၈ခု နောက်ပိုင်း လွတ်လပ်ရေးမရမီထိ အင်္ဂလိပ်အုပ်ချုပ်ရေး တည်ရှိခဲ့ရလေသည်။ ထို့နောက် ၁၉၄၈ခု ကောဇာ ၁၃၀၉ခု၊ ပြာသိုလ ပြည့်ကျော် (၉)ရက်၊ တနင်္ဂနွေနေ့တွင် လွတ်လပ်ရေး ရရှိခဲ့သဖြင့် အင်္ဂလိပ် အုပ်ချုပ်မှု လုံးဝဇာတ်သိမ်းသွားခြင်း ခံခဲ့ရလေသည်။ လွတ်လပ်ရေးရသည့် အထိမ်းအမှတ် အဖြစ်ဖြင့်လည်း မင်းပြားမြို့လယ် ကွင်းပြင်ကျယ်တွင် လွတ်လပ်ရေးအထိမ်း အမှတ်ကျောက်တိုင်ကို စိုက်ထူလျက် ဝင်ပဝါစွာ တည်ရှိနေပေသည်။

လွတ်လပ်ရေးရပြီးချိန်မှစ၍ မင်းပြားမြို့ကား တိုးတက်ကြီးပွားရေး၊ စည်ပင်သာယာဝပြောရေး စသည်များကို တစ်နေ့တခြား ဆောင်ရွက်လာနိုင်ခဲ့သဖြင့် ရှေ့ကိုအများကြီး မျှော်လင့်စရာ အလားအလာကောင်း ရှိနိုင်မည့် မြို့တစ်မြို့ဟု ဆိုနိုင်ပေသည်တကား။

ကျွန်ုပ်သည် မင်းပြားမြို့တွင် လေးနှစ်လေးမိုးခန့်ထိ နေထိုင်ခဲ့ဖူးသူ တစ်ဦးဖြစ်ရာကား မင်းပြားမြို့အား ကျေးဇူးဆပ်သည့်အနေဖြင့် ဤစာတမ်း ဖြင့် ဂုဏ်ပြုလိုက်ရပေခြင်းလည်း ဖြစ်ပါကြောင်း။

အရှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)
(၂၀–၉–၆၈)

&ciom;lu;pmay

မြောက်ဦးမြို့၌ ကိန်းဝပ်တော်မူသော တပင်တိုင် နန်းဦးဘုရားကြီး

အစိန္တေယျ၊ တုမမျှကေ
လောကထွတ်တင်၊ ဗိုရှင်ပင်ကို
ကြည်လင်စိတ်ညွတ်၊ မပျက်ဝတ်ဖြင့်
မနက်ကို ဆွမ်း၊ ညကို ပန်းကေ
ရီချမ်းလည်းကောင်း၊ ဆုတော် တောင်းလို့
မကောင်းဖီဒဏ်၊ ဘေးဘယံလေ
အန္တရာယ်ပေါင်း၊ ကွယ်တွင်းကွာကေ
ဝီးစီးကြောင်းနှင့်၊ ညွတ်ပျောင်း ဦးနှိမ်
အကြိမ်ကြိမ်ကေ၊ မုနိန်မြတ်ကို
ဦးချလည်း ညွတ်တေ။

(ရခိုင်ကျေးလက်ကဗျာမှ)

ပူဇနိယဌာနနှင့် ပူဇော်အပ်ရာ

ကမ္ဘာဦးအခါကပင် လူမျိုးတိုင်း၌ မိမိတို့ယုံကြည်ရာအလိုက် ကိုးကွယ်အပ်သော ပူဇနိယအရာဌာန ပူဇော်ရာဝတ္ထုပစ္စည်းများ ရှိကြသည်။ ယုံကြည်မှုကြောင့် ကိုးကွယ်မှုဖြစ်လာပြီး ပူဇော်သက္ကာရ၊ ပသမှုများကိုပါ အလေးအမြတ် ပြုလာကြလေသည်။ ဗုဒ္ဓပွင့်ပြီးနောက် မှန်သောကိုးကွယ်မှုသာ ဘေးကင်း၍ မြင့်မြတ်လျက် ဆင်းရဲကလည်း လွတ်သည်ဟု အမှန်တရားကို ဟောဖော်ပြညွှန်လေသဖြင့် မှန်သောကိုးကွယ်မှုကို ရရှိလာကြသည်။ ထို့ကြောင့် ရတနာသုံးပါးကို ယုံကြည်အားထား ကိုးကွယ်ရာဟူ၍ ဆည်းကပ်ဝပ်လျှောင်း ဦးညွှတ်ပျောင်းခဲ့ကြရသည်။ ရခိုင်တို့ကား ဗုဒ္ဓနှင့် ကိုယ်စားတော်မြတ် မဟာမုနိရှင်ပင်ကို သမ္ပဒါန်ကျမ်းလာအတိုင်း သမိုင်းဆက်ကာ ပူဇော်လာခဲ့ကြရိုး ဖြစ်သည်။

နန်းဦးဘုရား ပုံဟန်အနေအထား

ရခိုင်ပြည် ရခိုင်လူမျိုးတို့သည် ဓညဝတီခေတ်မှ ဝေသာလီခေတ်ထိ ဗုဒ္ဓ သက်တော်ထင်ရှားကာလကပင် ကိုယ်စားတော် မဟာမုနိရုပ်ပွားတော်ကို ကိုးကွယ်ခွင့် ရခဲ့ကြသည်။ ထို့ပြင် 'ပိတောက်ရွှေဝါ၊ ဝင်းဝင်းဝါ၍' ဟူသော ကဗျာအရ လေးသန်းကျော်သော ဘုရားပုထိုးစေတီတို့ကို လည်းကောင်း၊ မြောက်ဦးခေတ်တိုင်အောင် 'သဇင်ပန်းခိုင် တမြိုင်မြိုင်' ဟူသော ကဗျာအရ ငါးသန်းကျော်သော ဘုရားပုထိုးစေတီ တို့ကိုလည်းကောင်း တည်ထားကိုးကွယ်လာခဲ့ကြောင်း သမိုင်းအဆို ရှိလေသည်။

ထိုဘုရားတို့တွင် အပါအဝင်ဖြစ်သော တပင်တိုင် နန်းဦးဘုရားကြီးမှာ မြောက်ဦးမြို့တော်မှ ပင့်ဆောင်လျက် ယခုရခိုင်ပြည်နယ် အနောက်ပိုင်းနယ်ခြား မောင်တောမြို့ မြို့ဦးကျောင်း၌ ကိန်းဝပ်လျက် ရှိလေသည်။ ကျောင်းတစ်လုံးတည်းကို ထုဆစ်ပြုလုပ်ထားသော ကျောက်ညိုဆင်းတုတော်မြတ်တစ်ဆူ ဖြစ်လေသည်။ ရုပ်ပွားတော်၏ လက်၊ခြေ အနေအထား၊ ဟန်ပန်(မုဒြာ)များအရ 'ဘူမိဖဿနမုဒြာ' မျိုးဖြစ်ရာ တင်ပျဉ်ခွေ၍ ထိုင်တော်မူပုံဟန်တည်း။ အစောက် လေးတောင် တစ်မုတ် အမြင့်ရှိပြီး ခြေယုက်နားမဆက် (နားကိုထောက်ခံဖြင့်) ကြာသကၡိန်းဝတ်ဖြစ်၏။ မဟာ ပထဝီမြေကြီးကို သက်သေညွှန်း၍ မာရ်နတ်သားကို အောင်မြင်တော် မူသည့်အဖြစ်ကို ဆောင်သောပုံစံဟု သတ်မှတ်ကြ၏။

&ci om;lu;pmay

လက်ယာဘက် ခြေဖဝါးသည် လက်ဝဲဘက်ပေါင်ပေါ် တင်၍ ခြေနှစ်ဖက်ကိုထပ်လျက် တင်ပျဉ်ခွေထိုင်နေ၏။ လက်နှစ်ဖက်တွင် လက်ဝဲဘက်လက်ဖဝါးကို လှန်လျက် တင်ပျဉ်ခွေပေါ် တင်ထားကာ လက်ယာဘက်လက်ဖဝါးကို လက်ယာဘက် ဒူးပေါ်၌မှောက်လျက် အောက်သို့လက်ချောင်းများ စိုက်ချထား၏။ ပါးလွှာသောကိုယ်ရုံသင်္ကန်း (ကြာသင်္ကန်း)ကို ဝတ်ရုံထားသဖြင့် သင်္ကန်းခြုံရုံခြင်း မထင်ရှား။ သို့သော် ဝတ်ရုံထားသော သဘောကို လည်ရစ်နှင့်ခြေဖျားနှစ်ဖက်တွင် သင်္ကန်းအနားစများ၊ အရေးအကြောင်းများက ဖော်ဆောင် ထင်ဟပ်စေ၏။ ကျောက်ဆစ်လက်ရာ၏ သရုပ်လက္ခဏာအမှတ်အသားပင်တည်း။ ကိုယ်လုံးကိုယ်ထည် ပြည့်ဖြိုးတင့်တယ် သပ္ပာယ်ဟန်ကိုမူ ပေါ်လွင်ထင်ရှားနေ၏။ သင်္ကန်းခြုံရုံခြင်းသဘောကို မသိလျှင် ဂျိန်းဘုရား မဟာဝီရဟု ထင်မှတ်မှားတတ်၏။ မြောက်ဦးခေတ်လက်ရာ ဖြစ်ရာ မည်သို့မျှ ယုံမှားစေရန် ထုလုပ် မကိုးကွယ်ခဲ့တန်ချေ။

မူလ ကိန်းဝပ်ရာဌာန

ရပ်ပွားတော်ကြီးမှာ မူလက မြောက်ဦးနန်းမြို့တော်၏ အနောက်မြောက်အရပ်ဝယ် ပန်းစိမ်းမြောင်း ကျုံးတော် အတွင်းဘက် နတ်ဒုံတံတိုင်းမှန့် ကျုံးတံတိုင်းတို့၏ အပြင်ဘက်အရပ်နှင့် တောင်ဖြူမြို့ရိုး၏ အကြားဝယ် တောင်စဉ်တောင်ထပ်တို့ ဝန်းရံလျက်ရှိသော တပင်တိုင်နန်း၏ နန်းဦးကျရာအရပ်တွင် တည်ထားရကား 'တပင်တိုင်နန်းဦးဘုရား' ခေါ်တွင်မှု ပြုခဲ့ရခြင်း ဖြစ်ပေ၏။ ထိုနေရာဆိုလျှင် ရခိုင်ဘုရင်မင်းတို့တွင် သမီးတော်များအတွက် စံနန်းတော်ကို တည်ချပေးခဲ့သဖြင့် 'တပင်တိုင်နန်း' ဟူ၍ တွင်၏။ တောင်၊မြောက် အနောက် သုံးဘက် ဝန်းရံလျက်ရှိသော ကုန်းမြင့်အပေါ်၌ အုတ်ခံတပင်တိုင်နန်းရာ ရှိလေသည်။ ဘုရားကြီးမှာ ဗဟိုနန်းဆောင်တော်နှင့် မြောက်နန်းဆောင်တော်၊ အရှေ့နန်းဆောင်တော် သုံးခုတို့၏ အကြားကျရာ တောင်ထိပ်ချာအမြင့်တွင် ကျောက်ဂူစေတီဖြင့် ကိန်းဝပ် တည်ရှိခဲ့လေသည်။

မူလ ကိန်းဝပ်ရာဌာန

ရပ်ပွားတော်ကြီးမှာ မူလက မြောက်ဦးနန်းမြို့တော်၏အနောက်မြောက်အရပ်ဝယ် ပန်းစိမ်းမြောင်း ကျုံးတော်အတွင်းဘက် နတ်ဒုံးတံတိုင်းမှန့် ကျုံး

တံတိုင်းတို့၏ အပြင်ဘက်အရပ်နှင့် တောင်ဖြူမြို့ရိုး၏ အကြားဝယ် တောင်စဉ် တော်ထပ်တို့ ဝန်းရံလျက်ရှိသော တပင်တိုင်နန်း၏ နန်းဦးကျရာအရပ်တွင် တည်ထားရကား 'တပင်တိုင် နန်းဦးဘုရား' ခေါ်တွင်မှု ပြုခဲ့ရခြင်း ဖြစ်ပေ၏။ ထိုနေရာဆိုလျှင် ရခိုင်ဘုရင်မင်းတို့တွင် သမီးတော်များအတွက် စံနန်းတော်ကို တည်ချပေးခဲ့သဖြင့် 'တပင်တိုင်နန်း' ဟူ၍ တွင်၏။ တောင်၊မြောက်၊ အနောက် သုံးဘက် ဝန်းရံလျက်ရှိသော ကုန်းမြင့်အပေါ်၌ အုတ်ခံတပင်တိုင်နန်းရာ ရှိလေသည်။ ဘုရားကြီးမှာ ဗဟိုနန်းဆောင်တော်နှင့် မြောက်နန်းဆောင်တော်၊ အရှေ့နန်းဆောင်တော် သုံးခုတို့၏အကြားကျရာ တောင်ထိပ်ချာအမြင့်တွင် ကျောက်ဂူစေတီဖြင့် ကိန်းဝပ် တည်ရှိခဲ့လေသည်။

တပင်တိုင်စသော စံနန်းအသီးသီး

မြောက်ဦးဘုရင် မင်းပင်ကြီး (ကောဇာ ၈၉၃-၉၁၅) လက်ထက် သက္ကရာဇ် ၈၉၉ ခုနှစ်ကစ၍ မြို့တော်ပရိစ္ဆေဒ ဝင်းလေးမျက်နှာတို့၌ လူနေမှုများပြားလာ၍ တောင်မြို့အပါအဝင် မြို့ရန် (၁၇)မြို့ကို တိုးချဲ့တည်ထားလျက် အိမ်ခြေနေရာ ဖြည့်တင်းချထားပေးခဲ့ရသည်။ ယင်းအခါကစ၍ တပင်တိုင်နန်းဟူ၍ ဖြစ်ပေါ်လာခဲ့သည်။ မင်းအဆက်ဆက်တို့၏ သမီးတော်များကို နန်းတော်အသီးသီးဆောက်လုပ်ပြီးလျှင် ထားခဲ့ကြလေသည်။ သမီးတော်၏ စံနန်းတော်သည် ချောမွေ့ပြေပြစ်သော တောင်ကုန်းအသီးသီးဖြင့် တစ်ခုစီတစ်ခုစီ ရှိကြရာ ယင်းတို့ကိုလည်း မြို့ရိုး၊ ကျုံးမြောင်း၊ ခံတပ် အပေါင်းခြံရံ၍ ထားလေသည်။ ပတ်ပတ်လည်ရံအပ်သော တောင်တို့တွင်လည်း ကျောက်အတိပြီးသော ဘုရားရုပ်ပွားတော်၊ စေတီပုထိုးပေါင်းများစွာ တည်ရှိသေး၏။

ယင်း၏ အရှေ့ဘက်တူရူ ပန်းစိမ်းမြောင်းကို ကူး၍ မိုင်ဝက်ခန့်အကွာတွင် မင်းသမီးမြောင် ရှိသည်။ အကြားတွင် သရေမြောင်းတပ်ပေါင်း ရှိသည်။ တောင်ဘက် နန်းတော်ကျောက်မြို့ရိုး (ခြင်ကိုက်) ရှိသည်။ ၎င်း၏အရှေ့ မြောက်ဘက် တစ်မိုင်ခန့်အကွာ ဝါးခင်းမြို့ရိုးအနီး မြောက်ဘက်တွင် သားတော် ဥပရာဇာ အိမ်ရှေ့မင်း နေခဲ့ရာနန်းရာ ရှိလေသည်။ သမက်တော်တို့အား သီးသန့်ထားခဲ့ရာ နန်းတော်ရာများလည်း အသီးသီး ရှိလေသည်။ ယင်း တို့ကိုလည်း တပ်တော်အပေါင်း ခြံရံလျက် ထားခဲ့လေသည်။

ဘုရားတည်ထားခြင်း

မြောက်ဦးမြို့၌ မင်းပင်ကြီးနောက် ခြောက်ဆယ်မြောက်တွင် စိုးစံပြုသော မင်းရာဇာကြီး (ကောဇာ ၉၅၅–၉၇၄)လက်ထက် ဟံသာဝတီနိုင်ငံ၊ ပဲခူးမင်းထံမှ သမီးတော် ရှင်မနှောင်းကို ဆက်သခံယူ ရရှိခဲ့လေသည်။ ထိုမင်းရာဇာကြီးနှင့် မိဖုရားကြီး ရှင်မနှောင်းတို့တွင် သက္ကရာဇ် ၉၆၂ ခုနှစ်၌ သမီးတော် ပန်းသန္တာ မင်းသမီးကို မွေးဖွားခဲ့လေသည်။ ၎င်းမင်းသမီး အပျိုအရွယ်မြောက်စဉ် ပင်တိုင်စံ ဒေဝီအဖြစ် တပင်တိုင်နန်းဆောင်သို့ ရွှေ့ပြောင်းစံနေခဲ့ရလေသည်။ ၎င်းစံနေခိုက် သက္ကရာဇ် ၉၇၀ ခုနှစ် ကဆုန်လပြည့်နေ့တွင် ထိုဘုရားကြီးကို တည်ထားခဲ့ပေသည်။ ထိုအခါမှစ၍ ရခိုင်ဘုရင်များနှင့် မင်းသမီးများ အဆက်ဆက် ကိုးကွယ်လာခဲ့ရာ ယခုထက်ထိ နှစ်ပေါင်း ၃၇၅နှစ် ရှည်ကြာခဲ့လေသည်။

ရောင်မသန်းဘဲလျက်

ကောဇာသက္ကရာဇ် ၁၁၄၆ ခုနှစ်တွင် ရခိုင်မင်းဆက် ပြတ်ပြီးနောက် မြောက်ဦးမြို့တော်မှာလည်း အခြေအနေတစ်မျိုး ပြောင်းလဲသွားခဲ့ရသည်။ ထီးနန်းကျိုးပေါက် ကြငှန်းပျောက်ချိန်တွင် ဘုရားကြီးတည်ရာဌာနကား ဆိတ်သုဉ်းလျက် လာခဲ့ရ၏။ တစ်စ တစ်စနှင့် ပြုပြင်သုတ်သင်သူများ ကင်းမဲ့လာကာ တစ်ပါတည်းသာ ထီးတည်းကြီး ကိန်းဝပ် တည်နေရလေသည်။ နှစ်လကြာညောင်းသောအခါတွင် ကျောင်းဆောင် ဂူစေတီများ ပြိုကျပျက်စီးခြင်း၊ နွယ်မြက်သစ်ပင်များ ပေါင်းယှက်ဖောက်ထွင်းလျက် အက်ကွဲလာခြင်း၊ ရပ်ရွာလူသူကင်းဝေး၍ မသမာသူများလက်ချက် ဒဏ်ကိုပါ ခံရခြင်းကြောင့် အနာတရ မကင်းခဲ့တော့ချေ။

သို့သော် ပြုပြင်စောင့်ရှောက်မှုကင်းမဲ့ခြင်းတွင် အခြားအခြားဘုရားများနှင့် နှိုင်းစာလျှင်ကား မပြောပလောက်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ယခုဘုရားကြီးအရှေ့ ဘက်စောင်းတန်းတစ်လျှောက်ရှိ ဘုရားစေတီများကား မရှုမလှ အတုံးအရုံး ပျက်စီးနေပေ၏။ ဤဘုရားကြီးမှာ လက်ယာမောင်းတော် တစ်ဖက်သာ ကျိုးပဲ့ခံရသော်လည်း ပကတိမပျက် ဆက်၍ရရှိပေ၏။ မျက်နှာတော်တစ်ခုလုံး လုံးဝအထိအခိုက် လွတ်ကင်းလျက် ဒူးနှစ်ဖက်၊ ပေါင်တော်၊ ကျောသား၊ ပခုံး၊ လက်ရုံးများ၊ ဝမ်းဗိုက်များတို့တွင်သာ ဖောက်ထွက်

ခံရခြင်းများကား အနည်းငယ် တွေ့ရ၏။ ထို့ပြင် မလွှဲမရှောင်သာသော မိုးရေစားခံရခြင်းတို့ကြောင့် တွင်းရာများ၊ ချိုင့်ခွက်များ၊ အဖုအထစ်များ ထင်ခံရလေ၏။ ယင်းသို့ အခြေအနေ ဘဝမျိုးဖြင့်ရှိခဲ့လေရာ လူသူမမြင်နိုင်စေရန် တောချုံပိတ်ပေါင်း ထူထပ်စွာပေါက်ရောက်လျက် လွှမ်းခြုံထားသေးရာကား ဘုရားကြီးအား နေရောင်ပင် သန်းရန်ဝေးစွ၊ အေးချမ်းစာ ဧကစာရကျင့်လာနိုင်မည် မလွဲတည်း။

မြို့ဦးကျောင်း တည်ထောင်လာသမှု

မောင်တောမြို့၏အရှေ့ဘက်တွင် သွယ်လျားနေသော ကုန်းတန်းရှည် တစ်ခု ရှိလေသည်။ ဟိန္ဒူဆံသ (လက်သာ)များ ရှိခဲ့ကြ၍ ‘လက်သာကုန်းတန်း’ ဟု ခေါ်တွင်နေ၏။ အမှန်မှာ မြေပုံတါင် ‘တင်ချောင်းကွင်း’ ဟု သတ်မှတ်နေသဖြင့် နဂိုက တပ်တာအစောင့်အနင်းများ ချရပ်ခဲ့ဖူးရာ ထင်ရှား၏။ ထို့ကြောင့် ယခုမောင်တောမြို့ကို ရှေးအစဦကပင် တပ်ချောင်းမြို့ဟု ခေါ်တွင်ခဲ့ကြ၏။ ရခိုင်မင်းများလက်ထက် တပ်စီးတပ်နင်းချထားခဲ့သော ဌာနပင် ဖြစ်ရာ၏။ ယခုဆိုလျှင် ဟိန္ဒူလက်သားများအပြင် ဘင်္ဂါလီကုလား အများ အပြား ရှိနေပေ၏။ မောင်တောမြို့နှင့် ရေစီးချောင်းငယ်တစ်ခုသာ ခြားနား ရှိရာ ဆက်သွယ်သွားလာမှု လမ်းမကြီး ဖောက်လုပ်ရှိ၏။

ဆရာတော် ဦးစက္ကိန္ဒသည် မောင်တောမြို့ လက်သာကုန်းတန်းအနီး၌ မြို့ဦးကျောင်းကို ခရစ် ၁၉၈၀ (ကောဇာ ၁၃၄၂)ခုနှစ် တည်ထောင်ပြီးနောက် သာသနာပြု နေလာခဲ့သည်။ ကျောင်းရာမြေချိန်မှာ မူလက ဒသမခြောက် ဆယ်ခန့်သာ ရှိ၏။ သို့သော်လည်း လူသူရပ်ရွာ တိုးချဲ့လာရန် အကြောင်းရှိ၍ မြေချိန်နောက်ထပ်တိုးခဲ့လာရသဖြင့် တစ်ဧကနှင့် ဒသမ နှစ်ဆယ့်ရှစ် အထိ ကျယ်ဝန်းခဲ့ရလေသည်။ မြေနေရာလုံလောက်ပြီးနောက် နှစ်ဝါမြောက် ကပင် ရှေးဟောင်း ဘုရားတစ်ဆူ တည်ထားကိုးကွယ်လိုသော ဆန္ဒ ဖြစ်ခဲ့ လေသည်။ သိမ်သမုတ်ပြီးလျှင် သိမ်ထဲတွင် ကိန်းဝပ်ထားလိုခြင်းပင်တည်း။ ထို့ကြောင့် ပဏာမအနေဖြင့် မြောက်ဦးမြို့သို့ စုံစမ်းခဲ့လေသည်။

ဘုရားရှာဖွေနဲ့ရ

၁၁–၁၁–၈၂ နေ့က မြောက်ဦးမြို့သို့ရောက်ခိုက် ဓာတ်ဖြူတောင်ဆရာတော် ညွှန်ပြ၍ လက်ဆည်ကန်တံတိုင်းမှ ဘုရားတစ်ဆူကို ပင့်ခွင့်တောင်းဆိုခဲ့သေးသည်။ ပြုပြင်သူ ဒါယကာရှိသည်ဟူ၍ ခွင့်မရသဖြင့် ဦးဦးသာထွန်း (ပဏ္ဍိတ်)ညွှန်ပြသော ဒိုင်းဂျီဘက်မှ ဘုရားတစ်ဆူကို ၁၉၈၃ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလပိုင်းက ကြည့်ခဲ့လေသည်။ ထိုဘုရားမှာ အပြီးအစီးမရောက်သေးသော အလောင်းတကာသာ ရှိပေ၏။ ထုလုပ်ပြုပြင်ခြင်းဖြင့် အသစ်ထုလက်ရာသဘောသို့သာ သက်ရောက်နိုင်လေသည်။ ထို့ကြောင့် လက်မခံဘဲ ချောင်းနားရွာတစ်ဝိုက်၊ ကင်းဆိပ်၊ ဘုရားပေါ်၊ အောင်တပ်စသော မြို့ပြင်တို့သို့ ရှာဖွေခဲ့လေသည်။ ဘုရားကိန်းဝပ်တည်ထားအံ့သော သိမ်ရာကိုလည်း ၇–၁၂–၈၃ နေ့ကပင် စတင်၍ မြေဖို့ပြုပြင်လာခဲ့လေသည်။

မြောက်ဦးမြို့တော် အတွင်း၌လည်း ရှေးဟောင်းဘုရားများကို ပြုပြင်၍ မွမ်းမံမှုများ ရှိလာကြရာကား အဝေးအလံ၌ာနတို့ကို ပင့်ခွင့်မပေးလိုကြပေ။ ယင်းနှင့် မြို့တော် ပြင်ပ၊ မြို့ရုံ၊ စံနန်း တည်ချခဲ့ရာ ဌာနနှင့် တောင်စဉ်တောင်ထပ်တို့၌သာလျှင် လူသူအကူအညီဖြင့် ရှာဖွေခဲ့လေသည်။ ၁၉၈၃ ခုနှင့် ဇန်နဝါရီလ (၁၃၄၄ ခု ပြာသိုလဆန်း) ပိုင်းမှစ၍ ရက်အတော်ကြာကြာ ရှာဖွေခဲ့ရာ ပျက်စီးကျိုးပဲ့၍ ဖရိုဖရဲ ပြန့်ကျဲနေသော ဘုရားပျက်များကို မြင်တွေ့ရသဖြင့် စိတ်ထိခိုက်မှု ဖြစ်ခဲ့ရသေးသည်။ တွေ့ရသောဘုရားများလည်း သင်္ဘောဆိပ်၊ လှေဆိပ်နှင့် အလှမ်းဝေး၍ တောတောင်၊ ချောင်းမြောင်း၊ အင်းအိုင်၊ ကျုံး၊ တပ်ဘောင်၊ တံတိုင်း၊ ခင်စိုင်း၊ ကုန်းဘောင်တံတားအတန်တန်ကို ကျော်ဖြတ်၍ပင့်ရမည့်ဘုရားများချည်းဖြစ်နေ၍ လွယ်ကူလှသည်မဟုတ်ပေ။ ထိုတွင် လမ်းကျဉ်းလမ်းကွေ့မြို့ဖြစ်နေရာ တံတားဟောင်းများကလည်း များလှသည်။

တွေ့ရသောဘုရား ပင့်ရန်စက်ခဲ

မြောက်ဦးသင်္ဘောဆိပ်နှင့် နှစ်မိုင်မက ဝေးသောဖော်ပြပါ တပင်တိုင်ကွင်းနှင့် မင်္ဂလာမာရ်အောင်ဘက်မှ ဘုရားနှစ်ဆူကို သဘောကျထားရာ တစ်ပါးက သုံးတောင်မပြည့်တတ်၊ တစ်ပါးက ထိုထက်ကြီး၍ ပင့်ချင်းပင့်လျှင် အကြီးကို ပင့်စေချင်ကြသည်။ ဌာနဆိုင်ရာသို့ ၄–၂–၈၃ နေ့က ခွင့်ပြုချက်

တောင်းခံခဲ့လေသည်။ ပြည်နယ်ကောင်စီကလည်း သယ်ယူရေး အကူအညီ ပေးရန် ချစ်ဦးသင်္ဘောကို မှန်းထား၏။ ၁၉–၂–၈၃ နေ့ ချစ်ဦးသင်္ဘော ရောက် မည်ဖြစ်သော်လည်း အောင်တပ်ဆိပ်ကမ်းသို့ မဆိုက်ကပ်နိုင်သေးချေ။ စစ်တွေ ဆိပ်ကမ်းတွင် ရှိနေမည်ဖြစ်ရာ စပါးသယ်ပြောင်းနေကြသော မော်တော်ရေ ယာဉ်ဖြင့် ရွှေ့ပြောင်းပင့်တင်၍ မောင်တောသို့ ပင်လယ် အကြောင်း ပို့ဆောင်ပေးမည် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် မောင်တောမှစပါးကို တင်ဆောင်နေစဉ်အတွင်း ဘုရားကို စစ်တွေဆိပ်ကမ်းသို့အရောက် အသင့် ပင့်ယူထားရှိရန် လိုနေသည်။ ကြိုတင်စီစဉ်မှုအတွက် ဆိုင်ရာနှင့်တွေ့ပြီးလျှင် ၁၀–၂–၈၃ နေ့မှ တောခုတ်၊ လမ်းထွင်ခြင်းစသော လုပ်ငန်းစတင်မှုကို သုံးရက်အတွင်း အပြင်းစီစဉ်ခဲ့ကြသည်။ မလွယ်ကူလှသော်လည်း မလျှော့သောဆန္ဒ၊ ပြင်းပြသောဝီရိယ၊ အတွေ့အကြုံရှိသူများ အစီအမံ၊ ပညာသည်များ အကြံဉာဏ်၊ တိုက်တွန်းအားပေးသူများ အင်အား၊ ဝိုင်းဝန်း ကြသများအကူအညီကိုယူ၍ အခက်အခဲကို ကျော်မြောက်ရန် ကြိုးစားခဲ့ကြ ရလေသည်။

အောင်တပ်တွင် ရပ်တန့်

ကြိုတင်ပြင်ဆင်ပြီးလျှင် အစစ ပြေပြစ်သောအခါ ၁၃–၂–၈၃ နေ့က 'စွပ်' တွင် ပက်လက်လှဲ၍ တောင်ထိပ်မှဆွဲငင်ပင့်ချကာ ပန်းစိမ်းမြောင်း ကမ်းနားထိ ထုတ်ယူခဲ့လေသည်။ နောက်တစ်နေ့တွင် စွပ်သစ်ပြုပြင်နေသဖြင့် တန့်ရပ်ရပြီး ၁၄–၂–၈၃ နေ့တွင် မြို့ထဲအရောက်ပင့်၍ ၁၅–၂–၈၃ နေ့တွင် သင်္ဘောဆိပ်၌ အဆုံးသတ် ရပ်နားခဲ့လေသည်။ နားနားနေနေ သုံးရက်ပင့်ရ သော်လည်း ညနေပိုင်းလောက်သာ ပင့်ကြခြင်း ဖြစ်၏။ စွပ်မှာ ကော့ပျံနေ သော ဦးချွန်ပဲ့မော်လှေငယ်သဏ္ဍာန်ဖြစ်ပြီး သစ်သားကြမ်းလုံးများခင်း၍ ခိုင် မာစွာလုပ်ထားသော အရာဖြစ်၏။ ဘုရားကျောသား၊ လည်ကုတ်၊ ဦးခေါင်းတို့ နှင့် အတိကျရှိရသည်။ ပက်လက်လှန်ထားကာ ကြိမ်၊ နွယ်၊ ခက်သိုင်း၍ ချည်တုတ်ထားသည်။ နံဘေးပတ်လည်တို့၌လည်း သစ်လုံးတန်း အထိန်းအတား ထည့်ပေးထားကြ၏။ ဘုရားဆွဲကြိုးမှာ ခိုင်မာသော သင်္ဘောချည် နိုင်လွန်ကြိုး၊ မနီလာကြိုးတို့ ဖြစ်ကြ၏။ ရှေးက သုံးခဲ့ကြသော နွယ်ကြိုး၊၊ ဝါးကြိုးတို့ထက် စိတ်ချကြရ၏။ တန့်နားစဉ် ပြင်ဆင်မွမ်းမံ စရာရှိသည်တို့ လုပ်ဆောင် ခဲ့လေသည်။

&cion;lu;pmay

ချစ်ဦးသင်္ဘောကား ရန်ကုန်မှ ရောက်ခဲ့လေပြီ။ ထိုသင်္ဘောသို့လွှဲပြောင်း တစ်ဆင့်ပင့်တင်ပေးရန်မှာ ရွှေကျွန်းဗိုလ်နှင့် အသင်းစု (၁၁) ရေယာဉ်ကို ပြောရိုပေ၏။ ထိုရေယာဉ်များကား ဘုရားကိုမပင့်ဆောင်ရဲကြချေ။ ဆိပ်ကမ်း တံတားလည်း စိတ်မချရဟုဆိုကာ သောင်တင်ရန် ကြံခဲ့ရလေသည်။ ဆရာ တော် ဦးစက္ကိန္ဒနှင့် ဦးဝါသဝတို့မှာလည်း ဘုရားတန့်ရပ်ထားပြီး မကြာမီမှာ ပင် မြန်မာပြည်သံအစည်းအဝေးသို့ စိတ်ချကြွသွားခဲ့ရသဖြင့် ရက်ပေါင်း လေးဆယ်ကျော် ကြာခဲ့ရလေသည်။ ပြန်ရောက်လျှင် သင်္ကြန်နီးနေပြီဖြစ်ရာ ချစ်ဦးကလည်း လှိုင်းလေပြင်းထန်လာ၍ နောက်ဆုံးတစ်ပတ်တော့ သွားမည် ဆိုသည်။ ထို့ကြောင့် ဦးဝါသဝကို ကမ်းတိုး ရေကျွဲသင်္ဘောကို ငှား၍ဖြစ်စေ တင်ပေးရက တင်ပေးရန် မှာထားခဲ့ပြီး ရှင်ပြုကိစ္စနှင့် ပြန်ခဲ့ရသည်။ ရေကျွဲ လည်းရနိုးဖြင့် အားကိုးမဲ့၊ တခြားမော်တော်ယာဉ်ကိုလည်း ငှားရမ်းမအား ဖြစ် ဘဲရှိခဲ့ရသည်။ ချစ်ဦးသင်္ဘောကား မောင်းတောရောက်၍ ပြန်ရတော့မည့် အတွက် နောက်ထပ်လာရန် မျှော်လင့်ချက်မရှိတော့ပြီ။ သင်္ကြန်လွန်လျှင် ရာသီ ဥတုကပို၍ ဆိုးသွမ်းလာမည်ဖြစ်၍ ပင့်နိုင်အံ့လော။ မိုးခို တစ်ဝါဆိုမည်သာ မြင်ယောင်နေတော့၏။

စရီးသည်တင်သင်္ဘောဖြင့် ပင့်ရောက်

သင်္ကြန်လွန်လျှင် ဆရာတော် ဦးဝါသဝ၏ လှုပ်ရှားမှုကြောင့် ပြည်နယ် ကောင်စီက ပြည်နယ်ရေကြောင်းပို့ဆောင်ရေး မန်နေဂျာနှင့် ဆက်သွယ်ပေး လေသည်။ ၎င်းတို့အစီအစဉ်အရ ဘူးသီးတောင်သို့ ပို့ပေးမည်ဖြစ်ရာ အောင် ခေမာသင်္ဘောကို အထူးစီစဉ်ပေးလေသည်။ ထို့ကြောင့် မြောက်ဦးသင်္ဘောပတ် နှင့် ဘူးသီးတောင် သင်္ဘောပတ်ကို ဆက်ပေးခဲ့လေသည်။ ၂–၅–၈၃ နေ့ မြောက်ဦးမြို့သို့ ခရီးသည်တင်ဆောင်ပေးကာ ၃–၅–၈၄ နေ့တွင် ဘုရားကို ပင့်ဆောင်လာသည်။ စစ်တွေတွင် တစ်ညကျိန်းနေပြီး ၄–၅–၈၃ နေ့ကို ခရီး သည်ပါတင်၍ ဘူးသီးတောင်သို့ ပို့ဆောင်ခဲ့လေသည်။ ထိုတွင် ဆိုက်ကပ်ချင်း အသင့်ကြိုနေကြသော ဆရာတော် ဦးစက္ကိန္ဒနှင့် မောင်တော၊ ဘူးသီးတောင်မှ ပါတီ၊ ကောင်စီ၊ အဖွဲ့အသီးသီး၊ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် လူကြီး လူငယ်များက သင်္ဘောမှ ပင့်ဆောင်၍ မော်တော်ကားပေါ်သို့ တင်ပို့ကြသည်။ ညတွင်းချင်း မောင်တောမြို့သို့ ရောက်လေ၍ မြို့ထဲတွင် တစ်ညကျိန်းကာ

မနက်မိုးလင်းမှ မြို့ဦး ကျောင်းသို့ ပင့်ဆောင်ကြလေသည်။ သင်္ဘောတန်ဆာခ ငါးတန်ဖိုး သတ်မှတ် ကောက်ခံလေသည်။ ဆ–လ–က အင်ဂျင်နီယာများက လေးတန် လေးတန်ကျော် ခန့်မှန်းကြ၏။

အစဉ်ထွန်းပြောင် ဂုဏ်ရည်ဆောင်

ယခုအချိန်တွင် ယာယီသိမ်တော်ဆောက်လုပ်ပြီး ၄–၆–၈၃ နေ့မှ စတင် ၍ မွမ်းမံပြင်ဆင်ခြင်း၊ ပလ္လင်တင်ပြီး နှစ်ရက်ခန့်တွင် တစ်မြို့လုံးကို ဆော်သြ ကြလျက် မြို့လုံးကျွတ် ရဟန်းသံဃာများက ၁၀–၇–၈၃ နေ့က အနေကဇာတင် ပူဇော်ပွဲကြီး ပြုလုပ်ခဲ့ကြလေသည်။ မြို့သူမြို့သား နယ်သူနယ်သား များကလည်း ဝမ်းသာအားရ ပီတိဖြာလျက် ရှိခဲ့လေသည်။ ဤမြို့နယ်အတွက် လိုအပ်သော ဇော်ထုတ်မှု၊ အစားထိုးမှု၊ ပြုပြင်မှု တစ်ရပ်လည်း ဖြစ်လေရာ အသစ်တည်ထားမှုထက် ရှေးဟောင်းလက်ရာကို မှုမပျက်ထိန်းသိမ်းနိုင်ခြင်းက ပို၍သင့်လျော်သည်သာ ဖြစ်၏။ ရှေးဟောင်း ဆင်းတုများ ရှားပါးလှသော ဤဒေသ၌ တန်ဖိုးထား၍ လေးမြတ်ကိုးကွယ်မှု ပြုသင့်လိမ့်ကြရာ၏။ ဘုရားဘကီးကား မောင်တောနယ်၏ ဂုဏ်ကျက်သရေ ဆောင်သာမက ရခိုင်သမိုင်း၊ ရာဇဝင်နှင့် ရှေးဟောင်းယဉ်ကျေးမှု ဂုဏ်ရည်ကို ခံယူလျက် အစဉ်ထွန်းပြောင် နေမည်သာတည်း။

အသျှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)

ကျောက်ဖြူမြို့ ကံ့ကော်တောဘုရား

ရခိုင်ပြည် ကျောက်ဖြူမြို့၌ ထင်ရှားသော ကံ့ကော်တောဘုရားမှာ ဆိုလျှင် ပေါ်တော်မူဘုရားအဖြစ် လူသိထင်ရှား ကျော်ကြားလှသည်။ ကျောက်ဖြူမြို့မှ ငါးမိုင်ကျော်ဝေး၍ ပင်လယ်ကမ်းနားတွင် တည်ရှိသည်။ တန်ခူးလ (သင်္ကြန်ပွဲ)တွင် နှစ်စဉ်ကျင်းပလျက် ရှိလေသည်။ ထိုဘုရားနှင့် ပတ်သက်၍ ကျောက်ဖြူမြို့ ဂုံးချိန်ကျောင်းကြီးမှ အရှင်နာရဒ ပြုစုရေးသား ခဲ့သော သမိုင်းမှတ်တမ်းတစ်ခု ရှိနေသည်။ ၎င်းပြင် ၁၉၅၄–၅၅ ခုနှစ်ထုတ် စစ်တွေကျောင်းသားများ နှစ်လည်စာစောင်မှ မင်းဒင်ရေး ဆောင်းပါးပါ ကျောက်ပြားတွင် ရေးထိုးထားသော ကျောက်ဖြူဂံဂေါ်ဘုရားပွဲ လင်္ကာကိုလည်း တွေ့ရသည်။ ထိုနှစ်ခုကို ပေါင်း၍ပြုကာ ဆက်စပ်၍ တင်ပြလိုက်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ရှေးသရောအခါ ကောတုန်ကရစ်တိုင်းဟူ၍ တိုင်းကြီးတစ်တိုင်း ထင်ရှား စွာ ရှိလေသည်။ ၎င်းတိုင်း၏ အဝန်းမှာ အရှေ့ဘက်သို့ မော်တင်စွန်းအထိ နှင့် ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်အထိ ကျယ်ပြန့်လေသည်။ အဆိုပါတိုင်းပြည်တွင် မန္တရာဇ်ဘုရင်အုပ်စိုး၍ သားတော်သုံးပါး ထွန်းကားလျက်ရှိရာ နောင်တော် ကြီး၊ နောင်တော်လတ်၊ အာဝဟူ၍ အသီးသီး ခေါ်တွင်ကြလေသည်။ အခါ တစ်ပါး ခမည်းတော် နတ်ရွာစံ၍ သားကြီးနောင်တော် မင်းသား အားနန်းအပ် ကြလေသည်။ ညီတော်အလတ်၊ ညီတော်လေးက အိမ်ရှေ့စံ အဖြစ်ဖြင့် အသီးသီး အုပ်ချုပ်ကြလေသည်။ ထိုသို့ ညီနောင်သုံးဦး စီမံအုပ်ချုပ်

မင်းလုပ် နေစဉ်အတွင်း ပြည့်ရှင်မင်း နောင်တော်ကြီး ဘုရားသည် ဥပုသ်စောင့်ဝင် လိုသောအသီသ ပြင်းထန်ပါသဖြင့် ညီလတ်နှင့် ညီတော်လေးအား ဆုံးမဩဝါဒပေးပြီး နန်းရပ်ထီးဖြူ အပ်နှင်း၍ တောအရပ်သို့ ထွက်လေ၏။ သို့နောင်တော် တောထွက်၍ နှစ်လများ အတော်ညောင်းလေသော် ပြည့်ရှင်မင်း နောင်တော်လေးလည်း နောင်တော်ကြီးနည်းတူ အရညဝါသီ တောရပ်သို့ ချီလေတော့သည်။

သို့ နောင်တော်ငယ် ထီးနန်းကိုအပ်ပြီး နောင်တော်ကြီးသွားရာ အရပ်သို့ ရှေ့ရှုလိုက်လေလျှင် တိုင်းပြည်နှင့် အလွန်မဝေးလွန်းသော တောင်တန်းတစ်ခုတွင် တွေ့ကြလေ၏။ ထိုသို့ တွေ့ကြရာဝယ် အကျိုးအကြောင်းနှင့် စပ်လျဉ်း၍ စကားပြောဆိုကြပြီး အတူတကွ တရားအားထုတ်ရန် တောင်းပန်လေသော် ဟိုဘက်တောင်မှာ နေလေတော့ဟု ညွှန်ကြားလိုက်လေသည်။ ထိုညီနောင်တို့လည်း မိမိတို့ နေရပ်၌ပင် တရားကျင့်သုံးလျက် အသက်ထက်ဆုံး နေကြလေသည်။ ၎င်းအရပ်သည် ရမ်းဗြဲကျွန်း၏ အနောက်မြောက်ထောင့် သမုဒ္ဒရာထဲ၌ရှိကြသော နောင်တော်ကြီးနှင့် နောင်တော်လေးတောင်ဟူ၍ ယခုတိုင် အထင်အရှား ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုလျက် ရှိကြသည်။

ထိုစဉ် ကောတုန်ကရာဇ်တိုင်း၌ ညီအငယ်ဆုံး အာဝမင်းသားသည် မင်းကျင့်တရာဆယ်ပါး၊ နာယကဂုဏ်ခြောက်ပါးနှင့် မညီညွတ်သောကြောင့် တိုင်းပြည်သည် ခိုးသားဓားပြ ရောပြွမ်းလျက် တိုင်းသူပြည်သားလူအများတို့ ငတ်မွတ်ခေါင်းပါးသော ဘေးဆိုးကြီး ဆိုက်ရောက်လာကာ တိုင်းပြည်မငြိမ်မသက်ဖြစ်နေလေ၏။ အဆိုပါတိုင်းပြည်တွင်လည်း တိုင်းသူပြည်သား လူအများတို့ပူဇော်ကိုးကွယ်ကြသော တန်ခိုးကြီးသည့် ရုပ်ပွားတော်တစ်ဆူ ရှိလေသည်။

မိန်းကလေးတစ်ဦးသည် ဘုရားပူဇော်ရန်အတွက် ဖယောင်းတိုင်များကိုင်ဆောင်လျက် ဘုရားထံသို့သွားလေသော် လမ်း၌လဲပြိုကျကာ ကျင်ငယ်အရည်များဖြင့် ဖယောင်းတိုင်၌ လိမ်းကျံသွားသည်။ အဆိုပါ မိန်းကလေးသည် အမှတ်မထင် ကြည်ညိုလှသော သဒ္ဓါစိတ်ဖြင့် ၎င်းဖယောင်းတိုင်ဖြင့် ဘုရားဆီမီး ထွန်းညှိလေသော် လူ၏ပကတိ ကိုယ်ခန္ဓာမျှ ချွေးဒီးဒီးယိုကျသကဲ့သို့ ရုပ်ပွားတော်၏ကိုယ်တော်မှ ရွှေရည်၊ရွှေခဲ၊ ရွှေတုံးတို့သည် ကဒီးဒီး ယိုထွက်လာလေ၏။ ထိုရွှေတုံး ရွှေခဲကို မြင်သောမိန်းကလေးသည် လောဘအတောမသတ်နိုင်ဘဲ ဝမ်းသာအားရလျက် ရွှေတုံးရွှေခဲအားလုံးကို ယူဆောင်ကာ

အိမ်သို့ ပြန်လာပြီးလျှင် အကျိုးအကြောင်းကို ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ ပြောကြားလေ၏။ လူသတင်းလူချင်းဆောင်၊ ပန်းသတင်းလေညင်းဆောင် ဆိုသလို တစ်မုဟုတ်ချင်း အဆိုပါသတင်းစကားသည် တိုင်းပြည်လုံးသို့ ပျံ့နှံ့လျက် တိုင်းသူပြည်သားအားလုံး သိကုန်ကြလေ၏။ ဘုရား၌ ကျင်ငယ်ဖြင့် မီးပူဖော်သောသူတိုင်း ရွှေရကြပြန်သည်။ ဤသို့ တစ်စတစ်စနှင့် လူတိုင်းရွှေရကြ၍ တစ်တိုင်းပြည်လုံး မသင့်လျော်သောကိစ္စကို ပြုကြလေကုန်၏။ ဤသည်လျှင် တိုင်းပြည်ပျက်ချိန်နီးလာသော အတိတ်နိမိတ်ဖြစ်၏။ ထိုတိုင်းပြည်လူထုထဲတွင် င/ပုအမည်ရှိသော အဘိုးအိုလင်မယား နှစ်ယောက်သာ မတော်သောအကြောင်းကို ဟောပြောပြီး အကုသိုလ်အားကြီး၍ ဖြစ်ရသည်ဟု ပြောဆိုကာ မလုပ်ဘဲနေလေ၏။ ၎င်းအဘိုးအိုလင်မယားတို့၏ သားသမီးတို့မှာ မိမိတို့အိမ်ထောင်ရှင်ဘုရား၌ ကျင်ငယ်ဖြင့် လိမ်းကျံကာ ရွှေရကြလေသည်။ င/ပု အဘိုးအိုလင်မယားမှလွဲ၍ တစ်တိုင်းပြည်လုံး ကျင့်ကြလေကုန်သတည်း။

တစ်ညသောအခါ င/ပုအဘိုးအို အိပ်ပျော်နေစဉ် သမ္မာဒေဝနတ်များလာ၍ ဤသို့အိမ်မက်ပေး၏။ 'ရက်သတ္တပတ်အတွင်း ကောတုန်ကရာဇ်တိုင်းကို နဂါးရေနှစ်တော့မည်၊ သင်တို့ လွတ်ရာသို့သွားကြလေကုန်၊ ထိုသို့သွားသော ကာလ၌လည်း င/ပု အဘိုးအိုလင်မယားအပြင် မည်သူ့ကိုမျှ အသိမပေးဘဲ ဘုရားကို ပင့်ဆောင်ယူသွားကြလေ' ဟု ပြောခဲ့၏။ အိပ်ရာမှနိုးလတ်သော် ငွေထုပ်ကို အနီး၌တွေ့ရ၏။ နောက်တစ်နေ့တွင် အဘိုးအိုကြီးက အဘွားအိုကြီးအား အိပ်မက်ဖြစ်စဉ်ကို ပြောကြားလေလျှင် အဘွားကြီးက သမီးနှစ်ဦးကို တိတ်တဆိတ်ပြောထား၏။ သွားခါနီးမှာ ဘုရားကို သွား၍ပင့်လေသော် ပင့်မရဘဲ ဖြစ်နေလေ၏။

ထိုသို့ဘုရားအား အဘိုးကြီးသည် အမျိုးမျိုး ကြိုးစား၍ ပင့်ပါသော်လည်း အချည်းအနှီးပင် ဖြစ်သောကြောင့် အဘွားကြီးအား မေးလေလျှင် သားသမီးကို ထုတ်ဖော်ပြောသောကြောင့် ဘုရားအား ပင့်မရကြောင်း သေချာစွာသိသဖြင့် အဆိုပါနေ့ရက်တွင် မသွားတော့ဘဲ နောက်တစ်နေ့တွင် ဘုရားအား တိတ်တဆိတ်ပင့်လေသော် လွယ်လင့်တကူ ပင့်၍ရလာ၏။ နတ်ပေးသော ငွေတစ်ထောင်ထုပ်ကိုယူကာ အဘိုးကြီးက ဘုရားအားပင့်လျက် ၎င်းကောတုန်သကရာဇ် အရပ်မှ ထွက်လာလေရာ ယခုအခါ လိက္ခမော်ရွာဟောင်းအနီး 'င/ပုတောင်မော်' ခေါ်သော အရပ်သို့ ရောက်ကြလေသည်။

အဘိုးကြီးလင်မယားသည် အပန်းဖြေနားနေလျက် ခေတ္တနေကြလေ၏။ ထိုနေခဲ့သောတောင်ကို ယခုတိုင် င/ပုတောင်ဟု ခေါ်တွင် သမုတ်ကြလေသည်။ ထိုအရပ်မှ အဘိုးကြီးလင်မယားတို့သည် မိမိတို့လာလမ်းအတိုင်း နောက်သို့ပြန်ကြည့်လေသော် ကောတုန်ကရာဇ်တိုင်းနေရာတွင် သမုဒ္ဒရာအတိ ရေပြင်ကိုသာ မြင်ကြလေ၏။ ထိုကမ်းပေါ်တွင် ယခုအခါ ခေါ်တူရွာဟု ရွာငယ်တစ်ခုရှိလေသည်။

(လိပ်ခမော်ဂေါ်တူကို ဆိုလိုပါသည်) ဂေါ်တူဂရာဇ်တိုင်းနေရာတစ်လျှောက် ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော် ဖြစ်နေလေတော့သတည်း။

အဘိုးကြီးလင်မယားသည် ခရီးမောပန်းသောကြောင့် အဘွားကြီးက ဘုရားနှင့်ငွေထုပ်ကို ထားခဲ့ပြီးသွားရန် ပြောကြားသော်လည်း အဘိုးကြီးက ရှေ့ကိုဆက်လက် ယူဆောင်သွားရန်ပြောပြီး ခရီးတစ်ထောက် သွားကြလေလျှင် ယခုအခါ ဂုံးချိန်ကျောင်းသျှေ (ကျောင်းကလေး) အနောက်ဘက်ကုန်းတန်းရှိ သရက်အုပ်ကြီးတွင် ရပ်တန့်ကြပြန်၏။ ထိုငွေထုပ်ကိုလည်း သရက်ပင်များကြားတွင် မြှုပ်နှံလျက် ဘုရားရုပ်ပွားတော်ကိုလည်း သင့်တော်ရာနေရာတစ်ခုတွင်ထားခဲ့ပြီးလျှင် မဟာမုနိအရပ်သို့ သွားကြလေ၏။

ရှေးအခါက ကျောက်ဖြူတောင်အနီး၌ တည်ရှိနေသောရွာကို ကျောက်ဖြူရွာဟု ခေါ်ကြလေ၏။ ၎င်းရွာသည် အိမ်ခြေတစ်ထောင် ရှိလေ၏။ ထိုရွာသူရွာသားများတို့သည် ကာလအတော်ကြာမြင့်သော် အဘိုးကြီးထားခဲ့သောရုပ်ပွားတော်ကို တွေ့ရှိကြ၍ မိမိတို့နေရပ်သို့ ပင့်ဆောင်လာရာ အဆိုပါရွာ၏အနီး ချောင်းငယ်တစ်ခု၏ ကမ်းစပ်သို့ရောက်လေသော် ရုပ်ပွားတော်ကို ပင့်မရဘဲ ဖြစ်နေ၏။ အချည်းအနှီးသာ ဖြစ်ကြသောကြောင့် ၎င်းရုပ်ပွားတော်၏ သီတင်းသုံးရန် မြေထွတ်မြေထိပ်သို့ ရောက်တော်မူခြင်းလည်း တစ်ကြောင်း ရှေ့သို့ပင့်မရဟန်တူပါသည်။ သို့ဖြစ်သောကြောင့် ရုပ်ပွားတော်အား ထိုအရပ်၌ ကျောင်းတော်ဆောက်လျက် ကိုးကွယ်ကြလေသည်။ အဆိုပါ ကိုးကွယ်သောအရပ်တါင် ကံ့ကော်ပင်အတိ ဖုံးလွှမ်းနေသောကြောင့် ကံ့ကော်တောဘုရားဟု ခေါ်တွင်လာလေသည်။ (ဤအကြောင်းကား ပေါ်တော်မူ ရုပ်ပွားတော်အငယ်တောင်ဘက်မှ သီတင်းသုံးတော်မူသော ရုပ်ပွားတော်၏အကြောင်းဖြစ်ပါသည်)

မြောက်ဘက်မှ ရုပ်ပွားတော် အတ္တုပ္ပတ္တိ

ဤရုပ်ပွားတော်သည် မြောက်ဘက်တွင် သီတင်းသုံးတော်မူသော ရုပ်ပွားတော်ကြီးဖြစ်၍ ထူးခြားသောပုံသဏ္ဌာန်ကြည့်ခြင်းဖြင့် သီဟိုဠ်ကျွန်းမှ ကြွလာတော်မူသော ရုပ်ပွားတော် ဖြစ်ဟန်တူပါသည်။ ကျောက်ဖြူရွာသားတံငါသည်များသည် မြစ်ဆိပ်သို့သွား၍ ပိုက်ကွန်ဖြင့် ငါးဖမ်းကြလေသော် ယခု ကံ့ကော်တောဘုရား သီတင်းသုံးတော်မူရာအရပ်မှ အနောက်စူးစူး တန်းခံနေ သောအရပ် င/ပြီ တောင်မော်စွန်းအနီး သမုဒ္ဒရာရေစပ်တွင် တံငါဖြစ်သူ င/သထာနှင့် င/ပရှေ နှစ်ယောက် ကွန်ပစ်စဉ် ကွန်အတွင်း အဆိုပါရုပ်ပွားတော် ငြိပါလာသည်ကို အရပ်လူကြီးနှင့် ရွာသားလူထုများ ကြားသောကြောင့် ဘုရားရုပ်ပွားတော်ကို တစ်ဖန်ပင့်ဆောင် ကြလေ၏။ ရှေးနည်းအတိုင်း ယခင် ုပ်ပွားတော်၏ ချောင်းကမ်းစပ်သို့ ရောက်လေသော် ပင့်ဆောင်မရဘဲ ရှိနေလေ၏။

အကြောင်းဆိုသော် မစင်ရှိသော ချောင်းဖြစ်သည်လည်းကောင်း၊ ရုပ်ပွားတော်သီတင်းသုံးရန် မြေအမှန်ဖြစ်သောကြောင့် လည်းကောင်း၊ ယခင်ရုပ်ပွားတော်နှင့် သီတင်းသုံးလိုဟန် ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ပင့်မရဟန်တူပါသည်။

ထို့ကြောင့် ရွာသားအများသည် ယခင် ရုပ်ပွားတော်နှင့်အတူ ကံ့ကော်တောတွင်ထား၍ ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်ကြလေသည်။

ကံ့ကော်တောဘုရားပွဲနှင့် ထူးခြားချက်လေးရပ်

၁။ အဆိုပါနေ့ရက်တွင် ပိန်းဟင်းဖြင့် ချက်ကျွေးသော်လည်း ယားခြင်း မရှိ။

၂။ ရေတစ်လုံးမျှ ရရှိသော ရေကန်မှ လူထုဧည့်ပရိသတ် မည်မျှပင်များစေကာမူ ခပ်မကုန်၊ သုံးမကုန် ရှိခြင်း။

၃။ အဆိုပါနေ့ရက်၌ ခိုးသားဓားပြ တိုက်ခိုက် လုယက်မှု မရှိဘဲ ပကတိ သွားလာနိုင်ခြင်း။

၄။ ပွဲလာပရိသတ်မည်သို့ပင်များစေကာမူ သတ်ဖြတ်နှိပ်စက် ရိုက်နှက်ခြင်းမရှိဘဲ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားအေးချမ်းသာယာခြင်း။

စသည်တို့ကြောင့် တန်ခိုးကြီးမားသော ပေါ်တော်မူဘုရား ဖြစ်ကြောင်းသိသာ

ရန် ဓမ္မဒါနပြုရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ အားလုံး ကိုယ်စိတ်နှစ်ဖြာ ကျန်းမာချမ်းသာ၍ ကံ့ကော်တောဘုရားအား လုပ်အား၊ငွေအားဖြင့် ပြုစုပျိုးထောင် ပူဇော်သက္ကာရ ပြုနိုင်ကြပါစေ။

ကျောက်ဖြူကံ့ကော်တောဘုရားဖွဲ့လင်္ကာ

ကံ့ကော်တောဘုရားမှာ ကျောက်ဖြူမြို့မှ ငါးမိုင်ကျော် ကွာဝေးသည်။ ထိုဘုရားတွင် အောက်ပါလင်္ကာ (ဘုရားသမိုင်း)ကို ကျောက်ပြားတွင် ရေးသားထားသည်။

သပြေဒီပါ၊ ကျွန်းတောင်ညာထက်၊ ရတနာထူပြော၊ စည်ပင်ပေါသည်၊ မနောရမ္မာ၊ ကျွန်း အောင်ချာထက်၊ ရှေးခါသူဟောင်း၊ ရှေးလူပေါင်းတို့၊ ပျော်ကြောင်းလူ့ဘောင်၊ သေလာတောင်ဝယ်၊ ခေါ်ဆောင်မှန်ကူ၊ ရွာကျောက်ဖြူထက်၊ ရှေးဦးမောင်ဝမ်း၊ တည်ထွန်းစဉ်လာ၊ ရွာချခါဝယ်၊ ခေါ်ရာမရှည်၊ နေသည်လူများ၊ အရပ်သားနှင့်၊ တောင်သားနေခါ၊ သေထာဟု၊ ခေါ်ရာမှန်စွာ၊ ကွန်ဆရာသည်၊ လင်းခါချိန်တောက်၊ မိုးလင်းသောက်က၊ မြစ်ဝယောင်ယောင်၊ ငပြီတောင်နား၊ ကွန်စွန့်သွားရာ၊ သေထာသည်၊ ခေါ်ရာသို့လိုက်၊ ပိုက်လေဟူက၊ ကွန်မှာ ထွေးယှက်၊ ငြိလျက်ရှိရာ၊ စမ်းလေပါက၊ မြတ်စွာရုပ်ပွား၊ ဆင်းတုအားကို၊ တွေ့ငြားသောခါ၊ ပြန်သွားလာရောက်၊ ကြောက်စရှင်ဖွယ်၊ မြစ်ပင်လယ်မှာ၊ ဘယ့်နှယ့်ကဲ့သို့၊ ဖြစ်သတို့ဟု၊ ပုထိုးတစ်ဆူ၊ ရှိကြတုံသား၊ ရွာသူသိစေ၊ ပြောပြလေသော်၊ ကြီးထွေမောင်ဝမ်း၊ ရပ်သားရွာသူ၊ ပင့်လာယူသော်၊ နမူတည်ရာ၊ ရပ်ခန်းဝါက၊ ပြောင်းခါတသည်း၊ ပင့်ဖိတ်ကြရာ၊ မရပါ သော်၊ လွန်သာတပ်ဆွဲ၊ ကြိုးလည်းပြတ်ကျ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏၊ တေဇာတောက်ထွန်း၊ ဘုန်းရောင်လန်းသည်၊ နေထွန်းပမာ၊ စောမြတ်စွာကို၊ တကာပဟေ၊ တည်သည်သက္ကရာဇ်၊ နှစ်၏ကောဇာ၊ ၁၄၀၊ စွန်းရေ ခုနစ်ခု၊ ရတုဟေမန်၊ ပျော်ညမ်သောင်းသည်း၊ တပို့တွဲလ၊ ဆန်းထ ပုဏ္ဏမီ၊ ဒိဋ္ဌိခြောက်ရက်၊ ဇီဝှာ ရက်တွင်၊ တည်လျက်မှန်လှ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓကို၊ ခေါ်ထမည်မော၊ ဂန့်ဂေါ်တောဝယ်၊ မနောသည်ညာ၊ တည်ထားပါသည်၊ ရောင်ဝါခြောက်သွယ် ပလင်းသော်ဝ်။

&ci om;lu;pmay

တောင်ကုတ်မြို့နယ် လမူးချောင်းနှင့် တည်ကြောင်းဓာတ်တော်

လမူးချောင်းဟူသည် ရခိုင်ပြည်(နယ်)၏ တောင်စဉ်ကမ်းဒေသ ဖြစ်၏။ ရခိုင်မင်းလက်ထက် ချောင်းသူကြီးများဖြင့် ခန့်အပ်ခဲ့ရာလည်း ဖြစ်၍ ရခိုင်ဘုရင် စန္ဒဝိဇယမင်း (ကောဇာ ၁၀၇၂–၁၀၉၃) လက်ထက်က ကျမ်းတတ်အကျော် ဘာသန္တရ၌ ထင်ပေါ်ခဲ့ဖူးသော ရင်ငူဆရာတော်သည် သီတင်းသုံးနေခဲ့၏။ ယခု သံတွဲစီရင်စုနေ တောင်ကုတ်မြို့နယ်တွင် အပါအဝင် ရှိနေ၏။ လမု၊ လမ္ဘု၊ လမ္ဘူ ဟူ၍ ရခိုင်ရာဇဝင်တို့၌ အသုံးအနှုန်းတွေ့ရသည်။ ရွှေငွေများစွာရှိရာ ဌာနဖြစ်၍ ဟိရညရာဟု လည်းကောင်း၊ ဝါလမ္ဘုဘီလူး အစောင့်အနေပြုရာဌာနဖြစ်၍ ဝါလမ္ဘုဟူ၍ လည်းကောင်း တွင်ကြောင်းဖြင့်လည်း ဆရာငမည်း ရာဇဝင်၌ ဖော်ပြထား၏။ ရခိုင်ရေးထုံးရာဇဝင်တွင် ငပေါ်လာဆိုသူ လဟာချောင်းဖျားတွင် လမူး(ယင်း)ပိတ်ခဲ့သတည်း။ ထို့ကြောင့် 'လမူးပိတ်ရာ၊ ထိုရပ်မှာကို၊ စဉ်လာတွင်ရှောင်း၊ လမူးချောင်း' ဟူ၍ အမည်ဖြစ်လာသည်ဟူ၍ ဖြစ်လေရာသည်ဟု ဒေသခံပုဂ္ဂိုလ်များက ယူဆပြောဆိုကြပေ၏။

လမူးချောင်းစာဆိုများ မှတ်တမ်း

ထိုလမူးချောင်းမှ ပေါ်ထွန်းခဲ့သော နောက်ခေတ်စာဆိုနှစ်ဦး ရှိခဲ့၏။ ဆရာကျော်မည်း၊ ဆရာမောင်ပုံ ဟူ၍ အမည်တွင်၏။ ကျော်မည်းက မိမိ၏ ရခိုင်ရာဇဝင်လင်္ကာတွင် လမူးချောင်းအမည်ကို စပ်ဆိုပြုခဲ့၏။ ကကုသန်ဘုရာလက်ထက်က ဟိရညရာတွင်၍ ကောဏာဂုံဘုရား လက်ထက်က

လံသလနမည်ကြောင်း၊ ကဿပဘုရားလက်ထက်က ဝါလမ္ဘူဟုလည်း ကောင်း၊ ဂေါတမဘုရားလက်ထက်က လမ္ဘူဟု လည်းကောင်း အသီးသီး တွင်ခဲ့ကြောင်း ဆို၏။ မောင်ပုံကား 'အောင်မြေ သာယာ၊ ဟိရဥ္ဇရာဟု၊ မြသာ လျှံညီ၊ နဒီတွင်ရှောင်း၊ လမူးချောင်းတည်း' ဟု အမည်နှစ်မျိုး ပြခဲ့၏။ ဓညဝတီ ခေတ်မှ ဝေသာလီခေတ်ထိ 'ပတောက်ရွှိဝါ၊ ဝင်းဝင်းဝါ' ဟူ၍ ဘုရားစေတီ ပေါင်း ငါးသန်းကျော် တည်ရှိခဲ့သည်။ ထို့နောက်မှ မြောက်ဦးခေတ်ထိ 'သဇင် ပန်းခိုင် တမြိုင်မြိုင်' ဟူ၍ ခြောက်သန်းကျော် ရှိကြောင်း စာဖွဲ့ခဲ့ကြပေ၏။ ယင်းတို့တွင် လမူးချောင်း၌လည်း ပူဇာစေတီများ ပဏ္ဏာညီစွာ တည်ခဲ့ကြသည် ကို ဘုရားသမိုင်းတို့၌ လာ၏။ ဖော်ပြပါ စာဆိုနှစ်ဦးကလည်း အသီးသီးစပ်ဆို ချက် ပြုခဲ့ကြပေ၏။ ဗုဒ္ဓဗျာဒိတ်တော်လာ သမိုင်းအရ ထိုဒေသကား ဗုဒ္ဓကိုယ် တိုင်ကြွရောက်၍ ဗျာဒိတ်ညွှန်ခဲ့သည့်အတိုင်း ဗျာဒိတ်ဝင်ဓာတ်တော်များ ကွန့် မြူးခဲ့ရလေ၏။ မာန်အောင်မြို့၊ ခအုန်းမော်ဆရာတော် ဦးအဂ္ဂဝံသ အရှင်ထံမှ ဗျာဒိတ်ပေးချက်တစ်ခုကို ရရှိပေ၏။ ထိုတွင် လမူးချောင်းနှင့်ဆိုင်ရာကို ဤသို့ ကောက်နုတ်တင်ပြပေအံ့။

"မြတ်စွာဘုရားသည် ဓညဝတီမြို့မှတစ်ဆင့် ဒွါရာဝတီမြို့သို့ ကြွချီခဲ့ လေသည်။ ခရီးစဉ်အတိုင်းကြွချီလေရာ လမ္ဘူချောင်းသို့ ရောက်တော်မူ၏။ ထိုတွင် ရံတောင်ထိပ်တည့်တည့်၌ ခေတ္တာရပ်တန့်တော်မူ၍ ဗျာဒိတ်မြွက်ကြား ခဲ့လေသည်ကား–

'ချစ်သား သာရိပုတ္တရာ၊ ဤတောင်ငယ်၌ ငါဘုရားနုစဉ်အခါက ရစ်ငှက်မင်း ဖြစ်ခဲ့လေပြီ။ ဤတောင်ဝယ်၌ နောင်သောအခါ ဓညဝတီမင်းတို့ သည် ငါဘုရား၏ သရီရဓာတ်တော်တို့ကို စေတီတည်၍ ပူဇော်ကြကုန်လတ္တံ့။ ထိုမှလည်း ဤလမ္ဘူချောင်းမြစ်ငယ်၏ လက်ဝဲကမ်းနားတောင်ကုန်းငယ်ပေါ်၌ ငါဘုရားနုစဉ်ခါက သာလိကာငှက်မင်းဖြစ်ဖူး၍ ရင်သားတော်ဓာတ်ကို စေတီ တည်လတ္တံ့။ ထိုမှလည်း ဤချောင်းငယ်၏ လက်ယာကမ်းနားဝယ် တောင် ကုန်းငယ်ထိပ်၌ တောကြက်မင်း ဖြစ်ဖူး၏။ ထိုတောင်ကုန်းငယ်ထိပ်၌လည်း ကျေးသားတော်ဓာတ်ကို သမ္မိန္ဒဖြစ်သော ဓညဝတီမင်းတို့ စေတီတည်လတ္တံ့။ ဤမှလည်း လမ္ဘူချောင်းဖျား၌ လမူးမြို့ဟု တည်လတ္တံ့။ မြို့ငယ်၌ ဓညဝတီ မင်းဆက်ဖြစ်သော မင်းဖလောင်းသည် ငါ၏ရုပ်တုတော်တွင် ဓာတ်တော် ဌာပနာတည်လတ္တံ့။ ထိုရုပ်တုတော်ကို ကြက်ကိုင်းဘုရားဟု တွင်လတ္တံ့"။

&ciom;Bu;pmay

လမူးချောင်းလမ်းညွှန် သိသာချက်

ထိုဒေသ၏ လက်ရှိဘုရားစေတီများကို ခရီးစဉ်ပြု၍ ညွှန်ပြပြီးနောက် ဖော်ပြပါ စာဆိုများ၏ သမိုင်းမှတ်တမ်းနှင့် ဘုရားသမိုင်းလာတို့ကို ညှိနှိုင်း တိုက်ဆိုင်သိသာရန် တင်ပြပေအံ့။

လမူးချောင်း၏အဝကို ဆန်တက်သွားသော် ချောင်း၏လက်ဝဲဘက်တွင် ရံတည်တောင်ကို တွေ့ရသည်။ ထိုတောင်မှာ ကြီးမြင့်ပြီး တောင်ထိပ်၌ ရံတည် ဓာတ်တည်ထားရှိသည်။ တောင်နှင့်ခရီးတွင် ရံတည်ရွာလည်း ရှိနေပေသေး ၏။ ထိုရွာမှ မြောက်သို့ တစ်နာရီခရီးလှမ်းတွင် 'ဝီရွာ' ရှိသည်။ အင်းတိုင်ပြင်၊ သိမ်ကျောင်းပြင်တို့လည်း ရှိပေသည်။ ရံတည်မှ အထက်သို့ တစ်နာရီခရီးကွာ တွင် ကျော်ကိုင်းရွာ ရှိသည်။ ထိုနှင့်မနီးမဝေး၌ ငပျိုးတောတောင်တွင် ငပျိုး တောဓာတ်–ငပျိုးတောရွာ တည်ရှိပေသည်။ ထိုက တစ်ဖက်ကကမ်းလက်ယာ ဘက်တွင် ဘူးရွှေမော်ရွာ ရှိသည်။ ထိုရွာ၏ တောင်ဘက် တစ်နာရီခရီးကွာ တွင် သီးခြားကုန်းလွတ်၌ အိုးထိန်းဓာတ်တည်ရှိသည်။ ငပျိုးတောရွာမှဆန် တက်သော် ကြက်ကိုင်းရွာသို့ ရောက်၍ ကြက်ကိုင်းဘုရားကို ဖူးတွေ့နိုင်၏။

ဘူးရွှေမော်ရွာမှ လှေဖြင့်တစ်နာရီခန့် လှော်ခတ်သွားက မော်ရွာသို့ ရောက်၏။ ထိုမှ တောင်ကုန်း သုံးခုကို ကျော်ဖြတ်သွားလျှင် ချောင်းဖျားတွင် ညမ်း (ငြမ်း)ဓာတ်ကို တွေ့ရသည်။ အောက်ညှပ်ရိုးတော်ဓာတ် ဟုလည်း ယူဆပြောဆိုကြ၏။ ထိုဓာတ်တော် လေးဆူကို စောမဲကျီမိဖုရား တည်ထားခဲ့ သည်ဟုလည်း စာဆိုပြုကြသည်။ တောင်စဉ် ခုနစ်၊ ခရိုင်၊ တောင်စဉ် ခုနစ် ထပ် စေတီများကို ဘစောသီရိမင်းပင်ကြီး တည်ခဲ့သည်ဟု မြောက်ဦးမြို့ ဘုရားသမိုင်း၌ မှတ်တမ်းပြုထားလေ၏။

ရံတည်ဓာတ်သည် ဦးခေါင်းကျပြီး ငပျိုးတောဓာတ်သည် ခါးရိုး ဖြစ်သ တည်း။ ပေါင်ရိုးတော်မှာ အိုးထိန်းဓာတ်ဖြစ်၍ ညမ်း(ငြမ်း) ဓာတ်တော်မှာ ညှပ်ရိုးကျသည် ဟူ၏။ အချို့လည်း ခြေသလုံးဖြင့် 'ခေါင်ရိုးကျည်' ဆို၏။ ၁၆၇ကား ထိုဒေသ၏ ယခုပြောဆိုပြုမှုပြုနေကျ၊ ယူဆနေကြသည့် ဓာတ်တော် အမည်နှင့် တည်နေရာကိုပင် ဖြစ်သည်။

မှတ်တမ်းသမိုင်းနှင့် ဒေသန္တရ သိသင့်ရန်

ဗျာဒိတ်သမိုင်းလာအရ ရံတောင်ထိပ်၌ သရီရဓာတ်၊ ရင်သားတော်ဓာတ် ကြောသားတော်ဓာတ်၊ လမူးမြို့ငယ်၌ ဓာတ်တော်နှင့် ကြက်ကိုင်း ဘုရား ရုပ်တုတော် အမည်များကို တွေ့ရမည် ဖြစ်၏။ ယခုဒေသ တည်ရှိအခေါ် ပြုနေသည်အရ ရံတည်၊ ငပျိုးတော၊ အိုးထိန်း၊ ညမ်း (ငြမ်း) ဓာတ်၊ ကြက်ကိုင်းဘုရားတို့ကို သိရှိနိုင်ကြ၏။

ရန်ကုန်မြို့ မင်္ဂလာသုခဆရာတော် ဦးအရိယဝံသ (နိုင်ငံတော်ဝန်ဆောင်) ၏ မအီစက်တော်ရာ သမိုင်းတွင်လည်း ဤသို့ တွေ့ရသေး၏။ 'လမ္ဗုနဒီ လမူးချောင်း ရန္တေတောင်၌ ဦးဆက်ဓာတ်၊ တန့်တော်ပြင်၌ လက်လှုပ်ဓာတ်၊ ဆင်ကျုံးတောင်၌ ရင်ငူဓာတ် တည်သည် ဆို၏။ ပေါင်တော်မြွတ် (ငြမ်းစေတီ)၊ ကျောသားဓာတ်၊ အိုးထိန်းဓာတ် (အုတ်ပုံဓာတ်) စေတီတို့သည် လမ္ဗုချောင်း လက်ယာ တောင်ကုန်းငယ်တွင် ရှိသည်ဆို၏။ လမ္ဗုမြို့၌ ကြက်ကိုင် ဘုရားတည်ရှိသည်' ဟု ပြ၏။

ဆရာကျော်မည် ပြဆိုချက်

ဆရာကျော်မည်၏ လင်္ကာ၌ ဓာတ်တော်လေးဆူကို ပြဆိုချက်တွင် မြွေငန်း(သပ္ပ)တစ်ဖာတ်ဖြစ်ဖူးရာ ဂန္ဓပဗ္ဗတတောင်၌ ပရပ်တော်ဓာတ်၊ ခါငှက် (တိတ္တိ) ဖြစ်ဖူးရာ ဃာတပဗ္ဗ တောင်၌ ဦးဆက်တော်ဓာတ်၊ ချိမင်း (ပသဒါ) ဖြစ်ဖူးရာ ဃာတပဗ္ဗတ တောင်ထောင့် (မြို့ဟောင်းတောင်) ၌ ပေါင်တော် ဓာတ် တည်သတည်း။ (ရှည်အံ့စိုး၍ အကိုးလင်္ကာကို မပြပြီ။) ၎င်း၏ ဂဏန်း ကျမ်းလင်္ကာ နိဂုံး၌ ရင်ငူတော်ဓာတ်၊ ပါးတော်ဓာတ်၊ ညိုဆက်ရှင်၊ ပေါင်တော် မြွတ် ဟူ၍ လေးဆူပြ၏။ အဖြစ်တော်မှာ ငန်း၊ သမင်၊ ခါ၊ချေ ဟူ၍ လေးကြိမ်ပင် ထပ်တူပြ၏။ ရက္ခိုင်တောင်၌ ရင်ငူတော်ဟူ၍ ပြ၏။ ဃာတပဗ္ဗတကို 'အိုးတောင်သာ' ဟု ပြန်ဆိုထားရုံသာ ထူး၏။ သာရပဗ္ဗတ၌ ပါးတော်ရှင်၊ မြို့ဟောင်းတောင်၌ ပေါင်တော်ဓာတ် ကိန်းသတည်း။

ဆရာမောင်ပုံ၏ ပရမတ္ထမဟာဂမ္ဘီရကျမ်း (သင်္ဂြိုဟ်ကိုးဆောင်လင်္ကာ) နိဂုံး၌ ရန်တိုင်တောင်၌ ရင်ငုံ၊ သာရတောင်၌ ပါးရုပ်၊ အိုးထိန်းတောင်၌ ဦးဆက်၊ ညဏ်ချောင်းတောင်၌ ပေါင်တော်ဓာတ်တို့ဟု ပြ၏။ ထိုလေးဆူ တို့တွင် လမူးချောင်းလက်ဝဲ၌ ရင်ငူ၊ ပါးရုပ်တည်၏။ လက်ယာ၌ ကျန်နှစ်ဆူ

တည်၏။ အရပ်ရပ်ကလူများ ဖူးမြော်ညွှတ်ခဲ့ကြသည် ဆို၏။ ကျေးငှက်တို့လည်း ညွှတ်ခဖူးကုန်ကြသတည်း။ ထို့ကြောင့် မည်သို့ဆိုစေ ယခုတိုင်တည်နေသေးသော လမူးချောင်း၏ သာသနာ့ရောင်တို့ကား သမိုင်းထွန်းပြောင်လျက်သာတည်း။

ဖော်ပြပါဒေသ၌ ခေါ်တွင်သညာများလည်း ကာလရွှေ့လျားနိုင်ရာကား ထိုထိုရာဇဝင် သမိုင်းစာဆိုမှတ်တမ်းနှင့် ညှိနှိုင်းလျက် သိသင့်ကြရာ၏။ အစဉ်တည်တံ့ရန် ထိန်းသိမ်းနိုင်ကြပါစေဟု ဆန္ဒပြုပေသတည်း။

အရှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)

ဗုဒ္ဓဝင်တောဏ္ဍကဲ အန်ချင်းများ

ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ကဗျာ လင်္ကာ အဖွဲ့အနွဲ့တို့တွင် အန်ခြင်းသည် တစ်ခု အပါအဝင်ဖြစ်သည်။ စပ်ဆိုဖွဲ့နွဲ့ပုံအသွားတစ်မျိုးဖြင့် ဖွဲ့ဆိုထားခြင်း ဖြစ်၏။ အကြောင်းအရာ ပုံသဏ္ဍာန်အရ ဖွဲ့နွဲ့စပ်ဆိုမှုကို အမည်တစ်မျိုး မှည့်ခေါ်ခြင်းလည်း ဖြစ်ပေသည်။

အန်ခြင်းကို လေးလုံးတစ်ပိုဒ် လင်္ကာစပ်အရ စပ်ဆိုထားသဖြင့် ပုံသဏ္ဍာန်အရ လင်္ကာအခြင်းမျိုးတွင် ပါဝင်နိုင်လေသည်။ သို့သော်လည်း ပုံသဏ္ဍာန်အမျိုးအစားအရ စပ်ဆိုမှုအသွားတစ်မျိုးဖြစ်၍ အခြင်းအရာအလိုက် အမည်မှည့်ခေါ်မှု သီးခြားပြုခဲ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် လင်္ကာအခြင်းပုံသဏ္ဍာန် အမျိုးမျိုးအနက် အန်ခြင်းလည်း တစ်ခုအပါအဝင်ဖြစ်ကြောင်း သိအပ်ပေ သည်။

အန်ခြင်း ဟူသည်ကား

အန်ခြင်းမှာ လေ့လော့သံဟန်မျိုးဖြင့် စပ်ဆိုထားသော ကဗျာဖြစ်ပေ၏။ အချို့ကား ရေပြင်သမုဒ္ဒရာ အဏ္ဏဝါနှင့် သက်ဆိုင်သော အကြောင်းကို ဖွဲ့ဆို ထားခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆကြပေသည်။ ထို့ကြောင့် အဏ္ဏဝါခြင်း၊ အဏ်ခြင်း ဟူ၍ ဖြစ်လာရသည့် သဘောကို ပြဆိုကြ၏။ ထိုသဘောအတိုင်း ဆရာတိုင်း ၏ မဟာမြတ်မုနိသမိုင်း ပျို့အချီတွင် 'အန်' အကြောင်းကို ပြဆိုထားသည် ကား–

&ciom;lu;pmay

"အန်သော်တခြား၊ သဒ္ဒါသွားလည်း၊ ပုဒ်ထားမဂဓ၊ အဏ္ဏဝတည့်၊ နရထိပ်မှူး၊ စောရန်ငူးတို့၊ လန့်မြူးရောင်လျှံ၊ ရောင်ဘောင်စံသော်၊ လေ့သံညှင်းညှင်း၊ အန်သီချင်းဖြင့်၊ ရေတွင်းကျော်ကျော်၊ ကျူသီလော့ခဲ့" ဟူ၏။

ရေဘောင်တွင် တညံညံ လေ့လော့သီချင်းကိုပင် အန်ခြင်းဟု ဆိုလိုသည်။

လေ့လော့ခတ်ဟန်အလိုက် ဖွဲ့ဆိုခြင်း

ရခိုင် စူဋ္ဓစန္ဒရားမင်းသည် တကောင်းသင်းတွဲပြည်သို့ ချီခဲ့သည်။ ရခိုင်ပင်လယ်ကမ်းမြောင်ကို လှည့်လျက် မော်တင်အငူကို ပတ်ကာ ရေကြောင်းဖြင့် လှေဖောင်စီး၍ ခရီးကြွခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ဓမ္မဇေယျအမတ်ကြီးက ရေဘောင်တွင် လှေလော့သားများ သီဆိုရန် လှေလော့သံတစ်မျိုးကို စပ်ဆိုခဲ့လေသည်။ ဗျည်း(၃၃)လုံးကို အရင်းကခံ၍ အဆုံးတွင် ဟန်စွလေဖြင့် အချပြုထားလေသည်။ တစ်လုံးစီ၏အလိုက အကြောင်းအရာတစ်ခုစီကို ဖွဲ့ဆိုထားသော လှေလော့သံတစ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ရခိုင်တို့က ဗျည်း(၃၃)လုံး ဟန်စွလေဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ အန်ခြင်းအဖွဲ့၊ အန်ခြင်းအသွား စပ်ဆိုနည်းဖြစ်၍ ကကြီးအန်ဟုလည်း အချို့ကခေါ်ဆိုကြသည်။ 'က'ကြီးအစ 'အ'ဆုံးဖြင့် ခေါင်းစီးဖော်၍ စပ်ဆိုထားခြင်း ဖြစ်သော်လည်း အစချီသော ကကြီးကို အစွဲပြု၍ လည်းကောင်း၊ ကကြီးအစချီအန်ခြင်းဖြစ်၍ လည်းကောင်း ကကြီးအန်ဟု ခေါ်ဆိုဟန် တူလေသည်။ ဤကကြီးအန် ခေါ် ဗျည်း ၃၃ လုံး ဟန်စွလေ အန်ခြင်းမှာ အစောဆုံးတွေ့ရသော အန်ခြင်း ဖြစ်လေသည်။ ထို့ကြောင့် တွေ့ရသမျှတို့အနက် အဟောင်းဆုံးဖြစ်နေသည်ဟု မှတ်ယူရပေမည်။ ဤအန်ခြင်းကို အတုလိုက်၍ တန်ခိုးဆရာထွန်းသည်လည်း ဗျည်း ၃၃လုံးဖွဲ့ ဟန်စွလေ လှေတော်သံကို စပ်ဆိုခဲ့ပေသေးသည်။ အခြားအခြားသော ဟန်စွလေဖွဲ့များကိုလည်း ရေးစပ်ခဲ့ကြောင်း တွေ့ရသေး၏။

လှေပြိုင်ပွဲတွင် လှေလော့သားများအတွက် မိမိတို့ရပ်ရွာသာယာကြောင်းကို စပ်ဆိုထားချက်များ၊ ဗုဒ္ဓဝင်ဟန်စွလေ အဖွဲ့များပင် ဖြစ်ပေ၏။ လှေလော့ခတ်ဟန်အလိုက် ဤဟန်စိလေကဗျာကိုပင် အန်ခြင်းဟု ရခိုင်တို့က ခေါ်ဆိုထားလေသည်။ ထိုလှေလော့သံအန်ခြင်းတွင် ဟန်စွလေ ဟန်စွလေ ဟူ၍လည်းကောင်း တစ်ပိုဒ်ချင်းအဆုံးတွင် လိုက်ပေးရသည်။ သာစွလေ အဆုံး

လိုက်ပေးထားသော ကဗျာများကို 'သာစွလေကဗျာ' ဟူ၍ ခေါ်တွင်သကဲ့သို့ အံ့စွလေအဖွဲ့တွင် အံ့ဩဖွယ်ရာ၊ ကြီးမြတ်ထင်ရှားရာတို့ကို ဖွဲ့ဆိုခြင်းဖြစ်၍ အံ့ခြင်းဟု ခေါ်ဆိုဟန်တူလေသည်။ 'ဘဒ္ဒမဟာ၊ ကမ္ဘာမဟာ၊ ကမ္ဘာတည်စ၊ သမ္မတလေ၊ အံ့စွလေ' စသည့် အဖွဲ့မျိုး ဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓဝင် ဇာတ်နိပါတ် အဖွဲ့များ

ရခိုင်လူမျိုးတို့သည် ဗုဒ္ဓဘာသာကို နှစ်ပေါင်းများစွာကပင် လက်ခံယုံကြည်ခဲ့ကြလေသည်။ ထို့ကြောင့် ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့်သက်ဆိုင်ရာ ဗုဒ္ဓဝင် ဇာတ်နိပါတ်စသည်များကိုလည်း ရခိုင်စာပေပုံသဏ္ဍာန်အလိုက် စပ်ဆိုနည်းအမျိုးမျိုးဖြင့် စပ်ဆိုခဲ့ကြကြောင်း တွေ့ရသည်။ ဘုရားလောင်းတောထွက်တော်မူကြောင်းကို ရှင်လောင်းလှည့် သီဆိုရာတို့၌ ရတုအချိုးအစားအလိုက် စပ်ဆိုထားချက် တွေ့ရသည်။ လင်္ကာ၊ သာခြင်းအလိုက် ဗုဒ္ဓဝင်ကြိုးတန်းလင်္ကာ၊ ဝိဓူရလင်္ကာ၊ ဝေဿန္တရာဇာတ်တော်သာခြင်း၊ မဟော်–ဝိဓူရ၊ တေမိ သာခြင်းများလည်း ရှိလေသည်။ ယခုဘုရားအလောင်း တောထွက်တော်မူခြင်းကို ဖွဲ့စပ်ထားသော အန်ခြင်းကို ဖော်ပြလိုသည်။ ပထမတင်ပြသောအန်မှာ တောထွက်အန်ဟူ၍ အမည်ပေးထားသည်။ စစ်တကောင်း တောင်တန်းနယ်မှ ရရှိသည်။ မဟာမုနိသွန်းစက်တော် ကဗျာအကျဉ်းစာအုပ်မှ တွေ့ရှိရသည်။ ဟန်စွလေဖြင့် အဆုံးချထားသည်။

အလားတူဆက်၍ တန်ခိုးဆရာထွန်း၏ ဗုဒ္ဓဝင်ဟန်စိလေကိုလည်း ဖော်ပြလိုက်ရပေသည်။ ဗုဒ္ဓဝင်ဟန်စိလေမှာ တောထွက်သည်တွင် အဆုံးသတ်ထားသည်။ တောထွက်အန်မှာ နဂိုဟူကားမှစ၍ တွေ့ရရာ၊ ဗောဓိပင်နှင်ရွှေပလ္လင်ကို အောင်တော်မူ၍ ဘုရားဖြစ်ပြီး လူနတ်ဗြဟ္မာတို့၏ (သုံးလူဆရာ) ဆရာ ဖြစ်တော်မူသည်ထိ ပြဆိုထားလေသည်။ ထို့ကြောင့် ကမှစ၍ ခအောက် ချိုင့်ထိ အန်ခြင်းများလည်း ရှိနိုင်ပေသေးရာ၏။ ယခုနကိုဟူကားအစချီ၍ ပုဒ်ခွဲတို့ဖြင့် စပ်ဆိုထားရာ ၂၀ ပုဒ်ရှိသည်။ ၂၀ ပိုဒ်အဆုံးတွင် 'တောထွက်အန် ဤတွင်ပြီးပြီ' ဟု အဆုံးသတ်ထားလေသည်။ အန်ခြင်းဖွဲ့ အမျိုးမျိုးကား ရှိခဲ့ကြမည်ဖြစ်ရာ ရှာဖွေဖော်ထုတ် တင်ပြနိုင်ကြစေရန် ဆန္ဒမွန်ပြုရပေ၏။

တောထွက်အန်

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

၁။ နကိုဟူကား၊ နရာအထွတ်၊ သိဒ္ဓပျော်ရာ၊ တုသိတာက၊ သက်လှကျသည်၊ မိလှမာတာ၊ ဝမ်းထဲသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂။ မာယာဝမ်းထဲ၊ အမြဲပဋိသန္ဓိ၊ ဆယ်လနီသည်၊ ဖွားချိန်တန်ဝယ်၊ နိမိတ် သည်ကား၊ ကိုယ်ရောင်ဝါသည်၊ ပြင်လှတဝင်း၊ တဝင်းသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၃။ တဝင်းကိုယ်ရောင်၊ လတန်းဆောင်သည်၊ အခေါင်မယ်တော်၊ မိဘမျှော်သည်၊ ရွှင်ပျော်အင်္ဂရာ၊ တောသာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၄။ အင်္ဂရာတောသာ၊ ဖွားခါတုံလှစ်၊ ခုနစ်ဖဝါး၊ မြောက်သို့သွားသည်၊ ကြီးမားထင်ကာ၊ ထင်ကာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၅။ ကြီးမားထင်လှစ်၊ ဆယ့်ခြောက်နှစ်တွင်၊ ထိမ်းမြားကျင်သည်၊ မေပင်မျောက်သား၊ ယသော်သော်လည်း ဟန်စွလေ။

၆။ မျောက်သာယသော်၊ ဆင်းမြကျော်နှင့်၊ ရွှင်ပျော်တူနီ၊ ချစ်ကြိုးဖြီသည်၊ တုံရှိပြာသဒ်၊ အချာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၇။ ပြာသာဒ်အချာ၊ နီလီခါဝယ်၊ အခါတပါး၊ ဥယျာဉ်သွား၍၊ လေးပါးနိမိတ်၊ မြင်လီသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၈။ နိမိတ်လည်းမြင်၊ တောထွက်ချင်သည်၊ လုလင်မင်းသား၊ သိဒ္ဓတ်သော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၉။ သိဒ္ဓတ်မင်းသား၊ စိတ်ပြတ်ကြည်ညို၊ ကျွန်ဆန်ခေါ်သည်၊ မြင်းတော်ခက်စီး၊ ခက်စီးသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၀။ မြင်းတော်ခက်စီး၊ မီထွီးစကား၊ ကျွန်ဆန်ကြားသည်၊ ရွှင်ပါးဝမ်းပန်း၊ ဝမ်းသာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၁။ ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ၊ ခက်လီရာဝယ်၊ မြူးစွာမြင်းလှ၊ ခန္တိက(ကဏ္ဍက) သော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၂။ ခန္တီကဟူ၊ မြင်းလှစီးလျှင်၊ တောကြီးထွက်သည်၊ ညဥ့်နက်သန်းခေါင်၊ အခါသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၃။ ညဥ့်နက်အခါ၊ နတ်များလာ၍၊ ခြောက်သန်းမီးရှုတ် (မီးရှူး)၊ ထွန်းလှာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၄။ မီးရှုတ်ခြောက်သန်း၊ လမ်းစွန်ခရီး၊ ညွှန်လိုက်ပြီးမှာ၊ မြစ်ကြီးနော်မာ၊ ကမ်းနားသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၅။ နော်မာကမ်းနား၊ ခုန်လီသွားသည်၊ ပြင်ပေါ်သဲဖြူ၊ ကျွန်းပေါ်သော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၆။ သဲဖြူကျွန်းတွင်၊ ကိုင်လျှင်အမြဲ၊ သက်လျက်စွဲ၍၊ အမြိဆံတော်ဖြတ် ကာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၇။ ဆံတော်လည်း ဖြတ်၊ ကောင်းခင်လွှတ်သည်၊ ဆွဲလှာပန်းဆိုင်၊ အသွင် သော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၈။ ပန်းဆိုင်အသွင်၊ ဆံကို မြင်သည်၊ ပြုချင်ရဟန်း၊ အဖြစ်သော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၁၉။ ရဟန်းအဖြစ်၊ တည်လတ်သောခါ၊ ထက်ဖြဟ္မာက၊ ကပ်လှာသင်္ကန်း၊ တရံသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၀။ သင်္ကန်းကပ်ပြီး၊ ဝတ်ရပြီးမှာ၊ မြစ်ကြီးနော်မာ၊ နေရဉ္ဇရာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၁။ နေရဥ္စရာ၊ မြစ်သာချောင်းနား၊ နို့ဆွမ်းစားသည်၊ ဖလားရွှေခွက်၊ မျှောကာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၂။ ရွှေခွက်မျှောပြီး၊ ဗောဓိအောက်တွင်၊ ရပ်လီကျင်သည်၊ ပလ္လင်ရွှီထီး၊ ပေါက်ကာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၃။ ရွှီထီးဆန်းကြည်၊ ပလ္လင်ဝယ်တွင်၊ တင်ပျဉ်ဖွဲ့၍၊ ဖွဲ့လျှင် နီကာ၊ နီကာ သော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၄။ ဖွဲ့လျှင်နီမှာ၊ မာရ်စစ်လာ၍၊ ဗိုလ်ပါသိန်းသောင်း၊ ကုဋ္ဌေသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၅။ သိန်း သောင်း ကုဋေ၊ မာရ်စစ်ခြိုကို၊ ဝသုန္ဒရီ၊ သက်သိထားငြား၊ ဆံရီချသည်၊ ကြီးစွာမာရ်စစ်၊ အောင်မြင်သော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၆။ မာရ်စစ်အောင်မြင်၊ သုံးလူ့ရှင်သည်၊ မဂ္ဂင်ခရီး၊ ညွှန်းကာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၇။ ခရီးညွှန်းမြောက်၊ စိုင် (စဉ်)တလျှောက်သည်၊ ကျွတ်ထိုက်လူနတ်၊ ဗြဟ္မာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

၂၈။ လူ နတ် ဗြဟ္မာ၊ များစွာကျွတ်ပြီး၊ နိဗ္ဗာန်မှီးသည်၊ ဘုန်းကြီးသုံးလူ၊ ဆရာသော်လည်း၊ ဟန်စွလေ။

တောထွက်အခန်း ဤတွင်ပြီးပြီ။

ဗုဒ္ဓဝင်း ဟန်စိအပွဲ့ (ဆရာထွန်း)

၁။ ဘဒ္ဒကမ္ဘာ၊ တည်လာအစ၊ သမ္မတမှ စ၍နွယ်ရိုး၊ မဟာဆီကော၊ သာကီ မျိုးလေ၊ ဟန်စိလေ။

၂။ သာကီမျိုးကော၊ သတိုး သကျ၊ တိုင်းဌာနီလေ၊ ကပိ္ပလမှာ၊ မွေးဖသုဒ္ဓေါ်၊ မယ်မာယာတို့၊ စံပျော်ကာလ၊ အလောင်းပရမေ၊ ကျိန်းအောင်းတည်ကော၊ သန္ဓေခလေ၊ ဟန်စိလေ။

၃။ သန္ဓေခကော၊ ဆယ်လ စေ့ခါ၊ မိမာတာမှာ၊ ဝနာသာမော၊ အင်ကြင်းရိပ်မြိုင်၊ ပန်းဥယျာဉ်မှာ၊ ကိုင်ကာဖွားလေ၊ ဟန်စိလေ။

၄။ ကိုင်ကာဖွားကော၊ ဗောဓိပွင့်ညောင်း၊ ဗုဒ္ဓညဏ်ကို၊ ပန်ဆုတောင်းသည်၊ ဗုဒ္ဓမယ်တော်၊ နတ်ရွာ ပျော်သော်၊ မာတာ တမျှ၊ ဂေါတမီကော၊ မိထွေးတော်လျှင်၊ သာယုယလေ၊ ဟန်စိလေ။

၅။ သာယုယကော၊ နန်းမ သီဟာ၊ ဖ သုဒ္ဓေါ်က၊ သည်းချာသားလှ၊ သိဒ္ဓတ္ထ ဟု၊ နားမလည်း ပေး၊ မြဇယင်မှာ၊ တင်ကာ လွှဲရေ၊ ဟန်စိ လေ။

&ciom;lu;pmay

၆။ တင်ကာ လွှဲကေ၊ ပုလဲ မြ ကျောက်၊ တဆဲ့ ခြောက်သို့၊ ရှယ်ရောက် သောခါ၊ မယ်ယသော်နှင့်၊ နှစ်ဖြာလက်ထပ်၊ မောင်နှင့် မေကို၊ ရွှေ ပြည်ကြီးနှင့်၊ ထီးနန်းအပ်ကေ၊ ဟန်စိလေ။

၇။ ထီးနန်းအပ်ကေ၊ ပြဿဒ်ဘုံမြင့်၊ ခုနစ်ဆင့်နှင့်၊ မြပွင့်စိန်ရောင်၊ တပြောင်ပြောင်ကေ၊ သုံးဆောင်နန်းမ၊ တူမောင်နှံတို့၊ စံပျော်ကြလေ၊ ဟန်စိလေ။

၈။ စံပျော်ကြကေ၊ ဘဒ္ဒကဋ္ဌနာ၊ မယ်ယသော်လဆင်၊ ရတနာပတ္တမြား၊ ဂဗ္ဘတြိုကေ၊ နှုတ်ငုံထားသို့၊ သား ပဋိသန်၊ ရှိလေပြန်သော်၊ ခါရံ တပါး၊ အလောင်းကိုယ်တော်၊ ဥယျာဉ်သာကို၊ ထွက်ကာသွားလေ၊ ဟန်စိလေ။

၉။ ထွက်ကာသွားကေ၊ ပျော်ပါးနေခို၊ ညချမ်းညိုတွင်၊ သူအိုတဖြာ၊ သူနာတသွယ်၊ သူသေတခန်း၊ နိမိတ်မြင်ကေ၊ ရှင်ရဟန်းလေ၊ ဟန်စိလေ။

၁၀။ ရှင်ရဟန်းကေ၊ လေးခန်းစုံလင်၊ နိမိတ်ထင်၍၊ ရွှေစင်ပတ္တမြား၊ ဘဒ္ဒ ကဋ္ဌနာ၊ ရာဟုလာကို၊ မြင်မြော်ဘွားကေ၊ တရားလည်းရ၊ ထိတ်လန့် ဖွယ်ဖြင့်၊ သံဝေဂလေ၊ ဟန်စိလေ။

၁၁။ သံဝေဂကြောင့်၊ ချိန်ညမိုက်မှောင်၊ နန်းမြညောင်ကေ၊ သန်းခေါင်ယံ တွင်၊ မတ် မောင်စံလေ၊ ခန္တီမြင်းကို၊ စီးနင်းတုံလတ်၊ တောမြိုင်နက် ကို၊ လှမ်းထွက်ချီတော်၊ မူ၏တည့်လေ၊ ဟန်စိလေ။

၁၂။ လှမ်းထွက်ချီသော်၊ အနော်မာကို၊ ကျော်ကာခုန်လျက်၊ ကမ်းတဘက် သို့၊ လှမ်းတက်ပြီးခါ၊ ဆံကေသာကို၊ ပယ်ကာလည်းဖြတ်၊ နတ်ဒေဝါ လျှင်၊ ရွှေကြာပန်းကေ၊ သင်္ကန်းကပ်လေ၊ ဟန်စိလေ။

၁၃။ သင်္ကန်းကပ်ကေ၊ မိုးနတ်ဗြဟ္မာ၊ ဃဋီကာ၏၊ ပရိက္ခရာရှစ်ခန်း၊ မြတ် ရှင်ပင်မှာ၊ ဝတ်ဆင်မြန်းကေ၊ ရဟန်းပြုတော်၊ မူ၏တည့်လေ၊ ဟန်စိ လေ။

၁၄။ ရဟန်းပြုကေ၊ အောင်ဆုရှယ်ချ၊ ဗုဒ္ဓင်္ကကို၊ ဆုယူပန်တောင်း၊ ပွင့်လှ ညောင်းသည်၊ အလောင်းမြတ်တော်၊ ရွှေပြည်နိုင်ငံ၊ မတ်မောင်စံကို ပြန်ကာလွှတ်လေ၊ ဟန်စိလေ။

&ciom;Bu;pmay

၁၅။ ပြန်ကာလွှတ်ကေ၊ အမတ်မောင်စံ၊ အဖန်ဖန်လျှင်၊ ပြန်လျှောက်မှ၊ ဘွားဖက်မှန်လေ၊ ခန္တီကနှင့်၊ ပြန်ကြွလာမြောက်၊ ကမ်းနော်မာကို၊ ကျော်ကာရောက်လေ၊ ဟန်စိလေ။

၁၆။ ကျော်ကာ ရောက်ကေ၊ သက်ပျောက် ကိုယ်ခွာ၊ ရှင်နှင့် ဝေး၍၊ ရင်ကွဲကာဖြင့်၊ ခန္ဓာဇီဝ၊ ဖွားဖက်တော်လေ၊ တိုင်ကျော်မြင်းလျှင်၊ ချက်ခြင်းသေသော်၊ ကြံစည်မမြောက်၊ မတ်မောင်စံကေ၊ ကျန်တစ်ယောက်လေ၊ ဟန်စိလေ။

အရှင်စက္ကိန္ဒ (ရခိုင်ပြည်နယ်)

ရခိုင်မဟာမြတ်မုနိရှင်ပင်

ဆင်ဖြူများရှင်၊ နတ်ရှင်ခေါင်ဖျား
မင်းတရား၏၊ ဘုန်းအား ချီးပင့်
ဘုံကိုးဆင့်ဝယ်၊ နှိုင်းချင့်စရာ
ပမာမရှိ၊ မြတ်ခေါင်ထိသည်
သီရိရတနာ၊ မဟာမုနိ
မည်ရှိထင်ပေါ်၊ ရုပ်ရှင်တော်ကို၊
တောင်ပေါ်ကမ်းရိုက်ကင်းအောင်
ကြည်းပင့်ဆောင်၍၊ မြန်အောင်ချက်ပွေ
ရွှန်းရွှန်းဝေသား၊ ရွှေပြည်တော်သို့
နှစ်လိုရှု့ဖွယ်၊ ခြောက်သွယ်ရောင်တောက်
ကိုယ်တော်ရောက်လျှင်၊ ထက် အောက် ကြေညာ
ဗြဟ္မာ နတ်လူ၊ ပူဇော်မစဲ
ရှင်တော်ပွဲသည်။ ။
ကျော်သဲသံစဉ် ရိုက်မွန်းတည်း။

ရမ်းပြည်ဦးစံတင်–ရခိုင်မြို့တည်ရာဇဝင်လင်္ကာ
(ကောဇာ ၁၂၁၂)

&ciom;Bu;pmay

ရခိုင်ပြည်သည် သမ္မတမင်းလက်ထက် ကောဇာ (၁၁၄၆) ခုနှစ် အမရပူရကို ဘိုးတော်ပဒုံမင်း၏ အိမ်ရှေ့ဥပရာဇာသည် ချီတက်သိမ်းပိုက်ခြင်း ခံရသဖြင့် မြန်မာလက်အောက်သို့ ရောက်သွားခဲ့ရလေသည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်အရ ၁၁၄၆–ခု၊ ပြာသိုလဆုတ်(၇)ရက်၊ စနေနေ့တွင် သမ္မတမင်းစိုးစံရာ မြောက်ဦး မင်းနေမြို့ကို သိမ်းပိုက်မိသည် ဟူ၏။ ဦးစံတင်၏ရာဇဝင်လင်္ကာတွင်–

"ကောဇာသကြစ်၊ တွက်စစ်သချာ
ထောင်ရာလေးဆယ်၊ စွန်းဝယ်ခြောက်ခု
ရတုဝဿ၊ နောက်ဆုံးကျသည်
ဆောင်းလ အရင်း၊ နှင်းမိုးကျတုန်း
တန်ဆောင်မုန်းတွင်"

ချီတက်လာခဲ့သည်ဟု ဆိုလေသည်။ ယင်းသို့ သိမ်းပိုက်မိလျှင် အဓိကရ ဖြစ်သော မဟာမုနိရှင်ပင်ကိုလည်း အမရပူရရွှေမြို့တော်အရောက် ပင့်ဆောင် သွားခဲ့လေသည်ဟု မှတ်တမ်းအသီးသီး ရှိကြလေသည်။

ထိုသို့ပင့်ဆောင်ရာ၌ မဟာမုနိရှင်ပင်ကို မရရှိခဲ့ဘဲ ပုံတူရုပ်ပွားတစ်ဆူ ပြီးတစ်ဆူသော ရရှိလေသည်ဟုလည်း အဆိုအမိန့် ရှိလေသည်။ ထိုအဆိုကို လမူးချောင်း ဆရာကျော်မည်၏ ရာဇဝင်လင်္ကာ ပိုဒ်ရေ ၈၈–၈၉ ကို မူအတိုင်း ဖော်ပြလိုက်ပေသည်။

ခြိမ့်ခြိမ့်အသံ၊ အောင်ပွဲခံ၍
နိုင်ငံအားလုံး၊ တပြုံးပြုံးလျှင်
စုရုံးတမူ၊ သောသော ဆူ၏
ဘုန်းတူလျှံပြင်း၊ အင်းဝမင်း၏
သားရင်း ရင်သွေး၊ နန်းထက် မွေးသည်
ဘုန်းမွေသကျ၊ ဂေါတမ၏
ကာယရုပ်မြတ်၊ ကိုယ်စားထွတ်ဟူ
လူနတ်သောတောင် (နတ်လုလင်တထောင်)
ဖွေ့ကျင်ခေါင်ဝယ်၊ ခြောက်ရောင်လျှံပေါ်
ကိုယ်စားတော်ကို၊ ကော်ရော်ညွတ်ခ
ပူဇော်မှလျှင်၊ ဗုဒ္ဓမွေ့လျော်
ပလ္လင်တော်မှ၊ ပင့်ခေါ်ယူငြား

စက်ရထားတွင်၊ သာပြားယုယ
တင်ပြီးမှသည် ညှံ့လှသနိုး
တမုတ်ကြိုးဖြင့်၊ ပြည့်မျိုး ဝန်းကျင်
ဆွဲ၍တင်သော်၊ စက်ရှင်ရထား
အရှင်လားသို့၊ ကြွသွားလေကြောင်း
သရီးချောင်း၌၊ ဂုဏ်ပေါင်းထွန်းပေါ်
ရောက်လေသော်မူ၊ လှေတော်ဖောင်တွင်
တင်ပြီးကျင်မှ၊ လူခွင် ထင်ပေါ်
ကိုယ်စားတော်လည်း၊ အာပေါချမ်းမြ
ရေသို့ကြွ၍၊ အန္တရဋ္ဌာထိ
ဖြစ်တုံဘိ၏၊ ဆရုံသိရောင်
တပြောင်ပြောင်လျှင်၊ တန်းဆောင်မီးပုံး
သရိုင်လုံးဟိ၊ ပုံနှုန်းပမာ
တူလှစွာသာ၊ အာကာထက်ခွင်
ပျံတက်ကျင်က၊ များဖျင် ရှင်လူ
မြင်လေမူသော်၊ ကျိုက်ဆူပေါက်ပြ
အံ့သြကြလျက်၊ မွှန်းမျှအုပ်တွေ
ရှိခိုးပေသည်။ ။
ရိုသေဦးချ နှိမ်နှိမ်တည်း”
နှိမ်နှိမ်ချချ ရိုသေကြလျှင်
နာမတွင်ဆို၊ ကုလားပျိုလည်း
ရေညိုချမ်းကောင်း၊ သရီးချောင်းတွင်
ဘုန်းပေါင်းသကျ၊ ဂေါတမ၏
ရူပရုပ်ကျော်၊ ကိုယ်စားတော်မူ
အပေါ်ထက်လွှမ်း၊ ရေတိပ္ပမ်း၍
ငြိမ်းချမ်းသာယာ၊ ကျိမ်းဝပ်ပါသော်
တေဇာပြင်းထန်း၊ ရာဇဒဏ်ကို
အလွန်လူများ၊ ကြောက်သောအားဖြင့်
ရေဖြား ပြည့်လောင်း၊ သရီးချောင်း၌

ဆုတောင်းပတ္တနာ၊ ပင့်ခေါ်ပါသော်
မဟာစိရ၊ သမ္ဗုဒ္ဓတို့
ဣသရိယာ၊ အံ့သြရာကား
အဋ္ဌာဒသ၊ ပြည့်စုံကြ၏
ဗုဒ္ဓရူပံ၊ ခြောက်ရောင်လျှံလျက်
နဝံအသစ်၊ တဆူဖြစ်၍
လျှပ်စစ်ပမာ၊ ရလေပါမူ
ပူဇော်သက္ကာ၊ ပြုပြီးမှလျှင်
ညွတ်ခကြည်လှစ်၊ သရီမြစ်က
စင်စစ်မကြာ၊ ကြွသွားပါ၍
မည်သာခေါ်ဆို၊ ကုလားပျိုလည်း
လူဗိုလ်များလှ၊ ဦးနှိမ်ချသား
ညွတ်ခဝပ်စင်း၊ အင်းဝမင်း၏
သားရင်းထံမှာ၊ လျှောက်လေပါသော်
ရာဇာပုတ္တ၊ ဥပရမူ
ဟတ္ထအဥ္စလီ၊ လက်ဦးချီမှ
ဇမ္ဗုဒီပါ၊ ဤကျွန်းချာ၌
တရာတစင်း၊ ထီးဆောင်းမင်းတို့
ခွန်သွင်းဆက်ရ၊ ပြည်အင်းဝသို့
ဗုဒ္ဓရုပ်ရှင်၊ ကြွစေချင်၍
သာရှင်သာညောင်း၊ ပန်ထွာတောင်း၍
အလောင်းရာဇာ၊ ဝမ်းမြောက်ပါသည်။ ။
သဒ္ဓါရှင်စိတ် ပြည့်စုံတည်း။

ဓညဝတီ ရာဇဝင်၊ ဆရာငမည် ရာဇဝင်တို့၌လည်း ထိုသဘောအတိုင်း ဤသို့ရေးသားထားလေသည်။

'အဝ–ရွှေနန်းရှင်သား၊ အိမ်ရှေ့ဥပရာဇာမင်းသည်၊ မဟာမုနိဘုရားရှင်အား ပင့်ဆောင်ရန် ဗိုလ်မင်းသီရိကျော်ထင်ကို စေလွှတ်တော်မူလိုက်လေသည်။ သီရိကျော်ထင်သည် အိမ်ရှေ့မင်း၏ အမိန့်အတိုင်း မဟာမုနိရုပ်ရှင်တော်မြတ်

အထံတော်သို့ သွားလေ၍ ပင့်ဆောင်တော်မူလေရာ သက္ကရာဇ် ၁၁၄၆ ခု၊ တပို့တွဲလဆန်း ၁၃ ရက်၊ တနင်္ဂနွေနေ့ ဈေးချောင်းဆိပ်ဝယ် ဖောင်တော်နှင့် တင်လေသော် ဖောင်တော်သည် ကွဲအက်စိတ်ဖြာလျက် ဘုရားကိုယ်တော် ရုပ်ရှင်တော်မြတ်သည် ရေတွင်ကိန်းဝပ်တော်မူလျက် အထက်ကောင်းကင်သို့ ထန်းလုံးပမာရှိသော ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ထိန်ထိန်လက်မျှ ထွန်းပသော ရောင်ခြည်တော်သည် တက်တော်မူလေ၏။ ကုလားပျိုသွေးသောက်တို့လည်း ရုပ်ရှင်တော်မဟာမုနိကို မမြင်သည်ဖြစ်၍ ရာဇဝတ်ဒဏ်ကိုကြောက်၍ ရှာဖွေကြလေသော် မဟာမုနိရုပ်ရှင်တော်နှင့် အဆင်းသဏ္ဍာန်တူသော ရုပ်ပွားတော် တစ်ဆူကိုရ၍ ဖောင်တော်တင်ကြပြန်လေသည်။

၁၃၁၇ ခုနှစ်ရေး မဟာမုနိသမိုင်းတော်သစ်၌ ရေကြောင်းဖြင့် ပင့်ဆောင်တော်မူလာရာ၊ ၁၁၄၆ ခု တပို့တွဲလဆန်း ၁၀ ရက်၊ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့ ပိုးခြည်ကျွန်း (အဋ္ဌနနဒီမြစ် အနောက်ဘက်ကမ်းယံ) တပ်တော်သို့ ဆိုက်ရောက်သည်။ ထိုလပြည့်ကျော် ၇ ရက် တနင်္ဂနွေနေ့ ဓညဝတီရခိုင်ပြည်မှ အိမ်ရှေ့မင်းသားတို့ ပြန်လာတော်မူသည်။ ၎င်းတို့နှင့် တပါတည်း ဘုရားရှင်လည်း ပင့်ဆောင်ပါလာသဖြင့် တောင်ကုတ်ဆိပ်သို့ရောက်လျှင် ထိုကသည် ဉယျာဉ်ကြောင်းစက်ယန္တရား ရထားစီရင်တော်မူပြီးလျှင် ပန်းတောင်းမြို့ဆိပ်သို့ ပင့်ဆောင်လေသည်။ ၎င်းမှ ရွှေဖောင် ၂–စင်းတွဲနှင့် ပင့်ဆောင်လေသဖြင့် ၁၁၄၇–ခု ကဆုန် လပြည့်ကျော် ၁၂–ရက် အင်္ဂါနေ့တွင် စစ်ကိုင်းဆိပ်ကမ်းသို့ ရောက်ရှိလေရကား၊ ဘုရင်မင်းတရားကြီးကိုယ်တိုင် ရေထဲဆင်း၍ ဆီးကြို ပင့်ဆောင်လေသည်။ ယင်းသို့အရောက် ကုန်း–ရေ ခရီးကြောင်း ၄–လ ကျော် (အချို့ ၅–လကြာ) ကြာခဲ့သည် ဟူ၏။

မည်သို့ဆိုစေ၊ ရခိုင်မှ သွန်းလုပ်သော ကြေးဆင်းတု တစ်ဆူကို ပင့်ဆောင်သွားခဲ့သည်ကား အမှန်ပင်ဖြစ်သည်။ ထိုဆင်းတုတော်ကား ယခုရတနာပုံ မန္တလေးမြို့၌ (အမရပူရ အရှေ့မြောက်ရပ်) ကိန်းဝပ်တည်ရာရှိသော မဟာမြတ်မုနိခေါ် ရုပ်ရှင်တော် ရုပ်ပွားတော်ပင် ဖြစ်သည်။

ထိုရုပ်ပွားတော်သည် ယခုဖူးတွေ့နေရသော လက်ရာအတိုင်း ပင့်ဆောင်စဉ်ကတည်းက ရှိခဲ့၊မရှိခဲ့ ဆိုသော အချက်တစ်ချက်လည်း စဉ်းစားစရာ ဖြစ်နေသည်။

တောင်ကုတ်မှ ပန်းတောင်းသို့ ပင့်ဆောင်ရမည့် ရုပ်ပွားတော်ကို အပိုင်းပိုင်းအပြတ်ပြတ်ပြု၍ အစိတ်စိတ်အဖြာဖြာ ချွတ်ကာ ပင့်ဆောင်ခဲ့သည်။ ပန်းတောင်းသို့ရောက်မှ ပြန်လည်ဆက်စပ်၍ ချောမောပြေပြစ်စွာ မွမ်းမံပြင်ဆင်ခဲ့ရကြောင်းလည်း အဆိုရှိလေသည်။

ဖော်ပြပါ သမိုင်းသစ်၌လည်း လက်သမားဗိသုကာ (သီရိဇကရက်)တို့က ကြီးကြပ်ပင့်ဆောင်ရာတွင် လိုက်ပါခဲ့ကြောင်း ပါရှိသည်။ သမိုင်းသစ်၌ကား ယခုနေရာတွင် ကိန်းဝပ်စေပြီးသော် မဟာမုနိဘုရားရှင်အားလည်း ရွှေ သပြာချိန် (၁၈၀၀)၊ ပလ (၃၆၀)တို့ဖြင့် ဦးခေါင်းတော်၊ မျက်နှာတော်၊ ပခုံး တော်၊ ညှပ်ရိုးတော်တို့မှတစ်ပါး၊ ကိုယ်အလုံးတွင် မွမ်းမံခြယ်လှယ်လှူဒါန်း တော်မူလေသည်ဟု ဆိုသည်။

ကျော်မည်ရေး ရခိုင်ရာဇဝင်ပိုဒ်ရေ ၆၉ တွင် ဖော်ပြပါ ပင့်ဆောင်သွားပုံကို စပ်ဆိုထားရာမှ လင်္ကာကို ထုတ်နုတ်ပြလိုက်သည်။

"များလှူ ဗိုလ်ခြေ၊ တပ်ပေါင်းတွေနှင့်
ကြည်းရေ မြေတာ၊ ခြီ၍သာလျှင်
ပြန်လာခဲ့ မြောက်၊ တောင်ကုတ်ရောက်သော်
မောက်မောက်မားမား၊ ရွှေတောင်လားသို့
ရထားသုံးဆူ၊ လုပ်တော်မူ၍
နတ် လူ ဗြဟ္မာ၊ ဝေနေယျာတို့
သိသာထိပ်ဖျား၊ မြဲစွာထားသည်
ကိုယ်စားတော်ရာ၊ မြတ်မဟာ၏
ကာယရူပ၊ သရီရကို
ဘိန္န၊ ပြုပြီးခါမှ
ချီလာကြွလျက်၊ ရထားထက်သို့
နှစ်သက်သာရွှင်၊ တင်ပြီးကျင်မှ
များဖျင်ဗိုလ်ထူး၊ သဲသဲအူ၍
ထိန့်ဆူရိုက်လျှောက်၊ မိုးမြေပေါက်အောင်
ကျော်မြောက်သံရှည်၊ တမုတ်ခြေနှင့်
ပတ်လည်ခတ်ကျင်၊ ရထားဆင်၍
ရပ်ခွင် တောတောင်၊ မြရိပ်ဆောင်သား

ဖိုးခေါင်ဆယ်ထပ်၊ ငေါ့ကိုးရပ်ကို
ခဝပ်ရိုငေ၊ ပင့်ခေါ်လေ၏
ဗုဒ္ဓေဝရ၊ ရုပ်ရူပလည်း
သူရိယမဏ္ဍလာ၊ မွန်းစောင်းခါ၌
မြတ်စွာလုဘ၊ ဂေါတမလျှင်
ဂန္ဓကုဋို၊ ကျောက်မျိုးစီသား
လျောင်းမှီစက်ရာ၊ တိုက်တော်သာ၌
ကျိန်းကာနေငြား၊ နည်းအထာသို့
မပြားကြပေ၊ ဖြစ်တုံလေ၏
များထွေ လူရှင်၊ ကြဉ်းကာ နေငြားလည်း
ဆံမျှင်ခန့်မျှ၊ မရွေ့ကြလေ
ဗုဒ္ဓထွတ်ဖျား၊ မြတ်ဘုရား၏
ကျိန်းငြားနိုးခါ၊ ရောက်လေပါမူ
လျင်စွာခဏ၊ ပင့်ခေါ်ရ၏
ဖြစ်ထအံ့ဖွယ်၊ ဆယ်နှစ်ထွေဖြင့်
ရပ်ဆယ်မျက်နှာ၊ ကျော်စောပါသည်
ကြော်ငြာ အောက်ထက် နှံ့သိစေတည်း။”

ထိုထိုအဆိုတို့ကို ချင့်နှိုင်းချိန်ဆနိုင်ရန် ကိုယ်တွေ့အထောက်အထား တစ်ခုကို တင်ပြလိုပေသည်။ ထိုစာပေမှာ ‘အမေးတော်ပုံ’ အမည်ဖြင့် ပုံနှိပ်မှု ဖြစ်သည်။ ပုံနှိပ်သော ခုနှစ်သက္ကရာဇ်ကိုကား မတွေ့ရ။ ပုံနှိပ်တိုက်အမည် လည်း မပါရှိ။ စာအုပ်အစ အဖုံးနှင့် အဆုံးနိဂုံးများလည်း မရှိ။ သို့သော် နိဒါန်းတော့ ပါရှိသည်။ အကြောင်းအရာ ၅၂–မျိုးကို မေးလျှောက်စေသဖြင့် မှူးကြီးမတ်ရာများက ဆရာတော်တစ်ပါးအား လျှောက်ထား၍ ဆရာတော်က စာဖြင့်ဆက်သွယ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအမေးတော်ပုံကျမ်း နိဒါန်း၌–

“သီရိပဝရ ဝိဇယာနန္ဒယ တြိဘဝနာဒိတျ ဓိပတိပဏ္ဍိတ ပရက္ကမ မဟာ ရာဇာဓိရာဇာ ဟူသော ဘွဲ့တံဆိပ်နာမံတော်ရှိသော အရှင်မင်းတရားကြီး ဘုရားသည် သာဏာဘိဝံသ ကဝိဓဇဓမ္မသေနာပတိ မဟာဓမ္မရာဇာဓိ ရာဇဂုရု

တံဆိပ်ဘွဲ့နာမံတော်ရှိသော သာသနာပိုင် မောင်းထောင်ဆရာတော်ကြီးထံ လျှောက်ထားတောင်းပန်ရာ ဖြေဆိုရေးသွားတော်မူအပ်သော စကားရပ်တို့ကို လျှောက်ထားသော နေ့ရက်၊ ဖြေကြားသောနေ့ရက်နှင့်တကွ စတင်ပုံနှိပ်အပ်သော အမေးတော်ပုံကျမ်းကြီး ဖြစ်သည်' ဆို၏။

ထိုကျမ်းပုံနှိပ်မူ စာမျက်နှာ ၁၂၆ မှ ၁၃၁ အထိ မဟာမြတ်မုနိအကြောင်းကို မေးလျှောက်၍ ဖြေကြားချက် တွေ့နိုင်သည်။ လျှောက်ထားချက်မှာလည်း ဘုရားကြွရောက်၍ မကြာခင် ၁၁၄၆–ခု တပေါင်းလဆန်း ၄–ရက်နေ့ အတွင်းဝန် မင်းကြီးနန္ဒကျော်ထင်ကို ဖယောင်းပုံစံများနှင့် ပြသလျှောက်ထားချက်တွင် ရုပ်ပွားတော်မှာ ယိုယွင်းသည့်အရာများကို မြန်မာဆရာတော်များလည်း အဆက်ဆက်အမိန့်ရှိဖူးသည်။ (ဥပမာ– ပေါင်တော်၊ ကျောသားတော်၊ တင်ပါး၊ လက်ရုံးတော်တို့၌ အပေါက်၊ အကွဲ၊ အအက်များ ပါရှိခြင်း အစရှိသည်။)

ဆရာတော်က ဘုရင်မင်းကို ဖြေကြားဆက်သွင်းရာတွင် ဘုရားသမိုင်းကို ကျမ်းဂန်၊ ရာဇဝင်၊ လက်္ကာ၊ ဧချင်း အထောက်အထားတို့ဖြင့် မဟာမုနိရုပ်ပွားတော် (ဗုဒ္ဓလက်ထက်က သွန်းခဲ့သည့် ကိုယ်စားအစစ်ဖြစ်သည် ဟူ၏) အစစ်ဖြစ်ကြောင်း ယုံကြည်ကြလေသည်။ ထို့ကြောင့် ဗျာဒိတ်အရ ယိုယွင်းခြင်းသာဖြစ်၍ သင်္ကာမကင်းစရာ မရှိ။ ရုပ်ပွားတော်ကို ရွှေပြည်တော် (အမရပူရမြို့) နှင့် မနီးမဝေး အလားအလာသင့်သည့်အရပ်တွင် မူလအတိုင်း တင့်တယ်အောင်လုပ်ဆောင်၍ ကိုးကွယ်တော်မူသင့်ကြောင်း မေတ္တာစာဆက်သွယ်ချက်တွင် တွေ့နိုင်သည်။

ထိုစာသည် ဆရာတော်ဘုရားကိုယ်တိုင် ရုပ်ပွားတော်ကိုယ်တွေ့ဖူးရချက်ကို အခြေခံ၍ ဆက်သွင်းစာ မဟုတ်လင့်ကစား ဖယောင်းပုံစံများကို တွေ့ရချက်အရ ကြည့်ရှုလျက် သမိုင်းအကြောင်းကို ထောက်ထားပြီး ဆက်သွင်းစာကား အမှန်ဖြစ်လေသည်။ ဘုရားရုပ်ပွားတော် တည်ထားကိန်းဝပ်ပြီးနောက်ကား ဆရာတော်လည်း ကိုယ်တွေ့ဖူးမြင်လေမည်မှာ ယုံမှားစရာ မရှိပေ။ ဤမေတ္တာစာတွင် မဟာမြတ်မုနိဘုရား မည်မျှ ကျော်စောထင်ရှားနေသည်ကိုလည်း ထင်ရှားစေသည်။ အတိုင်းအတာများကိုလည်း တိကျ ကျမ်းဂန်နှင့်လည်းကောင်း၊ ဗိသုကာကျမ်းတို့နှင့် လည်းကောင်း နှိုင်းယှဉ်ထောက်ပြထားသည်မှာ ဓမ္မခဏ်မှ မကိုဋ္ဋတော်အဆုံး ဉဏ်တော် ၁၅–ပေ တိတိရှိသည်ဟု မေးမြန်းသိရသည်။

&ciom;lu;pmay

ဘုရားအရပ်တော်ကား ဓမ္မခဏ် ဦးတော်အထိ ခုနစ်တောင်နှင့် နှစ်မိုက် ရှိသည်ဟု မေးမြန်းသိရသည်။ ဓမ္မခဏ်အမြင့်မှဆိုလျှင် တစ်ပေ လေးလက်မ ရှိသည်ဟု မေးမြန်းသိရသည်။ လက်ဝဲဘက် လက်မောင်းတော် လုံးပတ်မှာ ငါးပေ သုံးလက်မခွဲ ရှိပြီး လက်ယာဘက် လက်မောင်းတော်လုံးပတ်ကား ငါးပေ သုံးလက်မ ရှိလေသည်။ ဒူတော်အစွန်းနှစ်ဖက် အကွာအဝေးမှာ ရှစ်ပေ ခြောက်လက်မ ရှိကြောင်းဖြင့် သမိုင်းသစ်၌ တိုင်းတာချက်တွေ့ရသည်။

ဘုရားကြီး ရခိုင်မှပင့်ပြီး နှစ်တစ်ရာတွင် သီပေါမင်းလက်ထက် ၁၂၄၆ခု၊ နှောင်းတန်ခူးလဆန်း ၁၃ ရက် (၇–၄–၁၈၈၄) နေ့တွင် မီးသင့်လောင်ကျွမ်းခြင်း ခံရသည်။ (သမိုင်းသစ်၌ ၁၂၄၅ ခု မီးခနှစ် အမှန်ဆိုသည်။) သစ်သားဖြင့်ပြုလုပ်ထားသော ဂန္ဓကုဋိတိုက်ကို မီးသင့်လောင်ခြင်း ခံခဲ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် ၁၂၄၆–ခု၊ ဝါဆိုလဆုတ် ၉–ရက်နေ့ ငွေ ၃၀၀၀၀၀ (သုံးသိန်း) တန်ရွှေမကိုဋ်နှင့် ဒုယင်တင်လှူ၍ မျက်နှာတော်ဖွင့်သည်ဟု နယ်လှည့်ရာဇဝင် (၁) ရက်စွဲပါ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များ ဆောင်းပါးရှင် ဒေါက်တာသန်းထွန်း ရေးသားထားသည်။

သမိုင်းသစ်၌ မီးခစဉ် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်ရင်းမှာကား တစ်စုံတစ်ရာ ချွတ်ယွင်းပျက်စီးခြင်းမရှိ၊ ပကတိအတိုင်း တည်တော်မူသည်။ ရွှေသားမကိုဋ်တော်၊ နားပန်တော်၊ စလွယ်တော်များနှင့် လူခပ်သိမ်းတို့ ကပ်လှူချီးမွမ်းသော ရွှေသင်္ကန်းတော်များတွင်သာ ပျက်ယွင်းလေသည်။ မီးခ၍ စီးကျသော ရွှေများကို နှောင်းတန်ခူးလဆန်း ၁၅–ရက်နေ့မှာ အရာရှိ မှူးတော်မတ်တော်တို့ကြီး ကြပ်သိမ်းဆည်း ချပုံမှတ်သားချိန်တွယ်ကြရာ ရွှေချိန် (၅၄၅၀)ကျော် ရလေ သည်ဟု ဆိုသည်။ ထိုနှစ် ကဆုန်လပြည့်ကျော် (၈)ရက်နေ့တွင် ယာယီ ဂန္ဓ ကုဋိတိုက်ကိုဆောက်ရန် ထုတ်ပေးသော ငွေ (၁၈၃၆၀)ကျပ်ဖြင့် ဆောက်၍ မကိုဋ်တော်ကို တိုင်းတာ၍ လုပ်ဆောင်ကြသည်။ မီးခခြင်းကြောင့် မွမ်းမံရွှေ ချဖုံးလွှမ်းရန် ၁၂၄၆–ခု နယုန်လပြည့်ကျော် ၁၃–ရက် ရွှေနန်းတော်အတွင်း ခတ်လုပ်ပြီးပြေသည့် ပိဿာချိန် (၄၀)ရှိ ရွှေပုစွန် သင်္ကန်းတော်များကို လှူဒါန်းလေသည်။ ၁၂၄၆–ခု၊ ဝါဆိုလဆန်း ၁၃–ရက်နေ့တွင် အရှင်နှစ်ပါး မကိုဋ်တော် ရတနာကိုတင်လှူ၍ ရေစက်သွန်းချသည်။ ၁၂၄၆ခု၊ တပို့တွဲလတွင် တစ်ဖန် အထက် လှူဒါန်းပြီးဖြစ်သော ရွှေပုစွန်ခံ သင်္ကန်းတော်အပြင် မီးသင့်ရာမှ စီးဆင်းလျှောကျ၍ သိမ်းဆည်းရရှိသည့် ရွှေများကို

ခတ်လုပ်သော အချိန်(ခွက် ၆၀ ရှိ) ရွှေပုစွန်ခံ သက်န်းတော်များကိုလည်း ကပ်မွန်းလှူဒါန်း လေသည်။ ထို့ကြောင့် ထိုနှစ်နယုန်လအတွင်း အချိန် ၄၀ နှင့် ယခုအချိန် ၆၀ ပါ နှစ်ရပ်ပေါင်း အချိန်ခွက် ၁၀၀ ရွှေသက်န်း ကပ်လှူလေသည်။ ထို့နောက် သီပေါမင်း ၁၂၄၇–ခုနှစ် ပါတော်မူပြီးတွင်မှ ၁၂၆၀–ပြည့်နှစ်တွင် အနာထပိဏ္ဍိကမည်သော ဂဟပတိသူမြတ်က ယခု ထင်ရှားရှိသော ပြာသဒ်ကြီးကို အုတ်အင်္ဂတေတို့ဖြင့် ပြုလုပ်လှူဒါန်း တော်မူသည် ဆို၏။ ထိုပြာသဒ်ကြီး၌ ပထမထီးတော်ကြီးသည် ၁၂၇၈ခုနှစ် လေခ၍ မြေသို့ကျခဲ့ရသဖြင့် မိုင်းပြင်ရပ်စောက် မဟာရာဇာစော်ဘွားကြီးနှင့် မဟာ ဒေဝီတို့က အသစ်ပြုလုပ် လှူဒါန်းလေသည်။ ငှက်မြက်နားတော်၊ စိန်ဖူးတော် များကိုကား ဆာဘွဲ့ရ ညောင်ရွှေမြို့ မဟာရာဇာ စော်ဘွားကြီးက ပြုလုပ်လှူ ဒါန်းသည်။ ထီးတော်တင်နှစ်ကို ၁၂၈၀–ပြည့်နှစ်၊ ဝါခေါင် လပြည့်ကျော် ၄–ရက်၊ တနင်္ဂနွေနေ့၊ နံနက် ၉ နာရီ ၁၅ မိနစ် အချိန် ပြုလုပ်ခဲ့သည် ဟူ၏။ ထီးတင်ပြီးနောက် ဂန္ဓကုဋီ အုတ်ပြာသဒ်တော်ကြီး ကိုလည်း ဘဏ္ဍာတော်မှ ငွေနှင့် အရပ်ရပ်လှူဒါန်းရငွေ ကျပ် ၄၀၀၀၀ဖြင့် ပြင် ဆင်ခြင်းစသည်ဖြင့် ယခု တိုင်းသူပြည်သားများ စောင့်ရှောက်လျက် ထင်ရှား နေလေသည်။

ယခု ရခိုင်မဟာမုနိမြတ်ရှင်ပင်သည် တာဝတိံသာ၊ စူဠာမုနိနှင့် တစ်တန်းစားတည်းထား၍ မုနိရှစ်ဆူတွင် အပါအဝင် တင်ထားခြင်းခံရသော ဘုရားဖြစ်သဖြင့် "အတိတ်ရှေ့ရှိ၊ ဥဒါန်းချီသား၊ မုနိရှစ်ဆူ၊ ဟူသည်မှာကား၊ တာဝတိံသာ၊ မြတ်စူဠာလည်း၊ ဗြဟ္မာဒုဿ၊ ကပိလဥ္စ၊ သကျရှင်မြတ်၊ သာဝတ် ပြည်မှာ၊ စိန္တာမည်ရ၊ ရာဇဂတ၊ ရာဇမည်သာ၊ မန္တာဂီရိ၊ မည်ဘိလောက၊ အမရအောင်ချာ၊ ရွှေပြည်သာ၌၊ စန္ဒာမဟာ၊ ပိုက်ဦးစွာဝယ်၊ နောက်မှာမုနိ၊ ရှစ်စုံရှိလျှင်၊ မုနိရှစ်ဆူ၊ ပွင့်သောဟူ၍ နတ်လူ ဗြဟ္မာ၊ သုံးဖြာလောက၊ ကျော် စောလှ၏ " ဟူ၍ အဆိုပြုခဲ့လေသည်။

ယင်းသို့ ကျော်စောခဲ့သော အမရပူရမင်းမှ သီပေါမင်းတိုင် ပြုလုပ်မွမ်း မံခြင်းဖြင့် ကိုးကွယ်ခြင်းပြုခဲ့ကြရသည်။ မဟာမုနိရှင်ပင်ကား ထိုထိုအထောက် အထားအရဆိုလျှင် မူလရခိုင်မှ ပင့်ဆောင်စဉ်က မူဟန်ပန်လက်ရာပင် ရှိကောင်းအံ့လောဟု စဉ်းစားစရာ ဖြစ်လာနိုင်သည်။ မူဟန်ပန် တစ်မျိုးတစ်ဖုံ ပျက်ပြယ်သွားနိုင်စရာလည်း ဖြစ်နိုင်လေသည်ဟုပါ ဆိုထားရာ မျက်နှာတော်

ကို အရောင်ဖွင့်ခြင်းမျှလေလော၊ ပြေပြစ်ရန် မွမ်းမံပြင်ဆင်ရခြင်းလေလော။ အရောင်ဖွင့်ရုံမျှဆိုလျှင် အရေးမကြီးလှချေ။ ပြေပြစ်စရာ မွမ်းမံပြင်ဆင်စရခြင်းဆိုက ပို၍စဉ်းစားစရာအချက်များ ရှိနိုင်လေရာသည်။ ယခု ဖူးတွေ့ရသော မျက်နှာတော်ကပင်လျှင် အကြောင်းအရေးအသားများဖြင့် ကွဲအက်ထင်နေသည်ကို မြင်သာနိုင်သည်။ ယင်းသို့ဖြစ်ရခြင်းကို အချို့က ရခိုင်တွင်လည်း မသမာအန္တရာယ် ခံခဲ့ရခြင်း၊ မန္တလေးကြွပြီး နှစ်တစ်ရာအရောက်တွင် တစ်ဖန်မီးသင့်ခံခဲ့ရခြင်းကြောင့် ထိုသို့မျက်နှာတော် အကြောင်းအရေး ထင်ခဲ့လေပုံဖြစ်နိုင်သည်ဟု ဆိုကြသည်။ အမှန်ဆိုလျှင် မီးသင့်ခြင်းဖြင့် ကျော်ကြားခြင်းသာ ဖြစ်နိုင်လေရာသည်။ ထိုသို့ မီးသင့်၍ ကွဲအက်သည် ဖြစ်နိုင်လိမ့်မည်ဟု မထင်ချေ။ ပန်းထိမ်သမားတို့လည်း ထိုသို့သော သဘောပိုက် ယူဆဆုံးဖြတ်ချက်ကိုကား မလေ့လာမိဖူးချေ။

မီးသင့်၍ ကွဲအက်သည်ဟုဆိုလျှင် ပြုပြင်ဖာထေးခဲ့ရမည်ဆိုပါက မူလမျက်နှာတော် ပဥ္စလောဟာရောင်နှင့် ဟပ်ထင်ခြင်း ညီမျှမှသာလျှင် တပြေးညီတည်း ချောမောပြေပြစ်နိုင်ရာသည်။ သို့ရာဟုတ်က အရောင်ချင်း ညီညွတ်မှု ရှိနိုင်ခဲ့ရာသည်။ ရှေးက မဟာဂီစသော ရခိုင်ဘုရင်ဆင်းတုငယ် ကျိုးပဲ့များကို ယခုပန်းတိမ်ဆရာများက အရောင်ချင်းညီမျှစွာ ဆက်စပ်ဖာထေး၍ မရသည်ကို လေ့လာနိုင်သည်။ မဟာမုနိရုပ်ပွားတော် ပဥ္စလောဟာ အဆင်းရောင်နှင့် ညီမျှဆက်စပ်ပြေပြစ်နိုင်ရန် သီပေါမင်းလက်ထက်က မျက်နှာတော်ဖွင့်ခြင်း (ဝါ) ပြုပြင်ဖာထေးနိုင်ခြင်း ပြုနိုင်အံ့လေလော။ ဤရုပ်ပွားတော် အရောင်ကဲ့သို့ မြန်မာပြည်တွင် ရုပ်ဆင်းတုအရောင်မျိုးရှိ၊ မရှိလည်း လေ့လာချေမည်။ သို့မဟုတ် သီပေါမင်းလက်ထက် ပန်းတိမ်ကြေးသွန်းဆရာများ အရောင်ဆက်စပ် နိုင်စွမ်းရှိမည် မရှိမည်။ ရခိုင်တိုင်း၌ကား မဟာမုနိရောင်ကဲ့သို့ ဝင်းပြောင် ထွန်းတောက်ပနေသည့် အရောင်မျိုးဖြင့် မဟာဂီဆင်းတုများကား ပေါများပေ၏။ ထို့ကြောင့် မီးသင့်၍ကွဲရသည်၊ မျက်နှာတော် ဖွင့်ရသည်ဆိုသည်ကို တစ်ထစ်ချ ယူဆနိုင်ရာသည်တို့ကိုကား ပို၍ယုံကြည်နိုင်ခဲ့သည်။ ကိုက်လက်၊ ကျောသား၊ တင်ပါးများကို အအက်အကွဲစသည် ရှိနေသေးသည်၊ မရှိသည်ကို ယခု ရွှေပန်းထပ်နေခြင်းဖြင့် သိနိုင်ခက်သဖြင့် ဖာထေးပြုပြင်လေရသည် ဆိုသည်ကို မသိနိုင်ချေ။ မင်းဝတ်ဆင်ပေးခြင်း စသည်တို့က အပြင်မှ အပိုအဖြစ် အမွှန်းတင် ဆင်ယင်ခြင်းပြု၍ အရသာဖြစ်၍ အထူးတွေးတောနေရန် မရှိချေ။

&ciom;lu;pmay

ယခု အမေးတော်ပုံကျမ်းမှ မဟာမုနိအကြောင်းကို လေ့လာသုတေသန ပြုနိုင်ရန်၊ နှိုင်းဆချင့်ထောက်ရရန် မူအတိုင်း ပြန်လည်ဖော်ပြလိုက်ရပေသည်။ ဤအမေးတော်ပုံအရ မဟာမုနိရှင်ပင်မှာ ၁၁၄၆–ခုနှစ် တပေါင်းလဆန်း ၄–ရက်နေ့ မတိုင်မီ ရောက်ရှိနိုင်ရာသည်။ အနီးကပ်ဆုံးသော အထောက်အထား တစ်ရပ်ပင်ဖြစ်၍ ရေးကဖော်ပြခဲ့ကြသော သမိုင်းသစ်ဆရာတို့ ရေးသားချက်ထက် ခိုင်မာစေမည်လည်း ဖြစ်လေသည်။

ရခိုင် ဧည့ဝတီက မောင် အိမ်ရှေ့မင်းကို ပင့်ဆောင်စေသည်။ ယိုယွင်းသည့်အရာများ ရှိသည်။ မည်သည့်ကာလက စ၍ ယိုယွင်းသည် ဖြစ်မည်၊ အတောင်အထွာများကို ကျမ်းဂန်လာသည်နှင့် ညီညွတ်မည်၊ မညီညွတ်မည် အကြောင်းများကို ဆရာတော် မှာလျှောက် ...

၁၁၄၆–ခု၊ တပေါင်းလဆန်း ၄–ရက်နေ့ အတွင်းဝန်မင်းကြီး နန္ဒကျော်ထင်ကိုစေ၍ ဖယောင်းပုံစံများနှင့် ပြလျှောက်လာသည်တွင် အမိန့်ရှိလိုက်သည်ကား။ ။ ဆင်ဖြူရတနာ ရောက်ခြင်း၊ အထူးထူးသော တိုင်းနိုင်ငံသူလူခပင်းတို့အား တရားသဖြင့် အုပ်ချုပ်သိမ်းပထားတော်မူနိုင်ခြင်း စသောဘုန်းတန် ခိုးအာနုဘော်ရှိတော်မူသဖြင့် သိန်းခိုကျွန်း၌ ဒက္ခိဏသာခါ မဟာဗောဓိတည် လတ္တံ့သည် စွယ်တော်ညှပ်ရိုးတော် ရောက်လတ္တံ့သည် စသော ဗျာဒိတ်တော်ဖြင့် ကျော်စောခြင်းကဲ့သို့ ရခိုင်ပြည်လည်း ရွှေပြည်ကြီးကျွန်း ဖြစ်သည်။ ဘုရားကြီးစာ မဟာမုနိရောက်လာမည် စသည့် သိုက်နိမိတ်အတိတ်ဖြင့် ကျော်စောသည်နှင့်ညီစွာ သက်တော်ထင်ရှား ဘုရားသဗ္ဗညုကဲ့သို့ သာသနာ တော် ထွန်းလင်းရာဌာန၊ ဒေသတိုင်း၌ ပျံ့နှံ့ကျော်စောခြင်းရှိသော မဟာမုနိ ဘုရားရှင် ရောက်တော်မူမည်မှာ –

ဗိမ္ဗိသာရမင်း ရှိရည်၍ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်ကို ဘုရားမြတ်စွာ ကြွလာသော အခါ သူတကာတို့အား စီးပွားများ ဖူးသကဲ့သို့၊ "ကြွေးမပိုင်၊ ရခိုင်သင်အံလေ ကုန်မင်း ကြက်ဘကြီးတောင်ညို၊ ပြည်ထဲသာယာစေလို၊ ရှင်အိုရောက်ပြီး သာလှ၏ "စသည့် သိုက်နိမိတ်နှင့်ညီစွာ သာသနာ့ဒါယကာ မဟာဓမ္မရာဇာ၏ ဘုန်းကံပါရမီတော်ကို အမှီပြု၍ သံသရာဝဋ်ကြွေး ကင်းလွတ်ကြောင်း ကောင်းမှုကုသိုလ် များကြသဖြင့် အမရပူရ ရာဇဌာနီ နေပြည်တော်ကြီး စသော အရပ်ရပ်လူအပေါင်းတို့ စီးပွားချမ်းသာ တက်ပွားကာဖြစ်၍ သာယာစည်ပင် တော့မည်ဟူ၍ ပညာရှိအပေါင်းတို့ အံ့ဩမကုန်နိုင်အောင် ရှိသည်။

ယင်းသည် မဟာမုနိဘုရား ဆင်းတုတော်ကို စီရင်သွန်းလုပ်သည်မှာ
ကား ဘုရားသခင် ထင်ရှားရှိတော်မူစဉ်ကပင် ဒေသစာရီကြွတော်မူကာ ရခိုင်
မြို့ရွာသို့ သူရိယစန္ဒမင်းလက်ထက် ရောက်တော်မူလျှင် ထိုမင်း တောင်းပန်
ခြင်းကြောင့် ခုနစ်လက်ခုပ်ခန့်သော ရတနာကို ငါ၏သဏ္ဍာန်တော်နှင့်
ဆံ မျှင်မျှမယွင်း တူအောင်လုပ်ပြီးဟူ၍ သိကြားမင်းအား မိန့်တော်မူ၍
သီရိဂုတ် တောင်ထိပ်သို့ ဝိသကြုံနတ်သားနှင့် သိကြားသွန်းလုပ်သည်ဟူ၍
ရာဇဝင်ဆို သည်။ ထိုစကားလည်း ကောလိယမင်းကြီး တောင်းပန်၍
ရှေ့လက်ထက်တော်ကပင် စန္ဒသာရုပ်တုတော်ကို ထုလုပ်ကြောင်း ဝဋ္ဋင်္ဂုလိဇာတ်
မှာဆိုသည့် စကားများနှင့် ညီညွတ်သည်ပင် ဖြစ်သည်။

ယင်းသို့ ရာဇဝင်မှာ နတ်ဝတ်ရတနာကို သွန်းလုပ်သည်ဆိုသည်နှင့်အညီ
ပဉ္စလောဟာကို သွန်းသည်ဟူ၍ ရခိုင်ဧချင်းတွင် 'မဟာမုနိ၊ ရှိသည် ယခု၊
ဆင်းရုပ်တုကို၊ ဝိသုကမ္မ၊ သိကြားမ ၍၊ ပဉ္စလောဟာ၊ ရတနာဖြင့်၊ သွန်းခါ
မဖြစ်၊ ခုနစ်လက်ခွေ့၊ ကိုယ်ငွေ့တော်ယူ၊ တည်တော်မူမှ၊ ဘုန်းထူးဘုန်းစဉ်၊
ညီနည်းဘုရား၊ ကိုယ်တော်စား' ဟု စပ်ဆိုလေသည်။

ယင်းသည် မဟာမုနိဘုရားရှင်ကို ရှေ့လက်ထက်တော် စီရင်သွန်းလုပ်
ရင်းမှာ အင်္ဂါကြီးငယ် ညီညွတ်စွာပင်ဖြစ်သည်။ ရှေးဇာတ်တော်က မာရ်အောင်
ကျွန်းတွင် မင်းဖြစ်၍ တောင်သူတို့လို ခြေ၊လက်၊ပေါင် ဖွဲ့ခဲ့ဖူးသော ဝိပါက်၊
ဝမင်းသား ငါးယောက်တို့ကို နောက်ကျော နုတ်ခဲ့ဖူးသော ဝိပါက် သည်ဝိပါက်
နှစ်ပါးကို ငါ့ကိုယ်စား ခံရစ်ပေဟု ဗျာဒိတ်ထားတော်မူခဲ့သည်နှင့်အညီ ရခိုင်
မင်းရိုး မင်းဘိလူးကို အမတ်သခ်ယာပုန်စားလျှင် မြန်မာရပ်ခွင်သို့ သားတော်
အိမ်ရှေ့မင်း ရဲဘယ ပြေးလာ၍ အလောင်းစည်သူမင်းဝယ် ခစားသည်တွင်
မြင်သော လက်ယာမင်းနံ့ကို ရခိုင်မှာ နန်းတင်သောအခါ ပါသော ဖြူဘလိုင်း
တို့သည် သီရိဂုတ်တောင်ဝယ် မဟာမုနိဘုရားရှင်ကို ဘိုကျင်တစ်ထောင်ထိုး၍
နောက်ကျောသားတော်၊ ပေါင်၊ လက်တော်တို့ကို ယူဆောင်လေသည်။ ထိုတွင်
မှ ကိုယ်တော်ပမာဏသာ ယခု အမြင်အတိုင်း ရှိလေသည်ကို ရာဇဝင်တွင်
ဆိုသည်။ ဧချင်းတွင်လည်း "တလိုင်းနှင့်ဖြူ၊ နှစ်ပြည်သူတို့၊ သုံးလူ ထွတ်ချာ၊
မဟာမုနိ၊ ဘရီနာတော်၊ ရုပ်ရှင်ကျော်ကို၊ ပေါင်တော်၊ ကျောသား၊ ယူသော
အားဖြင့် " ဟူ၍ စပ်ဆိုသည်။

သို့ဖြစ်ရကား ကြီးမားစွာသော ပါရမီတော်ကြောင့် ကိုးကွယ်ပြုပြင်တော်မူထိုက်လှသည်။ ဗျာဒိတ်တော်အတိုင်းမျှသာ နေပြည်တော်သို့ မဟာမုနိဘုရားရှင် ကြွတော်မူလာသည်မှာ သမ္မာသမ္ဗောဓိဆု ရမူလွယ်စွာ ကုသိုလ်ပါရမီတော်ပွားများအံ့သော အကြောင်းဖြစ်၍ သွန်းရင်းမူလ မဆွကအတိုင်း ကောင်းမြတ်တင့်တယ်အောင် လုပ်ဆောင်တော်မူ၍ ကိုးကွယ်တော်မူသင့်လှသည်။ ယင်းသည့်စကားမှာ တို့ဆရာဘုရားအလောင်းတော်သည် လက်ညှိုးတော် ယိုယွင်းသော ဘုရားရုပ်တုကို ပြုပြင်ခဲ့ဖူး၍ ဝဋ္ဋင်္ဂုလိမည်သော မင်းကြီးဖြစ်ခြင်းစသော လောကီချမ်းသာရတော်မူသည်ကို ဆိုသော ဝဋ္ဋင်္ဂုလိဇာတ်စကားများနှင့် အညီအညွတ်ဖြစ်သည်။ ဗျာဒိတ်တော်နှင့်အညီ ယိုယွင်းလေသည့်အရာသာဖြစ်၍လည်း တစ်စုံတစ်ခု သင်္ကာရှိလာမည် မဟုတ်သည်ကဲ့သို့ ယိုယွင်းခြင်းရှိလျက် ပင်တည်း။ ထင်ရှားစွာ တန်ခိုးအာနုဘော်နှင့် ပြည့်စုံတော်မူကြောင်းကို နှံ့ပျံ့ သော ကျော်စောခြင်း ရှိသည်။

ယင်းသည် မဟာမုနိဘုရားရှင်၏ထက်ဝယ် အတိုင်းတော် ခုနစ်တောင်နှစ်မိုက် လက်နှစ်သစ်ရှိသည် ဆိုရာမှာလည်း နိရောဓပရိမဏ္ဍလ လက္ခဏာတော်နှင့် ပြည့်စုံတော်မူသည်ဖြစ်၍ ပြည်ညောင်ပင်ကဲ့သို့ ဝန်းသော ကိုယ်တော်ရှိရကား သုံးလူ့ထွတ်ထား ဘုရားသခင် အရပ်တော်သည် ကိုယ်တော်ကသာဖြစ်သည်ကို သုတ်မဟာဝါစသည်၌ ဟောတော်မူခြင်းကြောင့် အတောင်တော်နှင့် လေးတောင်ရှိသည်။ မဇ္ဈိမပုရိသအတောင်နှင့်ကား သုံးဆတက်ဖြစ်၍ ဆယ့်နှစ်တောင်၊ ပကတိပုရိသ အတောင်နှင့်ကား ဆခွဲတက်ဖြစ်၍ တစ်ဆယ့်ရှစ်တောင် ရှိသည်။ အရပ်တော် တစ်ဆယ့်ရှစ်တောင် ဖြစ်၍လည်း လက်ဝယ်အတိုင်းတော်သည် တစ်ဝက်မျှကိုတောင်သာဖြစ်၍ သံတောင် ခုနစ်တောင်တစ်မိုက်နှင့် နှစ်လက်သစ်ဖြစ်လျှင် ပကတိအတောင်ရှစ်တောင် နှစ်မိုက်ခန့်ရှိသဖြင့် ကိုယ်တော်အောက်စိုးစဉ်းဖြိုးမြင့်သည်။ အရာများနှင့်သော် ပမာဏတော် သင့်တင့်ပေမည် ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ ထက်ဝယ်အတိုင်း ကိုယ်တော်မှာကျမ်းဂန် ဆတ်ဆတ်မလာဖြစ်၍ အနာဂတာကျမ်း၌ အရိမေတ္တေယျဘုရားအတိုင်း အရှည်ကို ဆိုသည်များနှင့် နှိုင်းချင့်ထောက်ထားရသည်သာ ဖြစ်မည်။

သိန်းခိုကျွန်း မဟာစေတီတွင် ဒုဋ္ဌဂါမဏိ အဘယမင်း ဌာပနာသွင်းသည့်ရုပ်တုတော်မှာ မဟာဝင်ဋီကာ၌ တစ်ဆယ့်နှစ်တောင်ဟူ၍ ဆိုလေသည်။ ယင်းသို့ဆိုခြင်းသည်လည်း သက်တော်ထင်ရှား ဘုရားသခင်အတိုင်းတော်

ပမာကိုရည်၍ ဆိုသည်မဟုတ်၊ ၎င်းစေတီတော်မှာ ဌာပနာသွင်းသည့် ရုပ်တုတော်တို့ ပမာဏကိုသာ ဆိုသည့်စကား ဖြစ်သည်။

ထက်ဝယ်တော် အချင်းခြောက်တောင်တစ်မိုက် ဆိုသည့်စကားမှာလည်း ဆံလျှော်တော်ထိရုံသော် ခြောက်တောင်တစ်မိုက်ခန့်သာ ရှိမည်ဖြစ်၍၊ ထက်ဝယ်တော်နှင့် ဆံလျှော်တော်အမျှဟူ၍ ဗိသုကာကျမ်း၌ ဆိုသည့်စကား ၌ ဆိုသည့်စကားနှင့် ညီညွတ်မည် ဖြစ်သည်။ ခြေဖဝါးတော်၊ ကိုယ်လုံးတော် စသည်များမှာလည်း ကျမ်းဂန်မလာမရှိသည်ဖြစ်၍ ယခု အမြင့်ပမာဏအတိုင်း သာ သမ္မာသမ္ဗောဓိဆုအကြောင်း ကောင်းမှုတော်ကို ပွားခြင်း၊ ပြည်သူလူ တကာတို့ ကုသိုလ်များခြင်း အကျိုးငှာ အံ့အဲစရာ ပါရမီတော်ကြောင့် ကျ ရောက်လာသော မဟာမုနိဘုရားရှင်ကို ရွှေပြည်တော်ကြီးနှင့် မနီးမဝေး အလားအလာနှင့် သင့်အရပ်တွင် ကိုးကွယ်တော်မူသင့် ပါကြောင်းကို မေတ္တာ စာ ဆက်သွင်းပါသည်။

(သာသနာ့ ဒါယကာ ဘဝရှင် မဟာဓမ္မရာဇ် တရားမင်းမြတ်)။

နတ်မြစ်စန်းအောင်

* * * * * *